

Statens tilbud

Jordbruksforhandlingene

2025

7. mai 2025

Innhold

1	Innledning.....	8
2	Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2025.....	9
2.1	Regjeringens politiske plattform.....	9
2.2	Stortingets behandling av Meld. St. 10 (2024–2025).....	9
2.3	Stortingets behandling av jordbruksoppjøret 2024.....	10
2.4	Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023–2024).....	11
2.5	Stortingets behandling av Meld. St. 8 (2024–2025) Dyrevelferdsmeldingen.....	14
2.6	Klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket.....	14
2.7	Bærekraftig matproduksjon.....	14
2.8	Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi.....	15
3	Utviklingen i jordbruket.....	16
3.1	Grunnlagsmaterialet.....	16
3.2	Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon.....	18
3.2.1	Produksjons- og markedsutvikling.....	18
3.2.2	Økt selvforsyningsgrad/hjemmemarkedsandel.....	19
3.2.3	Norsksandel i fôr og korn.....	21
3.2.4	Dyr på beite.....	22
3.3	Landbruk over hele landet.....	23
3.3.1	Arealutvikling og -fordeling.....	23
3.3.2	Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk.....	26
3.3.3	Rekruttering, kunnskaps- og næringsutvikling.....	29
3.4	Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen.....	47
3.4.1	Inntekts- og kostnadsutviklingen.....	47
3.4.2	Utvikling i investeringer.....	52
3.4.3	Utvikling i sysselsetting.....	53

3.4.4	Strukturutvikling.....	54
3.4.5	Overføringene til jordbruket.....	56
3.5	Natur, miljø og klima – utvikling og rapportering.....	58
3.5.1	Utvikling innen natur-, miljø- og klimaområdet.....	58
3.5.2	Rapportering på enkeltordninger innenfor natur-, miljø- og klimaområdet.....	65
3.5.3	Økologisk jordbruk.....	77
3.5.4	Andre politikkområder.....	81
4	Utvikling i foredlings- og omsetningsledd.....	82
4.1	Innledning.....	82
4.2	Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder.....	82
4.3	Prisutviklingen på matvarer.....	84
4.4	Industri og konkurranseforhold.....	86
4.5	Matpolitikken.....	89
5	Importvernet og internasjonale forhold.....	92
5.1	Importvernet for landbruksvarer.....	92
5.2	Import og eksport av landbruksvarer.....	93
5.3	WTO Landbruksavtalen.....	94
5.4	EUs landbrukspolitikk.....	96
5.5	Forhandlinger om handelsavtaler.....	97
6	Hovedtrekk i tilbudet.....	99
6.1	Mål og rammer for oppgjøret.....	99
6.1.1	Hovedmålene i jordbrukspolitikken.....	99
6.1.2	Et mer bærekraftig matsystem.....	100
6.1.3	Selvforsyning.....	102
6.1.4	Normalisering, men fortsatt usikkerhet i matvaremarkedene.....	103
6.1.5	Matpriser og budsjettstøtte.....	103

6.1.6	Prioritere natur, miljø og klima	104
6.1.7	Opptapping av inntektsmulighetene	105
6.1.8	Vilkår for opptrappingsplanen	106
6.1.9	Utforming av virkemidlene	107
6.2	Inntektsutviklingen	107
6.3	Økte inntektsmuligheter	108
6.3.2	Utslag på referansebrukene	112
6.4	Hovedprioriteringer	114
7	Nærmere om viktige politikkområder	117
7.1	Landbrukets utviklingsfond (LUF)	117
7.1.1	Økonomisk oversikt over fondet	117
7.1.2	Tilskuddsramme for LUF	118
7.2	Rekruttering, næringsutvikling og verdiskaping i landbruket	120
7.2.1	Midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket	121
7.2.2	Nasjonale tilretteleggingsmidler (NT-midler)	126
7.2.3	Regionale tilretteleggingsmidler i landbruket	127
7.2.4	Områderettet innsats – bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord og fjellandbruket	127
7.2.5	Rekruttering og kompetanseheving i landbruket	128
7.2.6	Forskning og utvikling	131
7.2.7	Stiftelsen Norsk Mat	132
7.2.8	Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping	133
7.2.9	Støtte til Bondens marked og Norsk Gardsost	136
7.2.10	Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket	136
7.2.11	Skogbruk	137
7.2.12	Bekjempelse av villsvin	138

7.2.13	Tilskudd til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift.....	138
7.3	Natur, miljø og klima	139
7.3.1	Samlet oversikt over natur, miljø- og klimasatsing i jordbruksavtalen for 2025.....	139
7.3.2	Overordnede rammebetingelser og prioriteringer på klima-, natur og miljøområdet.....	140
7.3.3	Intensjonsavtalen om klima mellom staten og organisasjonene i jordbruket.....	143
7.3.4	Oppfølging av arbeidsgruppe klimagassutslipp og husdyrtilskuddet	144
7.3.5	Oppfølging av Helhetlig plan for Oslofjorden.....	146
7.3.6	Oppfølging av revidert gjødselbrukforskrift	147
7.3.7	Arbeid med å redusere matsvinn.....	147
7.3.8	Nasjonalt miljøprogram	148
7.3.9	Tilskudd til klimarådgiving.....	151
7.3.10	Regionale miljøprogram (RMP).....	152
7.3.11	Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF).....	154
7.4	Økologisk jordbruk.....	160
7.4.1	Stimulere til økologisk produksjon.....	161
7.4.2	Markedsutvikling innen økologisk mat og drikke.....	162
7.5	Korn, kraftfôr og mel	164
7.5.1	Gjennomgang av korn og kraftfôrpolitikken	165
7.5.2	Målpriser og prisnedskrivings- og matkorntilskudd	166
7.5.3	Arealtilskudd korn.....	167
7.5.4	Frakttilskuddsordningene til korn og kraftfôr	168
7.5.5	Tilskudd til beredskapslager såkorn.....	168
7.6	Frukt, bær, grønnsaker og poteter	168
7.6.1	Opplysningskontoret for frukt og grønt.....	169

7.6.2	«Det store norske Grøntløftet»	169
7.6.3	Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grønt	170
7.6.4	Energi- og klimarådgivning i veksthus.....	170
7.6.5	Utredning av støtte til produsenteide pakkerier i grøntsektoren....	170
7.6.6	Gjeninnføring av øvre prisgrense for grøntprodukter.....	171
7.6.7	Potet.....	171
7.7	Melk	172
7.7.1	Kvoteordningen for melk	172
7.8	Kjøtt og egg	173
7.8.1	Ammeku – storfekjøtt	174
7.8.2	Produksjon av sau/lam	174
7.8.3	Kraftfôrbasert husdyrhold	175
7.8.4	Frakttilskudd for egg og slaktedyr	176
7.8.5	Fastsetting av øvre prisgrense for kjøtt og egg	176
7.8.6	Birøkt.....	177
7.8.7	Produksjonsregulerende virkemidler	177
7.9	Velferdsordninger.....	178
7.9.1	Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv.	178
7.9.2	Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid	179
7.9.3	Tidligpensjonsordningen for jordbrukere	179
7.9.4	Tilskudd til landbruksvikarordningen	180
7.9.5	Tilskudd til sykepengeordningen.....	180
7.9.6	Organisering av avløsertjenesten.....	180
7.10	Andre politikkområder	181
7.10.1	Tilskudd ved produksjonssvikt.....	181
7.10.2	Tilskudd til dyreavl med mer	181
7.10.3	Tilskudd til frøavl m.m.	183

7.10.4	Tilskudd til utvikling av plantemateriale	183
7.10.5	Rådgivning og kunnskapsformidling i hele landet.....	184
7.10.6	Finansiering av utredninger, evalueringer og elektroniske fagsystem.....	186
7.10.7	Tilskudd til råvareprisordningen	186
7.11	Utvikling av tilskuddssystemet.....	187
7.11.1	Telldata for storfe	187
7.11.2	Teigbasert tilskudd	188
7.11.3	Gjennomgang av grunnvilkårene for produksjonstilskudd og praktiseringen av regelverket	188
7.12	Oversikt over utredninger og evalueringer	189
8	Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150.....	191
8.1	Budsjettmessige forhold	191
8.1.1	Innledning.....	191
8.1.2	Overførte beløp fra 2024 og omdisponering av bevilgninger i 2025	191
8.1.3	Budsjettmessige endringer fra 2025 til 2026	193
9	Vedlegg 1: Fordeling av statens tilbud.....	196

1 Innledning

Statens forhandlingsutvalg viser til jordbrukets forhandlingsutvalg sitt krav av 28. april 2025, og legger med dette frem statens tilbud i jordbruksforhandlingene 2025. Tilbudet legges frem som grunnlag for videre forhandlinger.

Forhandlingene føres på grunnlag av Hovedavtalen for jordbruket, hvor formålsparagrafen lyder:

«Avtaleverket for jordbruket har til formål å regulere tiltak som er egnet til å fremme fastlagte mål for jordbruket, og som ikke er uttømmende regulert ved lov, stortingsvedtak eller forskrift.»

For bevilgninger over statsbudsjettet omfatter forhandlingene kalenderåret 2026 og endringer og omdisponeringer innenfor rammen for 2025. Videre skal det forhandles om målpriser for perioden 1. juli 2025 til 30. juni 2026. Statens forhandlingsutvalg foreslår at enkelte mindre spørsmål av teknisk karakter avklares i forbindelse med gjennomgang av avtaleteksten for kommende periode.

I kapittel 2-5 gjennomgås det politiske grunnlaget og en del utviklingstrekk som bakgrunn for forhandlingene. Kapittel 6 gjengir hovedtrekkene i tilbudet, og kapittel 7 går nærmere inn på noen sentrale politikkområder. Kapittel 8 omtaler overførte og innsparte midler, og forslag til omdisponering av disse, samt detaljerte forslag til bevilgninger på de enkelte ordningene i 2026.

2 Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2025

Dette kapitlet gjennomgår det mest sentrale politiske grunnlaget for forhandlingene, som er regjeringens politiske plattform, Arbeiderpartiets partiprogram, statsministerens redegjørelse for Stortinget om endringer i regjeringen, Stortingets behandling av Meld. St. 10 (2024–2025) *Prinsipper for tallgrunnlag m.m. i jordbrukspolitikken* i Innst. 197 S (2024–2025), Meld. St. 11 (2023–2024) *Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmogleighetene i jordbruket* i Innst. 258 S (2023–2024), Meld. St. 35 (2023–2024) *Bærekraftig bruk og bevaring av natur* i Innst. 115 S (2024–2025), Meld. St. 8 (2024–2025) *Dyrevelferdsmeldingen* i Innst. 200 S (2024–2025), Prop. 105 S (2023–2024) *Endringer i statsbudsjettet 2024 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2024)* i Innst. 448 S (2023–2024) samt Meld. St. 9 (2024–2025) *Totalberedskapsmeldingen*, Meld. St. 25 (2024–2025) *Klimamelding 2035 – på vei mot lavutslippssamfunnet* og klimaavtalen med jordbruket.

Gjeldende mål for landbrukspolitikken, slik de er beskrevet i Landbruks- og matdepartementets budsjettproposisjon for 2025, er gjengitt i kapittel 6.

2.1 Regjeringens politiske plattform

Senterpartiet valgte i januar 2025 å gå ut av regjeringen. Regjeringen legger likevel Hurdalsplattformen til grunn for sitt arbeid i tillegg til Arbeiderpartiets partiprogram og statsministerens redegjørelse for Stortinget i forbindelse med endringene i regjeringen.

I Hurdalsplattformen heter det at samfunnsoppdraget til jordbruket er å sikre Norges befolkning nok og trygg mat produsert på norske naturressurser. For å sikre landbruk over hele landet, økt verdiskaping og redusert klimaavtrykk er det nødvendig å øke lønnsomheten i bruken av jordbruksarealene. Næringsutøverne i landbruket må ha samme inntektsmuligheter som andre grupper. Det vises videre til kapittelet «*Landbruk: Trygg mat og levande distrikt*» i Hurdalsplattformen.

I Arbeiderpartiets partiprogram heter det at landbruket er en bærebjelke for bosetting og arbeidsplasser i hele landet. Jordbrukets samfunnsoppdrag er å produsere nok, naturlig og trygg mat på norske naturressurser og dermed gi arbeid, god ernæring og helse.

Arbeiderpartiet vil jobbe for en helhetlig matpolitikk som setter bonden først, bidrar til et aktivt jordbruk og foredlingsindustri over hele landet, med konkurransevilkår som bidrar til å holde prisen hos forbruker på et tålelig nivå. Gode velferdsordninger er viktig for rekrutteringen.

2.2 Stortingets behandling av Meld. St. 10 (2024–2025)

Stortinget behandlet Meld. St. 10 (2024–2024) *Prinsipper for tallgrunnlag m.m. i jordbrukspolitikken* i Innst. 197 S (2024–2025). I innstillingen ble følgende anmodningsvedtak vedtatt:

«Vedtak 556

Stortinget ber regjeringen snarest mulig sette ned et offentlig utvalg som skal vurdere inntektene i jordbruket i forhold til inntektene til sammenlignbare grupper.

Vedtak 557

Stortinget ber regjeringa våren 2025 kome med framlegg til jordbrukskonto, med verknad frå og med inntektsåret 2025.

Vedtak 558

Stortinget ber regjeringa leggje til grunn følgjande målsetting om produksjon av økologisk mat: Eit produksjonsmål der 10 pst. av det totale jordbruksarealet skal vere økologisk innan 2032, kombinert med verkemiddel som stimulerer til auka omsetnad av og etterspurnad etter økologisk mat i marknaden.

Vedtak 559

Stortinget ber regjeringa våren 2025, i «Nasjonal strategi for økologisk jordbruk», kome med framlegg til korleis ein kan auka etterspurnaden etter økologisk mat gjennom ulike konkrete tiltak som legg til rette for auka etterspurnad både frå private og det offentlege. Det skal mellom anna vurderast om det er tiltak i Danmark og Sverige som kan nyttast i Noreg. Det skal vere eit særleg fokus på at norsk økologisk produksjon skal kunne møte ein auka etterspurnad.

Vedtak 560

Stortinget ber regjeringa ha ei kraftig prioritering av Nord-Noreg i jordbruksoppgjøret 2025.

Vedtak 561

Stortinget ber regjeringa leggje til grunn at normeringsfaktoren, avsetning til investeringar i avskrivbar egenkapital og samanlikningsgruppe ligg fast i talgrunnlaget slik det vart nytta ved jordbruksoppgjøret 2024, men at timetalet per årsverk i jordbruket vert redusert med 50 timar til 1 700 timar i to like trinn med verknad for kalenderåra 2026 og 2027.»

2.3 Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret 2024

Stortinget behandlet Prop. 105 S (2023–2024) Endringer i statsbudsjettet 2024 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2024) i Innst. 448 S (2023–2024). I innstillingen ble følgende anmodningsvedtak vedtatt:

«Vedtak 846

Stortinget ber regjeringen sørge for at ny markedsordning for melk har fungert minst ett år, før det vurderes å gjennomføre reduksjon av de konkurransefremmende tiltakene i prisutjevningsordningen for melk.

Vedtak 847

Stortinget ber regjeringen innen februar 2025 på nytt komme tilbake med egen sak med forslag til prinsipper for beregning av inntekt i jordbruket og sammenligning med andre grupper, for å sikre demokratisk forankring av tallgrunnalet til bruk i jordbruksoppgjørene og legitimitet til forhandlingsinstituttet.

Vedtak 850

Stortinget ber regjeringen frem til jordbruksoppjøret for 2025 utrede en tiltakspakke for å redusere jordbruksareal som er ute av drift.

Vedtak 851

Stortinget ber regjeringen stimulere til mindre bruk av kraftfôr og mer bruk av norskprodusert grovfôr.»

2.4 Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023–2024)

Stortinget behandlet Meld. St. 11 (2023–2024) i Innst. 258 S (2023–2024). Flere av romertallsvedtakene følges opp i andre prosesser enn i jordbruksoppjøret, blant annet gjennom en ny NOU om fremtidens matsystemer, regjeringens oppfølging av Totalberedskapskommisjonens rapport NOU 2023: 17 i Meld. St. 9 (2024–2025) og samfunnsoppdrag bærekraftig fôr. Følgende romertallsvedtak følges helt eller delvis opp i jordbruksoppjøret:

«Vedtak 565

Stortinget ber regjeringen arbeide etter et mål om at 50 pst. selvforsyning, korrigert for import av fôr, skal nås innen 2030.

Vedtak 566

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget våren 2025 med en plan for mer plantebasert mat, hvor målet er at den samlede norske plantebaserte produksjonen skal styrkes og sammenhengene mellom de ulike leddene i verdikjeden skal økes.

Vedtak 568

Stortinget ber regjeringen utrede og prøve ut et teigbasert system, eller tilsvarende, som skal bidra til drift av krevende areal.

Vedtak 569

Stortinget ber regjeringen gå gjennom tilskuddssystemet for å vurdere om overføringene til jordbruket fører til en styrking av norsk selvforsyning, og at mer jord i Norge tas i bruk til matproduksjon.

Vedtak 571

Stortinget ber regjeringen sørge for at timetall pr. årsverk i jordbruket trappes ned i like deler til 1750 timer fram til 2027.»

I Innst. 258 S (2023–2024) under komiteens merknader, heter det at:

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, støtter målet om å øke selvforsyningsgraden i Norge til 50 pst korrigert for import av fôr.

Komiteen viser til at lønnsomhet i drift og investeringer i jordbruket er det viktigste tiltaket for å sikre at selvforsyningsmålet kan nås. Komiteen viser til at særlig økt lønnsomhet i planteproduksjonen vil være avgjørende.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser videre til at en opptrapping av inntektsmulighetene i jordbruket er viktig for å sikre lønnsomheten for bonden, slik at selvforsyningsmålet kan realiseres, og at en plan for opptrapping baseres på et nytt tallgrunnlag.»

Og videre at:

«Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstre parti (...) ser det som viktig å styrke beredskapen, og mener at økt selvforsyning er viktig for å sikre økt matberedskap.»

Om konkurransekraft sier komiteen at:

«Komiteen viser til at økt selvforsyning er avhengig av at forbrukerne etterspør norske jordbruksvarer, og at en økning i inntektsmulighetene ikke vil bidra til å øke selvforsyningen dersom jordbruksvarene ikke blir etterspurt. Komiteen viser til at pris, kvalitet og evne til å møte endringer i forbrukertrender er viktig.»

Om forsterket Nord-Norge-satsing sier et flertall i komiteen at:

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener det er spesielt viktig både av bosettingshensyn og beredskap å styrke matproduksjonen i Nord-Norge, og viser til de særskilte satsingene på jordbruket i Nord-Norge som har vært i de to siste jordbruksoppgjørene, og ber om at denne innsatsen forsterkes.»

Om økt planteproduksjon til fôr sier komiteen at:

«Komiteen viser til at økt norskandel i kraftfôr må komme fra norsk fôrkorn. Komiteen viser til at en økning i norsk fôrkorn vil konkurrere om de samme arealene som produksjonen av matkorn, som også må økes betraktelig. Komiteen mener det er viktig å tilpasse virkemidlene slik at det finnes egnede arealer til tilstrekkelig produksjon av både fôrkorn og matkorn, uten at det forringer den geografiske arbeidsdelingen i jordbruket.»

Om økt produksjon av frukt og grønt sier komiteens flertall at:

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at det er viktig å øke produksjonen av frukt og grønt for å nå målet om økt selvforsyning, i tillegg til at det er viktig i et klima- og kostholdsperspektiv. Flertallet viser videre til at forbruket og norskandelen er lav på frukt og grønt i Norge. Gartnerhallen, Norges største produsentorganisasjon for frukt, bær og grønnsaker, viser til at nordmenn kun spiser 3 av de anbefalte «5 om dagen». Flertallet mener at regjeringen fremover må ha et mål om å stimulere til økt produksjon av frukt og grønt i jordbruksoppgjørene, og at regjeringen bør se på andre virkemidler utenfor jordbruksoppgjørene som kan bidra til økt frukt- og grøntproduksjon i Norge.»

Om å styrke kanaliseringspolitikken og ta hele landet i bruk til matproduksjon sier et flertall i komiteen at:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne, ser det som viktig å videreføre kanaliseringspolitikken og ta norske ressurser i hele landet i bruk til matproduksjon. Det er nødvendig å sikre arbeidsfordelingen mellom korn- og grasområder, og legge til rette for et bærekraftig og aktivt landbruk, også i fjellområdene og i nord.»

Og videre at:

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener det bør stimuleres til økt bruk av grovfôr og beitebruk.»

Om klimatilpassing i landbruket sier et flertall i komiteen at:

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener det er behov for gode virkemidler som bidrar til klimatilpassningen av landbruket, herunder at det stimuleres

til grøfting, drenering og vannløp, korntørker, lager og klimatilpassa sorter. Andre viktige tiltak er sortsutvikling, frøutvikling og lokale forsøksordninger (korn/gras/frø/poteter) som er tilpasset dagens klimautfordringer, markedsforventninger og bedret lønnsomhet som bidrar til mest mulig sterk produksjon i hele landet. Flertallet mener derfor det er nødvendig å ha fokus på dette i årene som kommer.»

Om produksjonsregulerende tiltak sier et flertall i komiteen at:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, vil understreke viktigheten av at inntektsopptrappingen ikke fører til overproduksjon. Overproduksjon vil gi økte kostnader og svekket lønnsomhet for bonden, og kunne undergrave målene om inntektsutjevning og selvforsyning.

Flertallet viser til behovet for å vurdere nye produksjonsregulerende virkemidler, og mener det skal gjennomføres en utredning av nye virkemidler for produksjonsregulering for ulike produksjoner innen 1. april 2025. Utredningen skal skje i tett dialog med faglagene.»

Om rekruttering/velferdsordninger sier et flertall i komiteen at:

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, mener en styrking av velferdsordningene er viktig for å bidra til rekruttering i landbruket.»

Om husdyrproduksjon sier komiteen at:

«Komiteen viser til at naturgitte premisser i Norge gjør at selvforsyningsgraden for husdyrprodukt, som har et høyt proteininnhold, er gjennomgående høy. Potensialet for å øke selvforsyningsgraden er dermed begrenset sammenlignet med planteproduksjonene. Komiteen viser til at den mest effektive måten å øke den norske selvforsyningsgraden i husdyrproduksjonen på er å øke bruken av norske fôrressurser.»

Om plan for opptapping av inntektsmulighetene i jordbruket sier et flertall i komiteen at:

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre, viser til at en opptapping av inntektsmulighetene for jordbruket er avgjørende for å nå målet om økt selvforsyning.»

Og videre at:

«Selv om komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Venstre, har høye ambisjoner for inntektsmulighetene, er bøndene selvstendig næringsdrivende, og det kan derfor ikke vedtas hva bondens inntekt skal være. Innenfor de økte inntektsmulighetene som det legges til rette for, har bøndene selv ansvar for å realisere et best mulig resultat.»

Om prinsipper for nytt tallgrunnlag sier et flertall i komiteen at:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Venstre, understreker at denne normeringsfaktoren ikke er et effektiviseringskrav, men en justering som gjøres ut fra den kjennskapen man har til jordbruket om hvordan bønder i ulik grad bruker de inntektsmulighetene de har. Flertallet viser til at det er flere bønder som har andre mål for gårdsdriften enn å tjene mest mulig penger, men også denne delen av landbruket er viktig for å nå de landbrukspolitiske målene.

Flertallet mener det er både relevant og nødvendig å ta hensyn til at det er ulike ønsker med hensyn til å utnytte inntektsmulighetene når jordbrukets inntekt skal måles mot andre grupper, og viser til at Stortinget også tidligere har knyttet ulike forutsetninger til et inntektsmål for landbruket. (...)»

2.5 Stortingets behandling av Meld. St. 8 (2024–2025) Dyrevelferdsmeldingen

Stortinget behandlet Meld. St. 8 (2024–2025) i Innst. 200 S (2024–2025). Følgende romertallsvedtak følges helt eller delvis opp i jordbruksoppgjøret:

«Vedtak 564

Stortinget ber regjeringen endre totalareal i fødebinger for svin slik at det fastsettes til minst 7,5 m² for nybygg.

Vedtak 565

Stortinget ber regjeringen avvikle unntakene om fiksering av svin og avslutte bruken av fiksering senest innen utgangen av 2027.

Vedtak 566

Stortinget ber regjeringen innføre krav om naturlig lys i eksisterende fjørfe fjøs og alle nye fjørfe fjøs. I eksisterende fjørfe fjøs kan LED-lys med dagslysspekter erstatte naturlig lys.»

2.6 Klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket

I juni 2019 inngikk staten og organisasjonene i jordbruket en intensjonsavtale med mål om å redusere klimagassutslippene og øke opptak av karbon tilsvarende 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter innen 2030. Vurdering av aktuelle virkemidler for å følge opp avtalen er en del av de ordinære budsjettprosessene, inkludert de årlige jordbruksoppgjørene.

Regnskapsgruppens rapportering på klimaavtalen ligger i kap. 3.5.1.3.

2.7 Bærekraftig matproduksjon

FNs bærekraftsmål ble vedtatt i 2015 og er verdens felles handlingsplan for bærekraftig utvikling frem mot 2030. Sammen med andre vestlige land skårer Norge godt på de fleste av de globale indikatorene for bærekraftig utvikling. Norge er et velordnet samfunn med høyt inntektsnivå, gode offentlige tjenester og små forskjeller mellom folk, men skårer dårligere på bærekraftsmålene om klimautslipp og ressursbruk.

Målene for landbruks- og matpolitikken er i likhet med bærekraftsagendaen tuftet på en gjensidig avhengighet mellom sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft, med overordnede målsetninger om matsikkerhet og beredskap, økt verdiskapning, landbruk over hele landet og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Disse målsetningene skal bidra til å oppnå bærekraftsmål 2 om nok og trygg mat, men også til oppnåelse av bærekraftsagendaen i sin helhet. Sektorens betydning for verdiskapning og sysselsetting, helse og ernæring, bærekraftig forvaltning av naturressurser og klima og miljø gjør sektoren sentral for måloppnåelse på flere områder.

Fremtidens matsystem skal være bærekraftig. Ifølge FN er et bærekraftig matsystem et system som tar vare på matsikkerhet og sikrer økonomisk, sosialt og miljømessig grunnlag for fremtidige generasjoner. Matsystemutvalget ble oppnevnt av regjeringen 7. februar 2025. Utvalget, som er et ekspertutvalg, skal bl.a. gjøre rede for muligheter, utfordringer og dilemma i fremtidens matsystem, komme med anbefalinger og tiltak som kan styrke

bærekraften i det norske matsystemet, samt bidra til at det globale matsystemet blir mer bærekraftig. Matsystemet omfatter både grønn og blå sektor. Utvalget skal levere en utredning i form av en NOU (Norges offentlige utredninger) innen 1. november 2026.

Regjeringens omfattende satsing og tiltak, både innenfor og utenfor jordbruksavtalen, bidrar til en mer bærekraftig landbrukssektor og således til å oppfylle FNs bærekraftsmål. For ytterligere omtale av bærekraft og bærekraftige matsystemer vises det til kapittel 6.

2.8 Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi

Aktivitetsveksten i norsk økonomi er på vei opp. Lav arbeidsledighet, fortsatt sysselsettingsvekst og god reallønnsvekst tilsier økt aktivitetsvekst fremover, særlig som følge av sterkere vekst i husholdningenes konsum. Utsikter til vekst i bedrifts-investeringene kommer samtidig med at oljeinvesteringene slutter å vokse, mens økte boliginvesteringer også ventes å bidra til vekst mot slutten av året. Etterspørselen etter arbeidskraft fortsatt høy, men beholdningen av ledige stillinger har gått noe tilbake, og andelen bedrifter som melder om knapphet på arbeidskraft er nær det historiske gjennomsnittet. Den registrerte ledigheten har økt noe, men nivået er fremdeles lavt, og godt under gjennomsnittet siste tjue år.

For norsk økonomi kommer virkningen av den pågående handelskrigen først og fremst gjennom svakere vekst i verdensøkonomien, og spesielt europeiske økonomier, som er vårt største eksportmarked. Selv om Norge ikke innfører høyere tollsatser, kan høye tollmurer i andre land løfte den importerte prisveksten, mens økt tilbud av varer til det europeiske markedet, for eksempel fra Asia, kan trekke i motsatt retning. Usikkerheten om de økonomiske utsiktene er større enn normalt, i lys av endrede og uavklarte betingelser for internasjonal handel og stor usikkerhet om den videre utviklingen i verdensøkonomien. En annen risikofaktor er knyttet til prisveksten. De siste årene har prisveksten kommet godt ned uten at arbeidsledigheten har blitt høy. Det er likevel fortsatt usikkerhet om hvor lang tid det tar før den kommer ned til målet.

I årene fremover vil bærekraften i offentlig finanser her hjemme bli utfordret av økt forventet levealder, flere eldre i forhold til sysselsatte og avtakende inntekter fra petroleumsvirksomheten. På sikt vil det bli mindre handlingsrom i budsjettene til politiske prioriteringer etter at økte utgifter i regelstyrte ordninger under folketrygden er dekket. Dermed må eventuelle nye satsinger, herunder videreføring av historisk vekst i velferdstjenester, i større grad dekkes inn ved omprioriteringer eller økte inntekter.

3 Utviklingen i jordbruket

Dette kapitlet belyser utviklingen i jordbruket opp mot de mål og retningslinjer Stortinget har fastsatt. Bønder er selvstendige næringsdrivende, og mange forhold påvirker inntektene og den løpende tilpasningen i det enkelte år. Næringen vil oppleve årlige svingninger, f.eks. i avlinger og markedsforhold, også under ellers stabile politiske rammer. Dette har blitt særlig tydelig de siste årene.

Jordbruket er en kapitalintensiv næring med langsiktige tilpasninger. Derfor vil det ofte kunne ta flere år før en ser målbare resultater som følge av justeringer i politikk og virkemidler. Utviklingen i jordbruket må derfor sees over tid, og vurderes opp mot helheten i virkemiddelbruken.

Ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB) var det i 2023 i overkant av 182 500 landbruks-eiendommer i Norge med minst 5 dekar eid jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

Det var om lag 36 700 jordbruksbedrifter og 31 550 familieårsverk i 2024, jf. utredning 1 A og 1 B fra Budsjettnemnda for jordbruket. Utviklingen for gårdsbruk med ganske like forutsetninger varierer fordi bøndene, som selvstendige næringsdrivende, og deres familier, treffer sine valg ut fra en helhetlig vurdering av hvilke muligheter landbruket gir, og hvordan den enkelte gårdbruker disponerer sin kompetanse, tid og økonomiske ressurser. Inntekten i jordbruket kan derfor ikke vedtas, slik lønn for arbeidstakere kan. SSB skattestatistikk viser at i gjennomsnitt for de siste 10 årene, hentet 45 pst. av brukerne i personlig drevne jordbruksforetak mindre enn 10 pst. av inntekten sin fra jordbruket. 30 pst. av personlige brukere var uten næringsinntekt fra jordbruket, mens 28 pst. hentet over 50 pst. av inntekten sin fra næringen.

I kapittel 3.1 blir grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjøret gjennomgått. Kapittel 3.2 til 3.5 er en resultatrapportering på de fire landbrukspolitiske målene. Flere resultatindikatorer er relevante for flere mål, og det må gjøres løpende avveininger mellom kryssende hensyn. Landbruket og landbrukspolitikken må alltid ta hensyn til kostnader og konkurransekraft. Hele verdikjeden bidrar til det samlede tilbudet av norske jordbruksvarer. Utformingen av virkemidlene i jordbrukspolitikken og forvaltningen av dem må skje gjennom en organisering med god styring og kontroll, der man fortløpende vurderer mulighetene for forenkling og målretting.

3.1 Grunnlagsmaterialet

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge frem og bearbeide et grunnlagsmateriale for jordbruksoppgjøret. Den 14. april 2025 avga Budsjettnemnda grunnlagsmaterialet til årets forhandlinger. Materialet består av følgende rapporter:

- Utredning nr. 1A: Totalkalkylen for jordbrukssektoren: Jordbrukets totalregnskap og budsjett. Beregningene viser registrerte og normaliserte tall for inntekter, kostnader, arbeidsforbruk og resultatmål for jordbrukssektoren samlet.
- Utredning nr. 1B: *Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter*

- Utredning nr. 2: Referansebruksberegninger: Beregningene er basert på driftsgranskingene fra Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO), og brukes til å vurdere utslag av et oppgjør for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.
- Utredning nr. 3: Resultatkontrollen for gjennomføringen av landbrukspolitikken.

Utredning 1B ble utgitt første gang i 2024, som svar på jordbruksavtalepartenes bestilling 1. november 2023 om en totalkalkyle for aktive jordbruksbedrifter etter vanlige regnskapsprinsipper. Denne utredningen inneholder også beregning av sammenligningsinntekt (som beskrevet i Meld. St. 11 (2023–2024)), prognose for antall årsverk i 2026 (inkludert reduksjon i timetallet gitt av Meld. St. 10 (2024–2025)), og beregning av inntekten til sammenligningsgruppen.

Totalkalkylens prognoser for 2025 er basert på best mulig grunnlag og tilgjengelig informasjon da beregningene ble avsluttet, rundt 1. april. Norges Banks Pengepolitiske rapport 1/2025 er lagt til grunn for de makroøkonomiske prognosene om prisvekst, lønnsvekst og rente.

Inntekter, kostnader og arbeidsforbruk knyttet til skogbruk og en del tilleggsnæringer er ikke med i Totalkalkylen, med unntak av kjøreinntekter der det er brukt maskiner som er kostnadsført i totalregnskapet. Totalkalkylen gir derfor ikke et fullstendig bilde av utviklingen i landbruksbefolkningens samlede næringsinntekter.

Totalkalkylen er et sektorregnskap for selvstendige næringsdrivende, og kan ikke ha samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk. Data på foretaksnivå viser at det er betydelig variasjon rundt gjennomsnittet, også innen produksjoner og mellom bruk med likeartede forhold og forutsetninger. I tillegg kan revisjon av dataserier med grunnlag i nye data og endring av beregningsprinsipper, gjøre at både beregnet inntektsnivå og inntektsutvikling endres mellom beregningsår.

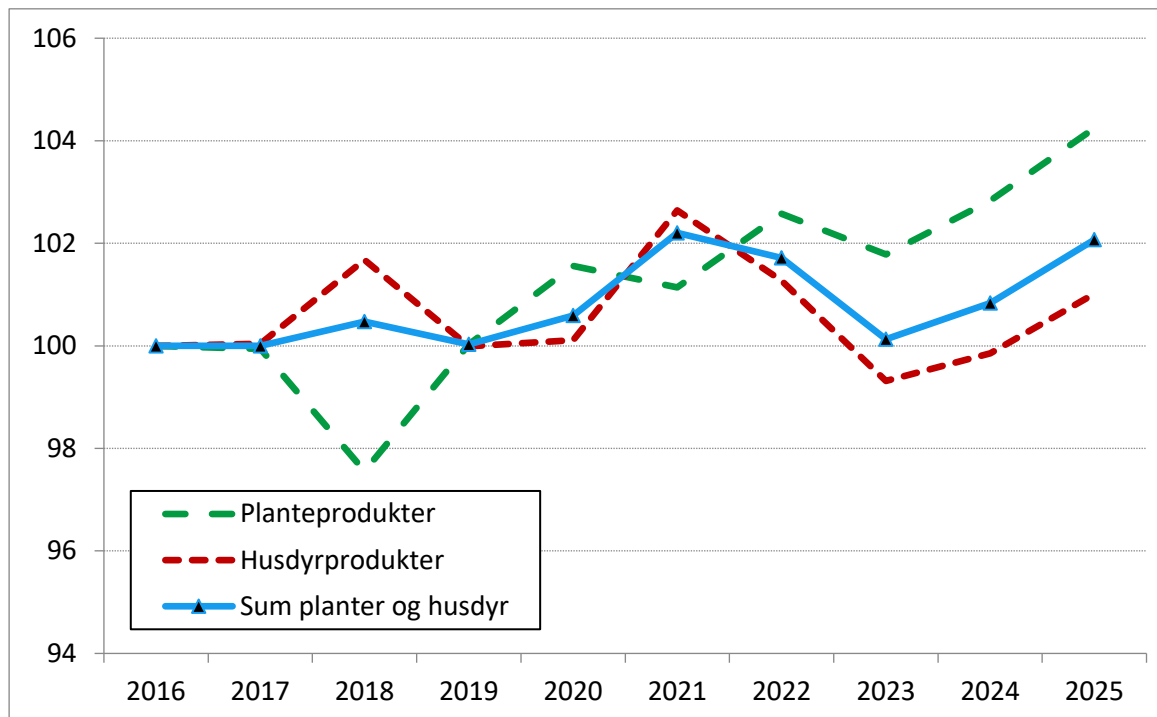
Hensikten med referansebrukene er blant annet å vise utslag av endringer for ulike driftsformer, størrelser og geografisk plassering som følge av jordbruksoppkjørene. Referansebrukene representerer ikke hele jordbruket. Mange jordbruksbedrifter kan ha en produksjon som ligner et av referansebrukene, men vil likevel ikke kjenne seg igjen i beregningene. Dette kan skyldes flere faktorer, for eksempel ulikt produksjonsomfang, investeringsomfang eller investeringsår enn hva som er lagt til grunn i referansebrukene.

Referansebrukene er basert på regnskapsmateriale fra 2023 for bruk som deltar i Driftsgranskingene, med prisjusteringer for 2024 og 2025. I tillegg beregnes en volumutvikling i framregningsårene. Inndelingen og utvalgsriteriene i årets referansebruk er uendret sammenlignet med i fjor. Referansebruksberegninger viser fra i år resultatene for beregnet årsresultat per familieårsverk, hvor innleid arbeid er kostnadsført. Det er et resultatmål som er mer sammenlignbart med resultatet i utredning 1B: Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter. Beregningene for årene 2023 og 2024 baserer seg på et årsverk av 1845 timer. For budsjettåret 2025 benyttes 1810 timer i et årsverk.

3.2 Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon

3.2.1 Produksjons- og markedsutvikling

I perioden fra 2016 til 2025 har det samlede produksjonsvolumet av planteprodukter økt med drøyt 4 pst. (prognosert volum for 2025), jf. figur 3.1. Dette er tall fra normaliserte regnskap fra Budsjettnemnda for jordbruket, der avlingsvariasjoner er forsøkt jevnet ut mellom år.

Figur 3.1 Endring i produksjonsvolum fra 2016 til 2025, iflg. normalisert regnskap. 2016=100.

Kilde: Budsjettnemnda

Planteproduksjoner er svært væravhengige, og flere av de senere årene har det vært store utfordringer for planteprodusentene, f.eks. tørken sommeren 2018. I 2023 medførte tørke og deretter ekstremværet «Hans» til at planteproduksjonen i store deler av Sør-Norge ga svært lave avlinger, samt kvalitetsutfordringer, sammenlignet med et normalår. Prognosen fra markedsregulator Felleskjøpet Agri fra mars 2025 viser at forventet kornavling for 2024 er 40 pst. høyere enn i 2023 og 1 pst. over femårssnittet.

Samlet sett den siste tiårsperioden (2016 til 2025), har produksjonen av korn, erter og oljefrø økt jevnt, totalt i overkant av 7 pst. Med unntak av 2018 og 2023, har de siste vekstsesongene vært gode for korn. For poteter har økningen vært om lag 28 pst., mens den for grønnsaker har vært 13 pst. 2024 var et godt fruktår, selv om det ikke var like stor produksjon av epler som det var i 2023, og produksjonen av frukt har hatt en økning på 47,5 pst. den siste tiårsperioden. Produksjonen av bær har imidlertid gått ned med i overkant av 32 pst. i samme periode, noe som hovedsakelig skyldes en kraftig reduksjon i

jordbærproduksjonen under koronapandemien. Produksjonen av jordbær har imidlertid økt det siste året.

Markedet for frukt og grønnsaker er preget av sterk konkurranse fra import. 2024 ble likevel et svært godt år for veksthusproduksjon av agurk og tomat, der omsetningen ble høyere enn rekordåret 2023 for begge kulturene. Omsetningen av norsk frukt gikk ned 8 pst. sammenlignet med 2023, som var et eksepsjonelt godt fruktår. Produsentene tok ut høyere priser enn målpris på mange av produktene. Midtveis i avtaleåret 2024–2025 var målpris oppnådd for ti av tolv målprisvarer, kun epler og purre har ikke tatt ut målpris. Samlet sett er det fortsatt gode markedsmuligheter for økt planteproduksjon.

Produksjonsøkningen på husdyrprodukter i 2020 og 2021 skyldes økt etterspørsel som kom som følge av restriksjonene under koronapandemien, med kraftig reduksjon i grensehandelen, redusert utenlandsreise som følge av stengte grenser og økt etterspørsel i husholdningsmarkedet. Økningen i kjøttsalget ble antatt å være midlertidig, og deler av etterspørselsøkningen på kjøtt ble derfor dekket av økt import, særlig av svinekjøtt og storfekjøtt. Produksjonen i 2024 og prognosen for 2025 viser at den samlede produksjonen av husdyrprodukter er noe høyere enn 2016-nivå, men økningen har vært mye lavere enn for planteproduktene. Det er imidlertid stor variasjon mellom de ulike kjøttslagene. Fra 2016 til 2025 har storfeproduksjonen økt med 2,2 pst., mens produksjonen av sau og gris har gått ned henholdsvis 16,7 pst. og 6,4 pst. Produksjonen av fjørfe har økt med i overkant av 21 pst. i samme periode.

Som følge av høy etterspørsel etter meieriprodukter mot slutten av 2023 og starten av 2024, ble det etter ekstraordinære kvotedrøftinger i februar 2024 tillatt å levere 4 pst. over kvoten i 2024. For å sikre nok melkeleveranser til å dekke etterspørselen, ble overproduksjonsavgiften fra 31. mai satt til 0 kroner for 2024, hvilket i praksis betydde at melkeprodusentene kunne levere så mye melk som mulig ut året. Etterspørselen fortsatte å øke, og i 2025 kan melkeprodusentene levere 20 pst. over kvoten. Som følge av lav etterspørsel etter geitemelk over flere år kan produsentene av geitemelk ikke levere mer enn 95 pst. av kvoten sin uten å bli tillagt overproduksjonsavgift.

Markedssituasjonen har medført at omsetningsavgiftene for flere produksjoner er høye, særlig gjelder dette storfe- og svinekjøtt. Dette har sammen med redusert avregningspris svekket økonomien i disse produksjonene.

3.2.2 Økt selvforsyningsgrad/hjemmemarkedsandel

Selvforsyningsgraden er definert som hjemmemarkedsandelen målt på energibasis, og er et mål på hvor stor del av det totale forbruket målt i energi som er produsert i Norge. Selvforsyningsgraden inkluderer fisk, og er ett av flere mål på hvilken markedsandel den norske matsektoren har i det norske matmarkedet. Den kan per definisjon aldri bli over 100 pst. Selvforsyningsgraden for jordbruksvarer blir påvirket av mange faktorer, blant annet de naturgitte produksjonsforholdene, været, ulike kvalitetskrav, forbrukerpreferanser, priser, jordbrukspolitiske virkemidler og internasjonale handelsavtaler. Selvforsyningsgraden er et uttrykk for summen av disse faktorene i et avgrenset tidsrom, vanligvis på årsbasis.

Definisjonen av selvforsyning tar ikke hensyn til eksport, eller til muligheten for å legge om produksjonen til produkter med høyere energigrad dersom situasjonen skulle kreve det. Selvforsyningsgraden reflekterer heller ikke hvor stor andel av innsatsfaktorene som er norskprodusert. En betydelig del av innsatsfaktorene i jordbruket blir importert fra utlandet, blant annet gjelder dette maskiner, medisiner, diesel og råvarer til kraftfôr. Selvforsyningsgraden gir derfor ikke et komplett bilde på mulighetene for å dekke matvarebehovet med innenlandsk produksjon, men kan likevel være et nyttig verktøy for å kartlegge hvilke produksjoner virkemidlene skal rettes inn mot for å øke den innenlandske produksjonen.

Dekningsgraden kan defineres som selvforsyningsgrad inkl. eksport og omfatter også den store produksjonen av fisk og annen sjømat i Norge, uten å hensynta import av fôrråvarer verken til fisk eller jordbruk. Den norske dekningsgraden er derfor mye høyere enn selvforsyningsgraden.

Selvforsyningsevnen sier noe om et lands evne til å sette i verk tiltak i en krisesituasjon for å sikre befolkningen forsyning av energi og andre næringsstoff for et fullverdig kosthold, dvs. et lands evne til å brødfø egen befolkning med utgangspunkt i egne ressurser og produksjon. Denne definisjonen inkluderer omlegging av forbruk i retning energirike plantevekster, korn, poteter og grønnsaker, og dreining av produksjonen i den retningen. For å vurdere selvforsyningsevne må det bl.a. defineres hva slags krise det er snakk om, for eksempel om varestrømmen av en eller flere varer til Norge blir brutt over lengre tid eller om det er forstyrrelser på norsk produksjon som følge av ekstremvær eller radioaktivt nedfall.

Som følge av utviklingen i matkornproduksjonen, økte selvforsyningsgraden for jordbruksprodukter betydelig fra midten av 1970-tallet. Selvforsyningsgraden inkl. fisk og sjømat har variert rundt 50 pst. i flere tiår, men da tall for grensehandel/privatimport ble innarbeidet i 2022, og tidsserien ble revidert tilbake til 2000, medførte det en reduksjon på om lag to prosentpoeng i selvforsyningsgraden.

NIBIO arbeider med tall for selvforsyningsgraden for de enkelte produktgruppene i 2024. Tallene vil sannsynligvis foreligge før sommeren 2025.

Tabell 3.1 viser norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis (selvforsyningsgraden) for varegrupper og totalt. For husdyrprodukter, som har et høyt proteininnhold, er selvforsyningsgraden gjennomgående høy, mens den er klart lavere for planteprodukter med unntak av poteter, der den har økt de siste årene. Som det fremgår av tabellen, er den samlede selvforsyningsgraden i 2023 beregnet til 46 pst. Dette er en reduksjon på ett prosentpoeng fra 2022 og samme nivå som i 2021.

Tabell 3.1 Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis¹⁾, i prosent.

	1979	1989	1999	2009	2019	2021	2022*	2023*	Andel energi % i 2023*
Korn som mel	13	23	34	36	22	37	43	42	26,2
Poteter	93	99	81	85	79	78	83	86	3,5
Sukker, honning, sukkervarer	2	3	0	1	1	1	1	1	9,5
Grønnsaker	72	73	57	48	47	49	49	48	1,6
Frukt og bær	29	27	6	5	7	7	6	7	3,7
Kjøtt	92	97	97	96	95	88	92	95	12,4
Kjøttbiprodukter	86	96	98	90	87	87	87	87	0,3
Egg	100	100	97	99	98	98	99	98	1,5
Fisk	94	88	80	80	80	80	80	80	1,7
Melk	100	100	100	100	100	100	100	100	3,7
Yoghurt	99	98	89	89	89	89	1,3
Konserverte melkeprodukter	86	100	98	99	97	97	98	97	1,9
Fløte og rømme	100	100	100	100	100	100	100	100	2,7
Ost	97	97	95	89	84	82	81	82	6,9
Smør	92	100	99	97	98	97	99	99	2,6
Margarin	44	40	20	20	0	0	0	0	5,0
Annet fett	60	20	5	5	5	5	5	5	3,6
Øvrige matvarer ²	0	0	0	0	0	0	0	0	11,8
Selvforsyningsgrad	49	50	44	47	41	46	47	46	
Produsert i norsk jordbruk	41	44	42	46	40	44	45	45	
Prod. i norsk jordb. norsk fôr ³	35	36	39	41	32	39	40	40	
Selvforsyningsgrad protein	68	66	62	65	65	66	

* Foreløpige tall

1) Matvarenes andel av det totale engrosforbruket, målt i energi.

2) Omfatter varer som ikke er produsert i Norge, dvs. ris, nøtter, kakao, øvrige matvarer (for detaljer se fotnote 1, tabell 3.31) samt grensehandel (for detaljer se fotnote 2, Tabell 3.31).

3) Tilsvare kraftfôrkorrigeret selvforsyningsgrad (kun husdyr er kraftfôrkorrigeret).

Kilde: Beregnet av NIBIO for Helsedirektoratet. Kilde selvforsyningsgrad protein: Beregnet av NIBIO for Animalia (Kjøttets tilstand).

3.2.3 Norsksandel i fôr og korn

I 2024 var 80 pst. av fôret til norske husdyr produsert i Norge, jf. tabell 3.2. Alt grovfôret som brukes i Norge er produsert i Norge.

Økte krav til energi- og proteininnhold i kraftfôret, har ført til redusert andel av karbohydrater. Norsksandelen karbohydrater avhenger først og fremst av tilgangen på norsk fôrkorn, men også av fôrutviklingen generelt, bruk av andre råvarer i fôret og sammensetningen av husdyrholdet. Andelen norsk karbohydrat kan være høy når proteinkilden som benyttes inneholder lite karbohydrat. Redusert bruk av proteinkilden soya har for eksempel ført til lavere andel norsk korn, fordi produktene som erstatter soya, som blant annet rapspellet, har et høyere karbohydratinnhold. Det gir dermed mindre rom for bruk av norsk fôrkorn. Den norskproduserte andelen av råvarer i kraftfôret varierer fra

år til år. Foreløpige tall viser at norskandelen i 2024 var 50 pst. Dette skyldes hovedsakelig den svake norske kornavlingen i 2023.

Hvete er en viktig råvare i kraftfôr av ernæringsmessige grunner, og økt tilgang til hvete er en nøkkel til økt norskandel i kraftfôret. Norskandelen varierer i stor grad med tilgangen på norsk fôrkorn, som igjen også varierer med andelen hvete som klassifiseres til mat. I 2023 var norskandelen i kraftfôret 70 pst., blant annet som følge av den svært gode kornavlingen i 2022. I 2024 er norskandelen karbohydrat redusert til 63 pst., blant annet som følge av den svake kornavlingen i fjor.

Norskandelen av fett og protein i kraftfôret har gått vesentlig ned over tid, blant annet som følge av forbudet mot bruk av animalsk protein (kjøttbeinmel og fiskemel) i dyrefôr. I mai 2022 ble det igjen tillatt å benytte bearbeidet animalsk protein (PAP) fra svin i fôr til fjørfe og PAP fra fjørfe i fôr til svin. Reglene for håndtering av denne typen protein er strenge og krever blant annet egne produksjonslinjer for fôret, noe som gjør produksjonen mer ressurskrevende. Det er fortsatt forbud mot bruk av protein fra samme art.

Tabell 3.2 Norsk andel av råvarer i kraftfôr til husdyr. Prosent

	2000	2010	2020	2022	2023	2024 ¹⁾
Norskandel i fôret	90,4	84,5	84,3	82,4	84,0	80,0
Total norskprodusert andel råvarer i kraftfôret	74,0	61,0	60,0	53,0	59,0	50,0
Herav i kraftfôret:						
Fett	87	50	56	50	51	50
Karbohydrat	80	74	77	67	74	63
Protein	37	12	5	7	10	7
Vitamin	100	100	51	45	40	38

1) Foreløpige tall

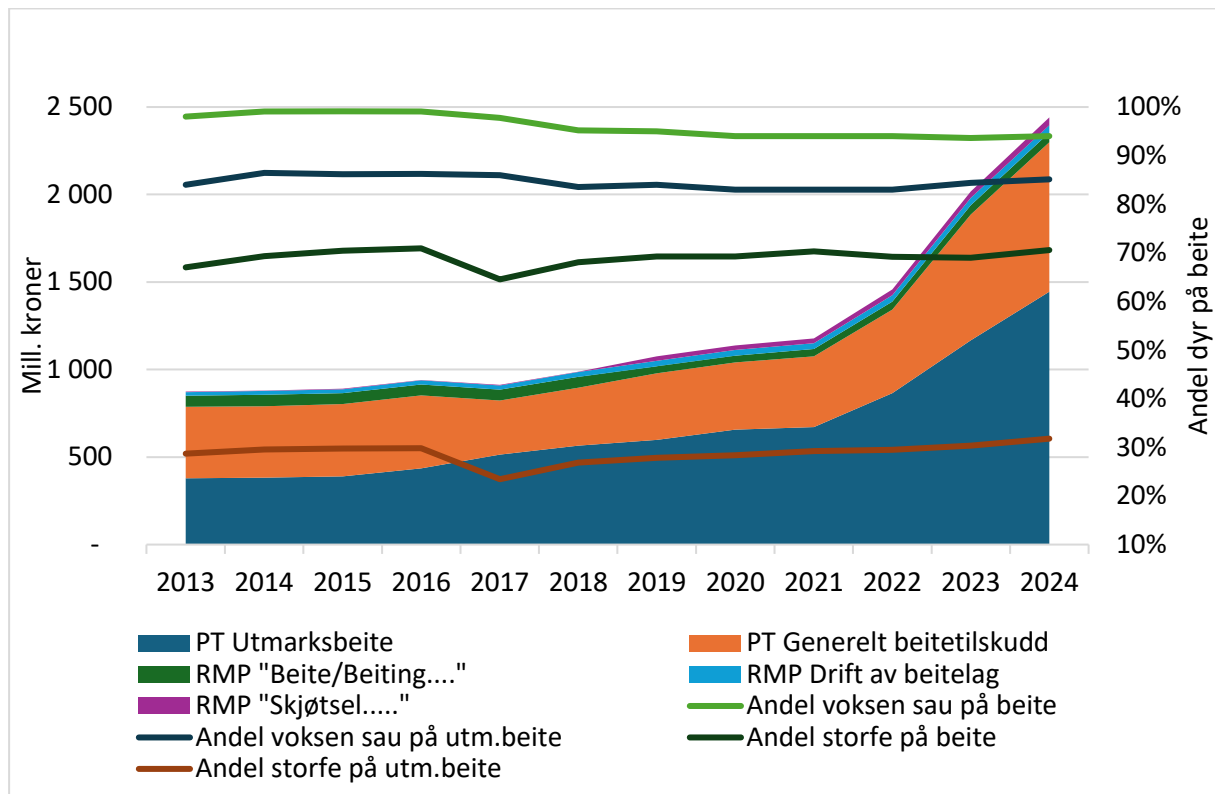
Kilde: Budsjettnemnda

Norskandelen i fôrrasjonen til de ulike dyreslagene varierer. Hos drøvtyggere utgjør grovfôr en større andel av fôrrasjonen, og bidrar med det til høy andel norsk fôr. Norskandelen varierer også innenfor de ulike dyreslagene fra år til år, og avhenger av fôringsopplegget til den enkelte produsent.

3.2.4 Dyr på beite

Andelen av storfe og sau som går på beite har vært stabil over tid. I 2024 gikk 71 pst. av alle melkekyr og øvrige storfe på beite (innmark og/eller utmark) i minst 12/16 uker, og 32 pst. på utmarksbeite, ifølge Landbruksdirektoratet. Dette er en økning på to prosentpoeng fra 2023. Av voksen sau i 2024 var 94 pst. på beite (innmark og/eller utmark) i minst 12/16 uker, og 85 pst. på utmarksbeite.

Figur 3.2 Beitetilskudd og andeler dyr på beite

1) I 2017 ble søknadstidspunkt og utmålingsregler for beitetilskudd og utmarksbeitetilskudd endret, i tillegg til endret tidspunkt for telling av dyr. Tallene før og etter 2017 er derfor ikke helt sammenlignbare.

3.3 Landbruk over hele landet

3.3.1 Arealutvikling og -fordeling

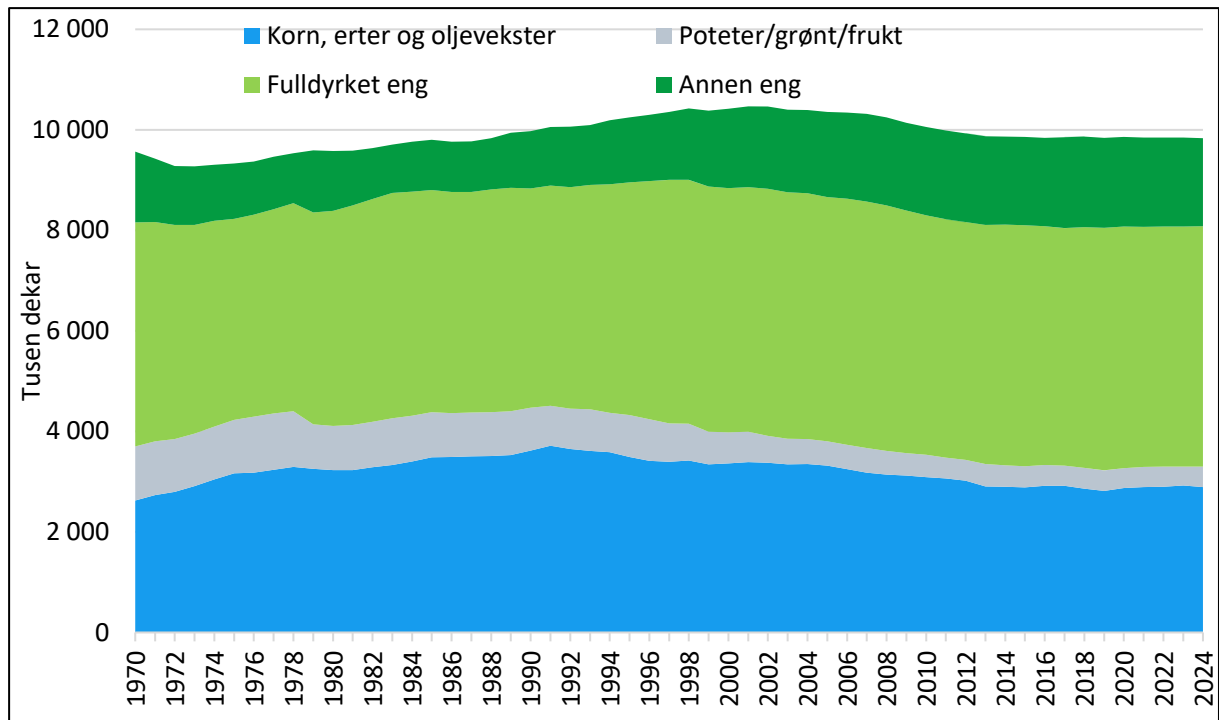
Norge har litt over 3 pst. jordbruksareal, spredt over alle landsdeler og fylker. Utviklingen i jordbruksarealet etter bruk og vekster i perioden fra 1970 og frem til 2024 fremgår av figur 3.2 og tabell 3.3. Etter at innføringen av det digitale kartsystemet var ferdig i 2014¹, har det registrerte jordbruksarealet vært relativt stabilt.

I 2024 ble 12 500 dekar godkjent nydyrket, 2 560 dekar mer enn i 2023. Målt i antall dekar var nydyrkingen størst i Innlandet, med 4 440 dekar.

Hvert år omdisponeres jordbruksareal til andre formål, til for eksempel boligområder, industri og samferdselsprosjekter. I 2016 satte Stortinget som mål at omdisponeringen innen 2020 skulle begrenses til maksimalt 4000 dekar per år, i 2021 ble målet redusert til 3000 dekar og fra 2023 er målet å avgrense omdisponeringen til under 2000 dekar per år innen 2030. I 2024 ble det omdisponert 2 651 dekar dyrka jord og 2 640 dekar dyrkbar

¹ Innføringen medførte en reduksjon i arealer på 3,4 pst. som følge av mer nøyaktige målinger og at endringer som har skjedd over tid først ble fanget opp i det nye kartverktøyet.

jord. I tillegg kommer landbrukets egen nedbygging som det ikke er nødvendig å søke tillatelse for etter jordlova.

Figur 3.3 Utvikling i jordbruksareal etter bruk, 1970–2024. 1000 dekar.

Kilde: Budsjettnemnda

Tabell 3.3 Jordbruksarealet fordelt på vekster, 1000 dekar.

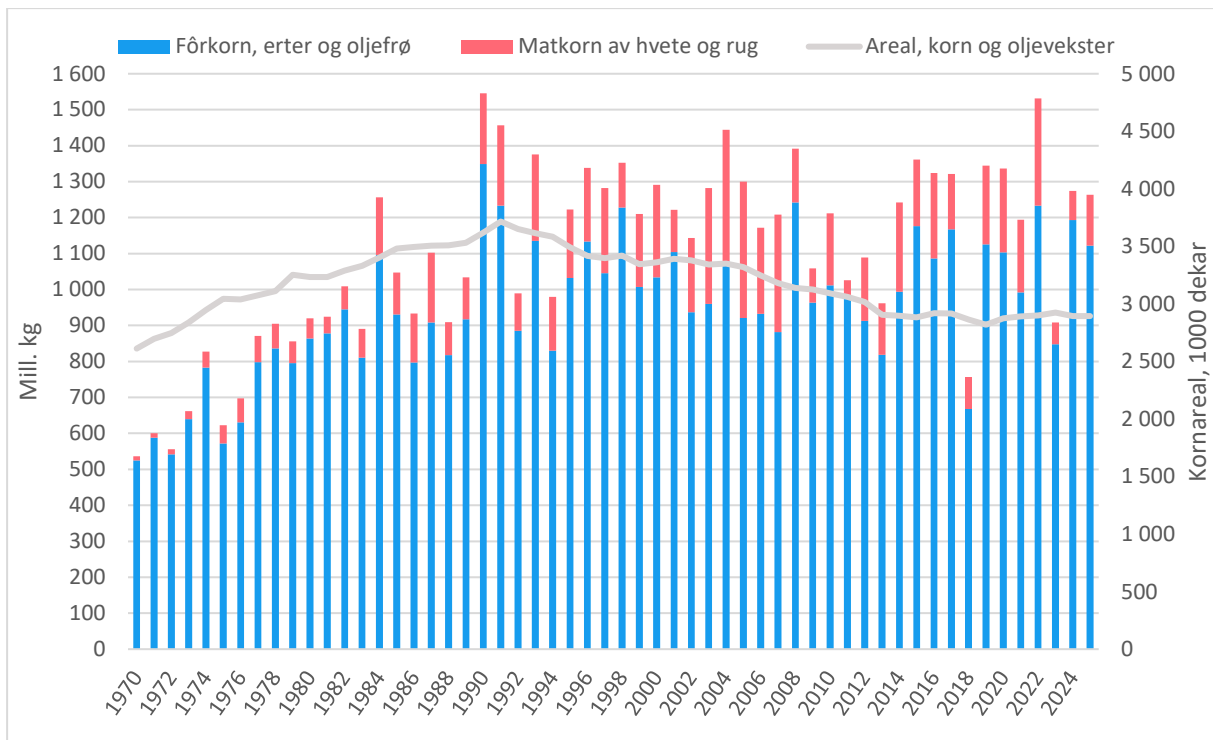
	1999	2010	2020	2023*	2024*	2025**	Endring	
							2010-2024	Endring 23-24
Hvete	516	721	677	646	592	590	-17,9 %	-8,4 %
Rug og rughvete	27	68	65	88	57	60	-15,2 %	-34,7 %
Bygg	1 826	1 462	1 392	1 420	1 455	1 455	-0,5 %	2,5 %
Havre	913	761	666	684	695	695	-8,7 %	1,5 %
Olje-/belgvekster	64	82	75	87	94	95	15,5 %	9,1 %
Sum korn og oljevekster	3 345	3 093	2 874	2 924	2 893	2 895	-6,5 %	-1,1 %
Poteter	149	132	115	115	119	119	-10,3 %	3,3 %
Andre grovfôrvekster	317	119	95	82	90	97	-24,5 %	9,9 %
Grønnsaker	46	61	71	70	77	77	27,1 %	10,5 %
Andre vekster åker og hage (inkl. brakk)	138	131	116	112	121	119	-7,2 %	8,4 %
Sum åker og hage	3 995	3 536	3 271	3 303	3 300	3 307	-6,7 %	-0,1 %
Eng og beite på dyrket jord	4 876	4 766	4 806	4 775	4 781	4 780	0,3 %	0,1 %
Natureng og overfl.dyrket jord til slått og beite	1 511	1 758	1 783	1 767	1 755	1 755	-0,2 %	-0,7 %
Jordbruksareal i drift i alt	10 383	10 060	9 860	9 844	9 836	9 842	-2,2 %	-0,1 %

* Foreløpige tall.

** Budsjett 2025.

Kilde: Budsjettnemnda

Produksjonen av korn i Norge har vært relativt stabil de siste årene, med unntak av 2018 og 2023, jf. figur 3.4. Dyrkingen av matkorn er i stor grad konsentrert til Østlandet, og særlig fylkene rundt Oslofjorden og rundt Mjøsa i Innlandet. Vær og klima gjør at andelen som går til mat varierer mye mellom år.

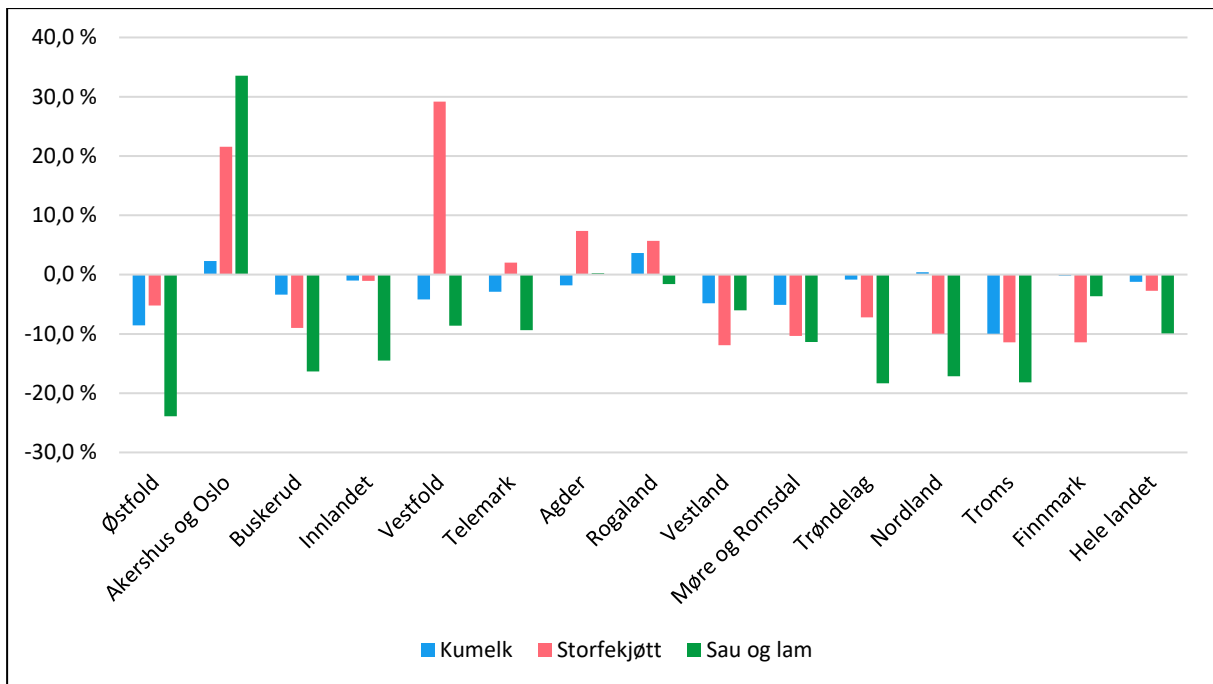

Figur 3.4 Produksjon av matkorn og fôrkorn 1970–2024, prognose for 2025. Mill. kg. Kornareal på høyre akse.

Kilde: Budsjettnemnda

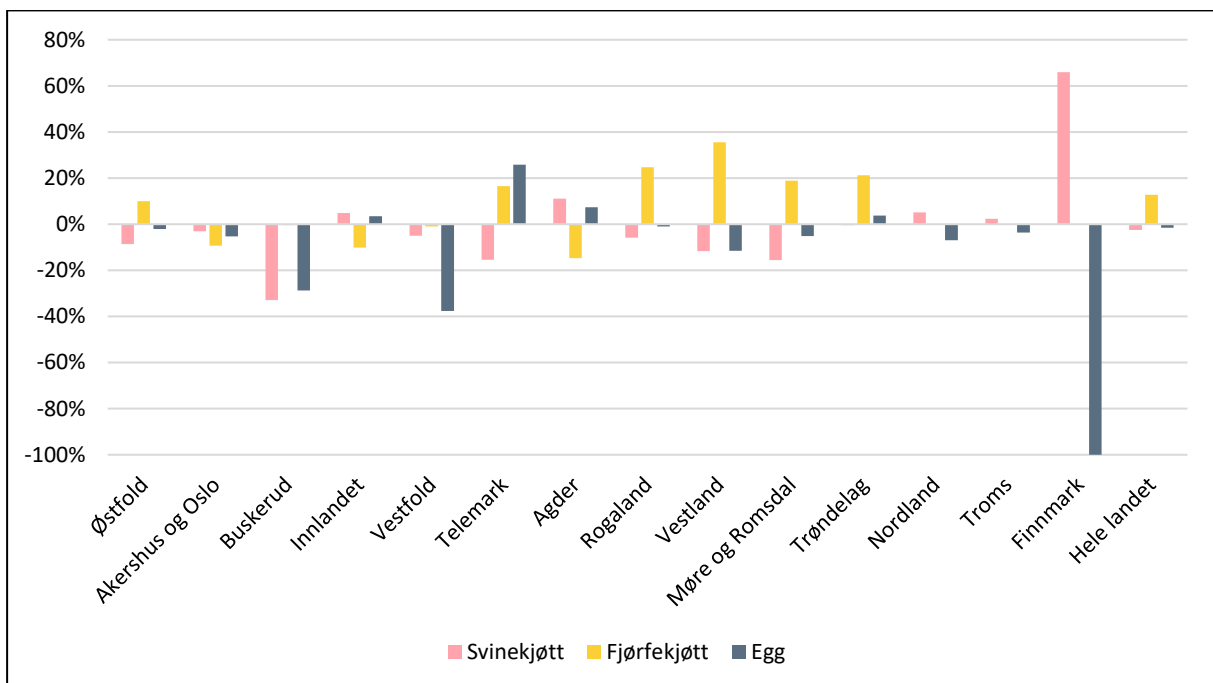
3.3.2 Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk

Figur 3.5 og 3.6 viser endringer i produsert mengde for noen husdyrproduksjoner, fordelt på fylker, for perioden fra 2019 til 2024.

Figur 3.5 Endring i produsert mengde i fylkene, 2019–2024, prosent.

Kilde: Budsjettnemnda

Figur 3.6 Endring i produsert mengde i fylkene, 2019–2024, prosent.

Kilde: Budsjettnemnda

Produksjonen av kumelk styres av regionale kvoter, og det er små endringer i produksjonen fra 2019 til 2024 i fylkene. Underveis i perioden økte produksjonen i pandemiårene, før den falt i 2022 og 2023. Fra 2023 til 2024 økte melkeproduksjonen med

5,5 pst. i landet som helhet. For året 2024 ble melkekvotene midlertidig suspendert, og produksjonen økte i alle fylker, men mest i Rogaland.

Produksjonen av storfekjøtt økte i perioden 2019 til 2024 i mange av de sørligste fylkene, fra Akershus og Oslo, via Vestfold, Telemark og Agder, til og med Rogaland. Økningen var på mer enn 20 pst. i Akershus og Vestfold.

Det produseres mest sau og lam i Rogaland, fulgt av Vestland og Innlandet. Produksjonen av sau og lam har gått noe ned i alle fylker unntatt Akershus og Agder siden 2019. I Akershus og Oslo har den økt med 34 pst., og andelen av produksjonen på landsbasis i dette fylket har i perioden økt fra 1,0 til 1,4 pst. Reduksjonen har vært størst fra Trøndelag og nordover til Troms, samt i Buskerud, Innlandet og Østfold.

Svineproduksjonen foregår i store deler av landet, og det produseres mest i Rogaland, fulgt av Innlandet og Trøndelag. Svinekjøttproduksjonen økte i Nord-Norge, Agder og Innlandet fra 2019 til 2024.

Produksjonen av fjørfekjøtt foregår stort sett på sentrale Østlandet, i Rogaland og i Trøndelag. Produksjonen økte mest i fylkene på Vestlandet og i Trøndelag. Produksjonen av egg er mer spredt enn fjørfekjøttproduksjonen, men er i stor grad også lokalisert i de samme områdene. I 2024 ble det ikke lenger registrert produksjon av egg i Finnmark. I perioden 2019–2024 økte eggproduksjonen i Telemark, Agder, Trøndelag og Innlandet, mens den ble redusert i de andre fylkene.

2024 var et godt avlingsår for potet i store deler av landet. Potetproduksjonen er i stor grad konsentrert til Innlandet, og fra 2019 til 2024 har i gjennomsnitt 52 pst. av poteten i Norge produsert der. I Vestfold og Telemark, der drøyt 6 pst. av jordbruksarealet i Norge ligger, foregår 13 pst. av potetproduksjonen i Norge.

2024 var et kornår på det jevne, etter en god vekstsesong, men en våt høst. Om lag 85 pst. av kornet produseres på Østlandet, mens rundt 15 pst. produseres i Trøndelag. Fordelingen varierer litt fra år til år ut fra lokale avlingsnivå, men sett bort fra årlige svingninger har fordelingen vært relativt stabil over lang tid.

I tabell 3.4 vises en oversikt over utviklingen i det registrerte (rapporterte) arbeidsforbruket for menn og kvinner i jordbruket, fordelt på virkeområder for distriktpolitiske virkemidler. Både i og utenfor det distriktpolitiske virkeområdet har den årlige nedgangen i antall årsverk bremsset gradvis opp de siste tiårene. Utviklingen har gått fra 4,5 pst. årlig reduksjon i hele landet mellom 1999 og 2010, via 1,5 pst. årlig årsverksnedgang fra 2010 til 2020, til 0,7 pst. årlig reduksjon fra 2020 til 2023. Den relative nedgangen har vært størst innenfor det distriktpolitiske virkeområdet, som omfatter kommuner utenfor sentrale strøk, og utgjør et klart flertall av kommunene. 23 600 årsverk eller 58 pst. av årsverkene i jordbruket ble i 2023 utført innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Utenfor virkeområdet, som er sentrale kommuner på Østlandet, Sørlandet, Vestlandet og i Trøndelag, har det blitt litt flere årsverk utført av kvinner i perioden 2020–2023, og nedgangen i sysselsetting er lavere for kvinner enn for menn siden 2010. Andelen kvinner er her litt høyere enn i distriktene.

Tabell 3.4 Registrert arbeidsforbruk for menn og kvinner i jordbruket fordelt på virkeområder for distriktpolitiske virkemidler. 1 000 årsverk

		1999	2010	2020	2023	Årlig pst. endring		
						1999- 2010	2010- 2020	2020- 2023
Utenfor virkeområde	Menn	22,4	14,4	13,0	12,8	-3,9	-1,0	-0,5
	Kvinner	7,0	4,4	4,1	4,1	-4,0	-0,8	0,1
	Sum	29,4	18,8	17,1	16,9	-4,0	-0,9	-0,4
Innenfor virkeområde	Menn	37,4	22,3	18,6	18,2	-4,6	-1,8	-0,7
	Kvinner	12,7	6,9	5,7	5,4	-5,3	-1,9	-1,5
	Sum	50,1	29,3	24,3	23,6	-4,8	-1,9	-0,9
Hele landet	Menn	59,8	36,7	31,6	31,0	-4,3	-1,5	-0,6
	Kvinner	19,7	11,4	9,8	9,6	-4,9	-1,5	-0,9
	Sum	79,5	48,1	41,4	40,5	-4,5	-1,5	-0,7

Kilde: Budsjettnemnda/Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstillingene i 1999, 2010, 2020 og landbruksundersøkelsen 2023.

3.3.3 Rekruttering, kunnskaps- og næringsutvikling

En rekke virkemidler over jordbruksavtalen skal bidra til næringsutvikling, kunnskapsutvikling, kompetanseheving og rekruttering i landbruket. Virkemidlene er hovedsakelig finansiert innenfor Landbrukets utviklingsfond (LUF).

3.3.3.1 Investering og bedriftsutvikling (IBU-midler)

De fylkesvise IBU-midlene har et todelt formål. De skal bidra både til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen, og til utvikling og modernisering av det tradisjonelle landbruket. Midlene forvaltes av Innovasjon Norge. Fylkesvise rammer for IBU-midlene bestemmes av en fordelingsnøkkel. Ut over nasjonale føringer, legger partnerskapene i fylkene, bestående av statsforvalteren, fylkeskommunen, faglagene i landbruket og Innovasjon Norge, regionale føringer for bruken av midlene.

Rammen for IBU-midlene har økt betydelig de tre siste årene. I 2024 var rammen på 1 236,3 mill. kroner. Inkludert overføring av ubenyttet ramme fra tidligere år ble det innvilget investeringstilskudd på til sammen 1 297,8 mill. kroner fordelt på 1 365 prosjekter. Dette er en rekordhøy tildeling og en økning på nærmere 150 mill. kroner, eller nærmere 15 pst., fra 2023. Likevel ble det innvilget 54 færre prosjekter i 2024, noe som må ses i lys av at utmålingsreglene ble endret fra 1. juli 2023 slik at det kan tildeles mer støtte per investeringsprosjekt. Fylkesvis fordeling av midlene via fordelingsnøkkel, sammen med ulik etterspørsel etter investeringsstøtte, gir variasjoner regionalt i støtteutmåling og totalt innvilget beløp. Alle fylkene brukte opp sine avsatte rammer i 2024, med unntak av Buskerud, Troms og Finnmark.

Om lag 92 pst. av tilskuddene ble gitt til investeringer innen tradisjonelt landbruk inkl. tilskudd til frukt og grøntsektoren, nærmere 2 pst. mer enn det foregående året. IBU-midlene bidrar med det til betydelige investeringer i næringen, men også til sysselsetting og verdiskaping i bygg- og anleggsbransjen og tilhørende underleverandører.

Nærmere om investeringer innen tradisjonelt landbruk

Investeringsstøtten til faste investeringer kunne frem til 1. juli i 2023 utgjøre inntil 40 pst. av kostnadsrammen for prosjektet, avgrenset til 3,5 mill. kroner per prosjekt, med unntak for Troms og Finnmark, der det ikke er et kronetak på tilskuddet. Fra 1. juli 2023 ble støtten til investeringsprosjekt innen storfeproduksjon økt til inntil 50 pst. av kostnadsrammen for prosjektet, med en avgrensning på inntil 5 mill. kroner per prosjekt. På samme måte som for Troms og Finnmark, ble det innført et unntak for øvre kronemessig grense også for tilskudd til Nordland. Det ble i 2024 innvilget 1 198,6 mill. kroner i tilskudd til tiltak innen tradisjonelt landbruk, som er en økning på i underkant av 160 mill. kroner fra 2023. Gjennomsnittlig tilskuddsbeløp innen tradisjonelt landbruk var på litt over 1 mill. kroner i 2024, en økning på om lag 151 000 kroner sammenlignet med 2023.

Prosjekter med miljø- og klimaeffekt og prosjekter innen økologisk landbruk

Investeringer og modernisering av driftsapparat gir muligheter for å drive mer miljøvennlig og med mindre klimagassutslipp, for eksempel gjennom energieffektivisering og bedre utnytting av avfall, restråstoff og biologiske ressurser. Om lag 530 mill. kroner (45 pst.) av tilskuddet som ble gitt innen tradisjonelt landbruk i 2024 hadde en miljøeffekt, som er en økning på 320 mill. kroner fra 2023. Det kan være flere årsaker til denne økningen. En forklaring kan være at Innovasjon Norge fra 2023 koblet kriteriene for miljøeffekt mot taksonomien i EU (EUs seks miljømål). Det ble innvilget 23 mill. kroner til investeringer innen økologisk jordbruk. Dette er om lag på samme nivå som i 2023, og utgjorde 2 pst. av tilskudd til investeringsprosjekter. Jordbruksoppgjøret 2024 vektla å bruke IBU-midler til investeringer i gjødsellager for å forberede nytt gjødselregelverk. I 2024 ble det innvilget om lag 14 mill. kroner til gjødsellager, en økning fra 9 mill. kroner i 2023.

Ekstra tilskudd til bruk av tre som byggemateriale

I perioden 2020–2024 ble det gitt et ekstra tilskudd ved bruk av tre som byggemateriale. Begrunnelsen for innføring av tilskuddet var vektlegging av gode klima- og miljøvennlige løsninger. Ved innføring av tilskuddet var det meningen at dette skulle være en treårig satsing. Ordningen ble videreført til og med 2024, samtidig som det ordinære investeringstilskuddet og maksimale tilskuddssatser har økt år for år. I 2024 er det gitt ekstra tilskudd til bygg i tre til 160 prosjekter, tilsvarende 44,6 mill. kroner. Det er en nedgang i antall prosjekter og støttebeløp fra 2023. Bruken av ordningen har vært størst i fylkene med de største rammene, dvs. Innlandet, Vestland og Trøndelag. I jordbruksoppgjøret 2024 ble avtalepartene enige om at ekstratilskuddet til bruk av tre som byggemateriale skulle avvikles. Tilskuddet ble avviklet fra 01. januar 2025.

Bevilgninger til planteproduksjon

Investeringer innen frukt og grønt og kornproduksjon er et prioritert område i både de nasjonale og regionale prioriteringene rundt bruken av IBU-midler. Investeringstilskudd innen frukt- og grøntnæringen gis i all hovedsak til frukt- og grøntlager, samt

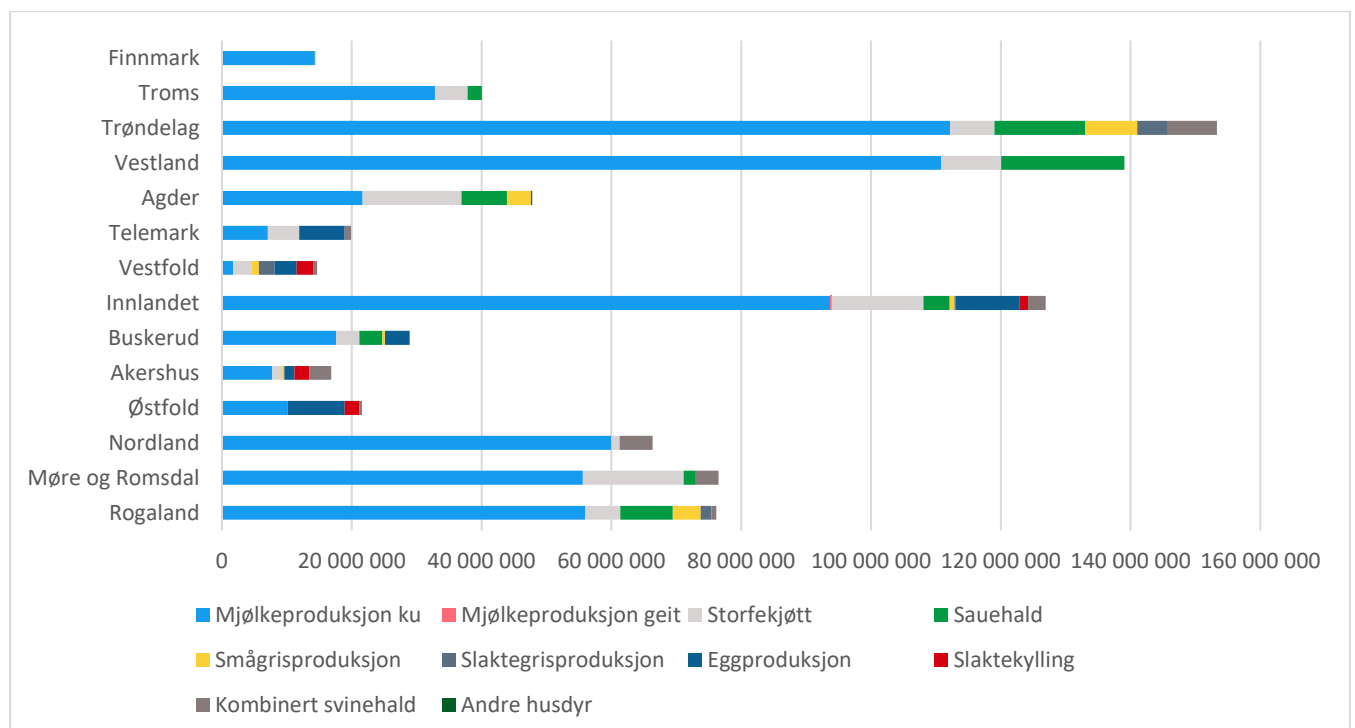
investeringer knyttet til selve frukt- og bærproduksjonen. I 2024 ble det bevilget 104,4 mill. kroner til 136 prosjekter innen planteproduksjon. Bevilgningene og antall prosjekter innen planteproduksjon er vesentlig lavere i 2024 enn i 2023. En forklaring på dette er at det er færre søknader om tilskudd innen frukt- og bærproduksjon. Investeringer innen disse produksjonene styres av leveringsavtaler mellom bønder og produsentorganisasjoner. Etter en betydelig økning i omfanget av leveringsavtaler de siste årene, er avtalene blitt redusert for å unngå overproduksjon. Vestland har mottatt mest tilskudd innen frukt- og bærproduksjon, etterfulgt av Telemark og Buskerud.

Støtte til utbygging av kornløstørker- og lager og potetlager er noe redusert. Støtte til kornløstørker- og lager utgjorde om lag 44,5 mill. kroner i 2024, mot 52,5 mill. kroner i 2023. Det meste av disse tilsagnene ble gitt i Akershus, Østfold og Trøndelag.

Bevilgninger til husdyrhold, og særskilt til omlegging til løsdriftsproduksjon

I 2024 er det gitt støtte til 459 prosjekter for til sammen 942,6 mill. kroner til husdyrproduksjon. Dette er en økning på 5 prosjekter og 190 mill. kroner fra 2023. Økningen i bruk av midler (inkl. økt samlet bevilgning til prosjekter innen melkeproduksjon), skyldes i all hovedsak økt støtteutmåling per prosjekt innen storfeproduksjon som følge av endrede regler fra 1. juli 2023.

Figur 3.5 gir en oversikt over fylkesvis fordeling av IBU-tilskudd til ulike husdyrproduksjoner innen tradisjonelt landbruk i 2024 (ekskl. tilskudd til generasjonsskifte, gjødsellager og ressurskartlegging).

Figur 3.7 IBU-tilskudd til tradisjonelt landbruk fordelt på ulike husdyrproduksjoner i 2024. Kroner.

Kilde: Innovasjon Norge

De senere års jordbruksoppgjør har hatt en særskilt prioritet til investeringer i omlegging til løsdriftsproduksjon, og særlig støtte til melkeproduksjonsbruk med under 30 årskyr. For 2024 er gjennomsnittlig buskap før utbygging 29 kyr og etter utbygging 34 kyr (33 kyr i 2023). Antall prosjekter innen melkeproduksjon er om lag det samme som i 2023 (271 prosjekter), samtidig som samlet bevilgning har økt med om lag 160 mill. kroner til 700,7 mill. kroner. Gjennomsnittlig kostnadsoverslag for investeringene innen melkeproduksjon var i 2024 på om lag 6,45 mill. kroner og gjennomsnittlig støttegrad var 40 pst. Tilsagnene har til sammen utløst investeringer på om lag 1,75 mrd. kroner.

Antall prosjekter innen ammekuproduksjon er redusert med 10 prosjekter til 63 prosjekter, og bevilgningen er redusert med 4 mill. kroner til 85,5 mill. kroner. For investeringer innen saueproduksjon er antall prosjekter økt med fire og samlet bevilgning økt med 10 mill. kroner fra 2023. Bevilgningen i 2024 utgjorde 60 mill. kroner, og flest prosjekter ble innvilget i Rogaland og Vestland. For svin var det en liten økning i antall prosjekt samtidig som bevilgningen var om lag 10 mill. kroner mindre enn i 2023. Den største endringen er det for eggproduksjon, der det har vært en økning på 15 prosjekter fra 2023, til 17 prosjekter. Dette må ses i sammenheng med underskuddet på norske egg og arbeidet med å rekruttere nye eggprodusenter. Den samlede bevilgningen til investeringer innen eggproduksjon var på 34,7 mill. kroner.

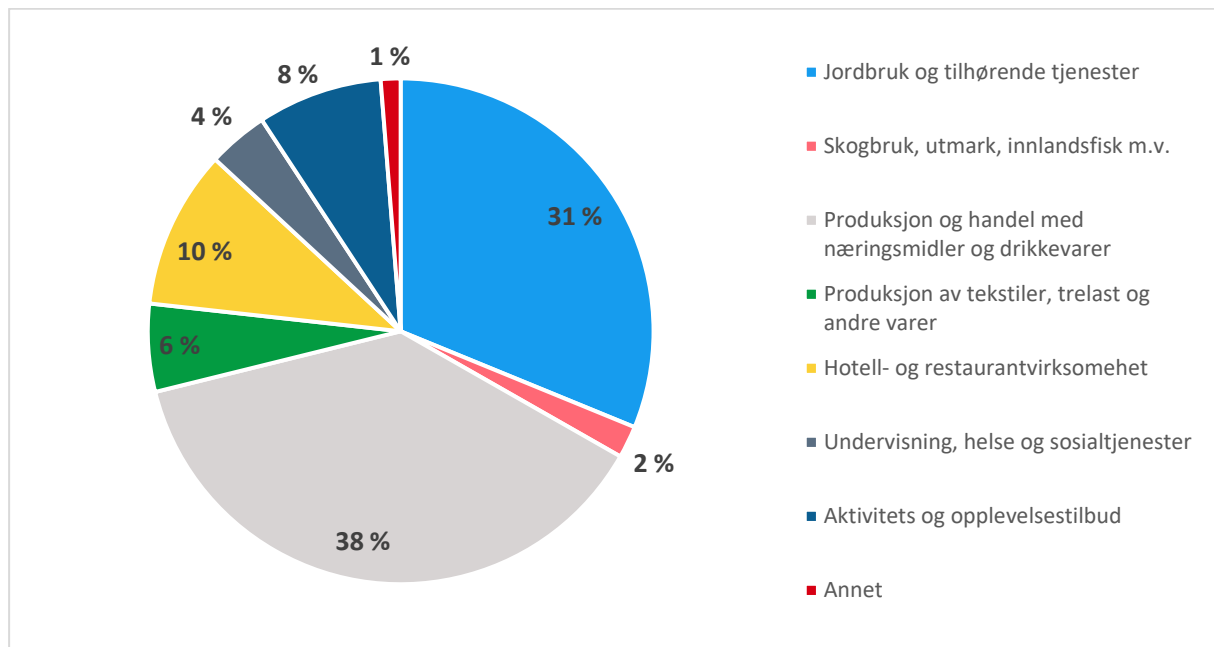
Avklaringstilskudd for mer økonomisk bærekraftige investeringsprosjekter

Tilskuddet skal legge til rette for at investeringsprosjektene skal være tuftet på en grundigere vurdering av økonomiske forutsetninger for den kommende investeringen, som et utgangspunkt for planleggingen. Ordningen omfatter alle produksjoner, men er særlig etablert med tanke på små og mellomstore storfefruk som må tilpasse seg løsdriftskravet. Totalt sett ble det i 2024 bevilget 28,2 mill. kroner fordelt på 329 tilsagn til ressurs-avklaring, som er en økning i bevilgning og antall prosjekter i 2023. Det er gitt flest tilsagn i Trøndelag, Vestland og Innlandet.

Nærmere om investeringstilskudd innen andre landbruksbaserte næringer

Det ble bevilget 99,3 mill. kroner i IBU-tilskudd til andre landbruksbaserte næringer i 2024. Dette er en nedgang fra 2023. Det er en betydelig variasjon mellom fylkene, fra over 25 pst. av midlene til andre landbruksbaserte næringer i Telemark til mellom 3 og 4 pst. i Troms og Østfold. Variasjonen skyldes i hovedsak ulikt søknadstilfang og ikke prioritering. Det har vært en gradvis nedgang i tilskuddsandelen til andre landbruksbaserte næringer de siste årene over IBU-ordningen, fra rundt 20 pst. i 2013, til dagens 7,7 pst. For etablering av bedrifter i landbruket utenom tradisjonelt jord- og skogbruk, er det en klar politisk målsetting at midlene skal bidra til økt sysselsetting og etablering av nye, lønnsomme arbeidsplasser. Innovasjon Norges rapport om bruk av IBU-midler i 2024 anslår en gjennomsnittlig forventet sysselsettingseffekt på 286 årsverk for tilsagn gitt til prosjekt innen tiltaksgruppene *etablerertilskudd*, *bedriftsutvikling* og investeringer i *andre landbruksbaserte næringer*. Figur 3.5 gir en oversikt over fordelingen av tilskudd i 2024 til andre næringer i tilknytning til landbruket, fordelt på bransjer. Fordelingen tar

utgangspunkt i SSBs standard for næringsgruppering. Det er kun mindre endringer i fordelingen mellom de ulike næringene sammenlignet med 2023. Produksjon av lokalmat og drikke utgjør fremdeles den største delen, etterfulgt av jordbruk og tilknyttede tjenester.

Figur 3.8 Andel IBU-tilskudd til andre landbruksbaserte næringer fordelt på bransjer (2024)¹⁾. Prosent.

1. Tilskudd til Inn på tunet inngår i grupperingen undervisning, helse og sosialtjenester.

Kilde: Innovasjon Norge

Risikolån

Fra og med 2006 ble det åpnet for å sette av midler til et taps- og rentestøttefond innenfor rammen av de fylkesvise IBU-midlene. Selve lånene gis fra lånerammer som Innovasjon Norge forvalter utenfor jordbruksavtalen. I 2024 ble det innvilget 13 risikolån på landbruksområdet med en samlet bevilgning på 21,2 mill. kroner. Av disse prosjektene var 8 innenfor tradisjonelt landbruk, hvorav 4 innen melkeproduksjon. 7 av prosjektene var innen det distriktpolitiske virkeområdet. Risikolånene har en langt tydeligere distriktsprofil enn ordinære investeringstilskudd til tradisjonelt jordbruk. Gjennomgangen av risikolån-ordningen fra 2017 viste at 79 pst. av alle risikolån gitt i perioden 2006–2016 er gitt innenfor sone 3 i det distriktpolitiske virkeområdet. I disse områdene med lavt pantegrunnlag vil en slik toppfinansiering i begrenset grad være mulig i det private markedet.

Forskriftsendringer

Departementet fastsatte endringer i forskriften om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket 3. februar 2025. Endringene følger opp endringer bestemt i

jordbruksoppgjøret 2024, i tillegg til en gjennomgang av regelverket med mål om forenkling og tydeliggjøring av regelverket for forvaltning og søker.

3.3.3.2 Inn på tunet-løftet 2

Prosjektet ble gjennomført i perioden 2020–2023. Landbruksdirektoratet leverte sluttrapport juni 2024. Som del av prosjektet ble det gjennomført fire pilotprosjekter, utarbeidet en ny nasjonal veileder for innkjøp av IPT-tjenester, og produsert en rekke andre hjelpemidler, filmer, nettsider m.m. I tillegg ble de nasjonale veilederne på skole- og demensområdet oppdatert. Landbruksdirektoratet gjennomførte en sluttkonferanse i 2023 som formidlet resultatene fra prosjektet. Resultater fra prosjektet brukes inn i arbeidet med ny nasjonal strategi for Inn på tunet som skal være ferdig i løpet av 2025.

3.3.3.3 Nasjonale tilretteleggingsmidler

Landbruksnæringen er kjennetegnet av små foretak, som hver for seg har begrenset kapasitet til å drive utviklingsarbeid og kunnskapsutvikling som kommer felleskapet til gode. Nasjonale tilretteleggingsmidler (NT-midler) skal stimulere til dette. Formålet med midlene er å bidra til å styrke verdiskapingen i landbruket gjennom tilretteleggende tiltak som bidrar til fellesskapsløsninger innen næringsutvikling og kompetanseheving av nasjonal nytteverdi. Generelt vurderes det at prosjektene som er innvilget over ordningen har høy relevans og kvalitet. Prosjekter som tar for seg strukturelle utfordringer i landbruket prioriteres fremfor mindre prosjekter som fokuserer på mer konkrete/praktiske problemstillinger.

Tiltakene varierer innenfor de to tilskuddsområdene for ordningen (næringsutvikling og kompetanseheving), og omfatter prosjekter og utredninger, utvikling av kurs m.m.

Den ordinære rammen for 2024 var på 16 mill. kroner. I henhold til føringer fra jordbruksoppgjøret gjaldt de tematiske prioriteringene HMS-arbeid i landbruket, økologisk landbruk og prosjekter knyttet til oppfølging av rapporten «Grøntsektoren mot 2035». Det ble i desember 2023 innvilget tilskudd til 13 prosjekter for om lag 16 mill. kroner totalt. Samlet ble det søkt om 45 mill. kroner. Den største tildelingen gikk til et prosjekt i regi av Norsk Landbruksrådgiving om praktisk risikovurdering og beredskapsplanlegging med mål om å nå nullvisjon for dødsulykker og skader i landbruket. I jordbruksoppgjøret 2024 satte avtalepartene av 4 mill. kroner ekstra i 2024-ramme over NT-ordningen til tiltak som kan bidra til økt norsk selvforsyning gjennom bedre grovfôrproduksjon og effektiv føring. Norsk Landbruksrådgiving fikk innvilget et prosjekt tilsvarende avsatt ramme, til å utvikle et nasjonalt tilgjengelig rådgivingsverktøy som skal bidra til å nå dette målet.

Avsatt ramme for 2025 er allerede innvilget til 13 prosjekter. Prosjekter innen økt selvforsyning, rekruttering til landbruksutdanning, økologisk landbruk og HMS-arbeid i landbruket ble særskilt prioritert. Størst andel av midlene gikk til prosjekter innen temaet rekruttering til landbruksutdanning, der om lag 7 mill. kroner ble fordelt på to prosjekter i regi av hhv. NMBU og Stiftelsen Lystgården.

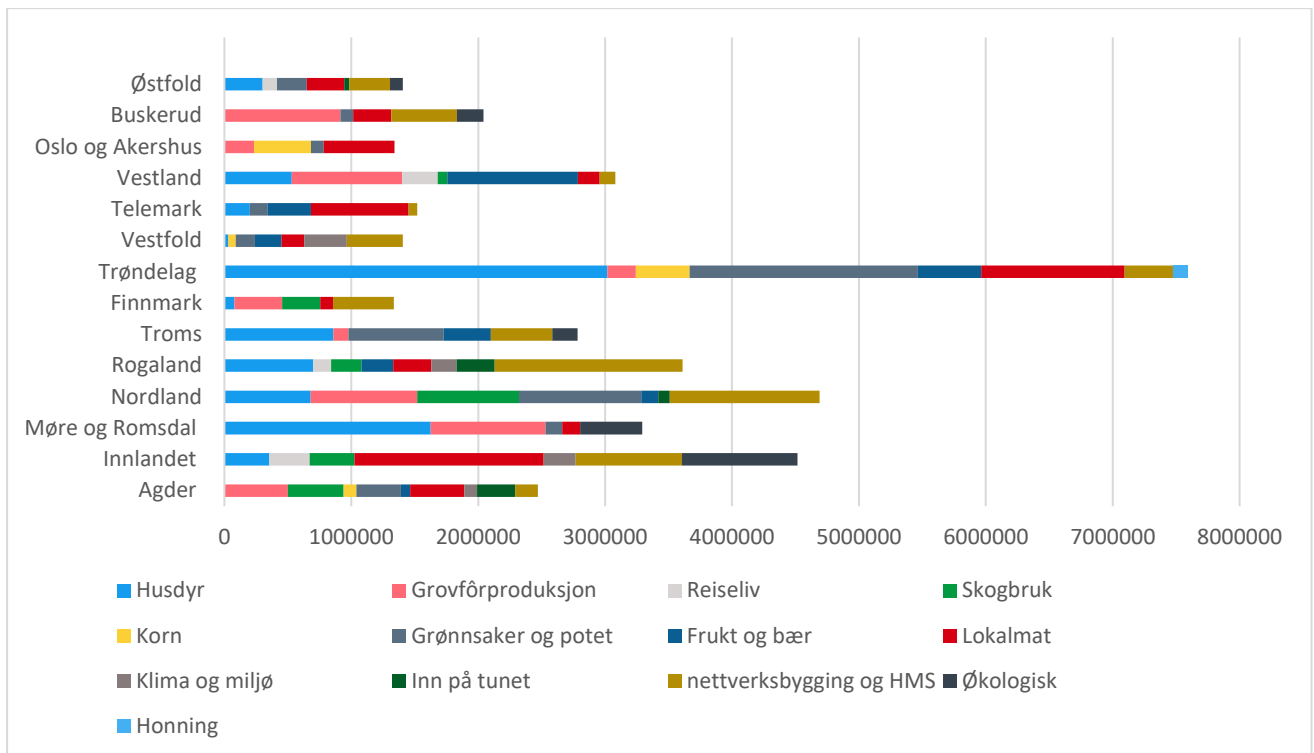
3.3.3.4 Regionale tilretteleggingsmidler

De regionale tilretteleggingsmidlene (RT-midlene) skal legge til rette for regional næringsutvikling med mål om å styrke verdiskapingen i landbruket. Midlene forvaltes av fylkeskommunene og fordeles etter samme fordelingsnøkkel som for IBU-midlene. Forskrift om regionale tilskudd til næringsutvikling, rekruttering og kompetanseheving ligger til grunn for forvaltningen. Målgruppen er bl.a. kommuner, organisasjoner og FoU-institusjoner. Det kan gis tilskudd til tilretteleggingstiltak som bidrar til utvikling av konvensjonell eller økologisk drift i landbruket eller til utvikling av andre landbruksbaserte næringer. Fra og med 2025 er midler til rekruttering og kompetanseheving i landbruket (RK-midlene, se omtale i kap. 3.3.2.6) og RT-midlene slått sammen til en ordning, iht. forskriftsendringer som trådte i kraft 3. april 2025.

Det regionale partnerskapet på landbruk prioriterer bruken av midlene ut fra regionale strategier og plandokumenter. Partnerskapet fastsetter også de regionale føringene for investeringsvirkemidler i landbruket (IBU-midler) fra Innovasjon Norge. Dette bidrar til en god sammenheng mellom virkemiddelbruken hos fylkeskommunene og Innovasjon Norge.

Rammen for 2024 var på 41 mill. kroner. På grunn av inndratte midler som ble fordelt til nye prosjekter, ble det innvilget totalt 41,8 mill. kroner til 180 prosjekter i 2024. Dette er omtrent på samme nivå som i 2023. Gjennomsnittlig støtte per prosjekt var på om lag 233 500 kroner. Det er stor variasjon i type prosjekter som mottar støtte. Figur 3.6 viser fordelingen av tilskuddsmidlene på de ulike tiltaksområdene.

En stor andel av innvilgede søknader i 2024 var innen husdyr- og fôrproduksjon (32 pst.), som er om lag på samme nivå som i 2023. 20 pst. av de innvilgede søknadene var innen innsatsområdet frukt, bær, grønnsaker og potet, noe som er en stor økning fra 7 pst. i 2023. En betydelig andel av de innvilgede søknadene omhandlet HMS, nettverksbygging og lokalmat. Sammenlignet med 2023 har det vært en nedgang i prosjekter med klima og miljø som hovedformål, fra 13 pst. til 2 pst. Ettersom hvert prosjekt kun merkes med ett tema vil det likevel være slik at prosjekter vil ha relevans for klima og miljø selv om de ikke er merket som dette.

Figur 3.9 Tilsagn over RT-ordningen fordelt på innsatsområder 2024. Kroner.

Kilde: Landbruksdirektoratet

3.3.3.5 Områderettet innsats – Økt matproduksjon og verdiskaping i nord og fjellandbruket

Områderettet innsats omfattet i 2024 en samlet bevilgning på 20 mill. kroner. 17 mill. kroner ble bevilget til satsingen på «Økt matproduksjon og verdiskaping i nord» og 3 mill. kroner til satsingen på fjellandbruket.

Satsingen på *Økt matproduksjon og verdiskaping i nord* ble i 2024 forvaltet av Troms fylkeskommune, og følges opp i samarbeid med partnerskapet for landbruk i Nord-Norge. 5 mill. kroner av satsingen er øremerket NIBIO til forskning og øvrig kunnskapsutvikling. Fylkeskommunene i Nordland, Troms og Finnmark har i 2024 bidratt med egne midler for å styrke satsingen ytterligere slik at den samlede rammen for ordningen har vært på om lag 23 mill. kroner.

I 2024 har satsingen prioritert midler til økonomi og lønnsomhet, økt bruk av utmarksbeite i nord og for å øke totalberedskapen gjennom økt matproduksjon. Troms fylkeskommune rapporterer at NIBIO har levert kunnskapsstøtte i tråd med arbeidspakkene som er lag til grunn for satsingen.

Fjellandbruket omfattet i 2024 totalt 77 kommuner i fylkene Trøndelag, Innlandet, Telemark og Buskerud, med mål om å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Fjellandbruksmidlene er forvaltet i tråd med aktuelle regionale planer og strategier, og i samråd med næringsorganisasjonene og fylkeskommunene.

Midlene har ifølge rapporteringen fra statsforvalterne, vært utløsende for mye næringsutvikling og kunnskapsbygging, og for å koble landbruk, næring og reiseliv sammen. Forholdsvis små summer har gitt stor uttelling. Fjellandbruksmidlene har i stor grad bidratt til å styrke det tradisjonelle landbruket, og lagt grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene. Fagmiljøene rundt fjellandbruket er styrket, og det er etablert gode møteplasser for aktørene.

3.3.3.6 Fylkesvise midler til rekruttering og kompetanseheving i landbruket

I 2024 ble fylkeskommunene til sammen tildelt 31 mill. kroner til arbeid med rekruttering og kompetanseheving på landbruks- og matområdet. Av disse ble 14 mill. kroner satt av til ulike rekrutterings- og etterutdanningstiltak (RK-midlene) og 17 mill. kroner satt av til nasjonal modell for voksenagronomopplæring (voksenagronomen). Fylkeskommunene rapporterer om stor etterspørsel etter voksenagronomen og andre kompetansetiltak, både for utøvere som allerede er etablert i næringen, og for utøvere som er på vei inn i næringen.

RK-midlene har blitt fordelt etter samme fordelingsnøkkel som for RT-midlene og IBU-midlene. Målet for ordningen er å bidra til rekruttering og kompetanseheving av næringsutøvere for å ivareta og øke verdiskapingen i landbruket. For 2024 har midlene i all hovedsak blitt brukt til ulike produksjonsrettede kompetansetiltak og fagsamlinger for næringsutøvere, samt noe til rekrutteringstiltak og likestilling. Fra og med 2025 inngår RK-midlene i de regionale tilretteleggingsmidlene (RT-midlene, se kap 3.3.3.4).

3.3.3.7 Nasjonal modell for voksenagronomen

I 2017 ble partene enige om å etablere en nasjonal modell for *voksenagronomen* gjeldende fra skoleåret 2018/2019. Siden den gang har det vært en økning av antall deltagere, og voksenagronomen tilbys ved 19 videregående skoler, i 13 av landets 15 fylker. For 2024 ble det satt av 17 mill. kroner til voksenagronomen, herunder 0,3 mill. kroner til drift av felles digitale og pedagogiske løsninger basert på kompetanseprosjektet som ble avsluttet sommeren 2022.

Fylkeskommunene rapporterer om stor interesse for tilbudet, og i 2024 var det om lag 430 deltagere på landsbasis, der 50 av disse gikk på "voksengartneren". To skoler i hhv. Trøndelag og Vestland fylkeskommuner har tilbudt gartneropplæring i 2024/2025.

3.3.3.8 Forskning

Formålet med FoU-midler over jordbruksavtalen er å utvikle ny kunnskap som støtter opp under de landbruks- og matpolitiske målene. Prioriteringene skal være i tråd med innsatsområder fastsatt i årlige jordbruksoppgjør. Midlene disponeres i første rekke til forsknings- og innovasjonsprosjekter etter utlysning, men det settes også av noe midler til utredninger. Midlene forvaltes av et styre bestående av avtalepartene. For 2024 ble det satt av 83,5 mill. kroner over ordningen.

I løpet av 2024 ble 19 forskningsprosjekter med støtte fra ordningen avsluttet. Disse har hatt god tematisk bredde og høy faglig kvalitet. Videre ble 12 forprosjekter og utredninger støttet av ordningen ferdigstilt. Tema var bl.a. agronomi og presisjonsjordbruk, plantevern, bioøkonomi, teknologi og mattrygghet.

I samarbeid med Styret for Fondet for forskningsavgift ble det i 2024 lyst ut midler til forskningsprosjekter med oppstart i 2025. Styret innvilget støtte til 16 kompetanse- og samarbeidsprosjekter. Disse prosjektene styrker samarbeidet mellom forskningsmiljøer og næringsaktørene og innrettes etter tema og problemstillinger med høy relevans for norsk landbruk. Videre ble det innvilget 14 innovasjonsprosjekter. Disse eies av næringsaktører, og skal bidra til fornying og økt verdiskaping hos prosjekteierne. Styret innvilget også støtte til 18 nye utredninger og forprosjekter i løpet av 2024. Tema i disse er i første rekke klima, matsikkerhet og beredskap, og kunnskapsutvikling som bygger opp under Norges langsiktige behov for høyere selvforsyningsgrad.

Styret for ordningen tildelte 3,25 mill. kroner til Forskningsrådets satsing på miljøforskning i 2024. Aktuelle tema er bruk og forvaltning av utmark, kulturlandskap og jordbrukets påvirkninger på miljøet. Videre ble det tildelt støtte på 4 mill. kroner til planteforedlingsforskning i Graminor AS. Når selskapet utvikler en ny sort, har alle norske bønder tilgang til denne. Styret har også støttet norsk-svensk samarbeid om hesteforskning med 2,5 mill. kroner i 2024. Prosjektene bidrar med kunnskap innen blant annet hestens helse og velferd samt verdiskaping innen hestenæringen.

3.3.3.9 *PRESIS*

I jordbruksoppkjøret 2019 ble det satt av midler til det flerårige prosjektet Presisjonsjordbruk ut i praksis (PRESIS) i regi av NIBIO. For 2024 ble det satt av 4 mill. kroner. Hovedmålet med prosjektet er å utvikle et helhetlig system som skal sørge for at gårdbrukere får tilgang på brukervennlige teknologiske tjenester som er testet og tilpasset norske forhold, og som sikrer bonden eierskap til og lagringsløsninger for innsamlede data. En viktig del av prosjektet er å skreddersy brukerstøtte og rådgiving for de nye tjenestene som skal tilbys. Prosjektet skal bidra til å redusere klima- og miljøbelastninger, gi økt effektivitet og bedre driftsøkonomien på gårdsnivå. I 2024 har det vært arbeidet med brukerinvolvering, testing og deretter tekniske løsninger for å komme over i en driftsfase. Det er et tett samarbeid med Norsk Landbruksrådgiving for å sikre rådgivingskompetanse på området. Prosjektperiodens siste år er 2025.

3.3.3.10 *Stiftelsen Norsk Mat*

Stiftelsen Norsk Mat har som formål å styrke konkurranseevnen til norsk matproduksjon og synliggjøre konkurransefortrinn og opprinnelse overfor forbrukere. Stiftelsen Norsk Mat administrerer og videreutvikler Kvalitetssystem i landbruket (KSL), merkeordningene Nyt Norge, Beskyttede betegnelser og Spesialitet. De har videre ansvaret for faktabasert informasjon om økologisk mat til forbrukere, samt godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet. Stiftelsen ble tildelt et tilskudd på 71 mill. kroner for 2024.

Kvalitetssystem i landbruket (KSL)

KSL er jordbruksnæringens internkontrollsystem, og er den enkelte bondes verktøy for styring og kvalitetssikring. Gjennom KSL kan jordbruket dokumentere for forbrukerne, varekjedene og myndighetene at driften på norske gårdsbruk er i tråd med lover, forskrifter og krav.

I 2024 har arbeidet med videre utvikling av KSL vært sentralt gjennom prosjektet KSL 2030. Både utvikling og forbedring av revisjonsdatabasen, en mer systematisk arbeidsprosess med vekt på brukerstyrt utvikling, og videreutvikling av ordningen med Gyldig KSL har vært en del av arbeidet. Det er gjennomført 6 015 KSL-revisjoner, 509 flere enn i 2023, og til sammen 182 bedriftsrevisjoner fordelt med 42 for Nyt Norge, 92 for lokalmat.no, 31 for Spesialitet og 17 på frukt- og grøntpakkerier. Totalt ble det registrert 24 265 avvik gjennom eksterne revisjoner, noe som gir et gjennomsnitt på 4,03 avvik per revisjon. Det er gjennomført totalt 34 642 egenrevisjoner.

Beskyttede betegnelser

I 2024 var det 34 produkter med Beskyttet betegnelse (BB), hvorav to kom til i 2024. Prosjektet BB 2030 har som formål å oppnå til sammen 50 norske beskyttelser innen 2030. Det er gjennomført fire regionale samlinger for å mobilisere flere kandidater til beskyttet betegnelse. Det ligger fire søknader om BB til behandling. I 2024 oppnådde Lofotlam, som det tredje norske produktet, en europeisk beskyttelse (Protected Geographical Indication). Det er også utviklet ny designprofil for Beskyttede betegnelser i 2024.

Inn på tunet (IPT)

Den nasjonale godkjenningsordningen for Inn på tunet-gårder skal sikre trygghet og kvalitet i tjenesten. Godkjenningsordningen er en del av KSL. Ved utgangen av 2024 var det totalt 418 godkjente Inn på tunet-tilbydere, en økning på 32 tilbydere fra 2023. Det har vært gjennomført 224 revisjoner.

Spesialitet

I alt 540 produkter er godkjent som Spesialitet i 2024, en nedgang på 41 produkter fra 2022. Det er kommet inn 22 nye produkter. Kjennskapen til merket (hjulpet kjennskap) er redusert fra 37 pst. til 35 pst. i målgruppen matinteresserte. Dette som følge av redusert markedsføring av merket pga. prioriteringer i stiftelsens nye strategi. Det er avholdt både fysiske og digitale merkebrukersamling og gitt støtte til butikkdemonstrasjoner. Merkebrukerne ble tilbudt kostnadsfri standplass under Matstreif i Oslo.

Markedstjenester og lokalmat.no

Lokalmat.no kobler sammen tilbydere av lokalmat og innkjøpere i dagligvare- og restaurantmarkedet. Dagligvarekjedene og avtalepartene i landbruket finansierer lokalmat.no som et spleiselag. På lokalmat.no var det ved utgangen av 2024 registrert 537 kvalitetssikrede bedrifter med til sammen 2 963 produkter, og 560 innkjøpere. Styret i Norsk Mat har satt ned en arbeidsgruppe som skal vurdere retning, rolle og oppgaver for lokalmat.no framover.

Norsk Mat skal tilby bedriftsbesøk og kurs innen markedsadgang og markedsarbeid til lokalmatprodusenter. Det er gjennomført åtte kurs for lokalmatprodusenter. Syv produsenter har fått en-til-en veiledning.

Salgsverdi av lokalmat

Norsk Mat gjennomfører en årlig måling av salgsverdien av lokalmat i dagligvarehandelen og storhusholdning og fra direkte salg, i samarbeid med Reiler Consulting. Salgsverdien i 2024 var på totalt 12,3 mrd. fordelt med 5,99 mrd. kroner i dagligvarehandelen og 6,27 mrd. kroner i storhusholdningsmarkedet og ved direkte salg. Dette er en samlet økning på 12,2 pst. fra 2023. Økningen i salgsverdien fra dagligvaremarkedet har vært på 11,2 pst. og fra storhusholdning og direkte salg på 13,2 pst.

Økologisk jordbruk

Norsk Mat har ansvaret for å drive forbrukerrettet informasjonsvirksomhet om økologisk produksjon og økologiske produkter, og er gitt et koordinerende ansvar for å systematisere og tilgjengeliggjøre fakta og dokumentasjon om økologisk mat. Norsk Mat har etablert et redaksjonsråd for dette. Informasjonsarbeidet gjøres gjennom nettsidene økologisk.no, sosiale medier og YouTube. I 2024 har det i tillegg til løpende publisering vært gjennomført en felles kampanje med Landbrukets Økoløft om økologisk korn.

Nyt Norge

Nyt Norge er et opprinnelsesmerke for norsk mat, drikke, blomster og planter som samfinansieres av omsetningsrådet, merkebrukere og dagligvarehandelen. Alle Nyt Norge-produkter kommer fra råvareprodusenter som kan dokumentere at de bruker KSL. Nyt Norge-merket har en forbrukerkjennskap på hele 94 pst., og tilliten til merket er på 63 pst. Ved utgangen av 2024 var 5 620 produkter merket med Nyt Norge, en økning på 190 produkter. Det er 132 bedrifter med merkebrukeravtale. Salgsverdien av Nyt Norge-merkede produkter i dagligvarehandelen utgjorde i 2024 42,9 mrd. kroner. I 2024 er det registrert to feilmerkinger. Det ble gitt dispensasjon fra merkekravene for importert skummetmelkpulver i 2024 for en kort periode. Dette medførte mye offentlig oppmerksomhet og styret i stiftelsen har i etterkant strammet inn muligheten for å gi dispensasjon fra merkekravene.

3.3.3.11 *Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping*

Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping (Utviklingsprogrammet) samler flere virkemidler som skal bidra til økt vekst og verdiskaping i næringer som er basert på landbrukets og reindriftens ressurser.²

² Programmets målgruppe er primærprodusenter i landbruket og reindriften, ferskvanns-/innlandsfiske- og næringsmiddelbedrifter som utvikler, foredler og selger kvalitetsprodukter basert på lokale råvarer, reiselivsbedrifter med utgangspunkt i landbrukets og reindriftens ressurser, og Inn på tunet-tilbydere innenfor Norsk Mats godkjenningsordning.

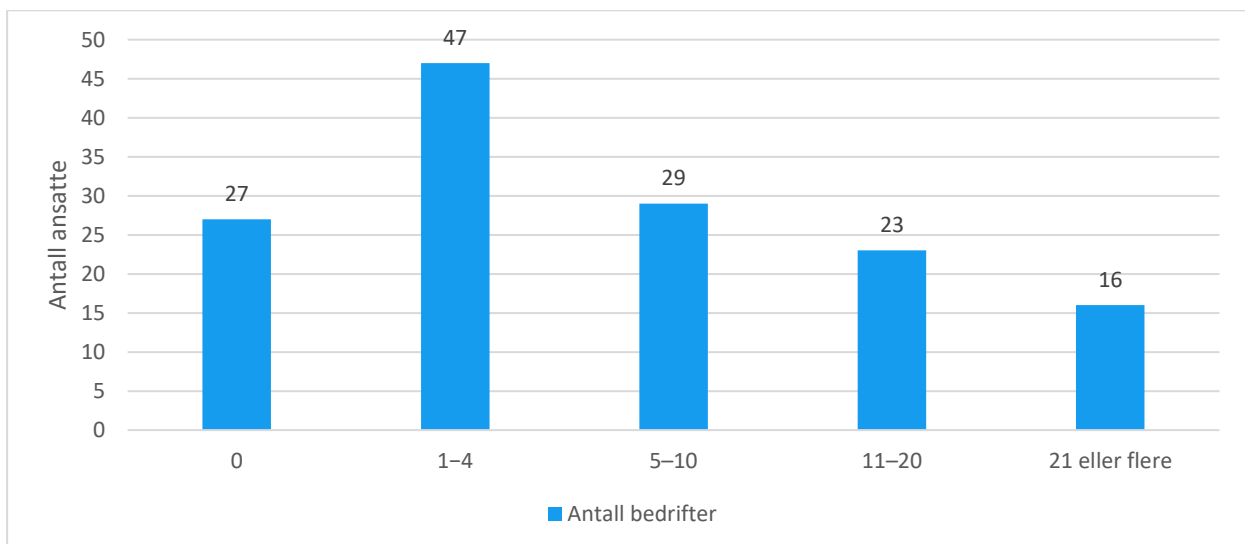
Programmet skal bidra til økt lønnsomhet og konkurransevne gjennom finansierings-tiltak, kompetanseutvikling og omdømmeaktiviteter.

Innovasjon Norge henter ut regnskapsstatistikk blant bedriftene som har mottatt vekststøtte gjennom flere år og som er registrert som aksjeselskap. En gjennomgang av 121 bedrifter³ viste en omsetningsøkning på 27 pst. i gjennomsnitt fra støtteåret til siste år i vekstprosjektet, mens medianveksten var 14 pst. Tallene er relativt stabile over år, da datagrunnlaget i stor grad er det samme fra år til år. Av de 121 bedriftene opplevde 82 bedrifter vekst i omsetningen i løpet av perioden for vekstprosjektet, resten opplevde fall. Av de 121 bedriftene opplevde 63 bedrifter et forbedret resultat.

Figur 3.10 viser sysselsettingen i 2023 i bedrifter som har fått vekstfinansiering i perioden 2015–2024 og som har avlagt regnskap for 2023. I overkant av halvparten (52 pst.) av bedriftene som mottok vekststøtte sysselsatte i 2023 under fem årsverk.

De fleste vekstbedriftene som mottok støtte i perioden 2015–2024 omsatte for under 8 mill. kroner i 2023. Gjennomsnittlig omsetning var 7,8 mill. kroner, mens medianomsetningen var på 3,8 mill. kroner. I perioden 2015–2023 har bedrifter i Trøndelag, Innlandet og Vestland hatt flest vekstprosjekt.

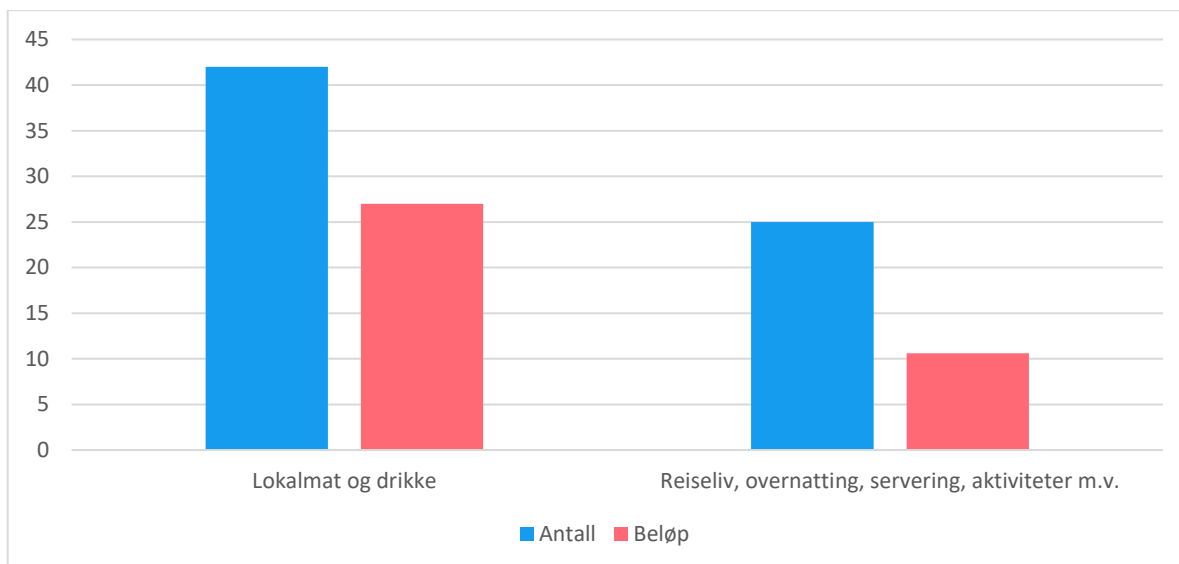
Ved inngangen til 2024 hadde Utviklingsprogrammet en disponibel ramme på 88,8 mill. kroner. Det ble gitt tilsagn for til sammen 60,4 mill. kroner i 2024, hvorav 37,6 mill. kroner finansierer aktiviteter innenfor finansieringstiltak, kompetanseutvikling og omdømmeaktiviteter. Øvrige midler gikk til å finansiere deltakelse på Internationale Grüne Woche (IGW), profilering av landbruksbasert reiseliv gjennom VisitNorway og FRAM, et program innen strategi og ledelse.

Figur 3.10 Sysselsetting i vekstbedriftene i 2023 (regnskapstall)

Kilde: Innovasjon Norge

³ Bedrifter som er registrert som AS eller SA og har avsluttet vekstprosjektet, dvs. mottatt støtte i perioden 2014–2021 og har bokført omsetning og resultat i støtteåret og to år etter.

Figur 3.11 Innvilget beløp og antall saker fordelt på målgrupper i 2024. Mill. kroner.

Kilde: Innovasjon Norge

Finansieringstiltak

Om lag 26 mill. kroner gikk til finansieringstiltak (vekst 1 og 2⁴, og bedriftsnettverk) i 2024, fordelt på 38 prosjekter. Figur 3.11 viser fordelingen av midler på målgrupper i 2024. Sammenlignet med 2023 er det en nedgang i finansieringen på 5 mill. kroner, samtidig har antall prosjekter økt med 27. Dette tyder på at det er flere mindre prosjekter beløpsmessig sammenlignet med tidligere år. Det ble gitt mest støtte til tiltak i Rogaland, etterfulgt av Østfold og Trøndelag.

Det ble bevilget midler til hhv. 20 og 6 prosjekter på vekst 1 og vekst 2 i 2024. Bevilgningen til vekst 1-prosjekter er redusert med 8 mill. kroner fra 2023. Bevilgningen til vekst 2-prosjekter er halvert fra 2023. Vekstfasen er krevende, og nedgangen kan tyde på at spesielt økte kostnader for bedriftene er en utfordring.

Bedriftsnettverk er et viktig tilbud til programmets målgrupper, som bidrar til økt samarbeid både innad og på tvers av næringene. Virkemiddelet bidrar blant annet til en kobling mellom produsenter/tilbydere og kjøpere, og etablerte nettverk har bidratt til forenkling for begge gruppene. I 2024 ble det bevilget 4,1 mill. kroner til fem bedriftsnettverk, en dobling av beløp sammenlignet med 2023. Det er etablert en rekke bedriftsnettverk over flere år, noe som kan bety at behovet for nye nettverk er lavere.

⁴ Vekstsatsingen består av to faser og er et tilbud til bedrifter som kan dekke store løpende utgifter i vekstfasen og bedriften har bundet egen kapital i store varelagre eller utstyr. Vekst 1 er innrettet mot bedrifter som skal øke omsetningen med minst 30 pst. over en treårsperiode, og som sysselsetter minimum 1 årsverk og har minst 1 mill. kroner i omsetning i en gitt periode. Tilsvarende krav for vekst 2 er ambisjon om økt omsetning med minst 50 pst. over en treårsperiode og omsetningen må utgjøre minst 5 mill. kroner i en gitt periode.

Kompetanse

Innovasjon Norge bidrar med forretningsmessig kompetanse til målgruppene under Utviklingsprogrammet. I hovedsak finansieres ordningene FRAM og mentor. I 2024 ble det bevilget mentorstøtte på til sammen 188 500 kroner i forbindelse med åtte vekstprosjekter.

I 2024 gjennomførte Innovasjon Norge en pilot på et skaleringsprogram for åtte mat- og drikkebedrifter. Formålet med programmet er å gi bedriftene verktøy for videre vekst gjennom å tilføre bedriftene kompetanse, i tillegg til nettverk og erfaringsutveksling.

Omdømme

Omdømmemidlene brukes særlig til å synliggjøre og profilere norske råvarer og norsk matkultur nasjonalt og internasjonalt, med sikte på å styrke omdømmet og øke kjennskapen til norsk mat og landbruk. Fra og med 2024 er omdømmemidlene tilpasset for å styrke regional utvikling. Regionale utviklingsprosjekt skal bl.a. utføres med utgangspunkt i det øvrige strategi- og planarbeidet som er lagt til regionene. I 2024 ble det innvilget 11,2 mill. kroner til omdømmetiltak.

I tillegg bevilges det midler til IGW, som i januar 2024 ble gjennomført med Nord og Trøndelag, og det ble bevilget 10 mill. kroner til landbruks- og bygdebaserte reiselivstiltak gjennom Visit Norway. Det gis midler til kampanjer, enten som del- eller fullfinansiering, og til produksjon av innhold på Visitnorway.com for å fremme landbruks- og bygdebasert reiseliv. En rekke kampanjer er relansert i 2024 som følge av stor suksess i 2023, deriblant kampanjen *The Norwegian Kitchen*, som har hatt flere rekordresultater.

3.3.3.12 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

De regionale kompetansenettverkene for lokalmat er en del av det samlede offentlige kompetansetilbudet til lokalmatprodusenter. Nettverkene er spesielt innrettet mot bedrifter i en oppstartsfase med behov for matfaglig kompetanse. Forvaltningsansvaret for ordningen ligger hos fem av fylkeskommunene, og ansvaret for driften av nettverkene er fordelt på ulike regionale aktører. Den nasjonale administreringen av ordningen er lagt til Landbruksdirektoratet. Samlet ble det gitt en bevilgning på 14,7 mill. kroner til kompetansenettverkene.

Målgruppen for ordningen er små matbedrifter med opptil ti ansatte. Det kan være primærprodusenter eller næringsmiddelbedrifter med mål om å utvikle, foredle og selge kvalitetsprodukter basert på lokale råvarer, eller reiselivsbedrifter som har utviklingsprosjekter i samarbeid med lokalmatprodusenter. I tillegg til det matfaglige tilbudet hos kompetansenettverkene, kan man få hjelp til å løse markedsutfordringer gjennom Norsk Mat sitt tilbud innen markedstjenester.

Samlet tilbyr nettverkene et bredt spekter av matfaglige kompetanseaktiviteter, dels i form av kurs og dels i form av en-til-en rådgivning (såkalte besøksordninger). Nettverkene samarbeider også om å tilby kurs. Flere kurs og møter innen besøksordninger blir gjennomført digitalt. Totalt i 2024 har det vært 239 foretak involvert i besøksordningen og det har vært planlagt og gjennomført 78 ulike kurs. Det samarbeides også bl.a. med de regionale landbrukspartnerskapene, Hanen og Stiftelsen Norsk Mat.

3.3.3.13 Tilskudd til Bondens marked og Norsk Gardsost

Siden 2022 er det årlig bevilget 1 mill. kroner til Norsk Gardsost og 2 mill. kroner til Bondens marked. Tilskuddene skal bidra til å opprettholde aktivitet i organisasjonene, og fremme kunnskap om og forståelse for norsk landbruksproduksjon og matkultur, og med det bidra til utviklingen av Norge som matnasjon.

3.3.3.14 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket (Bionova)

Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket skal bidra til fornybare energiløsninger både i landbruket og i andre sektorer, og samtidig gi mulighet for økt verdiskaping for skogeiere og jordbrukere. Ordningen er en del av Bionova og sees i sammenheng med bioøkonomiordningen, kap. 1152 i Landbruks- og matdepartementets budsjett. I jordbruksoppgjøret 2024 ble partene enige om at ordningen også skal bidra til å teste ut ny teknologi som kan bidra til reduserte klimagassutslipp og økt konkurransekraft for landbruket.

Landbruket har vist stor interesse for å gjennomføre klima- og miljøinvesteringer de siste årene, pågangen har likevel vært lavere enn forventet i 2024. Totalt ble det innvilget 153,8 mill. kroner til 208 prosjekter i 2024. Til sammenligning ble det innvilget 214 mill. kroner til 489 saker i 2023, men da ble det også bevilget ekstra midler (70 mill. i engangsmidler og 40 mill. i RNB) for å ta unna et stort antall søknader som hadde hoppet seg opp. Programmets rammeforbruk ble 76 pst. i 2024. Dette kan skyldes usikkerhet knyttet til rentenivå og lønnsomhet i næringen, samt at utviklingen i valutakursen har bidratt til en betydelig kostnadsøkning. En annen del av forklaringen kan være at støtten til rene solcelleanlegg er avsluttet.

Ut fra Innovasjon Norges kundeforundersøkelse, er det anslått at omleggingen til fornybar energi i landbruket gjennom dette programmet, bidrar til en årlig reduksjon av klimagassutslippene med om lag 144 400 tonn CO₂-ekvivalenter. Volumet økte med 10 400 tonn som følge av prosjektene i 2024.

Produksjon av fornybar energi

Det er forventet at prosjektene finansiert i 2024 bidrar til en energiproduksjon i størrelsesorden 55 GWh. Den største andelen av prosjekter er knyttet til varmesentraler, biogassanlegg på gårdsnivå, biokull og varmegjenvinningsanlegg.

Varmesentraler utgjør om lag 80 pst. av antallet innvilgede saker (166 stk.). Det ble gitt støtte til fire biogassanlegg på gårdsnivå, samt 10 forprosjekt knyttet til biogassproduksjon, som viser at det fortsatt er stor interesse for små og mellomstore biogassanlegg basert på husdyrgjødsel, men mange sentrale anlegg er under planlegging og vil antakelig føre til at noen avventer egen utbygging til omfang og beliggenhet for disse er avklart. Det ble innvilget støtte til 12 energianlegg i veksthusnæringen, og 21 kombinerte anlegg knyttet til solenergi og ulike lagringsløsninger eller andre typer energiløsninger.

Prosjekter knyttet til introduksjon av ny teknologi

Det ble innvilget støtte til tre prosjekter tilknyttet introduksjon av ny teknologi, totalt 3 mill. kroner i 2024. Innovasjon Norge registrerer stor interesse for ordningen, og videre mobilisering fortsetter i 2025.

3.3.3.15 Skogbruk

Skogbruk og trebasert industri er en viktig verdikjede i Norge som sysselsetter om lag 22 000 personer, herav rundt 6 000 i skogbruket. Stående kubikkmasse i den norske skogen er på om lag én milliard m³ og den årlige tilveksten er på rundt 24,5 mill. m³. I 2024 var tømmeravvirkingen i Norge til industriformål på om lag 11,8 mill. m³, rundt 8 pst. mer enn året før. Det ble eksportert rundt 4,6 mill. m³ tømmer i 2024, rundt 7 pst. mer enn året før.

Tilskuddsrammen til skogbruk over Landbrukets utviklingsfond var i 2024 på 270 mill. kroner. Av dette utgjorde ordningen for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) totalt 217 mill. kroner. Fordelingen framgår av tabell 3.5.

Nærmere om nærings- og miljøtiltak i skogbruket

Av det totale beløpet til NMSK ble det satt av 118 mill. kroner til nybygging og ombygging av skogsveier samt drift i vanskelig terreng. Det blir også bevilget midler til skogsveier over statsbudsjettet på kapittel 1149, post 71. I 2024 ble det nybygd og ferdigstilt 118 km skogsbilveier med tilskudd i 2024. Videre ble det ombygd 224 km eldre skogsbilveier med tilskudd. Det ble i 2024 utbetalt i underkant av 16 mill. kroner til drift i vanskelig terreng, i hovedsak til taubanedrift.

For 2024 ble det satt av 94 mill. kroner til skogkulturtiltak. I tillegg ble 5 mill. kroner øremerket til miljøtiltak i skogbruket. Det ble til sammen plantet 48 mill. planter på ca. 270 000 dekar, noe som er på nivå med året før. Antallet utsatte planter har økt de senere årene, delvis som en konsekvens av økt avvirkning og delvis som en konsekvens av tettere planting. Furu plantes også i større grad enn tidligere. Det ble utført ungskogpleie på 315 000 dekar, en betydelig økning på 16 pst. fra 2023. Selv om arealet på ungskogpleie er det høyeste som er registrert siste 10 år, er det fortsatt et stort etterslep og behov for økt innsats for best mulig produksjon av kvalitetsvirke og utnyttelse av skogens mulighet i klimasammenheng. Ungskogpleie er også en viktig del av skogbrukets klimatilpasning da det økes skogens stabilitet mot klimapåkjenning.

Etter forskrift om nærings- og miljøtiltak i skogbruket kan det bl.a. gis tilskudd til skjøtselstiltak og dekning av økonomiske tap knyttet til langsiktig bevaring av miljøverdier. Det ble tildelt ca. 2,5 mill. kroner til dette formålet i 2024.

Det ble i 2024 satt av 30 mill. kroner til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer. Det ble holdt tilbake 3,0 mill. kroner sentralt til utvikling av systemet. Det ble levert skogbruksplanprosjekter for et areal på litt over 2 mill. dekar og utbetalt 23 mill. kroner. Utbetalingene skjer etter hvert som prosjektene ferdigstilles.

Kostnadene for skogtiltak har over flere år ligget høyere enn den generelle prisutviklingen.

Kystskogbruket

Skogbruket i kyststrøkene har særskilte utfordringer knyttet til bl.a. lav skogsveidekning, høy andel vanskelig terreng, eiendomsstruktur mv. Det ble satt av 6 mill. kroner til kystskogbruket for 2024. Midlene blir tildelt fylkeskommunene i kystfylkene fra Agder til og med Finnmark og blir brukt til næringsrettede fylkesoverbyggende prosjekter med mål om å utvikle skogbruksnæringen og utnytte skogressursene langs kysten.

Kompetansetiltak

Skogkurs er en sentral aktør når det gjelder å utvikle og gjennomføre kompetansetiltak på skog- og utmarksområdet, rettet mot veiledningsapparat og skogeiere, skogsarbeidere og entreprenører over hele landet. Skogkurs sine lokale skogbrukskurs med instruktør er et eksempel på denne aktiviteten, og det ble gjennomført om lag 700 slike kurs i 2024.

Tabell 3.5 Fordeling av tilskuddsrammer skogbruk for 2020–2025, mill. kroner

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Nærings- og miljøtiltak i skogbruket:	204	204	170	204	217	221
- <i>Veibygging, taubane o.a.</i>	113	109	85	113	117	120
- <i>Skogkultur, miljøtiltak og andre tiltak</i>	83	87	85	90	95	98
- <i>Miljøtiltak</i>	8	8	0	5	5	3
Kystskogbruket	6	6	6	6	6	6
Skogbruksplanlegging med miljøregistreringer	32	32	30	29	30	31
Kompetansetiltak (Skogkurs og Velg Skog)	15	15	15	17	17	17
Totalt	257	257	221	260	270	275

3.3.3.16 Tiltak mot villsvin

Det ble for 2024 satt av 1,5 mill. kroner over jordbruksavtalen til tiltak mot villsvin og til oppfølging av Handlingsplan mot villsvin 2020–2024, med tillegg. Miljødirektoratet forvaltet midlene på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet. Midlene ble i sin helhet tildelt og utbetalt til Villsvinprosjektet. Prosjektet har som hovedformål å bidra til effektiv jakt på villsvin gjennom bl.a. organisering av grunneiere og jegere over store arealer. Det er etablert avtaler om villsvinjakt på totalt 5,2 mill. dekar i de viktigste områdene langs grensen til Sverige. I jaktåret 2023/2024 ble det innrapportert 343 felte villsvin, en nedgang fra 413 året før. Data fra bestandsovervåkingen og jegerrapporteringer tilsier at bestanden er ganske stabil.

3.3.3.17 Tilskudd til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

Det ble totalt avsatt 3,0 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift i 2024, fordelt likt mellom jordbruksavtalen og reindrifftsavtalen. Tilskuddsordningen forvaltes av Statsforvalteren i Trøndelag. Hovedformålet med de konfliktforebyggende tiltakene er å redusere konflikter mellom reindriften og øvrig landbruk. I tillegg omfatter ordningen konfliktforebyggende tiltak mellom by og rein. Tilskuddet benyttes hovedsakelig til gjerdebygging, men også til ekstraordinære tiltak for gjeting, føring og beiteundersøkelser.

Det har over tid vært ubrukte midler på ordningen. De siste årene har søknadstilfanget økt, og det har vært mulig å innvilge søknader utover det som har vært avsatt det enkelte år. I 2024 ble det innvilget tilskudd for i underkant av 8 mill. kroner, fordelt på 7 prosjekter. Alle prosjektene i 2024 er gjerdetiltak. Det er gitt tilskudd i Trøndelag, Troms og Finnmark.

3.4 Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen

3.4.1 Inntekts- og kostnadsutviklingen

Omleggingen av Totalkalkylen i fjor har gitt endringer i beregnet utvikling i inntekter og kostnader fra år til år. Fra 2024 brukes benevnningen årsresultat for det økonomiske resultatet i Totalkalkylen etter at kostnadene inkludert gjeldsrenter er trukket fra produksjonsinntekter og tilskudd. Tidligere brukte man begrepet vederlag til arbeid og egenkapital. Andre omlegginger av Totalkalkylen er nærmere omtalt i avsnitt 3.1 i Meld. St. 11 (2023–2024) og i grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda.

Tabell 3.6 viser utviklingen i årsresultat fra 2023 til budsjetterte tall for 2025, ifølge Budsjettnemndas normaliserte regnskaper. Tabellen viser også resultat per utført familieårsverk i sektoren, og resultat inkl. verdien av jordbruksfradraget ved ligningen. Avsetning til investeringer og normeringsfaktor for beregning av sammenligningsinntekt er også med.

Årets beregninger viser at fra 2023 til 2025 er bruttoinntektene i jordbruket beregnet å øke med 9,0 mrd. kroner, fra 60 til 69 mrd. kroner, som tilsvarer en økning på 15 pst. Ytterligere prisøkning på melk og ev. prisøkning på kjøtt kommer i tillegg. Kostnadene (eks. gjeldsrenter) er anslått å øke med 1,1 mrd. kroner, mens betalte renter anslås å øke med 0,8 mrd. kroner. Det innebærer at *årsresultatet* for jordbrukssektoren fra 2023 til 2025 er beregnet til å øke med 7,2 mrd. kroner, fra 12,2 til 19,4 mrd. kroner. Det tilsvarer en vekst i årsresultatet på 59 pst.

Det er særlig produksjonsinntektene og tilskuddene som øker mye fra 2023 til 2025, og bidrar til den sterke resultatforbedringen. Den årlige kostnadsveksten er tilbake på mer normale nivåer, mens rentekostnadene budsjetteres til å være en del høyere i 2025 enn i 2023.

Jordbruksoppgjørene under Støre-regjeringen har gitt en sterk økning i direkte tilskudd. Fra 2023 til 2025 økte de direkte tilskuddene til jordbruket med 4,3 mrd. kroner, tilsvarende 25 pst.

Jordbruket har også hatt inntektsvekst gjennom økte priser og volumer fra 2023 til 2025. Særlig melkeproduksjonen er i medvind, med volumvekst, økte priser og økninger i pristilskuddene. I 2023 falt inntektene sammenliknet med året før, blant annet som følge av sterk rente- og kostnadsvekst, dårlig vær og avlinger samt ubalanser i markedet.

Fra 2024 til 2025 før årets oppgjør budsjetteres det med en økning i årsresultat per familieårsverk på 18 pst., tilsvarende 91 600 kroner per familieårsverk ekskl. verdien av jordbruksfradraget, og 16 pst. eller 91 900 kroner inkl. verdien av jordbruksfradraget.

Sammenligningsinntekten, etter avsetning til investeringer og justering med normeringsfaktoren, beregnes til 691 600 kroner per familieårsverk i budsjett for 2025. Det tilsvarer en økning på 19 pst. fra 2024.

Tabell 3.6 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt årsresultat og sammenligningsinntekt, iflg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper. Mill. kroner og kroner per familieårsverk

	2023	2024*	2025**	23 til 24 Prosent	24 til 25 Prosent	23 til 25 Prosent
Sum produksjonsinntekter	42 992	44 888	47 699	4 %	6 %	11 %
Direkte tilskudd	17 128	19 758	21 461	15 %	9 %	25 %
Sum inntekter, mill. kr	60 120	64 646	69 160	8 %	7 %	15 %
Ikke-varige produksjonsmidler	31 952	31 333	32 118	-2 %	3 %	1 %
Leiekostnader	5 189	5 448	5 653	5 %	4 %	9 %
Kapitalkostnader	7 315	7 538	7 784	3 %	3 %	6 %
Sum kostnader, mill. kr	44 456	44 319	45 556	0 %	3 %	2 %
Driftsoverskudd, mill. kr	15 664	20 327	23 605	30 %	16 %	51 %
– Rente på lånt kapital	3 442	4 190	4 216	22 %	1 %	22 %
Årsresultat, mill. kr	12 222	16 137	19 388	32 %	20 %	59 %
Antall familieårsverk	31 550	31 550	32 150	0 %	2 %	2 %
Årsresultat pr familieårsverk, kr	387 400	511 500	603 100	32 %	18 %	56 %
Inntektseffekt pr fam.årsv. av jordbr.fradraget, kr	47 900	50 600	50 900	6 %	1 %	6 %
Årsresultat pr fam.årsv. inkl. effekt av jordbr.fradraget, kr	435 300	562 100	654 000	29 %	16 %	50 %
Avsetning til investeringer pr familieårsv., kr	76 500	77 800	77 700	2 %	0 %	2 %
Årsresultat pr fam.årsv. inkl. j.fr etter avsetning, kr	358 800	484 300	576 300	35 %	19 %	61 %
Normeringsfaktor 20 pst.	71 800	96 900	115 300	35 %	19 %	61 %
Sammenligningsinntekt, kr	430 600	581 200	691 600	35 %	19 %	61 %

* Foreløpige tall

**Budsjett

Kilde: Budsjettnemnda

3.4.1.1 Referansebrukene

Referansebrukene er beregninger på foretaksnivå for ulike produksjoner, størrelser og områder, og er basert på NIBIOs driftsgranskinger. Beregningsprinsippene er forskjellige fra Totalkalkylen på noen områder.

Årets referansebruksberegninger

Årets beregninger er basert på regnskapsmateriale fra driftsgranskningene fra 2023.

Tabell 3.7 viser Budsjettnemndas beregninger av årsresultat per familieårsverk, inkl. virkningen av jordbruksfradraget, for referansebrukene i årene 2023 til 2025.

Tabell 3.7 Årsresultat per familieårsverk på referansebrukene, inkl. inntektsverdi av jordbruksfradraget. Kroner per årsverk

	2023 ¹	2024 ¹	2025 ²	23 til 24	24 til 25	23 til 25
1 Melk. 33 årskyr	332 800	604 500	742 800	271 700	138 300	410 000
2 Korn. 509 daa	691 000	872 000	888 200	181 000	16 200	197 200
3 Sau. 159 vinterfôra	249 600	339 700	438 900	90 100	99 200	189 300
4 Melkegeit. 162 årsgreiter	480 100	669 700	768 700	189 600	99 000	288 600
5 Svin og korn. 53 avlssvin	710 600	709 600	765 400	-1 000	55 800	54 800
6 Egg og planteprodukter. 6048 høner	643 200	999 700	1 112 900	356 500	113 200	469 700
7 Poteter 125 daa + korn 295 daa	738 400	957 500	983 300	219 100	25 800	244 900
8 29 ammekyr	216 700	285 100	347 400	68 400	62 300	130 700
9 46 dekar frukt og bær	758 800	870 600	951 000	111 800	80 400	192 200
10 144 dekar grønnsaker + korn	571 400	760 400	792 500	189 000	32 100	221 100
11 Fjørfselakt og planteprodukter	968 900	1 322 900	1 414 300	354 000	91 400	445 400
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	478 600	795 000	947 300	316 400	152 300	468 700
13 Melk. 16 årskyr, landet	383 200	560 400	659 700	177 200	99 300	276 500
14 Melk. 53 årskyr, landet	329 200	694 700	875 900	365 500	181 200	546 700
15 Melk. 70 årskyr, landet	404 600	826 300	1 040 100	421 700	213 800	635 500
16 Melk. 41 årskyr, Østlandet (1 og 3)	532 300	889 900	1 058 100	357 600	168 200	525 800
17 Melk. 31 årskyr, Østlandet (5a)	338 200	601 400	737 600	263 200	136 200	399 400
18 Melk. 31 årskyr, Jæren (2)	440 000	708 200	852 000	268 200	143 800	412 000
19 Melk. 31 årskyr, Vestlandet (5b)	283 400	542 300	674 500	258 900	132 200	391 100
20 Melk. 45 årskyr, Trøndelag (4)	282 000	577 900	719 400	295 900	141 500	437 400
21 Melk. 31 årskyr, Nord-Norge (6,7)	342 300	648 600	786 900	306 300	138 300	444 600
22 Korn. 334 daa, Østlandet	816 900	984 800	1 074 000	167 900	89 200	257 100
23 Korn. 774 daa, Østlandet	939 100	1 157 000	1 194 400	217 900	37 400	255 300
24 Sau. 155 vinterfôra, Sør-N. (5a,5b)	233 400	321 500	422 100	88 100	100 600	188 700
25 Sau. 152 vinterfôra, Nord-N. (6,7)	303 700	396 300	488 700	92 600	92 400	185 000
26 Sau. 84 vinterfôra, landet	146 300	206 800	275 000	60 500	68 200	128 700
27 Sau. 269 vinterfôra, landet	366 600	501 500	623 900	134 900	122 400	257 300
28 Ammeku 28 kyr (5a, 5b, 6, 7)	218 500	276 200	330 400	57 700	54 200	111 900
29 Ammeku 31 kyr (1, 3, 4)	201 800	266 500	322 700	64 700	56 200	120 900
30 Ammeku 43 kyr, landet	154 200	232 800	296 800	78 600	64 000	142 600

1) 1845 timer i et årsverk

2) 1810 timer i et årsverk

Kilde: Budsjettnemnda

Referansebruksberegningene har tall for perioden 2023 til 2025 før effekt av jordbruksoppjøret. For korn, poteter og grøntsektoren er prisen på avlingene før nye avtalte målpriser, og de nye prisene vil gjelde for hele volumet i produksjonssesongen. Tilsvarende gjelder for kjøtt og egg, der det ikke er prognosert noen økning i engrosprisene fra 1. juli. Planlagt gjennomsnittlig engrospris på melk blir fra 1. november 2024 satt av Norsk melkeråvare. Fordi PGE melk for andre halvår 2025 ikke var kjent før Budsjettnemnda hadde gjort sine beregninger, ble det på referansebrukene med melk lagt inn et anslag på en økning på 20 øre per liter i melkeprisen fra 1. juli 2025. Det ble senere offentlig at PGE melk øker med 33 øre i andre halvår 2025, og inntektene fra melk vil derfor være noe underestimert i referansebruksberegningene for 2025.

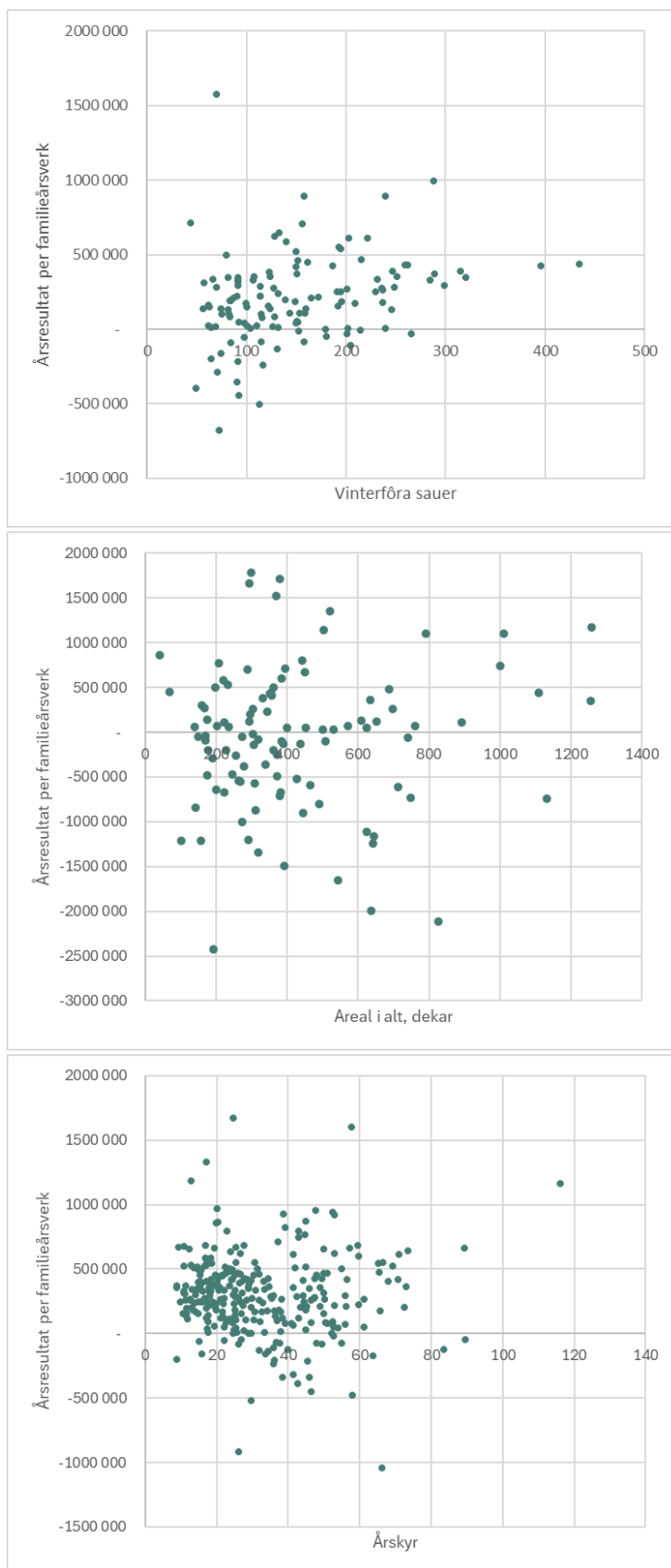
Utviklingen fra 2023 til 2025 er preget av sterkt forbedrede resultater for de fleste referansebrukene. Det skyldes helt overordnet at markedene, kostnads- og inntektsveksten

har snudd fra nedside til oppside. I 2023 økte kostnadene mer enn inntektene. I 2025 ligger inntektene an til å øke mer enn kostnadene.

Kornavlingene i 2023 var svært dårlige. Budsjettnemnda for jordbruket utjevner avlingsvariasjoner gjennom normalisering av kornavlingene i referansebruksberegningene.

Variasjon i regnskapene i driftsgranskingene

De ulike referansebrukene beregnes som uveide gjennomsnitt av brukene i driftsgranskingene som er tatt inn i kategorien for det aktuelle referansebruket. Dette innebærer at det vil være store variasjoner i inntekt per årsverk innenfor de ulike referansebrukene, noe som illustreres i produksjonene sau, korn og melk i Figur 3.11. Hvert av punktene i figurene er årsresultat per familieårsverk for ett bruk innenfor den aktuelle driftsformen.

Figur 3.12 Illustrasjon av vederlag til arbeid og egenkapital (årsresultat) per årsverk og driftsomfang for brukene i driftsgranskingene, for henholdsvis sau, korn og melk. 2023-tall. Ett punkt per bruk i driftsgranskingene.

Kilde: NIBIO

Tabell 3.8 viser gjennomsnittlig beregnet årsresultat per familieårsverk i 2023 for de driftsgranskningsbrukene som har lavere årsresultat enn medianen, og for brukene med høyere årsresultat enn medianen, for referansebrukene 1-11, jf. også figur 3.11. Verdi av jordbruksfradraget er ikke inkludert. Disse gjennomsnittene er regnet før avlingsnormalisering. De dårlige kornavlingene i 2023 kan forklare det lave resultatet for referansebruk 2 med korn, der medianen hadde et positivt, men svakt årsresultat per familieårsverk, og der den laveste halvdel i gjennomsnitt hadde nesten en halv million kroner i underskudd per familieårsverk. Kornbrukene har også stor variasjon i arbeidsforbruket, noe som også bidrar til stor spredning i årsresultat per familieårsverk.

Tabell 3.8 Gjennomsnittlig beregnet årsresultat per familieårsverk for bruk med resultat under og over medianverdi. Regnskapsåret 2023, kroner per årsverk.

	Laveste halvdel	Median	Høyeste halvdel
1 Melk. 33 årskyr	204 187	324 329	550 092
2 Korn. 509 daa	-481 095	135 238	706 269
3 Sau. 159 vinterfôra	102 951	243 958	463 105
4 Melkegeit. 162 årsgeiter	359 628	529 235	610 604
5 Svin og korn. 53 avlssvin	161 884	527 913	955 766
6 Egg og planteprodukter. 6048 høner	221 757	574 682	745 396
7 Poteter 125 daa + korn 295 daa	71 040	675 854	1 122 845
8 29 ammekyr	6 843	195 159	546 941
9 46 dekar frukt og bær	414 507	727 816	810 285
10 144 dekar grønnsaker + korn	248 651	511 480	683 997
11 Fjørflakst og planteprodukter	207 712	573 452	1 329 978

Kilde: Budsjettnemnda

Lønnsveksten

Tabell 3.9 viser årslønnsveksten for alle grupper lønsmottakere, ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB) og Norges Banks Pengepolitisk rapport 1/2025. Frontfaget har inngått avtale med en ramme på 4,4 pst. for 2025.

Tabell 3.9 Lønnsvekst

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024*	2025*	2026*
Lønnsvekst	1,7 %	2,3 %	2,8 %	3,5 %	3,1 %	3,5 %	4,3 %	5,2 %	5,6 %	4,5 %	4,0 %

*Prognoser

Kilde: 2016 – 2023: Konjunkturtendensene, SSB. 2024 – 2026: Pengepolitisk rapport 1/2025, Norges Bank

3.4.2 Utvikling i investeringer

Tabell 3.10 gir oversikt over bruttoinvesteringene i jordbruket, i løpende og faste priser, fordelt på de ulike kapitalgruppene, samt avdragsdelen av leasingkontrakter. Fra 2024 er SSBs investeringstillinger lagt til grunn for Budsjettnemndas tall.

Målt i løpende priser, har bruttoinvesteringene i jordbruket aldri vært høyere enn i 2022, med om lag 9,2 mrd. kroner. Etter en lang periode med stabilt nivå på årlige investeringer

inkl. leasing på rundt 10 mrd. kroner målt i faste priser, falt investeringene i 2023 og 2024. Det kan ha sammenheng med den høye renta, og dermed økte kostnader ved å ha lån. For 2025 budsjetteres det med økte bruttoinvesteringer igjen.

Tabell 3.10 Bruttoinvesteringer i jordbruket. Løpende og faste priser. Mill. kroner.

	Løpende priser				Faste 2023-priser			
	Bygninger	Maskiner og redsk.	Annet ¹	Sum	Sum	Endring	Leasing avdr.del	Sum inkl. leasing
2012	3 951	2 254	481	6 686	11 130	-11,1 %	568	11 698
2013	4 010	2 158	357	6 526	10 613	-4,6 %	583	11 196
2014	3 814	2 062	431	6 307	9 868	-7,0 %	591	10 459
2015	4 224	2 142	407	6 773	10 162	3,0 %	615	10 777
2016	4 651	2 223	523	7 397	10 719	5,5 %	643	11 362
2017	5 331	2 237	566	8 135	11 420	6,5 %	686	12 106
2018	5 136	2 252	605	7 993	10 808	-5,4 %	725	11 533
2019	5 102	2 266	627	7 995	10 467	-3,2 %	768	11 235
2020	5 459	2 280	627	8 367	10 446	-0,2 %	822	11 267
2021	6 031	2 295	578	8 903	10 313	-1,3 %	853	11 166
2022	5 929	2 706	575	9 210	9 821	-4,8 %	1 054	10 875
2023	5 304	2 359	486	8 149	8 149	-17,0 %	1 107	9 255
2024*	5 536	2 179	505	8 220	7 875	-3,4 %	1 154	9 029
2025**	6 143	2 368	561	9 072	8 345	6,0 %	1 196	9 541

* Foreløpige tall

** Budsjett

Kilde: Budsjettnemnda

Statens bidrag til investeringer er betydelig. I 2024 ble det innvilget 1 297,8 mill. kroner i tilskudd til 1 365 investeringsprosjekter i bygninger og andre utviklingsrettede tiltak i landbruket. En stor del av investeringstilskuddene går til melke- og storfeproduksjonen for å imøtekomme kravet om løsdrift som trer i kraft i 2034.

3.4.3 Utvikling i sysselsetting

Jordbruket stod i 2023 og 2024 for 1,6 pst. av den samlede sysselsettingen i Norge, mot 2,2 pst. i 2010, ifølge Budsjettnemnda. I tillegg leverer mange foretak varer og tjenester til landbruket, og det er en omfattende næringsvirksomhet knyttet til videreforedling og omsetning av landbruksvarer.

Tabell 3.11 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter i drift, antall årsverk totalt og antall familieårsverk siden 1999. Arbeidsforbruket er basert på anslag fra SSBs arbeidskraftundersøkelse. Budsjettnemnda har også gjort estimater og framskrivninger for årene undersøkelsen ikke er utført. Familieårsverk inkluderer arbeid utført av bruker og ektefelle/partner, deres barn, foreldre og søsken. Alt familiearbeidet, lønnet eller ubetalt, inngår i de aktive jordbruksbedriftenes familieårsverk.

Tabell 3.11 Antall jordbruksbedrifter, mill. timeverk, årsverk og familieårsverk i 1 000 stk., 1999–2025

År	1999	2005	2011	2015	2021	2022	2023	2024	2025 ¹
Jordbruksbedr.	70,70	53,00	45,61	42,02	38,08	37,92	37,16	36,69	36,26
Timeverk, mill.	149,8	113,8	89,7	82,6	78,6	77,4	76,9	76,9	76,9
Årsverk totalt	79,90	61,70	48,60	44,75	42,60	41,95	41,70	41,70	42,50
Familieårsverk			37,50	34,30	31,80	31,55	31,55	31,55	32,15

1. Foreløpige tall

Kilde: Budsjettnemnda

3.4.4 Strukturutvikling

Samlet sett over det siste tiåret, inkl. prognose for 2025, har antall jordbruksbedrifter gått ned med i underkant av 12 pst., om lag 4 850 bedrifter. Den årlige reduksjonen har vært i underkant av 1,2 pst. Gjennomsnittlig areal per jordbruksbedrift har økt med 32 dekar i samme periode, fra 239 dekar til 271 dekar, eller i overkant av 13 pst. Gjennomsnittstall for antall dyr eller dekar preges av at mange jordbruksbedrifter har flere produksjoner, hvor noen produksjoner er typiske tilleggproduksjoner. Strukturutviklingen innebærer generelt at bedriftene spesialiseres.

Antallet jordbruksbedrifter går ned, samtidig som det totale jordbruksarealet holder seg relativt stabilt. Arealet til bedrifter som går ut av næringen overtas i stor grad av eksisterende bedrifter enten via salg eller leie. I 2023, som er siste oppdaterte året med tall for leid areal, hadde 66 pst. av jordbruksbedriftene leid areal, og 48 pst. av jordbruksarealet i drift var leid. Hver jordbruksbedrift leide i snitt 128 dekar i 2023, mens tilsvarende tall for 2010 var 90 dekar. Statistikken viser stor regional variasjon. Nordland, Troms og Finnmark hadde størst andel jordbruksbedrifter med jordleie. Rogaland har både den laveste andelen jordbruksbedrifter med jordleie og lavest andel leid jordbruksareal.

I 2010 var det 11 130 jordbruksforetak med melkekyr. I 2024 viser foreløpige tall at antallet var redusert til 6 201. Samtidig har antall melkekyr per foretak økt fra 21,4 melkekyr i 2010 til 33,5 i 2024. Krav om løsdrift i storfehold trer i kraft 1. januar 2024, noe som medfører et omstillingsbehov for de storfeprodusentene som fremdeles har båsfjøs. Tall fra Tine og Kukontrollen viser at 76,4 pst. av melka ble produsert i løsdriftsfjøs i 2024. 44 pst. av besetningene er imidlertid fortsatt i båsfjøs. Agder, Troms og Vestland er regionene med den høyeste andelen båsfjøs.

Gjennomsnittlig antall liter kvote som ble disponert av et melkeproduksjonsforetak har økt fra 141 500 liter i 2010 til 226 975 liter i 2023. Som følge av en kraftig økning i etterspørselen etter meieriprodukter fra slutten av 2023, ble overproduksjonsavgiften til slutt satt til 0 kroner i 2024. For 2025 ble forholdstallet for kumelkkvoter satt til 1,2, dvs. at produsentene kan levere 20 pst. over kvoten de disponerer. Ifølge Norsk melkeråvare er tilførselssituasjonen i april 2025 svært god, og tilstrekkelig til å dekke løpende behov og bygge noe lager.

Fra og med 2022 innebærer systemene til Landbruksdirektoratet at det ikke er mulig å se hvor stor andel av grunnkvoten som er disponert bort og produseres på av andre enn kvoteeier. Det innebærer at det ikke er mulig å se hvor stor andel av grunnkvoten som er utleid eller inngår i samdrift. Endringene som ble gjort i kvoteordningen for melk i jordbruksoppgjøret 2023, med endret beskatning av solgt kvote samt to år med muligheten til å selge hele kvoten privat, førte imidlertid til en økning i salget av melkekvoter i 2023 og 2024. Ifølge Landbruksdirektoratet var en stor andel av kvoten som ble solgt disse årene tidligere bortdisponert, noe som tyder på at andelen eid kvote har økt.

Strukturutviklingen i noen plante- og husdyrproduksjoner i perioden 2000 til 2024 går frem av tabell 3.12.

Tabell 3.12 Strukturutvikling for noen produksjoner, 1999–2024

Type jordbruksbedrift	1999	2010	2020	2023	2024
Korn og oljevekster					
Antall bedrifter	21 909	13 533	10 121	9 812	9 565
Areal, 1000 dekar	3 282	3 071	2 832	2 859	2 821
Areal per bedrift	150	227	280	291	295
Poteter					
Antall bedrifter	10 260	2 795	1 505	1 335	1 348
Areal, 1000 dekar	148,5	132,4	115,1	115,0	118,9
Areal per bedrift, alle	14,5	47,4	75,5	86,2	88,2
Areal per bedrift > 10daa	55,6	100,7	141,7	157,0	164,7
Grønnsaker på friland					
Antall bedrifter	2 123	1 044	907	892	913
Areal, 1000 dekar	60,2	68,2	82,5	81,2	94,4
Areal per bedrift	28,3	68,2	90,9	91,1	103,4
Melkekyr					
Antall bedrifter	22 659	11 130	7 145	6 420	6 201
Antall melkekyr, 1000 stk.	313	238	214	204	208
Melkekyr per bedrift	13,8	21,4	29,9	31,8	33,5
Ammeku					
Antall bedrifter	5 464	5 203	5 894	5 993	5 860
Antall ammekyr, 1000 stk.	37	79	106	113	110
Ammekyr per bedrift	6,7	13,4	18,0	18,8	18,7
Sau					
Antall bedrifter	22 709	14 779	13 807	13 159	12 906
Antall sau, 1000 stk.	955	923	903	911	877
Sau per bedrift	42,1	62,4	65,4	69,2	68,0
Purker					
Antall bedrifter	3 676	1 460	950	811	792
Antall purker, 1000 stk.	97	95	74	68	63
Purker per bedrift	26,5	65,1	78,1	83,6	79,8
Verpehøner (jordbr.bedr. > 500 høner)					
Antall bedrifter	1 186	657	610	607	610
1000 verpehøner	3 101	3 926	4 570	4 562	4 575
Verpehøner/bedrift	2 615	5 975	7 492	7 516	7 500

Kilde: Budsjettnemnda

3.4.5 Overføringene til jordbruket

OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importvernet (skjermingsstøtte), dvs. forskjellen mellom verdensmarkedspris og norsk pris. I tillegg kommer verdien av særskilte skatte- og avgiftsordninger. Beregningene skal i prinsippet gi et totalmål for støtten til produsentene. For Norges del er jordbruksfradraget i skatteligningen et eksempel på en skatteordning som også inkluderes i

Tabell 3.13 Gjennomsnittlig PSE-prosent for Norge og andre land

	1986-88	2000-02	2021-23	2021	2022	2023
OECD-gjennomsnitt	35	29	14	15	12	14
EU	38	30	16	16	15	17
Norge	71	69	49	50	49	49
Sveits	76	68	48	50	44	49
Island	57	54	33	37	30	31
Japan	62	53	44	48	42	42
Sør-Korea	35	29	14	15	12	14

Kilde: OECD (2024), Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2024

OECDs system for støtte målt i PSE kan ikke sammenlignes direkte med WTOs inndeling av internstøtte, bl.a. fordi WTO-beregningene benytter administrerte priser og verdensmarkedspriser fra 1986–1988 til å beregne «skjermingsstøtten». WTO-beregningene angir derfor ikke et lands oppdaterte skjermingsstøtte. Når det gjelder Norges forpliktelser på internstøtte, vises det til kapittel 5.3.

CSE (Consumer Support Estimate) er et uttrykk for den implisitte skatt som pålegges forbrukerne som følge av landbrukspolitikken (negativ verdi fordi det er en overføring fra forbrukerne). Norges prosentvise CSE var i 2023 på -18 pst. I gjennomsnitt for OECD-land var CSE på -3 pst.

3.5 Natur, miljø og klima – utvikling og rapportering

3.5.1 Utvikling innen natur-, miljø- og klimaområdet

I dette kapitlet rapporteres det på målsettingen om bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Det vises for øvrig til nettbasert miljø- og klimastatistikk fra Landbruksdirektoratet, miljøstatus.no, vann-nett.no og SSB og Resultatkontrollen for gjennomføring av landbrukspolitikken.

3.5.1.1 Utvikling på natur- og miljøområdet

Norsk landbruk har lange tradisjoner for bærekraftig forvaltning som tar hensyn til miljø, kulturlandskap og naturmangfold. Utvikling i kunnskap og virkemidler har bidratt til at aktiviteten på mange områder er mer miljøvennlig i dag enn for 20–30 år siden. Målretting av miljøvirkemidlene har stått sentralt. Miljøtiltakene under jordbruksavtalen er i stor grad basert på frivillighet og det er behov for kontinuerlig innsats. Nasjonalt miljøprogram ble etablert i 2004 for å bidra til bedre samordning og målretting av miljøarbeid i jordbruket. Hvert fjerde år oppdateres og videreutvikles programmet, sist gang i 2022, og nåværende nasjonale miljøprogram har sin virkeperiode fra 2023 til 2026.

Kulturlandskap, kulturarv og naturmangfold

Jordbrukets kulturlandskap er preget av både elementer fra historisk bruk og moderne drift. I både innmark og utmark finnes en mosaikk av åker og eng, beitemark, tun, gjerder og andre typer natur- og kulturmiljøelementer. Jordbrukets kulturlandskap og kulturarv er et viktig fellesgode for samfunnet, og har betydning for tilhørighet, tradisjon og verdi-

skapning. Ulike naturgitte forhold har gitt stor variasjon i produksjonsmåter og ressurs-utnyttelse i ulike deler av landet, med forskjellig særpregede kulturlandskap. Kulturlandskapet er i stadig endring. Effektivisering og opphør av drift gir utfordringer for kulturmiljøet. Norsk rødliste for arter 2021 viser at 29 pst. av truede arter i Norge er knyttet til kulturmark. Gjengroing, fremmede arter, oppdyrking og gjødsling kan true kulturlandskapets naturmangfold. Plantevernmidler kan også være en trussel, særlig mot insekter. Tiltaksplan for ville pollinerende insekter, tiltaksplan for bekjempelse av fremmede arter og oppfølgingsplan for trua natur beskriver tiltakene som sektorene (herunder jordbruket) følger opp for å bedre utviklingen for natur. Norsk jordbruk bidrar til å holde arealer i hevd gjennom beiting, annen skjøtsel og bærekraftig bruk, blant annet gjennom en rekke ordninger på jordbruksavtalen. Å holde jordbruksarealer i hevd er også viktig for selvforsyning og beredskap. Videre er innsatsen som gjøres innen Regionalt miljøprogram (RMP), Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL), handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler, Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL), Verdensarvordningen, forvaltningen av genetisk mangfold innen kulturvekster og husdyr og innsatsen innen økologisk jordbruk er viktige bidrag for å opprettholde kvaliteten i det norske jordbrukslandskapet. Naturavtalen som Norge sluttet seg til i Montreal i desember 2022 inneholder 23 globale mål som skal bidra til bevaring og bærekraftig bruk av naturmangfold innen 2030. Regjeringen lanserte Meld. St. 34 (2023-2024) *Bærekraftig bruk og bevaring av natur. Norsk handlingsplan for naturmangfold* høsten 2024. Stortingsmeldingen viser hvordan Norge vil bidra til hvert av de 23 globale målene, og jordbruket spiller en viktig rolle for Norges oppfølging av naturavtalen.

Utslipp til vann og luft

Jordbruksdrift medfører forurensning av natur og miljø gjennom blant annet tap av jordpartikler og næringsstoffer, utslipp av ammoniakk og plantevernmidler. Jordbrukspraksis, temperatur, nedbør og avrenning er viktige faktorer når det gjelder jordbrukets påvirkning på naturmangfold, luft og vann. Jordbruk er den nest største påvirkningsfaktoren i elver og den fjerde største i innsjøer. I kystområder er jordbruk åttende største påvirkningsfaktor, jf. nye Nasjonale føringer for arbeidet med oppdatering av de regionale vannforvaltningsplanene⁵. Det har over flere år vært en betydelig forsterket innsats for å redusere avrenningen for å bidra til å oppnå målet om god tilstand i jordbrukspåvirkede vannforekomster. Oppdaterte regionale vannforvaltningsplaner med tiltaksprogram for perioden 2022–2027 ble fastsatt i 2022. I tråd med vannforskriften fastsetter planene miljømål for alt ferskvann og kystvann i Norge. Regjeringen fastsatte i april 2025 nye nasjonale føringer for vannforvaltningsarbeidet. Av de nasjonale føringene fremgår at det er behov for en forsterket innsats for å redusere avrenningen og oppnå målet om god tilstand i alle jordbrukspåvirkede vannforekomster. For å redusere påvirkninger fra jordbruket må både lokale, regionale og nasjonale miljøkrav, tilskudd til frivillige tiltak og rådgivning tas i bruk. Landbruks- og matdepartementet delegerte i januar 2021 myndighet til statsforvalteren til å fastsette regionale krav om miljøforsvarlig

⁵ [Nasjonale føringer for arbeidet med oppdatering av de regionale vannforvaltningsplanene](#)

drift av jordbruksareal etter jordlovens § 11. Delegeringen gir statsforvalteren mulighet til å iverksette regionale miljøkrav i særlig utsatte områder. Situasjonen i Oslofjorden er spesielt alvorlig, og berørte sektorer, herunder jordbruket, følger opp med tiltak i tråd med Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden. Statsforvalterne i alle fylker som har jordbruksarealer som drenerer til Oslofjorden har nå fastsatt forskrift om regionale miljøkrav i jordbruket.

I januar 2025 fastsatte regjeringen nytt gjødselregelverk. Gjødselvereforskriften skal sikre at gjødselvarer er trygge for planter og miljø, og at det brukes sirkulære råvarer. Gjødselbrukforskriften skal sørge for at gjødsel går til plantevekst, gjennom spredning til riktig tid og i riktig mengde. Den nye gjødselbrukforskriften innebærer blant annet innstramning i kravene til bruk og lagring av gjødsel, noe som vil bidra til reduserte utslipp av næringsstoffer til luft og vann. De største endringene i gjødselbrukforskriften tar først til å gjelde fra 2027 for å gi gårdbrukerne tilstrekkelig tid til å tilpasse seg. Den nye forskriften gir også statsforvalteren hjemler til å stille strengere krav til lagring og bruk av gjødsel i særlig utsatte områder der de nasjonale kravene ikke vil være tilstrekkelige for å nå miljømålene. I jordbruksoppgjøret 2024 ble det satt i gang flere tiltak for å avlaste foretakene for konsekvensene av strammere krav, herunder økt ramme over IBU-ordningen og RMP for å legge til rette for investeringer i gjødsellager, og satsing på miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel, og midler til utvikling av et forvaltningssystem for gjødselbrukforskriften.

Samlet gjennomføring av ulike jordarbeidingstiltak, grasdekte arealer m.m. i kornområdene, har redusert erosjonsrisikoen på de dyrkede arealene. NIBIO har nylig sett nærmere på virkningen av vannmiljøtiltak på jordbruksarealer. Teoretiske beregninger (upubl.) med modellen Agritil viser at RMP-tiltak som ble gjennomført i 2023, på vannregionnivå, ga en reduksjon av tilført mengde fosfor på 20 til 40 pst. og opp mot 7 pst. reduserte nitrogentilførsler, sammenliknet med om ingen av disse tiltakene hadde vært gjennomført. Prosjektet har kun gjort beregninger av effekter av faktiske tiltak og ingen tiltak, mens det ikke er beregnet effekter av ytterligere tiltak. NIBIO viser også til at forsøk har vist at jordarbeiding om våren frem for om høsten reduserer nitrogentapet med mellom 20 og 40 pst.⁶ Mer enn 25 år med overvåkingsdata i programmet for jord- og vannovervåking i landbruket (JOVA) viser at jord- og fosfortap varierer mye mellom år, noe som dels kan tilskrives variasjon i nedbør og temperatur og dels effekten av jordarbeiding.

Utslipp av ammoniakk

Norge har gjennom Göteborgprotokollen forpliktet seg til å begrense utslippene av ammoniakk. Ammoniakk (NH₃) bidrar til forsurening og overgjødsling i naturen, og er kilde til dannelse av klimagassen lystgass (N₂O) og til dannelse av helseskadelige partikler i atmosfæren. Utslipp av ammoniakk fra jordbruket kommer særlig fra lagring og bruk av husdyrgjødsel. Ifølge den reviderte Göteborgprotokollen fra 2012 har Norge en

⁶ [NIBIO POP 11\(2\)2025](#)

forpliktelse om at de årlige utslippene av ammoniakk fra og med 2020 skal være minst 8 pst. lavere enn nivået i 2005. Dette tilsvarer et maksimalt årlig utslipp på 30 075 tonn. For 2023 var utslippene 29 790 tonn, dvs. om lag 300 tonn under forpliktelsen som gjelder fra 2020. Norge har også en ammoniakkforpliktelse gjennom EØS-avtalen (direktiv 2001/81/EF) om nasjonale utslippstak for visse forurensende stoffer til luft, også kalt «NEC-direktivet». Denne forpliktelsen etter NEC-direktivet gir et maksimalt årlig utslipp på 23 000 tonn, en forpliktelse Norge er langt unna å nå. EU har fastsatt et revidert NEC-direktiv ((EU)2016/2284) som er til vurdering for innlemmelse i EØS-avtalen. I det reviderte direktivet gis nye forpliktelser som prosentvise reduksjoner, slik som i den reviderte Göteborgprotokollen, og ikke i absolutte tall, slik som i det opprinnelige NEC-direktivet.

Sektorer utenom jordbruk står for størsteparten av nedgangen i utslipp av ammoniakk og lystgass siden 2005, noe som gjør at jordbruket gjenstår som den stadig mer dominerende utslippskilden, med 96 pst. av utslippene. Jordbruksutslippene har hatt en nedgang siden 2021. Nedgangen kan mest sannsynlig tilskrives overgang til miljøvennlige spredemetoder for husdyrgjødsel og forsterket virkemiddelbruk på dette området gjennom tilskudd til spredning med hhv. nedlegging og nedfelling over Regionale Miljøprogram (RMP). Det er behov for oppdaterte data om spredemetoder for å slå fast denne årsakssammenhengen.

Rapportering om arbeid med Helhetlig plan for bærekraftig bruk av nitrogen

Som oppfølging av jordbruksavtalen 2023 og utredningen «Nitrogen til nytte i jordbruket» har Landbruksdirektoratet, i samarbeid med Miljødirektoratet, fått i oppgave å utforme helhetlig plan for bærekraftig bruk av nitrogen i jordbruket. Framover må Norge redusere nitrogenavrenning, ammoniakkslipp og lystgassutslipp samtidig som vi skal øke selvforsyningen av mat. Arbeidet med helhetlig plan for bærekraftig bruk av nitrogen skal kunne ut i aktuelle innsatsområder, tiltak og virkemiddelbruk som kan ivareta kombinasjonen av slike samfunns mål og bidra til bærekraftig bruk av nitrogen i jordbruket. Avtalepartene utgjør styringsgruppe for arbeidet, som har fått utsatt frist til 15.03.2026.

3.5.1.2 Utvikling på klimaområdet

Klimagassutslippene fra jordbrukssektoren i klimagassregnskapet

Hovedoppgaven til jordbruket er å produsere mat, og selv om utslipp fra jordbruket må reduseres, kan de ikke fullt ut fjernes. I lavutslippssamfunnet Norge i 2050 vil utslippene fra jordbruket være blant de siste utslippene som er igjen, noe Klimautvalget 2050 har omtalt i sin utredning. Utvalget leverte *Omstilling til lavutslipp – Veivalg for klimapolitikken mot 2050* (NOU 2023: 25) til regjeringen i oktober 2023. Regjeringen la frem ny Stortingsmelding om klima i april 2025, Klimamelding 2035 – på vei mot lavutslippssamfunnet. Denne stortingsmeldingen gir retning for hovedlinjene i klimapolitikken mot 2035, og presenterer regjeringens klimapolitikk knyttet til sentrale samfunnsområder: Kompetanse og kunnskap, næringslivet, kommunesektoren og matsystemet.

Klimagassutslippene fra jordbrukssektoren blir beregnet med metodikk i tråd med retningslinjene til FNs klimapanel (IPCC). Bokførte tall for utslipp av klimagasser fra jordbrukssektoren i Norge var på 4,5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i 2022, og utgjorde 9,7 pst. av de totale norske utslippene i 2023. Utslipp av klimagasser som krediteres jordbrukssektoren i utslippsregnskapet, i all hovedsak metan- og lystgassutslipp, har blitt redusert med 10,5 pst. fra 1990 til 2023 og redusert med 4,0 pst. fra 2022 til 2023. Jordbruket er den største kilden til utslipp av klimagassene metan og lystgass. Det meste av metanutslippene kommer fra dyrenes fordøyelse, først og fremst fra drøvtyggere. I tillegg slippes det ut klimagasser som karbondioksid, metan og lystgass ved å dyrke opp myr. Størsteparten av utslippene av lystgass kommer fra spredning av mineral- og husdyrgjødsel. Arbeidet med å redusere metanutslippene per produsert enhet er intensivert de siste årene, og foregår hovedsakelig i to spor; gjennom avlsarbeid i regi av avlsorganisasjonene og gjennom bruk av metanreduserende fôrvarer til drøvtyggere. Se tekstboks 3.1 for omtale av Geno sitt avlsarbeid og kap. 3.5.2.1 om arbeidet i regi av MetanHUB. Flere av tiltakene som reduserer utslippene av metan, vil også redusere utslippene av lystgass. Kapittel 3.5.1.4 omtaler av tiltak for å redusere utslippene av lystgass og ammoniakk.

Foreløpige resultater og status med arbeidet for å redusere klimaavtrykket fra Norsk Rødt Fe (NRF)

Geno fikk bevilget midler over jordbruksavtalen 2017 til å starte arbeidet med å samle inn data på metan og undersøke muligheten for seleksjon for dyr med lavere metanutslipp. Per i dag har Geno kontrakt med 14 NRF-melkekubesetninger med til sammen 1000 årskuer. I disse besetningene er det installert både metanmålere og fôrregistreringsutstyr med daglig måling av metan og opptak av grovfôr og kraftfôr.

Basert på data fra disse besetningene er metanutslippet dokumentert fra NRF-kuer i produksjon. Dataene viser at det er variasjoner gjennom laktasjoner og sinperioder.

Metanproduksjonen per ku per dag øker med økt ytelse, men den synker når det regnes per kg melk produsert. Metanutslippet øker med 7 pst. per 100 kg økt levendevekt. Metanutslippet per ku per dag øker med økt grovfôropptak, men metanutslippet per kg grovfôr synker med økende grovfôropptak.

Den indirekte effekten av eksisterende avl for melkeytelse, fruktbarhet, helse, klauvhelse og holdbarhet, spesielt gjennom bedre eksteriør gir et betydelig bidrag i å redusere klimaavtrykket fra norsk melkeproduksjon. Direkte seleksjon for redusert metanutslipp har hele tida vært målet med metanprosjektet til Geno. Det rapporteres relativt høy arvbarhet.

Uavhengig av om endringer skjer gjennom avl eller godt husdyrhold, ser Geno et potensiale for å redusere metanproduksjon per kg melk gjennom redusert innkalvingsalder, unngå økt lengde på sinperiode, moderat kroppsvekt, god ytelse og god holdbarhet (lang livstidproduksjon).

Geno har dokumentert at 10 års avlsarbeid med dagens avlsmål og avlsframgang vil gi 16pst. reduksjon i metanutslippet fra norsk melkeproduksjon. Arvbarheten på metanutslipp er betydelig, og mulighetene for direkte seleksjon for metanutslipp er lovende.

3.5.1.3 Klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak

I 2019 inngikk Solberg-regjeringen og organisasjonene i jordbruket, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, en intensjonsavtale om å redusere klimagassutslipp og øke opptaket av karbon fra jordbruket med 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter samlet for perioden 2021–2030.

Det er etablert en regnskapsgruppe for intensjonsavtalen som skal føre regnskap for oppfølging av klimaavtalen, og som skal gjøre opp status for avtalepartenes arbeid med å oppfylle avtalen i forbindelse med de årlige jordbruksforhandlingene. Rapporteringen skal gi grunnlag for at partene skal kunne vurdere om progresjon og utvikling er som forutsatt i klimaavtalen. Metodikken for regnskapsføring ble presentert i Prop. 121 S (2022-2023).

Klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak, som utarbeides årlig, gir oversikt over jordbruksrelaterte utslipp i sektorene jordbruk, energibruk og arealbruk slik det føres i det offisielle klimagassregnskapet. Det inkluderer ikke skog og utmarksbeite i arealbrukssektoren. Utenom utslippene fra energibruk og kalking, stammer utslipp og opptak i jordbruket fra biologiske prosesser. De faktiske utslippene påvirkes av mange forhold som vi ikke har full oversikt over. Noen av disse utslippene mangler vi metode eller data for å kunne registrere i det offisielle klimagassregnskapet. I 2024 fikk NMBU i oppdrag av Regnskapsgruppa å kvalitetssikre, og eventuelt oppdatere, beregningismetodikken for enterisk metan fra kviger og okser i det nasjonale

klimagassregnskapet. Prosjektet konkluderte med at det ikke finnes nok data for å oppdatere beregningene. Det ble imidlertid avdekket en mulig svakhet ved beregningen av bruttoenergi i fôr slik den gjøres i dag. Det er stor forskningsaktivitet på metanutslipp fra kviger og okser, derfor anbefaler NMBU å gjøre en ny gjennomgang om noen år. Et annet prosjekt initiert av regnskapsgruppa, "SkitGass", har hatt som mål å få bedre data på utslipp av metan (CH₄) og lystgass (N₂O) fra ulike typer norske gjødsellager for storfe. Prosjektet er støttet med midler fra Klima- og miljøprogrammet. I gjennomføringen av prosjektet ble det avdekket utfordringer med metodikken ved måling av metankonsentrasjon og Regnskapsgruppa innvilget støtte til tilleggsprosjektet «Metansensor» for å styrke og komplementere registreringene av metanutslipp og få bedre kunnskap om faktorer som påvirker metanutslippene. Hovedprosjektet «SkitGass» inkl. støtteprosjektet «Metansensor» ble avsluttet i 2024. Resultater fra prosjektene er publisert i rapport fra Norsøk⁷.

NIBIO har fått i oppdrag av Regnskapsgruppa å levere et oppdatert kunnskapsgrunnlag for lystgassutslipp fra dyrket jord. Målet er å avdekke hva som skal til for å gjøre forbedringer i metodikken som benyttes til å beregne direkte lystgassutslipp fra dyrket

⁷ [NORSØK Rapport nr 20 vol 9 2024 SkitGass.pdf](#)

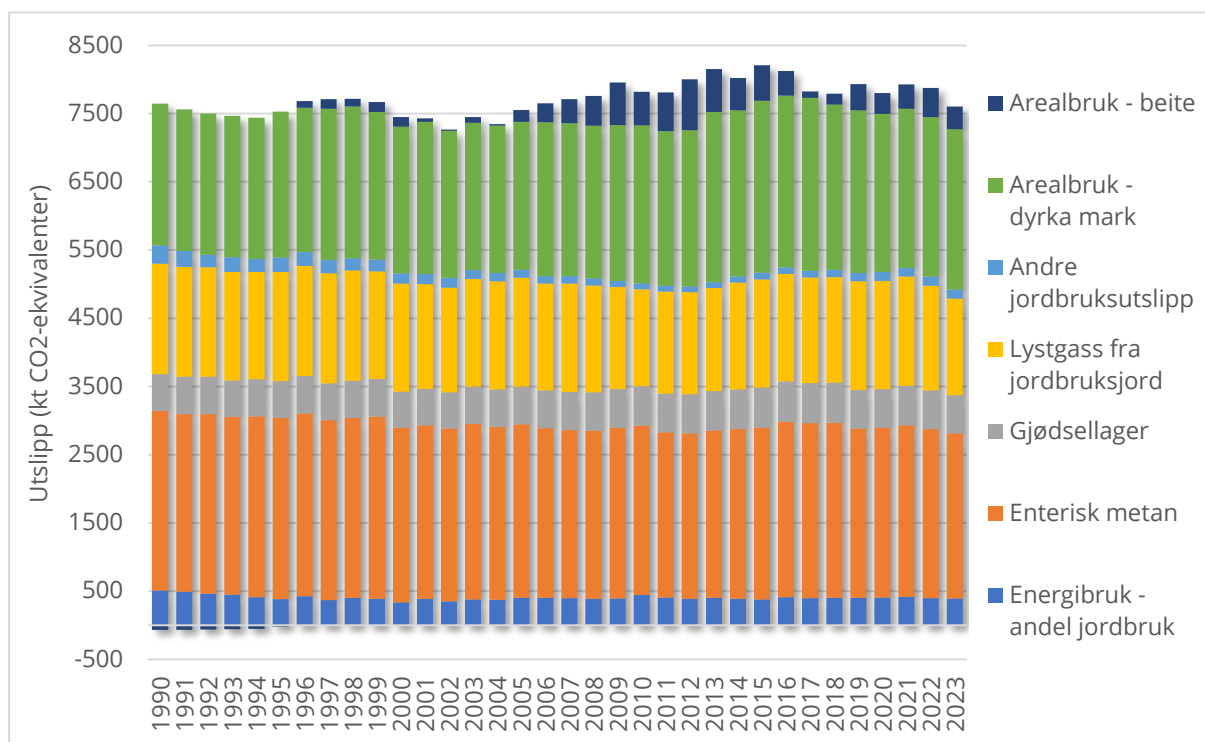
mark i Norge. Oppdraget inkluderer blant annet en beskrivelse av metodikker brukt i andre land. Oppdraget skal være ferdig i juni 2025. Se for øvrig regnskapsgruppa sine nettsider⁸ for mer informasjon om intensjonsavtalen, samt ferdigstilte og igangsatte prosjekter.

I den følgende teksten presenteres regnskapsgruppens siste rapportering på klimaavtalen. Klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak er en sammenstilling av historiske utslipp og opptak som er omfattet av avtalen slik det rapporteres i det nasjonale klimagass-regnskapet. Avtalen omfatter jordbruksrelaterte utslipp og opptak i sektorene jordbruk, arealbruk og energibruk. Det totale utslippet i klimaavtalens regnskap for det tredje året i avtaleperioden (2023), var 7,6 tonn CO₂-ekvivalenter. Mellom 2020 og 2023 hadde utslippet en nedgang på 3 pst.

Figur 3.14 viser utviklingen for utslippene for alle kilder i klimaavtalens regnskap for utslipp og opptak på aggregert CRF -nivå for årene 1990-2023. Mellom 2020 og 2023 har de jordbruksrelaterte utslippene i arealbrukssektoren økt med 2 pst. Siden 1990 har utslippene gått opp med 33 pst. Den største kilden til jordbruksrelaterte utslipp fra arealbrukssektoren er drenert, organisk jord. I tillegg er det utslipp fra arealbruksendringer i form av at skog blir til beite. Utslippene fra drenert, organisk jord fortsetter og registreres til myrsynkingen har kommet ned til ny grunnvannstand, eller til arealet restaureres tilbake til myr, anslagsvis 20 år. Høye utslippstall siden 1990 gjenspeiler omfattende nydyrking av myr i foregående tiår. Samtidig viser den stigende trenden at nydyrkingen har fortsatt, og at omfanget av arealer av dyrket mark og beite med organisk jord derfor har økt også etter 1990. Det har imidlertid begynt å gå nedover fra 2019. Dette skyldes mest sannsynlig at nydyrking av myr ble forbudt i 2020, noe som har ført til at nydyrking av myr nesten har opphørt.

På vegne av regnskapsgruppen ble NIBIO bedt om å undersøke årsakene bak utslippene i forbindelse med arealbruksendringen, primært der skog gjøres om til beite. Utslippene var spesielt høye i perioden 2008 til 2015. I rapporten fra NIBIO belyses faktorene som bidro til økningen i utslipp fra overganger til beite i denne perioden, med hovedvekt på overganger fra skog. Data fra Landsskogtakseringen viser at en stor del av arealet som ble omgjort til beite, var skog med høy bonitet og granskog i hogstklasse 4, noe som resulterte i høye karbonutslipp. Overgangene toppet seg rundt 2005, sammenfallende med endringer i skogloven og innføring av beitetilskudd i 2006. Usikkerheten i dataene skyldes et begrenset antall observasjoner og metodene for beregning av utslipp. NIBIO viser til at økt tetthet av observasjoner og bruk av nasjonale faktorer for død ved og jordkarbon kan øke nøyaktigheten.

⁸ <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/jordbruk/miljo-og-klima/klimaavtalen-for-jordbruket>

Figur 3.14 Jordbruksrelaterte utslipp og opptak i sektorene jordbruk, energibruk og arealbruk i perioden 1990-2023, CO₂-ekv.

Kilde: Miljødirektoratet.

3.5.2 Rapportering på enkeltordninger innenfor natur-, miljø- og klimaområdet

3.5.2.1 Genetiske ressurser – Bevaringsverdige husdyrraser

Hovedkriteriene for å definere en bevaringsverdig rase går frem av Norsk genressurs-senters *Handlingsplan for bevaringsverdige husdyrraser 2021–2025*⁹. For 2024 viser tallene en økning i antall avlsdyr i de bevaringsverdige husdyrrasene innen storfe, sau, hest og geit. Ingen av de bevaringsverdige kurasene er lenger vurdert som «kritisk truet». Ingen av rasene er likevel så tallrike at de kan karakteriseres som «ikke truet».

3.5.2.2 Nasjonalt program for jordhelse

Jordas fysiske, kjemiske og biologiske egenskaper er forutsetningen for produksjon av mat og biomasse. God jordhelse og økt innhold av karbon i jord har positive effekter for blant annet matproduksjon, klimagassutslipp, biologisk mangfold og vannmiljø. Jord i god tilstand bidrar til 13 av 17 bærekraftsmål og er av stor betydning for jordbrukssystemets evne til å håndtere klimaendringene. I Meld. St. 11 (2023–2024) varslet regjeringen at den vil legge til rette for tiltak som styrker god jordhelse. De siste årene har både krav og tilskudd blitt trappet opp for at større del av åpenåkerarealene skal ha plantedekke en større del av året. NIBIO har startet arbeidet med å etablere et overvåkingsprogram for jordbruksjord. For å støtte innføringen av det nye gjødselregelverket blir det nå etablert

⁹ [Handlingsplan for bevaringsverdige husdyrraser](#)

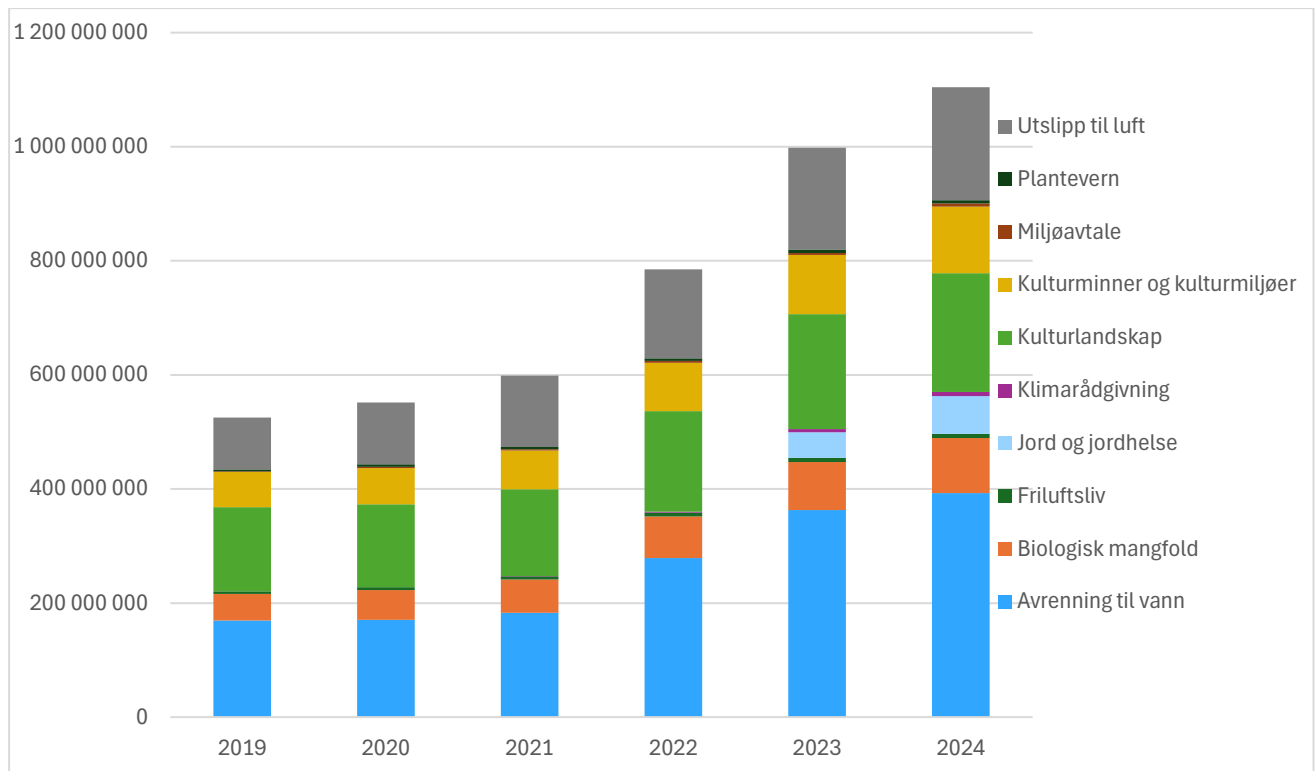
system for å samle inn analyseresultat fra gårdbrukernes jordprøver. Slik vil foretak og forvaltning i større grad ha en felles oversikt over utviklingen i norsk jordbruksjord.

3.5.2.3 Regionale miljøprogram

Regionalt miljøprogram (RMP) omfatter en sentral del av de mest målrettede miljøtiltakene og miljøvirkemidlene over jordbruksavtalen. Formålet er bevaring og skjøtsel av naturmangfold, kulturminner og kulturmiljøer i kulturlandskapet og å redusere forurensing til vann og luft. I de fireårige fylkesvise programmene skal det være en beskrivelse av miljøutfordringer i fylket og på bakgrunn av disse, prioriteringer for hvordan fylket vil følge opp med tiltak. Programmene skal også gi føringer for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategiene for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-midler). Det er fastsatt en nasjonal meny av tiltak som fylkene kan velge fra, basert på sine miljøutfordringer. Landbruksdirektoratet fastsatte i 2022 revidert nasjonal instruks som danner rammer for de regionale forskriftene.

I jordbruksoppgjøret 2024 ble det bestemt at Regionalt miljøprogram skal evalueres. På bakgrunn av evalueringen skal Landbruksdirektoratet, i samråd med Miljødirektoratet og Riksantikvaren, legge frem forslag til eventuelle endringer i organisering og faglige rammer for regionalt miljøprogram for avtalepartene til jordbruksforhandlingene 2026. Evalueringsoppdraget er gitt til NIBIO som har kommet med en midtveisrapportering til avtalepartene. Grunnet evalueringen, ble partene enige om i jordbruksforhandlingene 2024 at nåværende programperiode blir forlenget med ett år, til og med 2027.

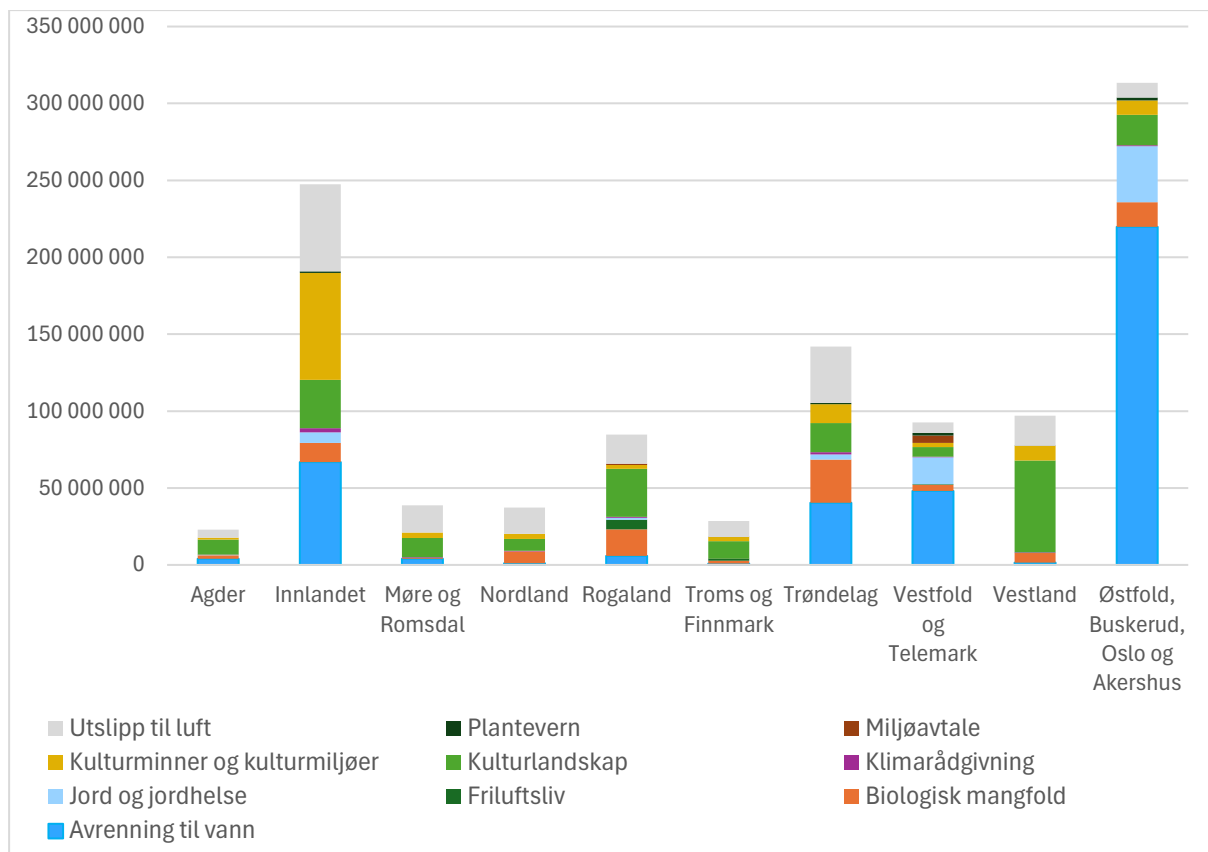
I 2024 ble det, innenfor RMP, gjennomført tiltak på om lag 60 pst. av alle foretak som mottar produksjonstilskudd. I Oslo og tidligere Viken fylke er oppslutningen størst og det ble gjennomført miljøtiltak over RMP på om lag 76 pst. av alle foretak som søkte produksjonstilskudd. Det var litt over 22 100 foretak som gjennomførte tiltak og 753 beitelag som fikk tilskudd. Det ble utbetalt ca. 1 104 mrd. kroner for gjennomførte tiltak i 2024, en økning på ca. 108 mill. kroner fra 2023. Søknadsdata viser økende oppslutning om RMP med økende foretaksstørrelse. På foretak over 250 dekar gjennomfører nesten 83 pst. miljøtiltak over RMP, på foretak over 1000 dekar er oppslutningen nesten 94 pst. Økningen til RMP har vært på 110 pst. fra 2019 til 2024. Figur 3.15 viser økningen fordelt på de ulike hovedtemaene.

Figur 3.15 RMP-midler fra 2019 til 2024, fordelt på hovedområder

Kilde: Landbruksdirektoratet

Det er stor variasjon i prioriteringer av tiltak i RMP mellom de ulike fylkene, jf. figur 3.16. Fylker med stor andel korndyrking bruker en betydelig andel av midlene til tiltak for å redusere erosjon og avrenning av næringsstoffer til vann og vassdrag, mens de øvrige fylkene særlig vektlegger tiltak som hindrer gjengroing og ivaretar verdifulle kulturlandskap og naturtyper. Den ulike prioriteringen av tiltak mellom fylker er i tråd med intensjonen for ordningen.

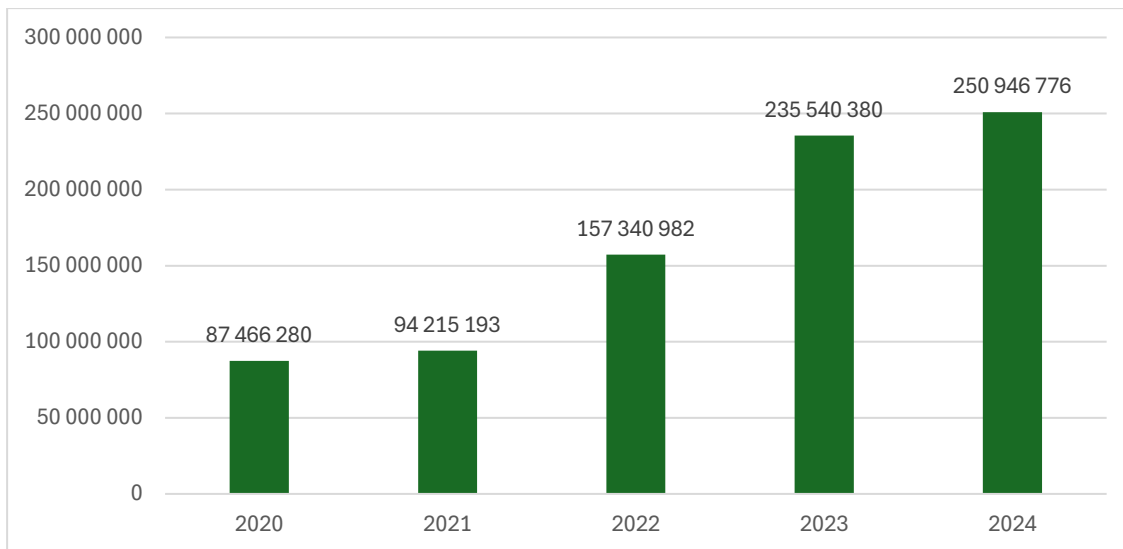

Figur 3.16 Fordeling av tilskudd per miljøtema i RMP i 2024. Kroner. RMP følger statforvalterembetene sin geografiske inndeling.

Kilde: Landbruksdirektoratet

De siste jordbruksoppkjørene har hatt kraftfull satsing på vannmiljøtiltak i områder som drenerer til Oslofjorden, «Oslofjordfylkene» (Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus, Innlandet og Vestfold og Telemark). I tillegg er det nå innført forskrifter om regionale miljøkrav for jordbruket i store deler nedbørsfeltet til Oslofjorden. Miljøkravene legger begrensninger på driften av store deler av jordbruksarealene som gir rett på RMP-tilskudd. Om lag 1 mrd. kroner er innvilget til vannmiljøtiltak i Oslofjordområdet gjennom de Regionale miljøprogrammene de siste 5 årene.

Figur 3.17 viser at en økning på hele 151 pst. i utbetalt tilskudd for tiltaket «Ingen jordarbeiding om høsten» i Oslofjordfylkene fra 2020 til 2024.

Figur 3.17 Tilskudd utbetalt for tiltaket Ingen jordarbeiding om høsten i Oslofjordfylkene (Østfold, Buskerud, Oslo, Akershus, Innlandet og Vestfold og Telemark) i årene 2020–2024. Kroner.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Oppslutningen om tiltakene «Miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel» har økt betydelig over flere år, og alle fylker har implementert disse tiltakene i RMP. Tiltakene bidrar til mindre utslipp av ammoniakk og lystgass, mindre avrenning av næringsstoff til vann og gir bedre utnyttelse av husdyrgjødsel. Om lag 18 pst. av RMP-midlene gikk til dette formålet i 2024, og tiltakene ble gjennomført på drøyt 2,9 mill. dekar, en økning på om lag 1,1 mill. dekar fra 2019.

Det ble utbetalt 43,1 mill. kroner i driftstilskudd fra RMP til 753 godkjente beitelag, noe som omfattet om lag 74 pst. av totalt antall sau og 39 pst. av totalt antall storfe som ble sluppet på utmarksbeite. Data fra ordningen er grunnlaget for Beitelagskart på nett (BLN). Kartet viser hovedtrekk i beitedyrenes bruk av områdene. BLN driftes av NIBIO og gir statistikk og grunnlag for rådgivning til næring og forvaltning om bruken av utmarksbeite.

I jordbruksoppgjøret 2020 ble det bestemt at klimarådgiving skulle innlemmes som et tiltak i RMP, gjeldende fra søknadsomgangen 2021. Tilskuddsordningen ble etablert for en treårig prøveperiode, og ble tilgjengelig i RMP i juni 2021. Alle som oppfyller kravene, kan få godkjenning som klimarådgiver. Per i dag er det nær 200 klimarådgivere med godkjente rådgivningsopplegg. Alle godkjente rådgivere er per nå fra Norsk landbruksrådgiving og TINE. I 2023 søkte 1 235 bønder om tilskudd til klimarådgiving, en økning fra 303 i 2023.

Rapporten "Vurdering av RMP-tilskudd til lovpålagte tiltak"

Rapporten er utarbeidet av Landbruksdirektoratet i samarbeid med Miljødirektoratet og Riksantikvaren. Oppdraget var å vurdere prinsipper og utfordringer ved å gi RMP-tilskudd til dekning av kostnader for lovpålagte tiltak, spesielt i form av regionale miljøkrav.

Rapporten beskriver utviklingen av miljøtiltak i jordbruket fra 1970-tallet til i dag, inkludert innføring av ulike forskrifter og tilskuddsordninger. Videre diskuteres økosystemtjenester og behovet for virkemidler for å ivareta miljøhensyn i jordbruket og ulike typer virkemidler juridiske, økonomiske, organisatoriske og pedagogiske omtales. Rapporten beskriver regionalt miljøtilskudd (RMP) og spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL), og omtaler eksempler på regionale miljøkrav og tilhørende RMP-tiltak i ulike fylker. Prinsipper for virkemiddelutforming beskrives, herunder måloppnåelse, likebehandling, forurenseren betaler-prinsippet, regional forvaltning, frivillig vs. pålagt tiltaksgjennomføring, forutsigbarhet, og dobbel virkemiddelbruk. I rapporten vises det til at det mangler klare prinsipper for hvordan RMP-tilskudd skal håndteres ved lovpålagte tiltak. Tilskuddet fungerer i praksis dag både som motivasjon for gjennomføring av frivillige tiltak, kostnadskompensasjon for gjennomføring av både frivillige og lovpålagte tiltak og betaling for produksjon av økosystemtjenester og miljøgoder. Det er identifisert en del mulige utfordringer for forvaltningen og brukerne ved å eventuelt endre virkemiddelbruken slik at regionale miljøkrav ikke lenger skal kunne følges av RMP-tilskudd. Direktoratene vurderer det derfor som hensiktsmessig for den generelle oppslutningen om vannmiljøtiltak at en eventuell endring av eksisterende virkemiddelbruk skjer gradvis og eventuelt med overgangsordninger. I en videre diskusjon av problemstillingen vil det også være relevant å vurdere om enkelte vannmiljøtiltak kan ansees å være en del av (miljøforsvarlig) vanlig jordbruksdrift og som kan innføres som et nasjonalt krav som sikrer en form for nasjonal likebehandling. Det vil også være relevant å se denne utredningen i sammenheng med resultatene fra den pågående evalueringen av RMP-tilskuddsordningen.

Statusrapport Evaluering av RMP

NIBIO er tildelt oppdraget med å evaluere RMP med frist 15.12.2025. NIBIO er godt i gang med arbeidet og har levert en statusrapport til avtalepartene.

3.5.2.1 Rapportering på miljøvirkemidler i Landbrukets utviklingsfond

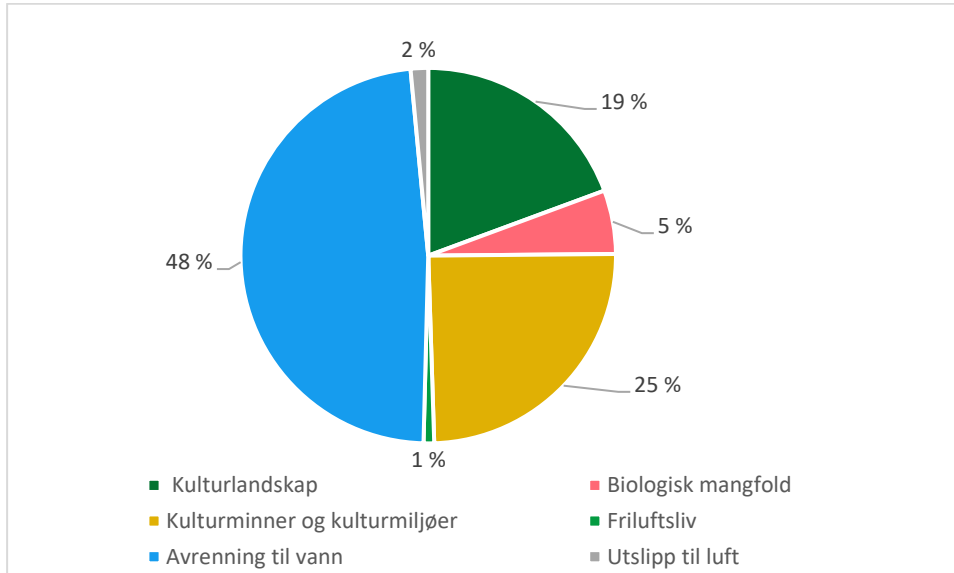
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Formålet med SMIL er å ivareta natur- og kulturmiljøverdiene i kulturlandskapet, samt redusere forurensingen fra jordbruket. Ordningen skal gi mer målrettet innsats med utgangspunkt i lokale behov, utfordringer og målsettinger.

SMIL-ordningen forvaltes av kommunene og totalt ble det i 2024 innvilget 239,3 mill. kroner. Dette er en økning på 25,7 mill. kroner fra 2023. Totalt var det 3 366 prosjekter som fikk innvilget tilskudd. Det ble innvilget tilsagn på mer enn årets innvilgningsramme. Dette skyldes bruk av inndratte midler i løpet av året.

Tradisjonelt har den største andelen av SMIL-midlene blitt innvilget til kulturlandskaps-tiltak, (biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljø og friluftsliv), men over tid har en stadig større andel av midlene gått til forurensingstiltak, særlig tiltak mot utslipp til

vann. I 2024 utgjorde andelene hhv. 50,4 pst. og 49,6 pst. Denne dreiningen kan forklares med behov for blant annet tilpasning til et endret klima og oppfølging av regionale vannforvaltningsplaner. Dette er også i tråd med overordnede føringer om å prioritere vannmiljøtiltak, særlig i fylkene rundt Oslofjorden, se figur 3.18 for innvilgning av tilskuddsmidler innen hovedområder.

Figur 3.18 SMIL-midler fordelt på miljøtema/deltema i 2024. Prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Drenering

Drenering er et viktig ledd i tilpassingen til et endret klima med mer nedbør. God drenering kan redusere faren for erosjon i form av overflateavrenning som fører til tap av jord og fosfor, og på den måten også bidra til bedre vannkvalitet. Dreneringssystemet er imidlertid også hovedveien for nitrogenavrenning fra jordbruket. Godt drenert jord vil gi mindre dannelse av lystgass enn dårlig drenert jord. Dette er avhengig av om dreneringen utføres på organisk eller mineralisk jord, samt god gjødslingsplanlegging. Godt drenert jord gir også redusert bruk av gjødsel per produsert enhet noe som medfører en klima- og miljøeffekt av tiltaket. Økte tilskuddssatser fra 1.7.2023 førte til en betydelig økt aktivitet fra midten av 2023. Avtalepartene ble i 2023 enige om å øke satsen for dreneringstiltak til 4 000 kroner per daa for systematisk grøfting og økt sats på 60 kroner per løpemeter grøft med ei øvre grense på 4 000 kroner per daa. For å sikre forutsigbare vilkår ble partene enige om at satsen skal ligge fast på dette nivået. Innvilget beløp i 2024 ble 189,1 mill. kroner til 2 889 søknader, noe som vil bidra til å drenere nær 47 000 dekar jordbruksareal. De siste årene har det blitt tilsagn for å drenere mellom 35 000 og 56 000 dekar. Om lag 30 pst. av tilsagnene om tilskudd går til drenering av leid jord. Siden ordningen ble innført i 2013/2014, er det innvilget tilskudd til drenering av drøyt 570 000 dekar jordbruksareal. Det er fortsatt stort behov for å drenere arealer, noe også Riksrevisjonen viste til i sin rapport *Matsikkerhet og beredskap på landbruksområdet* (Dokument 3:4 (2023–2024)).

Rapport: Kostnader og barrierer for drenering i norsk jordbruk

I jordbruksoppgjøret 2024 ble avtalepartene enige om at det skulle innhentes bedre kunnskap om variasjon i dreneringskostnader og kartlegging av andre barrierer for økt drenering. NIBIO utførte oppdraget og leverte sin rapport¹⁰ 28.2.2025. NIBIO har samlet data gjennom spørreundersøkelser til 5000 bønder på tvers av landet, intervjuer med NLR og statsforvaltere, samt statistikk på innvilget drenering over årene fra Landbruksdirektoratet. I spørreundersøkelsen ble bøndene spurt om erfaringer med drenering (på både eid og leid areal), hvilke metoder og utstyr de har brukt, hvilke kostnader og tilskudd de har hatt, samt erfaringer med dette og barrierer for økt dreneringsaktivitet. 1295 bønder svarte på spørreundersøkelsen, hvorav de fleste driver innenfor grovfôr- og kornproduksjon i Trøndelag, Viken, Innlandet og Vestland. 82 pst. av bøndene oppga at de hadde behov for å drenere, og en tilsvarende andel svarte at de hadde planer om drenering. De fleste svarte samtidig at dreneringstilskuddet var for lavt i forhold til kostnadene i vanskelig drenerbare områder, som typisk må dreneres med gravemaskin. Av rapporten fremkommer at kostnadene for drenering varierer betydelig avhengig av faktorer som jordtype, terreng, og eksisterende infrastruktur. Gjennomsnittskostnaden ved bruk av grøftehjul/gravehjul er 5 500 kroner per dekar, mens gjennomsnittskostnaden ved bruk av gravemaskin er ca. 9 500 kroner per dekar. Etter utført drenering var den gjennomsnittlige avlingsøkningen rapportert til 26 pst, med relativt små forskjeller mellom fylkene. NIBIO konkluderer med at tid og likviditet er de to største barrierene for å drenere for produsentene som har deltatt i undersøkelsen. NIBIO mener dreneringsordningen, for de fleste rente- og levetidsscenarioene, gir tilstrekkelig insentiv for å skape økonomisk aktivitet i områdene som kan bruke grøfteplog og gravehjul. Når det gjelder i områder det er nødvendig med gravemaskin for å drenere, viser lønnsomhetsberegningene større usikkerhet og NIBIO mener det er mer tvilsomt om tilskuddet er utløsende for dreneringsaktivitet. Videre viser NIBIO til at det er barrierer knyttet til saksbehandlingstid, mangel på økonomisk ramme i kommuner med lettdrenert jord, og at det er krav om kulturminneundersøkelser på søknader som omfatter drenering på over 100 dekar.

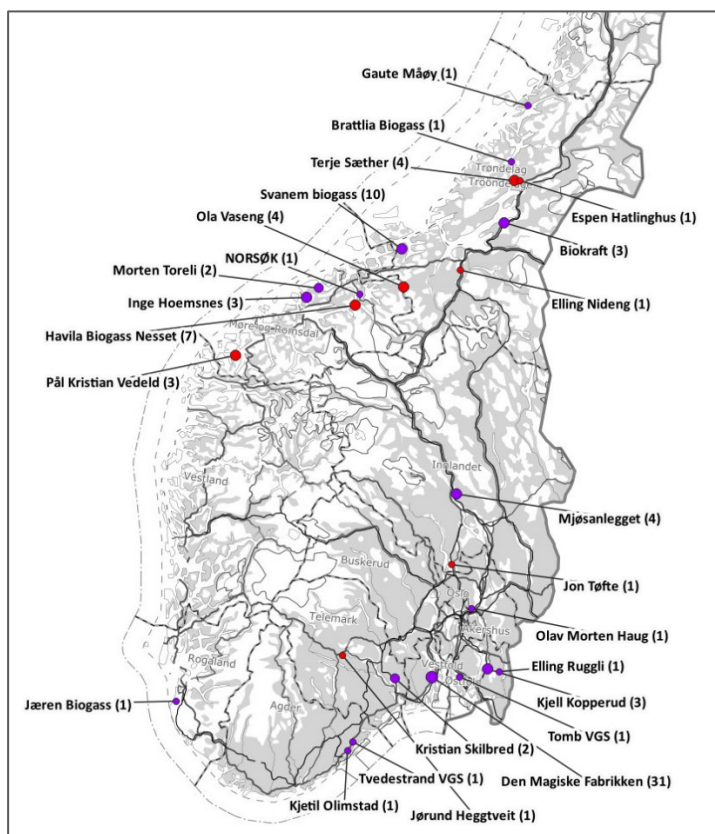
Levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg

Tilskuddets formål er å redusere utslipp av klimagasser fra husdyrgjødsel, gjennom å støtte jordbruksforetak som leverer husdyrgjødsel til biogassanlegg. Når husdyrgjødsel blir brukt i produksjon av biogass reduseres lagringstida av gjødsla, og dermed reduseres utslipp av metan og lystgass fra gjødsellager. Samtidig produseres det klimavennlig biogass som kan komme til erstatning for fossile drivstoff. Norsk biogassproduksjon og bruken av husdyrgjødsel som substrat i produksjonen går stadig opp. Syv nye gårdsbaserte biogassanlegg og Havila sitt anlegg på Nesset i Molde startet opp i løpet av 2024.

Landbruksdirektoratet mottok 89 søknader for gjødsel brukt til biogassproduksjon i 2024, med en samlet tilskuddsutbetaling på om lag 18 mill. kroner.

¹⁰ [NIBIO Brage: Kostnader og barrierer for drenering i norsk jordbruk](#)

I 2024 har Enova gitt støtte på til sammen 550 mill. kroner til biogassproduksjon (Malm biogass, Gasum, Havila Biogass, Rudskogen biogass, Haugaland biogass, Bio Jæren, Biogy Solutions og Renovo). Enova gir støtte til industrielle anlegg og innovative teknologier med spredningspotensial. Gårdsanlegg kan fornybar energi motta støtte fra Bionova gjennom Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket, se omtale i kap. 3.3.3.14.

Figur 3.19 Biogassanlegg som mottok husdyrgjødsel i 2024 (søknadsomgang 2025). Nye anlegg i 2024 vises med rød prikk, og antall søkere som har levert til biogassanlegget i parentes.

Klimasmart Landbruk

Landbrukets Klimaselskap ble etablert av næringen i 2016. I 2017 ble selskapet etablert som et samvirke bestående av faglagene i jordbruket, og 14 varemottakere og avlsorganisasjoner. I 2022 meldte Norsk Bonde- og Småbrukarlag seg ut av Landbrukets Klimaselskap. Selskapet har som formål å bidra til klimaløsninger for å redusere klimetrykket og legge til rette for klimatilpasninger i landbruksnæringen, samtidig som næringens konkurransekraft sikres. For å oppnå denne visjonen er det en målsetning å kunne tilby bonden en gratis klimakalkulator for alle produksjoner. Landbrukets Klimaselskap SA er prosjekteier og drifter klimakalkulatoren. Det er i perioden 2017–2024 stilt om lag 84 mill. kroner på kap. 1150 til disposisjon for Landbrukets Klimaselskap og utvikling av klimakalkulator for ulike jordbruksproduksjoner. Prosjektet har hatt fremdrift

for sentrale aktiviteter i 2024. Det har vært stor aktivitet innen utvikling, forbedringer og kvalitetssikring for klimakalkulatorer innen husdyr og planter. Utviklingsoppgaver og feilrettinger har blitt prioritert. Klimaselskapet rapporterer at det mangler per i dag kalkulator på flere små produksjoner, men det skal jobbes i 2025 for å redusere dette, bl.a. med fokus på grønt. Det pågår for tiden en strategiprosess i klimaselskapet.

I begynnelsen av mars 2025 var det over 10 000 klimaberegninger av norske gårder i kalkulatoren. Flere initiativ, slik som Tines bærekraftstillegg har gjort at antall beregninger har økt. Avtalepartene er enige om at midler avsatt over jordbruksavtalen kun dekker investering og utvikling av klimakalkulatorene, mens drift av selve Klimaselskapet ikke dekkes av midler på jordbruksavtalen.

MetanHUB

Avtalepartene ble i jordbruksforhandlingene 2023 enige om å støtte etablering av MetanHUB med 10 mill. kroner for 2024. Det ble vedtatt tilsvarende bevilgning i 2024 for 2025. Tine er prosjekteier og mange landbruksaktører er involvert. Formålet med MetanHUB er forskning på effekten av flere typer metanhemmere under norske forhold, og utprøving av tildelingsmetoder for ulike driftsopplegg. Prosjektets ambisjon er at alle drøvtyggere skal få metanhemmere i fôret fra 2027. Prosjektet er et bidrag til å oppfylle intensjonsavtalen om klima mellom staten og organisasjonene i jordbruket. Bruken av metanhemmere skal være forenlig med norsk husdyrhold og ressursgrunnlag, god dyrevelferd, mattrygghet og forbrukeraksept. Prosjektet har i 2024 truffet på de fleste målsetningene, og har utført flere forsøk: Langtidsforsøk med 3-NOP¹¹ (Bovaer) til melkeku; kalsiumnitrat (SilvAir) til melkegeiter på beite og innefôring; kalsiumperoksid til sauer i respirasjonskammer. Det er også undersøkt om genetikk hos melkekyr er av betydning for effekten av metanhemmer. Det er opprettet en nettside (www.metanhub.no) for fortløpende formidling av resultater.

Tilskudd til tiltak i beiteområder

Tilskuddet skal legge til rette for best mulig utnyttelse av beite i utmark, redusere tap av dyr på utmarksbeite og fremme fellestiltak i beiteområdene. Det kan gis tilskudd til investeringer i faste infrastrukturtiltak på utmarksbeite, elektronisk overvåkingsutstyr for beitedyr (radiobjeller mv.), elektronisk gjerdeteknologi og ulike typer planleggings- og tilretteleggingsprosjekter. Totalrammen er i jordbruksavtalen for 2025 er på 32 mill. kroner, hvorav 6,5 mill. kroner er øremerket skrantesjuketiltak (CWD-tiltak). Det ble også øremerket 1 mill. kroner til Norsk Sau og Geit sitt arbeid med rådgivning for beitelag.

Det er stor interesse for investeringer i teknologi på beitedyr. Dette gjelder både teknologi som kan spore dyr på utmarksbeite (radiobjeller) og teknologi som kan styre beitedyrene.

¹¹ 3-nitrooxypropanol

I 2024 ble det innvilget tilskudd til omtrent 780 prosjekter. Av det innvilgede beløpet var omtrent 64 pst. til elektronisk overvåkingsutstyr. Ellers ble mest midler innvilget til sperregjerder (ca. 11 pst.) og sanke- og skilleanlegg (ca. 11 pst.).

Klima- og miljøprogrammet

Klima- og miljøprogrammet skal bidra til å oppnå landbrukspolitikkenes målsettinger på klima- og miljøområdet gjennom utredninger og informasjonstiltak som raskt kan formidles til landbruket.

Det ble bestemt i jordbruksoppgjøret 2022 å avsette 8 mill. kroner over tre år (2023 til 2025) til prosjekter som bidrar til bærekraft som konkurransefortrinn i norsk grøntsektor.

Av total avsetning på 40 mill. kroner for 2024 var det avsatt 29 mill. kroner til nasjonale prosjekter, hvorav 12 mill. kroner var avsatt til følgende øremerkede prosjekter: Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntsektor (8 mill. kroner), evaluering av klimarådgiving (0,5 mill. kroner), forprosjekt til handlingsplan for nitrogenforvaltning, som også inkluderte utredning om jordhelsetiltak (2 mill. kroner) og regnskapsgruppen for klimaavtalen mellom jordbruket og staten (1,5 mill. kroner). Resten av de avsatte midlene ble lyst ut. Det kom inn 56 søknader innen fristen, med totalt søknadsbeløp på om lag 83,5 mill. kroner, noe som var en stor økning fra forrige år. Det var mange prosjekter innen samtlige kategorier og 14 søknader ble innvilget, jf. tabell 3.14. De regionale midlene lyses ut med utgangspunkt i samme retningslinjer som de nasjonale, men med noen regionale tilpasninger. Fylkenes rapportering viser at de fylkesvise midlene i hovedsak går til aktiviteter som retter seg direkte mot bønder.

Tabell 3.14 Oversikt over fordeling av prosjekter på fagkategorier i 2024

Fagkategori	Antall søknader	Antall tildelte prosjekter	Tildelt (beløp, kroner)
Klimatilpasning	11	3	2 475 800
Klimagassutslipp*	7	2	3 644 000
Jord og jordhelse	11	2	2 081 135
Naturmangfold og kulturminner	7	1	2 160 000
Forurensning	11	2	3 740 000
Økologisk landbruk**	7	2	2 090 670
Annet***	2	1	1 856 132
Sum	56	14	18 047 737

* Endret fra Klimagassutslipp og karbonbinding fom. KMP 2021.

** Ny fom. 2023

*** Enkelte prosjekter kan ikke tilegnes en bestemt kategori, enten fordi de ser på miljøutfordringer i jordbruket på et overordnet nivå, eller fordi de ikke er relevante for noen kategori.

I jordbruksoppgjøret 2024 ble det avsatt 40 mill. kroner til Klima- og miljøprogrammet for 2025. I budsjettmøte mellom avtalepartene i juni 2024 ble det bestemt å avsette 18 mill. kroner til nasjonale prosjekter og 11 mill. kroner til regionale prosjekter. De øremerkede midlene er avsatt til utredninger og arbeid i regnskapsgruppa for

klimaavtalen, til evaluering av pilotperioden for klimarådgiving og prosjektet Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntsektor.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Røros bergstad og Circumferensen, Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap

Tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket omfatter 51 områder over hele landet der formålet er å bidra til å sikre verdier knyttet til landskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer, herunder sikre langsiktig skjøtsel og drift. Ulike skjøtelses- og istandsettingstiltak blir finansiert med midler over jordbruksavtalen og Klima- og miljødepartementets budsjett. For 2024 var det til sammen 31,8 mill. kroner til tilskuddet hvorav 15,5 mill. kroner er avsatt over jordbruksavtalen. Aktiv jordbruksproduksjon er viktig for gjennomføring av satsingen.

Landbruket spiller en vesentlig rolle i verdensarvområdene Vegaøyen, Vestnorsk fjordlandskap og Røros bergstad og Circumferensen. Det ble i 2024 avsatt 9,5 mill. kroner over jordbruksavtalen til tilskudd for å styrke landbruket i disse områdene. Disse midlene kommer i tillegg til Klima- og miljødepartementets midler. For 2025 er Klima- og miljødepartementets midler i underkant av 44,0 mill. kroner til ulike tiltak som forvaltning, skjøtsel, kunnskapsinnhenting og formidling, tilretteleggingstiltak, verdiskapingsmidler mv.

Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler

Referansegruppen for bærekraftig bruk av plantevernmidler¹² vektlegger hensyn til pollinatorer, informasjon og holdningsskapende arbeid for riktig bruk av plantevernmidler og utstyr, bedre kunnskap om tiltak som kan redusere avdrift og avrenning til vann, bedre kunnskap om plantevernmidler under norske forhold, herunder helserisiko, miljørisiko i jord og vann m.m. Totalt søknadsbeløp for 2025 er ca. 31 mill. kroner fordelt på 21 søknader. Landbruksdirektoratet har vurdert søknadene i samarbeid med Mattilsynet og har tildelt 15 mill. kroner til 9 prosjekter.

Handlingsplanperioden utløper 31.12.2025. Norge er forpliktet til å ha en handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler gjennom EØS-avtalen, og det vil vurderes om det skal utarbeides en ny handlingsplan eller om den eksisterende planen skal rulleres.

Referansegruppen viser til at utviklingen i omsetning og bruk av plantevernmidler og kunnskapsstatusen på prioriterte temaer i handlingsplanen, viser at det fortsatt er udekte behov på flere viktige områder som det bør arbeides videre med i 2026. Dette gjelder blant annet kunnskap om plantevernmidler under norske forhold og hensyn til jord, integrert plantevern og metoder for alternativer til kjemiske plantevernmidler, kartlegging av faktisk eksponering og helseeffekter for brukere og andre av slik eksponering som skyldes spredning av plantevernmidler.

¹² [Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler](#)

Det er også en trend at kjemiske plantevernmidler enten ikke blir godkjent eller ikke re-godkjent på grunn av helse- og /eller miljørisiko.

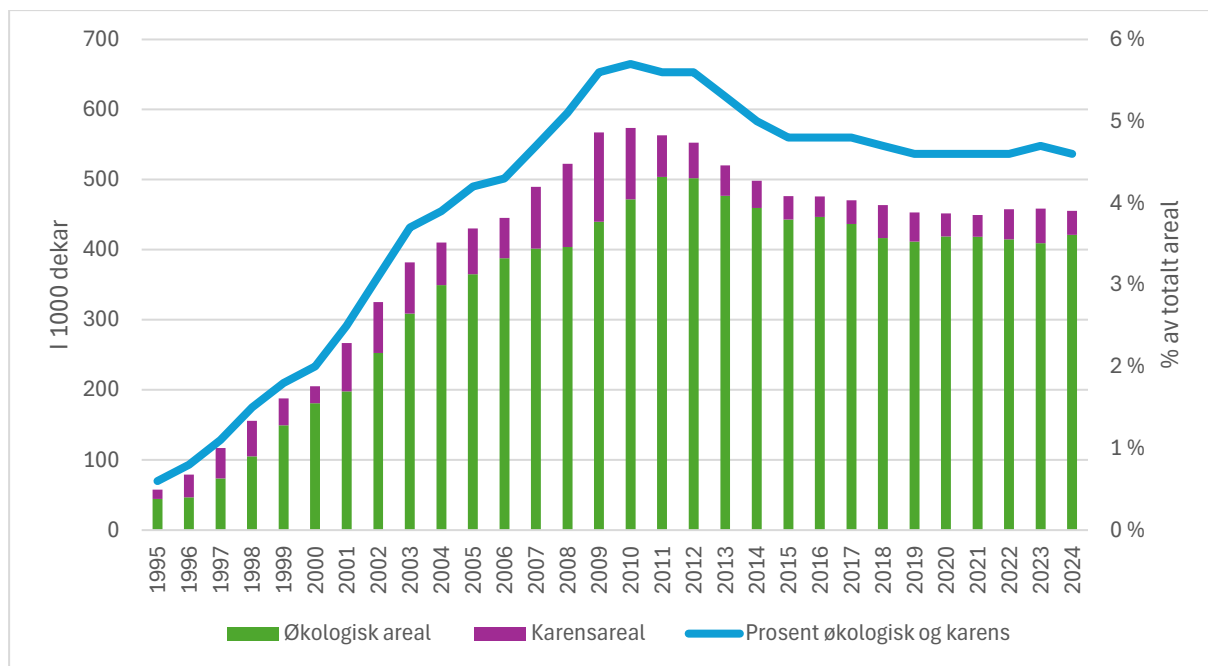
3.5.3 Økologisk jordbruk

Regjeringen la frem en oppdatert nasjonal strategi for økologisk jordbruk i april 2025, *Fra økologisk jord til middagsbord*. Den oppdaterte strategien gjelder for perioden 2025-2032 og erstatter eksisterende strategi. Utgangspunkt for strategien er målet om at 10 pst. av det totale jordbruksarealet skal være økologisk innen 2032, samtidig som det stimuleres til økt omsetning og etterspørsel i markedet, jf. Meld. St. 10 (2024-2025) og Innst. 197 S (2024-2025). I strategien la regjeringen frem 10 punkter som skal bidra til å nå målet. Innholdet i strategien er omtalt i kap. 7.4.

I 2024 ble det utbetalt 161,2 mill. kroner i direktetilskudd til økologisk primærproduksjon. Dette er tilskudd som kommer i tillegg til ordinære tilskudd, og var en økning på 13,7 mill. kroner fra 2023.

3.5.3.1 Areal- og produksjonsutvikling

Figur 3.20 viser utviklingen i antall dekar økologisk drevet areal og areal under omlegging (karensareal) i perioden 1995–2024. Figuren viser også sammenlagt utvikling for økologisk areal og karensareal i prosent av totalt jordbruksareal. Andelen foretak med økologisk produksjon har holdt seg relativt stabil på 5 pst. de siste årene. I 2024 var det i overkant av 1800 jordbruksbedrifter med økologisk drift, og 421 350 daa jordbruksareal ble drevet økologisk. Jordbruksareal under omlegging utgjorde 34 064 daa, en liten nedgang fra året før. Medregnet karensareal utgjorde areal i økologisk drift 4,6 pst. av det totale jordbruksarealet, en nedgang på 0,1 prosentpoeng sammenliknet med året før.

Figur 3.20 Utvikling i økologisk areal og karensareal (dekar), samt økologisk jordbruksareal og karensareal som prosent av totalt jordbruksareal i drift, 1995–2024.

Kilde: Debio og Landbruksdirektoratet

3.5.3.2 Produksjon og omsetning

Foreløpige data for sesongen 2024–2025 viser en økning på ca. 7 pst. i produksjonen av økologisk korn, erter, oljefrø og åkerbønner, sammenlignet med forrige sesong. Anslagene viser at betydelig reduserte leveranser av hvete veies opp av økte leveranser av andre kornslag. Produksjonen av erter, oljefrø og åkerbønner forventes å ta seg betydelig opp fra året før. Den totale økologiske produksjonen er anslått til å være 12 500 tonn.

Produksjonen av økologisk melk var på 43,6 mill. liter i 2024, 4,4 pst. mer enn året før. Anvendelsesgraden, dvs. andelen solgt videre som økologisk melk, var i 2024 på 69 pst., tilsvarende en økning på 3,1 prosentpoeng sammenlignet med 2023.

Det ble til sammen produsert 3 100 tonn økologisk kjøtt fra storfe, svin, fjørfe og småfe i 2024. Dette var en nedgang på 0,3 pst. fra året før. Det er det andre året på rad den totale produksjonen synker. Den økologiske produksjonen av svin og fjørfe økte, mens produksjonen av småfe og storfe gikk ned. Det ble produsert 640 tonn økologisk fjørfe kjøtt i 2024, en økning på 1,3 pst. fra året før.

Anvendelsesgraden for økologisk kjøtt, altså hvor mye som blir solgt videre som økologisk vare, varierer mellom kjøttslagene. Alt fjørfe kjøttet ble anvendt som økologisk vare og 95 pst. av den økologiske svinekjøttproduksjonen ble solgt videre som økologisk vare. For småfe kjøtt og storfe kjøtt var anvendelsesgraden på hhv. 47 pst. og 32 pst.

Produksjonen av økologiske egg økte i 2024, etter å ha gått ned tre år på rad. Det ble produsert 4 700 tonn økologiske egg i 2024, en økning på 3,6 pst. fra året før.

Omsetning av økologisk frukt, grønnsaker og poteter

Landbruksdirektoratets statistikk for omsetningen av økologiske poteter, grønnsaker og frukt er basert på data fra et utvalg grossister, og er justert for å ta høyde for omsetning til forbrukermarkedet. Omsetning til industribedrifter, deler av serveringsmarkedet og alternative salgskanaler er ikke inkludert. Tallene er omregnet til tonn.

Omsetningen av norske økologiske frukt, grønnsaker og poteter fra grossistledet til dagligvarehandelen ble redusert med 4 pst. fra 2023 til 2024, og utgjorde 1,5 pst. av den totale omsetningen. Til sammenlikning gikk omsetningen av konvensjonelt produsert frukt og grønt ned med 3 pst. i 2023. Omsetningen av økologiske poteter var om lag lik i 2024 som i 2023, men andelen økologisk økte fordi total omsetning var noe lavere. For de fleste grønnsaker er andelen økologisk av total omsetning liten, varierer mye mellom produktene, fra 0,1 til 20,4 pst.

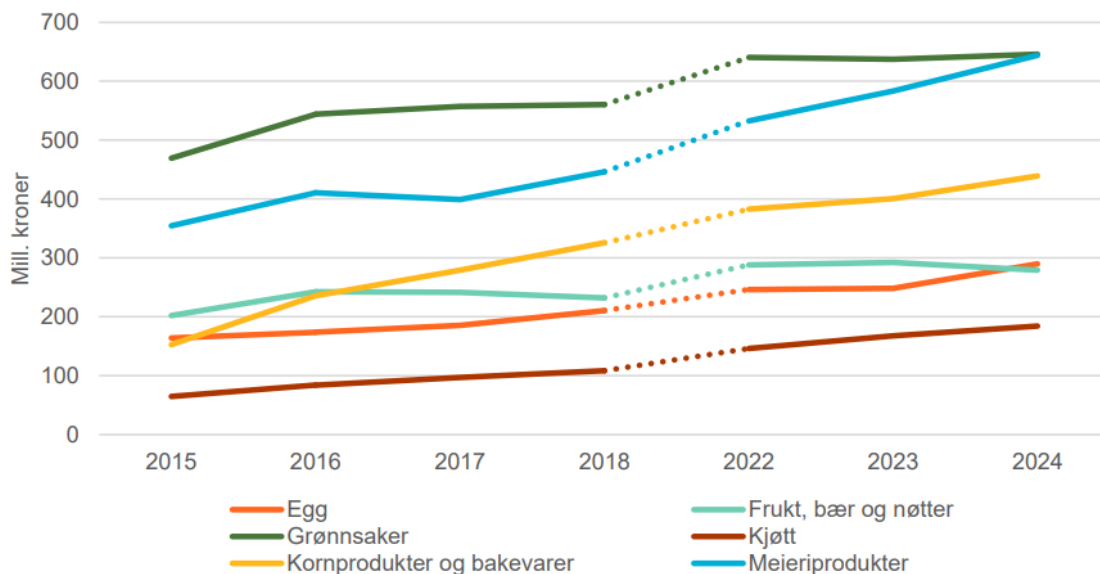
Fruktavlingen gikk ned total 8 pst. i 2024 sammenliknet med 2023, som var et godt svært fruktår. Det ble omsatt 48 tonn økologiske epler, men ingen plommer. En viss mengde økologiske epler og plommer ble omsatt som konvensjonelle.

Omsetning i forbrukermarkeder

Landbruksdirektoratet har i sin rapport «*Produksjon av økologiske jordbruksvarer. Rapport for 2024*». innhentet tall over omsetningen av økologisk mat i dagligvarehandelen fra Nielsen IQ. Disse tallene representerer 99,9 pst. av det norske dagligvaremarkedet. Omsetningen er målt i verdi og ikke i mengde. Tall for perioden 2019–2021 er ikke tilgjengelig.

Omsetningen av økologiske landbruksvarer i dagligvarehandelen i 2024 var på 3,6 mrd. kroner. Dette var en økning på 7,8 pst. fra året før. Dette var en høyere vekst enn den generelle stigningen i matvarepriser i perioden, som var på 5,3 pst., og viser en økt etterspørsel etter økologiske matvarer. Kvalitative innspill Landbruksdirektoratet har innhentet fra sentrale aktører bekrefter at det er en positiv utvikling i omsetning i mange kategorier og peker på endret forbrukeratferd som årsak til dette.

De varegruppene der omsetningen av økologiske matvarer er størst i dagligvarehandelen er grønnsaker, meieriprodukter, kornprodukter og bakevarer, egg, barnemat og frukt, bær og nøtter. De aller fleste varegruppene økte i verdi fra 2023 til 2024. For de fleste varegruppene var omsetningsveksten større enn matvareprisveksten. Den generelle trenden er at det har skjedd et betydelig løft fra 2023 til 2024 i det økologiske dagligvaremarkedet.

Figur 3.21 Utvikling i omsetningen av økologiske matvarer per produktgruppe mest relevante for norsk jordbruksproduksjon, 2015-2018 og 2022-2024. Mill. kroner

Kilde: Nielsen IQ og Landbruksdirektoratet

I de salgskanalene utenom dagligvare som Landbruksdirektoratet har tall for, så har det vært en samlet vekst på 9,3 pst. fra 2023 til 2024. Dette er en vesentlig høyere vekst enn året før. Spesialbutikker hadde høyest vekst, mens veksten i storhusholdningsmarkedet var omtrent som i dagligvare.

3.5.3.3 Utviklingsmidler

For prosjektåret 2025 var det avsatt 15 mill. kroner til utviklingstiltak innen økologisk landbruk. Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk jordbruk skal gå til prosjekter som kan bidra til å løse flaskehalsen i verdikjeden for økologisk produksjon og forbruk. Det ble innvilget 7,4 mill. kroner til prosjekter med oppstart i 2025, fordelt på sju prosjekter. Prosjektene var rettet mot ulike deler av verdikjeden for økologisk produksjon.

Det ble videre øremerket midler til anbudene på «Økologiske og bærekraftige menyer i storhusholdning» og «Produktutvikling av økologiske produkter fra norsk jordbruk». Disse har en innvilgning på hhv. 4 og 3 mill. kroner for 2025 og ble tildelt Matvalget (Debio Info) og matforskningsinstituttet NOFIMA. Et tredje øremerket oppdrag var til Mattilsynet, til drift og utredninger av Regelverksutvalget for økologisk produksjon.

Det blir i tillegg gitt støtte til utviklingsprosjekter innenfor økologisk jordbruk over to andre ordninger: Nasjonale tilretteleggingsmidler, se omtale i kap 3.3.3.3, og Klima- og miljøprogrammet, se omtale i kap 3.5.2.1.

3.5.4 Andre politikkområder

3.5.4.1 Rådgiving og kunnskapsformidling i hele landet

For å bidra til god agronomi og økt kompetanse i landbruksnæringen, er det viktig at kunnskap og forskningsresultater er lett tilgjengelig for næringsutøverne.

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) er en viktig kunnskapsprodusent for jordbruket og driver faglig utvikling og lokalt tilpasset rådgivning i landbruket i hele landet. Fra 1.1. 2024 ble de 10 regionale rådgivingsenhetene i NLR og den felles sentralenheten fusjonert til NLR SA. Den nye organisasjonen har 6 regionavdelinger samt byggrådgiving som er et landsdekkende forretningsområde. I tillegg er det en fagavdeling og en avdeling for forretningsstøtte som støtter hele NLR. Organisasjonen har 380 ansatte og i overkant av 23 600 medlemmer. I løpet av 2024 har antallet medlemmer økt noe.

NLR har virksomhet innen hovedproduksjonene grovfôr, korn, frukt og bær, grønnsaker, potet, veksthus, og fagområdene HMS, landbruksbygg, økonomi, jordprøvetaking og gjødslingsplan, jord og hydroteknikk, maskinteknikk og presisjonslandbruk, økologisk landbruk, kulturlandskap, klimarådgiving og fornybar energi. I tillegg til rådgiving arrangerer NLR kurs, samlinger og fagdager med ulike tema innen ulike fagområder de har ansvaret for, og samarbeider med relevante fagmiljø og aktører. I 2024 ble det gjennomført 578 feltforsøk, holdt 677 markdager og skrevet 342 fagartikler.

Formålet med støtten som gis til NLR over jordbruksavtalen er å bidra til at alle bønder skal ha et likeverdig rådgivningstilbud i hele landet. Kjerneområdet for støtten er rådgivings- og kunnskapsutviklingsarbeid innen konvensjonell og økologisk planteproduksjon. NLR har også viktige oppgaver innenfor fagområdet HMS i landbruket og krisebistand.

For 2024 ble det satt av 115 mill. kroner til NLR over jordbruksavtalen. I NLRs rapportering vises det til at støtten er benyttet til rådgivings- og kunnskapsarbeid innen organisasjonens fagområder, samt kostnader til administrasjon. NLR har selv sørget for en geografisk fordeling av tilskuddet for å bidra til et godt rådgivningstilbud i hele landet, der det også er tatt hensyn til særskilte geografiske utfordringer (f.eks. store reisekostnader knyttet til rådgivingstjenesten i Nord-Norge). NLR gir tilbud til både medlemmer og ikke-medlemmer, med differensierte priser. Fagstoff er gjort tilgjengelig på nett for alle. NLR har i 2024 jobbet med å ta ut gevinstene ved sammenslåingen til en organisasjon, blant annet ved at nasjonale ressurspersoner bidrar til å spre kunnskap til alle rådgivere innen det aktuelle fagfeltet og å samle informasjon fra de 11 tidligere regionene på en nettside og i en kunnskapsbase, tilgjengelig for alle. Arbeidet med å ta ut gevinstene fortsetter i 2025.

4 mill. kroner av støtten til NLR har i 2024 vært et bidrag til at NLR kan videreføre tilbudet med en mentorordning. Målet med mentorordningen er å hjelpe nye eller unge produsenter under 35 år med kompetanseheving gjennom personlig veiledning i en oppstarts- eller utviklingsfase. I 2024 var det 141 par adepter og mentorer som fikk tildelt plass, fordelt over hele landet. 120 par har rapportert om at de har fullført.

4 Utvikling i foredlings- og omsetningsledd

4.1 Innledning

Jordbruks- og handelspolitiske forhold, markedsordninger og prisutvikling på råvarer har stor betydning for omfanget av jordbruksproduksjonen i Norge. Landbrukspolitikken, og utformingen av virkemidlene i jordbruksavtalen, har alle ledd i kjeden fra jord til bord som perspektiv. Næringsmiddelindustrien er Norges største fastlandsindustri, både regnet etter sysselsetting og etter verdiskaping. Verdiskapingen i den landbruksbaserte næringsmiddelindustrien har ligget stabilt rundt 35 mrd. kroner de siste årene (målt i 2015 priser). Samlet sett har denne industrien i underkant av 40 000 sysselsatte.

Betydelige deler av næringsmiddelindustrien foredler norskproduserte råvarer, samtidig som den er eksponert for internasjonal konkurranse.

4.2 Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder

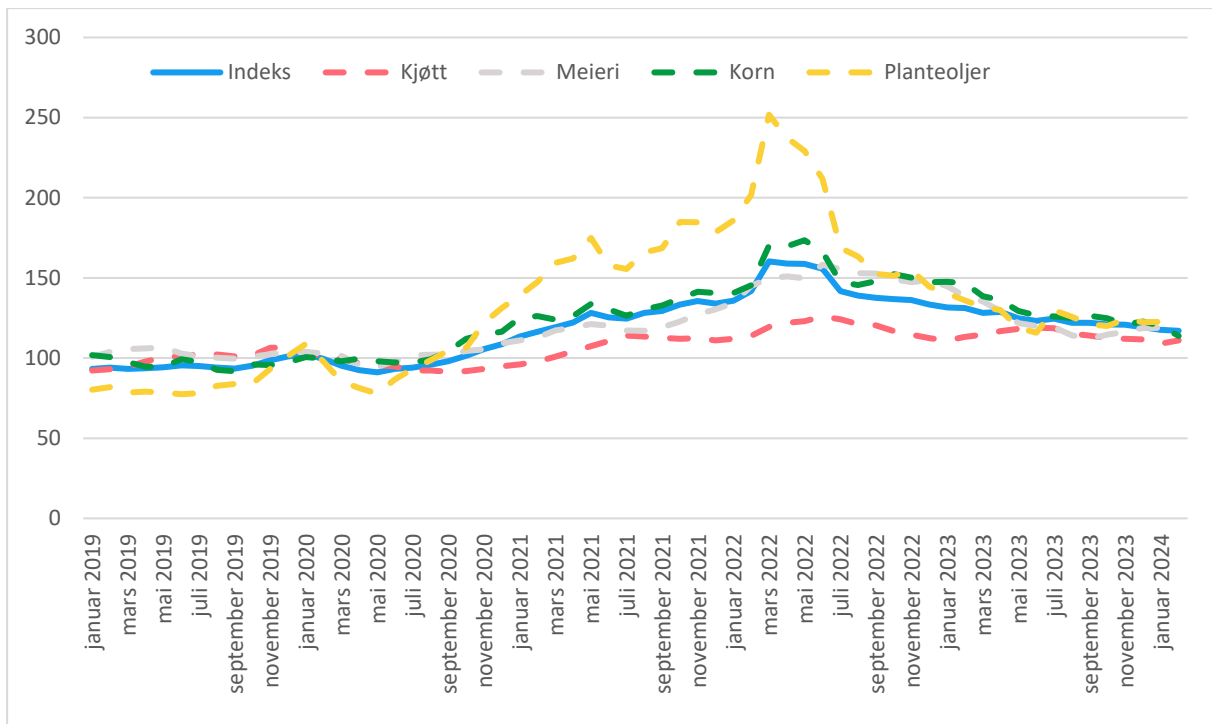
Det har de siste årene vært uro i internasjonale matvaremarkeder med økte kostnader og økte matvarepriser. Det har vært betydelige prissvingninger for de ulike råvaregruppene. Allerede før Russlands invasjon av Ukraina steg kostnadene på viktige innsatsfaktorer til landbruket som energi, gjødsel, bygningsmaterialer og andre råvarer. Russlands invasjon ga markedene et sjokk og forsterket denne trenden. USAs nylige initiativer til tolløkninger med påfølgende svar om tolløkninger fra andre land, forsterker uroen i verdensmarkedet ytterligere.

Den sterke økningen i matvareprisene internasjonalt de siste årene var særlig drevet av prisøkninger på korn, planteoljer og meieriprodukter. I mars 2022 nådde FAOs matvareprisindeks sitt høyeste nivå siden den ble etablert i 1990, jf. fig. 4.1. Siden falt indeksverdien gjennom 2023. I 2024 snudde trenden tidlig på våren, og prisene økte gradvis gjennom hele året. I desember 2024 var indeksverdien betydelig høyere enn i januar 2024. I hovedsak var det de globale prisene på oljefrø- og meierivarer som bidro til økningen. Per i dag ligger indeksen omtrent 10 pst. høyere enn tilsvarende året før.

Faktorer som påvirker matvarepriser

Fraktkostnader på bulkskip hadde en pristopp høsten 2021 grunnet store logistikkutfordringer under Covid-19. Stengte havner, mangel på skip og arbeidskraft og høy etterspørsel bidro til stor prisvekst. Denne ble forsterket av den russiske invasjonen av Ukraina. Siden den gang har prisene sakte normalisert seg.

Usikkerhet, ustabilitet og klimautfordringer rundt sentrale knutepunkt i global sjøfart som Panamakanalen, Suez, Rødehavet og Svartehavet fører til at flere velger alternative ruter med økte fraktkostnader. Konflikten i Jemen og den nye amerikanske administrasjonens utspill vedrørende Panama-kanalen tyder på at denne usikkerheten vil vedvare. En betydelig andel av verdenshandelen går gjennom disse områdene. Økte forsikringspremier eller alternative ruter vil gi økte kostnader. Ifølge UNCTAD kan fraktkostnadene vedvare på et høyere nivå framover.

Figur 4.1 FAOs prisindeks for matråvarer 2019–2024. Gjennomsnitt 2014–2016=100.

Energiprisene skjøt fart i 2022 som følge av redusert tilgang på russisk olje og særlig gass. Siden da har prisen på olje normalisert seg og holdt seg relativt stabil rundt 80 dollar fatet. Uro i markedene som følge av den nye amerikanske administrasjonens tollgrep tidlig i 2025, medførte betydelig fall i oljeprisene.

Etter rekordhøye gasspriser som følge av bortfallet av russisk gass i 2022, sank de europeiske gassprisene tidlig i 2023. I 2023 og 2024 var gassprisen relativt stabil.

Økte priser på naturgass for ammoniakkproduksjon og redusert tilgang fra Russland, Belarus og Kina på nitrogen, fosfor og kalium, ga rekordhøye priser på mineralgjødsel gjennom 2022. I 2023 falt gjødselprisene betydelig og har gjennom 2024 holdt seg på et mer normalt og stabilt nivå. Prisnivået har gjennom 2024 vært rundt nivået i 2015.

Makroøkonomisk utvikling

Etter en økonomisk bedring og økt etterspørsel i 2021, fra pandemibunnen i 2020, økte inflasjonen i utviklede økonomier gjennom 2021 og 2022. Den russiske invasjonen av Ukraina ga et tydelig sjokk i markedene og forsterket inflasjonen, spesielt i Europa. Inflasjonen nådde i eurosonen en topp på 10,6 pst. i oktober 2022. Etter det har inflasjonen sunket betydelig både i USA og EU, og de amerikanske og europeiske sentralbankene har satt ned rentene noe.

En historisk svak kronekurs gir fortsatt høye priser på importvarer for norske forbrukere. Samtidig har fraktkostnadene og priser på viktige innsatsmidler i matproduksjonen normalisert seg noe mot de foregående årene. Den svake kronen styrker også konkurransekraften til norsk industri og produksjon.

Det norske forbrukermarkedet har vært stabilt og fungert som normalt tross uro internasjonalt og prisvekst på mat- og drikkevarer. Norges matvareberedskap er god og robust. Konsekvensene av de internasjonale forholdene for Norge er først og fremst knyttet til kronekurs, prisutvikling på råvarer og innsatsfaktorer, og dermed også på matpriser for forbrukeren, ikke bortfall av produksjon eller varer.

Våren 2025 påvirker trusselen om handelskrig med økte tollsatser og gjensidige handelsrestriksjoner globale forsyningskjeder og økonomisk stabilitet. Dette har ført til økt usikkerhet i verdensøkonomien og påvirket aksjemarkedene negativt.

For Norge, som en liten og åpen økonomi, er det avgjørende å opprettholde gode handelsforbindelser. Norge fortsetter å prioritere samarbeid i multilaterale fora som WTO og FAO for å fremme en åpen og regelbasert verdenshandel, som er viktig for Norge, og viktig for vår matvareberedskap. Samtidig styrker Norge sin nasjonale beredskap og produksjon for å sikre matvareforsyningen i møte med internasjonale utfordringer.

Matsikkerhet og ernæring globalt

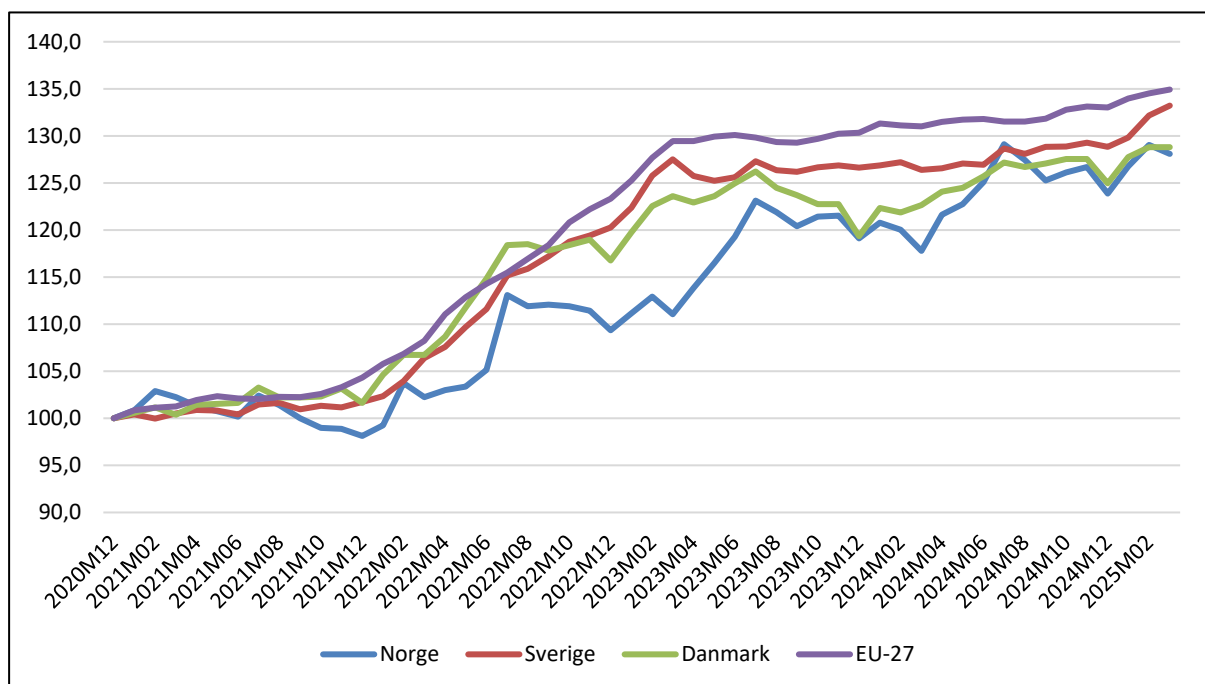
Koronapandemien, klimakrisen, regionale konflikter og krigen i Ukraina, har bidratt til at 150 millioner flere mennesker nå står overfor sult globalt, sammenlignet med 2019. Prisøkninger og tilbudssvikt fra sentrale eksportører av matvarer og innsatsmidler har kommet på toppen av andre lokale og globale kriser som har gitt økt matmangel i verden de siste årene. Samtidig har det blitt mer utfordrende for bønder over hele verden å produsere mat, fordi priser på drivstoff, energi og kunstgjødsel har vært høye. Dette komplekset av utfordringer utgjør en økende trussel for importavhengige og politisk ustabile land – både humanitært, sosialt og sikkerhetspolitisk.

Ifølge FAO har omtrent 2,3 mrd. mennesker ikke tilstrekkelig tilgang til mat, her målt ved forekomsten av moderat eller alvorlig matmangel i 2023. Om lag 900 mill. opplever alvorlig matusikkerhet. Afrika forblir den hardest rammede regionen. Det finnes lyspunkter, og enkelte regioner er på vei mot å nå noen av ernæringsmålene for 2030. Det er behov for økt innsats, økte investeringer, og styrket samarbeid på tvers av sektorer og landegrenser for å sikre en trygg, bærekraftig, og rettferdig matvaresikkerhet for alle.

4.3 Prisutviklingen på matvarer

Siden 2021 har det vært høy prisvekst både i Norge og internasjonalt, og i Norge har vi sett den høyeste årlige prisveksten på flere tiår. I denne perioden har prisveksten på matvarer i Norge vært enda høyere enn den generelle prisveksten. Prisveksten har vært fallende; sammenliknet med årene 2022 og 2023, ble prisveksten på årsbasis redusert i 2024. I 2024 økte prisene på matvarer og alkoholfrie drikkevarer med 5,3 pst., mens KPI økte med 3,1 pst.

Månedlig prisutvikling i Norge, Sverige, Danmark og EU-27 fra januar 2021 til mars 2025 vises i figur 4.2. Prisveksten på mat tiltok i mange andre europeiske land tidligere enn i Norge, men for perioden sett under ett, har prisveksten i Norge vært omtrent som i mange av landene rundt oss.

Figur 4.2 Utviklingen i konsumprisindeksen for mat og alkoholfrie drikkevarer i Norge, Sverige og Danmark, og konsumprisindeksen for mat i EU-27. Januar 2021=100.

Kilde: SSB og Eurostat Food price monitoring tool

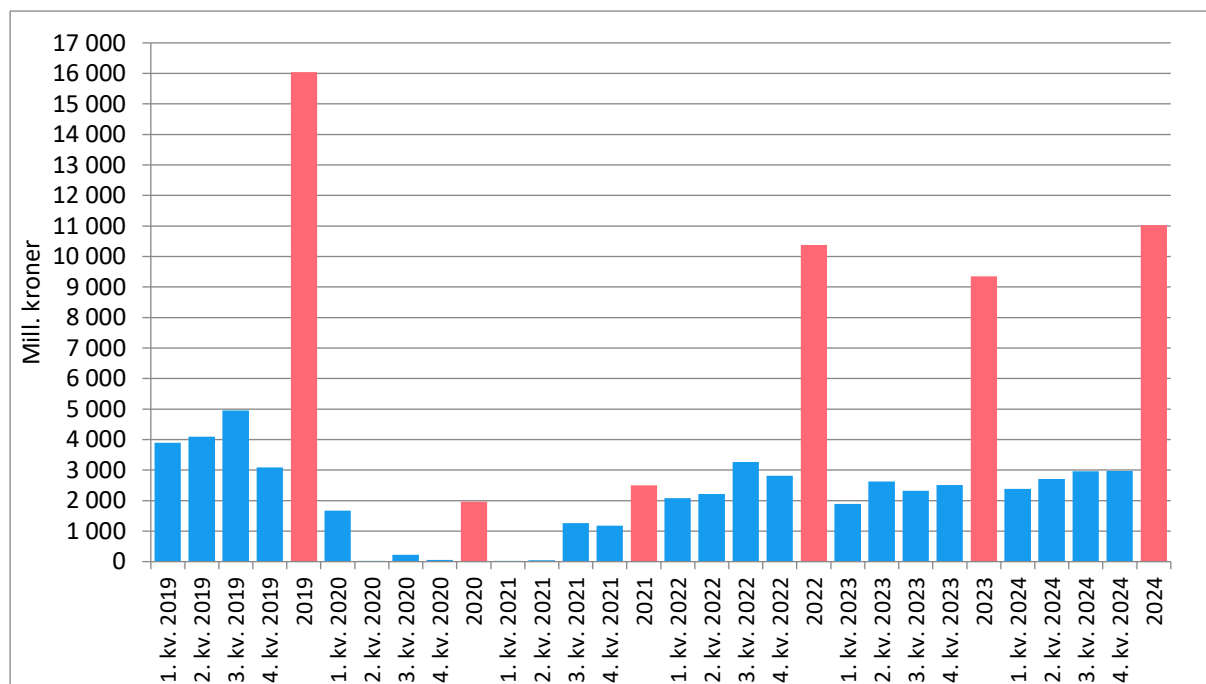
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer utgjorde ifølge SSB 11,9 pst. av forbruksutgiftene til norske husholdninger i 2022. Matvareprisene er høye sammenliknet med mange andre land, men prisforskjellen har blitt redusert de siste årene. Prisnivået påvirkes av blant annet kostnads- og lønnsnivå, geografiske forhold, konkurranseforhold og valuta. I tillegg er norske råvarepriser høyere enn i nabolandene, blant annet som følge av landbrukspolitikken, herunder tollvernet. Ifølge Eurostat/SSB lå prisnivået på matvarer og alkoholfrie drikkevarer i Norge 30 pst. over gjennomsnittsnivået for EU-27 i 2023, mot 46 pst. over EU-27 i 2022. Av matvarene er det fisk som, relativt sett, er billigst i Norge sammenliknet med EU-27. Prisnivået på alle varer og tjenester til konsum i husholdningene var 34 pst. høyere i Norge enn gjennomsnittet i EU-27 i 2023. Det er den minste forskjellen sammenliknet med EU-27 som er observert i perioden statistikken dekker. Svekket krone er trolig den viktigste forklaringen på den reduserte prisnivåforskjellen. Den norske kronen var på sitt historisk svakeste nivå sammenliknet med euro i 2023, og den har svekket seg ytterligere i 2024 og 2025.

Grensehandelen

Etter mange år med vekst i grensehandelen, ga koronatiltakene fra 12. mars 2020 nær full stans i grensehandelen i forbindelse med dagsturer til utlandet. Fra 2019 til 2020 falt grensehandelen med 88 pst., fra 16 mrd. kroner til 2 mrd. kroner, som vist i figur 4.3. I andre halvår 2021 tok grensehandelen seg litt opp etter at restriksjonene ble hevet. Fra

2022 til 2024 har SSB beregnet grensehandelen til mellom 9 og 11 mrd. kroner årlig, det vil si fortsatt en god del lavere enn 2019.

Svekkelsen av den norske krona sammenliknet med den svenske har bidratt til at det har vært mindre forskjeller mellom norsk og svensk prisnivå de siste årene sammenliknet med årene før pandemien. Det bidrar isolert sett til at det er mindre penger å spare enn før på å gjøre innkjøp på andre siden av grensa.

Figur 4.3 Grensehandel per kvartal og år 2019–2024. Mill. kroner.

Kilde: SSB

Privatimport av matvarer gjennom grensehandel har tidligere ikke inngått i statistikken for matforbruk. Fra 2020 har NIBIO innarbeidet et grovt anslag på omfanget av grensehandelen, til beregningen av selvforsyningsgraden, og revidert tidsseriene. Uregistrert import gjennom grensehandelen ble i noen grad erstattet av ordinær import da grensa var stengt under Covid-19-pandemien. Uten anslaget på omfanget på grensehandelen ville endringer i innkjøpsmønsteret framstått som forbruksvekst.

Fra 1. januar 2023 har SSB endret datagrunnlaget for undersøkelsen, med mer detaljert statistikk som ikke bare forteller hvor mye nordmenn bruker på grensehandel, men også hva som blir handlet. Kjøp av mat- og dagligvarer utgjorde 4,7 mrd. kroner i 2024, tilsvarende 43 pst. av den totale grensehandelen. Statistikken skiller ikke på grupper av matvarer.

4.4 Industri og konkurranseforhold

Produksjonen i norsk jordbruk og næringsmiddelindustri har vært jevnt økende over tid. I 2024 stabiliserte energipriser, fraktkostnader og gjødselpriser seg etter den store økningen

som følge av pandemien og krigen i Ukraina. Internasjonale matvarepriser var stort sett lavere i 2024 enn i 2023.

Storfeproduksjonen i Norge var rekordstor i 2022. Produksjonen falt to prosent i 2023 og ytterligere fem prosent i 2024. I 2024 ble det produsert 86 100 tonn storfekjøtt. Nedgangen i produksjonen skyldes både en bevisst reduksjon gjennom lavere slaktevekter og lavere tilførsler av slakt pga. økt etterspørsel etter melk. Salget av storfekjøtt gikk kraftig ned i 2023, med påfølgende overskudd i markedet. Salget har stabilisert seg i 2024. Overskuddslageret ble redusert fra nesten 7 400 tonn ved inngangen til 2024 til noe over 5 000 tonn ved inngangen til 2025.

Etter flere år med underskudd, har det vært overskudd i det norske svinekjøttmarkedet både i 2023 og i 2024. Samlet produksjon i 2024 var 128 700 tonn, dvs. 2,3 pst. lavere enn året før. Nedgangen i produksjon skyldes både færre slakt og reduserte slaktevekter. Gjennom 2024 ble mengden på reguleringslager omtrent halvert.

Produksjonen av saue- og lammekjøtt gikk ned med 3,5 pst. i 2024. Den totale produksjonen av sau- og lammekjøtt endte på om lag 21 600 tonn. Det er tilnærmet balanse i markedet. Ved utgangen av 2024 var det 800 tonn sauekjøtt på reguleringslager, men ikke lammekjøtt.

Etterspørselen etter hvitt kjøtt fortsetter å øke både i Norge og globalt. Det ble produsert 120 500 tonn fjørfekjøtt i Norge i 2024, en økning på 3 pst. fra året før.

Det var betydelig underdekning av norske egg i 2024 noe som førte til rekordhøy import. Salget i butikk var større enn forventet, og et høyt internasjonalt prisnivå bidro til at industrien etterspurte mer norske egg enn før. De historisk høye prisene internasjonalt skyldtes bla. fugleinfluenza og høye kostnader på innsatsfaktorer. Norsk produksjon falt med over 3 pst. fra 2023 til 63 176 tonn i 2024.

Det ble i 2024 produsert 1 480 mill. liter melk, en økning på omtrent 5 pst. fra året før. Midtveis i året ble overproduksjonsavgiften fjernet slik at produsentene kunne levere så mye melk de kunne. Etterspørselen etter drikkemelk fortsatte å falle i 2024, og leveranse av drikkemelk til dagligvare gikk ned 0,6 pst. mot året før, men produksjonen av søt smaksatt melk fortsatte å øke.

Konkurransen fra import er betydelig i markedet for frukt og grønt. Norge hadde i 2023 en import av grøntvarer som poteter, grønnsaker, frukt, bær og nøtter til en samlet verdi på omtrent 14 mrd. kroner, dvs. 12 pst. av samlet importverdi av jordbruksprodukter. Importen er for en stor del produkter som ikke produseres i Norge, for eksempel tropiske produkter, eller produkter der det ikke er markedsdekning av norsk vare, eller der det er tilgang til norsk vare kun i deler av året.

Ved inngangen til 2024 var lagerbeholdningene av potet og de fleste grønnsaker lave på grunn av dårlig høstingsforhold høsten 2023. Avlingene høsten 2024 er tilbake på mer normalt nivå for de aller fleste kulturer.

Bearbeidingsindustrien/RÅK-industrien

Primærproduksjonen er avhengig av en konkurransedyktig næringsmiddelindustri som kundebase, og næringsmiddelindustrien er avhengig av råvarer som er konkurransedyktige både på pris og kvalitet. Anslagsvis 75 pst. av matkornet, 25 pst. av melkeproduksjonen og 10 pst. av eggproduksjonen i Norge inngår i produksjonen av RÅK-varer. Også en betydelig del av norsk frukt- og bæravling går til produksjon av RÅK-varer. For norsk næringsmiddelindustri er det en utfordring å beholde eller øke markedsandelen innenfor det voksende markedet for bearbeidede landbruksvarer. Framtidig utvikling i industrien avhenger av både nasjonale rammebetingelser (råvarepriser, kronekurs og rentenivå) som industrien opererer under, internasjonal konkurranse og industriens egen evne til effektivisering og omstilling.

For de råvarene og ferdigvarene som omfattes av RÅK-ordningen, blir forskjellen mellom norsk og internasjonal råvarepris kompensert ved utbetaling av tilskudd når tollsatsen alene ikke kompenserer for råvareprisforskjellen. Prisutjevningen skjer i form av prisnedskrivning av innenlandske jordbruksråvarer som benyttes til produksjonen av ferdigvarer. Fra utgangen av 2020 falt muligheten for å gi eksportstøtte til bearbeidede landbruksvarer bort.

Bearbeidede landbruksprodukter som omfattes av RÅK-ordningen, er spesielt utsatt for økt importkonkurranse. Importen har over tid vært økende både i verdi og mengde. I 2024 ble det importert RÅK-varer til en verdi av 23,1 mrd. kroner, dvs. en økning på 5 pst. fra 2023. I 2024 økte importert mengde med 1 pst. fra 2023.

Importkonkurransen for RÅK-varer har stabilisert seg de senere årene grunnet høye priser på enkelte råvarer internasjonalt, samt en svak krone. Blant varegruppene der importen har økt er øl, bakverk, sauser og pizza. Importen av melkebaserte drikkevarer har også økt det siste året, mens importen av smaksatt yoghurt fortsatte å falle. Storparten av importen av RÅK-varer til Norge kommer fra EU, og da særlig våre naboland. Utviklingen i råvareprisene i Norge sammenlignet med EU er viktig for konkurransevilkårene i industrien, f.eks. bakeindustrien.

I 2024 ble det eksportert RÅK-varer til en verdi av 4,6 mrd. kroner, som er samme nivå som i 2023. Eksportmengden økte med 3 pst. Eksportmengden økte for supper, sauser, storforpakninger av sjokolade og mineralvann. For kaker, øvrig bakverk og øl ble eksportmengden redusert.

I 2024 ble det utbetalt 225 mill. kroner i prisnedskrivning for salg av RÅK-varer. Forbruket av tilskuddsberettigede råvarer lå på samme nivå som i 2023, men utbetalingen økte med 64 mill. kroner. Dette skyldes særlig høyere tilskuddssatser til ost, melkepulver og andre meieriråvarer på grunn av lavere internasjonale priser. Internasjonale råvarepriser varierer i større grad enn norske priser gjennom året, og svingende råvarepriser har vært framtrødende på verdensmarkedet de senere årene.

Fra 1. januar 2025 ble RÅK-ordningen utvidet med ferdigretter med ris, samt puddinger og desserter på basis av meieriråvarer.

Utvikling i matvarekjeden

De tre store dagligvarekjedene hadde ifølge Konkurransetilsynets Dagligvarerapport 2024 markedsandeler i dagligvaremarkedet i Norge på til sammen om lag 96,5 pst. i 2024. NorgesGruppen hadde 43,5 pst. av markedet, Coop 29,2 pst. og REMA1000 hadde 23,9 pst. Bunnpris, som har innkjøps- og distribusjonsavtale med NorgesGruppen, hadde 3,3 pst. av markedet. Konkurransetilsynets kartlegging viser at Rema har hatt den største økningen i markedsandeler de siste fem årene, mens NorgesGruppen har hatt den største reduksjonen. Kartleggingen viser også at lavpriskonseptene til de tre store kjedene øker sin omsetning på bekostning av bredsortiments- og nærbutikker.

Samfunnsøkonomisk Analyse AS kartla i 2023 omfanget av dagligvarekjedenes egne merkevarer og vertikal integrasjon på oppdrag fra Nærings- og fiskeridepartementet. De analyserte også hvordan dette virker inn på konkurranse, pris og utvalg i dagligvarebransjen. Rapporten viser at om lag 20 pst. av dagligvarene hos de tre store dagligvarekjedene var egne merkevarer i 2022. I 2017 var tilsvarende andel 17 pst. Også andelen tilknyttede merkevarer har økt, fra 7,8 pst. i 2017 til 8,4 pst. i 2022. Dette er merkevarer der det finnes en tilknytning til en dagligvarekjede, for eksempel gjennom delvis eierskap eller juridisk bindende avtaler. Totalt sett er det leverandørenes merkevarer som utgjør den største andelen av dagligvaremarkedet, med en andel på 66 pst. i 2022.¹³

Dagligvarekjedene har betydelige eierandeler i industrien og har etablert seg innen bl.a. bakeri-, grønt- og kjøttsektoren. Vertikal integrasjon er, sammen med stor markeds-konsentrasjon i tre salgskanaler (dagligvare, storhusholdning og bensin, kiosk og servicehandel), med på å gi dagligvarekjedene vesentlig kontroll i verdikjeden. Det er også høy konsentrasjon på grossistleddet og leverandørleddet i verdikjeden for mat.

Virksom konkurranse i alle ledd i verdikjeden for mat og dagligvarer er nødvendig for at norske forbrukere skal ha både kvalitetsmessig god mat, et størst mulig vareutvalg og i ulike priskategorier. Regjeringen prioriterer arbeidet med konkurranseforholdene i verdikjeden for mat og dagligvarer høyt, og har iverksatt flere tiltak for å bedre konkurranseforholdene.

4.5 Matpolitikken

All mat som blir omsatt i Norge skal være trygg og uten farlige smitte- og fremmedstoffer. Selv om vi hvert år opplever større og mindre utbrudd av matbårne infeksjoner, er matbåren sykdom mye mindre forekommende i Norge enn i mange andre land.

God plante- og dyrehelse er grunnleggende for mattrygghet, og en viktig innsatsfaktor for norsk landbruks verdiskaping og konkurransevne og for en bærekraftig matproduksjon.

Husdyrene har lite produksjonssjukdommer, få smittsomme sykdommer og det er lite smitte mellom dyr og mennesker i Norge. Geografiske forhold, et kjølig klima, samt lite

¹³ [Her er rapportene om egne merkevarer og vertikal integrasjon - regjeringen.no](#)

livdyrimport og gode overvåkings- og kontrolltiltak som næringen slutter opp om, er av stor betydning. Den gode situasjonen skyldes også målrettet arbeid og god samhandling mellom norske myndigheter, husdyrnæringene og forsknings- og forvaltningsstøtteinstitusjonene.

I 2024 ble det blant annet påvist blåtungevirus. Smitten overføres mellom dyr via oppformering i en sviknott. Det antas at smittet knott ble ført med vinden fra Danmark til Norge. Det ble påvist smittede dyrehold langs kysten fra Rogaland til Østfold. Det ble også i 2024 påvist høgpatogen fugleinflensa både blant villfugl og i et kommersielt anlegg. Dersom viruset tilpasser seg pattedyr, vil det være økt risiko for smitte til mennesker, og dermed økt risiko for en fugleinflusapandemi.

Plantehelsen er fortsatt god, men det er grunn til å være bekymret over at det introduseres nye planteskadegjørere med importerte varer hvert år. Import av planter fra land utenfor Europa, import av trær og treemballasje, samt netthandel og privat import representerer en særlig risiko.

Det arbeides kontinuerlig med å redusere bruken og risikoen for negative helse- og miljøeffekter ved bruk av pesticider. I dette arbeidet er integrert plantevern et sentralt element, der en i størst mulig grad benytter alternativer til kjemiske pesticider.

Overvåkingsprogrammet for rester av pesticider i næringsmidler viste funn av rester over grenseverdien i én prøve (0,3 pst.) av norske produkter i 2024. Det er også viktig å kjenne til forekomst av plantevernmidler og deres metabolitter i vann.

Antibiotikaresistens er en av de alvorligste truslene mot menneskers og dyrs helse. Et høyt forbruk av antibiotika øker forekomsten av resistente bakterier. Den gode situasjonen i Norge skyldes blant annet god helse hos dyrene, samt en restriktiv praksis for bruk av antimikrobielle preparater.

Systematisk avls- og foredlingsarbeid bidrar til en mer effektiv og bærekraftig matproduksjon, med økt selvforsyning basert på norske ressurser og lavere klimagassutslipp. Norsk avlsmateriale er ettertraktet i mange land.

Regjeringen har utarbeidet en melding til Stortinget om dyrevelferd som ble behandlet i Stortinget 8. april 2025. Regjeringen viser i meldingen til at Norge skal ha en dyrevelferd i verdenstoppen. Alle dyr har en egenverdi uavhengig av nytteverdien de har for oss mennesker.

God dyrevelferd er et mål i seg selv. Det er et gode for samfunnet og et konkurransefortrinn for norsk mat. Regjeringen viser til at det er gjort mye bra arbeid for å styrke dyrevelferden, og løfter spesielt frem den jobben som gjøres av næringene selv. Men det er fortsatt utfordringer i enkelte produksjoner og hos enkelte eiere av både produksjonsdyr, sportsdyr og kjæledyr.

Det er flere forhold som avgjør hvor god dyrevelferden er. Regelverk, tilsyn, rådgivningstjenester, veterinærer, fiskehelsebiologer og ikke minst flinke og omsorgsfulle dyreeiere er viktig. Regjeringen viser til at Norge har gode forutsetninger for å ha god dyrevelferd. Meldingen peker ut en retning for arbeidet med å styrke dyrevelferden ytterligere.

Det er tett sammenheng mellom dyrevelferd og dyrehelse. Friske dyr har det ofte godt, og dyr som har det godt, er ofte friske. Fortsatt god dyrehelse vil derfor være viktig for dyrevelferden.

God faglig beredskap, kunnskapsutvikling og formidling er avgjørende for å nå matpolitiske mål og for å sikre en kunnskapsbasert forvaltning. Arbeidet for trygg mat må stadig tilpasses nye trender, endrede klimatiske forhold og utviklingen i det globale matvaremarkedet og forsyningskjedene. Endringene kan skape nye muligheter, som for eksempel at nye ressurser kan brukes til mat, fôr og gjødsel, men også nye trusler, slik som økt fare for utvikling av antibiotikaresistens eller overføring av sykdom fra dyr til mennesker.

Hoveddelen av regelverket på matområdet er harmonisert innenfor EØS. EØS-avtalen krever at regelverket i EU og Norge så raskt som mulig skal være det samme. Regjeringen legger vekt på tidlig involvering av interessentene, tydelige posisjoner og målrettet innsats i regelverksutviklingen.

Tilstrekkelig tilgang på veterinærtjenester er vesentlig av hensyn til dyrevelferd, dyrehelse, mattrygghet og landbruk i hele landet.

5 Importvernet og internasjonale forhold

5.1 Importvernet for landbruksvarer

Handel er grunnleggende for økonomisk vekst og utvikling. Utviklingen over tid har gått i retning av reduserte handelsbarrierer og økt handel. Den seneste tiden har man derimot opplevd økt geopolitisk spenning, mer tilspisset økonomisk konkurranse og en tollkrig under oppseiling. Framdrift i liberaliserende prosesser har stagnert. Verdens Handelsorganisasjon (WTO) er under press og det globale, regelbaserte handelssystemet preges av uløste problemer. Norske myndigheter støtter opp om WTO som fundamentet for et regelbasert handelssystem som Norge, som en åpen økonomi, er helt avhengig av.

Utviklingen gjenspeiler handelspolitikken som føres av viktige aktører globalt. EU vektlegger konkurransekraft, grønn omstilling og regulering, samt åpen strategisk autonomi og sikkerhet. USA er opptatt av å beskytte egen økonomi og industri. Kina preges på sin side av globale ambisjoner og sterk statlig styring av økonomien. Indias økonomi fortsetter sin sterke vekst. Handelspolitikken preges av balansegangen mellom nasjonale interesser og en tettere integrasjon i den globale økonomien. Handelspolitiske motsetninger mellom land øker og globale handelsstrømmer endres. Mens BRICS-landene stod for omtrent 10 pst. av verdens BNP og verdens handel i 2000, står de i dag for omtrent 30 pst. av verdens BNP og godt over 20 pst. av verdens handel. Vi ser også tendenser til økt regionalisering og antydninger til økonomisk fragmentering mellom enkelte land og industrier. Verdenshandelen har likevel fortsatt å vokse, men veksten har vært særlig drevet av handel med tjenester. Bildet er sammensatt med betydelig grad av usikkerhet for framtiden.

FN anslår at varehandelen globalt økte med 2 pst. i 2024, etter en nedgang på 5 pst. i 2023. Etter pandemi, høy prisvekst, redusert økonomisk aktivitet og pressede forsyningslinjer beveget det globale jordbruksmarkedet seg mot normalisering i 2023. Ifølge FAOs prisindeks snudde denne trenden tidlig i 2024, og den globale prisindeksen ligger i dag høyere enn gjennomsnittet for 2023 og 2024. Global pandemi, Russlands angrep på Ukraina, krig i Midtøsten med angrep på frakteskip i Rødehavet, ny amerikansk administrasjon og en klimakrise som gjør seg stadig mer gjeldende, har likevel understreket at våre forsyningslinjer kan være sårbare. De geopolitiske motsetningene man opplever i dag, skaper usikkerhet og kan også over tid endre handelen mellom ulike land og regioner.

Norge har gjennom 2024 og 2025 inngått flere handelsavtaler gjennom EFTA som påvirker markedsadgangen for landbruksvarer inn til Norge. Fra norsk side kan det tidvis være krevende avveininger mellom våre offensive interesser som økt markedsadgang for industrivarer og fisk, og defensive interesser knyttet til beskyttelse av sensitive norske jordbruksproduksjoner. Enkelte av avtalene, som reforhandlingen av handelsavtalen med Ukraina, har også av utenrikspolitiske hensyn vært viktig å ferdigstille.

Regjeringen vil ivareta norske landbruksinteresser i internasjonale handelsforhandlinger hvor landbruk inngår, i samsvar med regjeringens mål for landbrukspolitikken. For å

styrke tollvernet ble tollen for issalat, knollselleri, rødbeter, kålrot og potet/potetprodukter lagt om fra kronetoll til prosenttoll fra 1. januar 2024. For potet og potetprodukter ble det besluttet en overgangsperiode frem til 1. september 2024.

5.2 Import og eksport av landbruksvarer

Importen av landbruksvarer til Norge øker i verdi, men har de siste årene vært relativt stabil i volum. Verdien av jordbruksvarer importert til Norge utgjorde 118,2 mrd. kroner i 2024, en økning på 4 pst. fra året før. Høye verdensmarkedspriser, økte volum og en svak norsk krone har bidratt til økningen i verdi. Importen av jordbruksvarer utgjorde 11 pst. av Norges totale vareimport.

Av importen var om lag 80 pst. tollfri. Det meste av importen består av varer som ikke produseres i Norge eller som er nødvendige innsatsvarer til næringsmiddelindustri eller havbruket. Fiskefôr eller råvarer til fiskefôr utgjorde 28 pst. av jordbruksvareimporten.

Den største andelen av importen av jordbruksvarer i 2024 kom fra EU med en importverdi på 72 mrd. kroner, dvs. 61 pst. av vår totale landbruksimport målt i verdi. Blant EU-landene er det våre nærmeste naboland som dominerer importen. Utenfor EU er Brasil vårt klart største importmarked for jordbruksvarer.

Importverdien av jordbruksvarer fra utviklingsland endte på 27,8 mrd. kroner i 2024, en økning fra 26,8 mrd. kroner i 2023. Import fra utviklingsland utgjorde, som i 2023, omtrent 24 pst. av totalimporten av jordbruksvarer. En betydelig del av denne importen kommer fra Sør-Amerika og Asia, i hovedsak fôrvarer til havbruksnæringen. Våre største importmarkeder blant utviklingslandene var i 2024 Brasil, Kina, Peru, Belarus og India. Fiskefôrimporten fra Peru og Belarus hadde en sterk vekst sammenlignet med andre handelspartnere utenfor EU.

Toll- og kvotefri markedsadgang for produkter fra de fattigste landene er, og har lenge vært, et sentralt tiltak i norsk handels- og utviklingspolitikk. Alle land kategorisert som minst utviklede landene (MUL) på OECDs DAC-liste og lavinntektsland med mindre enn 75 mill. innbyggere, omfattes i dag av nulltoll-ordningen. Andre utviklingsland, fra lavinntekts- til øvre mellominntektsland, får også vesentlige tollreduksjoner ved eksport til Norge gjennom GSP-ordningen. Namibia, Botswana og Eswatini har i tillegg særskilte eksportmuligheter for storfekjøtt og sauekjøtt til Norge, innenfor årlige kvoter på 3 700 tonn for storfekjøtt og 400 tonn for sauekjøtt.

Importen fra MUL-landene utgjorde 1,1 pst. av den totale importen av jordbruksvarer i 2024, med en samlet verdi på 1,35 mrd. kroner. Dette er en betydelig nedgang fra året før. Import av snittblomster, fett- og oljer av fisk, kaffe og frukt og grønt fra det afrikanske kontinent dominerer under denne landgruppen. Import målt i verdi kommer i hovedsak fra Kenya og Etiopia.

Eksporten av jordbruksvarer fra Norge var i 2024 på 18,8 mrd. kroner, en reduksjon på 2,6 pst. fra 2023. Blant de største eksportvarene, målt i verdi, finner vi produkter som fiskefôr, fiskemel, fiskeolje og soyamel og -olje produsert av importerte soyabønner. Av

sentrale norske jordbruksvarer var eksporten av kjøtt den største målt i verdi. Våre naboland er viktigste mottagere av eksporten.

5.3 WTO Landbruksavtalen

Uruguay-runden, med multilaterale forhandlinger om regelverk knyttet til handel, resulterte i opprettelsen av Verdens Handelsorganisasjon (World Trade Organisation – WTO) 1. januar 1995. Samtidig ble det etablert egne avtaler om landbruk (Landbruksavtalen) og om sanitære og plantesanitære forhold (SPS-avtalen). Landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter på de tre områdene markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier.

Markedsadgang

Norges forpliktelser når det gjelder øvre tillatte tollsatser og importkvoter framgår av Norges bindingsliste til WTO (vedlegg til St.prp. nr. 65 (1993–1994)). Norge har notifisert bruk av importkvoter til og med 2023.

Internstøtte

WTOs landbruksavtale skiller mellom støtte som er underlagt forpliktelser om reduksjon (såkalt gul støtte), og støtte som ikke er underlagt slike forpliktelser (såkalt blå og grønn støtte). For den sistnevnte kategorien støtte eksisterer det ingen øvre beløpsbegrensning, men støtteordningene må oppfylle visse kriterier for å være unntatt fra begrensningen.

Geopolitisk usikkerhet bidrar til å senke aktivitetsnivået for flere av forhandlingsprosessene i WTO. Det ordinære arbeidet med gjennomføringen av gjeldende regelverk går imidlertid sin gang. Notifiseringen av norsk støtte til landbruket for 2023 ble sendt WTO 12. desember 2024, og var gjenstand for gjennomgang ved møtet i Landbrukskomiteen 24. og 25. mars 2025. En rekke medlemmer¹⁴ stilte der bl.a. spørsmål ved de notifiserte økningene i støttenivå innenfor blå boks (husdyrtilskuddene), grønn boks (støtte til miljøprogrammer og avløsertilskudd), samt spørsmål om spesifikke ordninger notifisert i gul boks.

Grønn støtte skal ha liten eller ingen innvirkning på produksjon og handel, og er unntatt reduksjonsforpliktelser. For Norges del omfatter denne kategorien støtte til bl.a. miljøprogrammer og velferdsordninger. For 2023 var notifisert grønn støtte på 12,7 mrd. kroner. Dette var en økning på 1,9 mrd. kroner (+18 pst.) fra 2022.

Blå støtte er ordninger under programmer som skal begrense produksjonen, og som er basert på faste arealer eller avlinger, eller på et fast antall dyr. Blå støtte er unntatt fra reduksjonsforpliktelsene. For 2023 var notifisert blå støtte på 8,7 mrd. kroner. Dette var en økning på 1,3 mrd. kroner (+17 pst.) fra 2022.

Samtlige interne støttetiltak til fordel for jordbruksprodusenter som ikke er omfattet av ett av unntakene, er underlagt begrensninger som er uttrykt ved hjelp av et samlet mål for

¹⁴ EU, Canada, USA, Australia, New Zealand, Brasil, Paraguay og Russland.

støtte, AMS (Aggregate Measurement of Support), også omtalt som gul støtte. Gul støtte er verdien av differansen mellom norske målpriser og faste referansepriser fra perioden 1986–1988 multiplisert med tilhørende volumer, i tillegg til prisstøtte over budsjett, fratrukket særavgifter. Norges maksimalt tillatte gule støtte er på 11,449 mrd. kroner. For 2023 var det notifiserte nivået i gul boks 9,6 mrd. kroner. Dette var en nedgang fra 2022, hovedsakelig som følge av lavere kornavlinger. Endringene i målprissystemet for melk fra 1. november 2024 vil først få en effekt på notifiseringen av støtte i 2024, og den fulle effekten vil sees i notifiseringen for 2025.

Eksportstøtte

På ministerkonferansen i Nairobi i desember 2015 ble det gjort vedtak om å avvikle bruken av eksportstøtte for landbruksvarer. For Norge innebar enigheten at våre ordninger for eksportstøtte senest måtte avvikles innen utgangen av 2020. Dette er formalisert i Norges reviderte bindingsliste til WTO (godkjent 28.2.2018).

Landbruksforhandlingene

Landbruksforhandlingene er en del av den brede forhandlingsrunden som ble vedtatt på WTOs ministerkonferanse i Doha i 2001. Forhandlinger i 2008 om ferdigstilling av tekster stoppet da det viste seg at avstanden mellom enkelte av aktørene, på sentrale punkter, var for stor.

På ministerkonferansen på Bali i desember 2013 oppnådde WTOs medlemsland enighet på flere områder. På landbruksområdet ble det enighet om ministerbeslutninger vedrørende tollkvoteadministrasjon og offentlige matvarelager for utviklingsland. I tillegg ble det enighet om en ministererklæring om å utvise tilbakeholdenhet i bruken av alle former for eksportstøtte i påvente av en endelig avtale der eliminering av slike støtteordninger inngår. Som nevnt ovenfor, ble det ved den påfølgende ministerkonferansen i Nairobi i desember 2015 gjort vedtak om endelig avvikling av eksportstøtte for landbruksvarer.

Både på WTOs 12. ministermøte i juni 2022 og 13. ministermøte i februar 2024 ble videre arbeidsprogram for landbruksforhandlinger drøftet. Medlemslandene lyktes ikke å komme til enighet om arbeidsprogram.

Ambassadør Ali Sarfraz Hussain fra Pakistan ble formelt valgt til ny leder av landbruksforhandlingene 1. april 2025. Han vil lede forhandlingene frem mot neste ministerkonferanse som avholdes i Kamerun våren 2026. Avstanden mellom medlemmene er fremdeles er betydelig. Landbruk står imidlertid uansett sentralt i forhandlingene i WTO, og mange land har som hovedprioritet å komme til enighet om en videre landbruksreform som inkluderer reduksjoner i støtte og beskyttelse. Siden den neste ministerkonferanse avholdes i Afrika trekker mange medlemmer frem at landbruk må være en del av sluttresultatet. Gitt den usikre geopolitiske utviklingen er det imidlertid vanskelig å se hvordan og om hva man vil være i stand til å bli enige om.

5.4 EUs landbrukspolitikk

EU iverksatte 1. januar 2023 en ny landbrukspolitikk som gjelder til utgangen av 2027. Denne har ni målsettinger. Dette er å sikre en rimelig inntekt for bøndene, øke konkurransekraften, styrke bondens posisjon i verdikjeden, iverksette tiltak knyttet til klima, miljø, og biologisk mangfold, sikre rekruttering, utvikle nye arbeidsplasser i distriktene, sikre trygg og sunn mat og fremme kunnskap og innovasjon.

EU legger stor vekt på klima og miljø i sin landbrukspolitikk. 40 pst. av EUs landbruksbudsjett skal bidra til å oppnå EUs målsettinger knyttet til klimagassutslipp og klimaendringer. Videre skal 25 pst. av den direkte støtten under budsjettet brukes på et eget miljøprogram.

Kommisjonen vil trolig foreslå et mål om å redusere utslippene av klimagasser med 90 pst. innen 2040. EU har også vedtatt å være klimanøytrale i 2050. Utslippene av klimagasser fra matvarekjeden utgjør 20-30 pst. av samlede utslipp. Dette betyr at sektoren må redusere utslippene betydelig for at EU skal nå sine fremtidige målsettinger. EU har videre vedtatt en jordlov der det legges vekt på at jorda må få en bedre helsetilstand framover.

I dagens landbrukspolitikk har medlemslandene fått større ansvar for gjennomføringen av politikken. Hvert enkelt medlemsland har utarbeidet en strategi som beskriver nasjonale utfordringer og virkemidler de vil benytte for å nå EUs felles mål for landbruket. Det legges opp til økt fleksibilitet for medlemslandene i bruk av virkemidlene for bygdeutvikling, bl.a. støtte til innovasjon, modernisering og styrket konkurransekraft.

Høsten 2024 la en ekspertgruppe av 29 organisasjoner fra jordbruket, miljøsektoren, dyrevelferdsorganisasjoner, forbrukere, næringsmiddelindustrien, forskere m.fl. frem en rapport om utviklingen av jordbruket frem mot 2040. I ekspertgruppen skisseres det en målsetting om at EU innen 15 år skal utvikle et landbruk innenfor planetens tålegrense, og levere nok mat som er trygg, rimelig, bærekraftig, sunn og næringsriktig. Maten må også være produsert med god dyrevelferd, redusert bruk av plantevernmidler og syntetisk gjødsel. Dette skal styrke EU-landbrukets konkurransekraft globalt.

Den 1. desember 2024 startet den nye Kommisjonen sitt arbeid. Christopher Hansen fra Luxembourg ble valgt til landbrukskommisær. Den 19. februar la Kommisjonen sin Visjon for landbruket mot 2040. Visjonens fire prioriterte områder er å legge til rette for bedre inntektsmuligheter i jordbruket, styrke konkurransekraften, utvikle matvaresektoren i pakt med naturen og utvikle gode bo- og arbeidsforhold i distriktene.

I Visjonen presenteres Kommisjonens planer for fremtidig jordbruk og matproduksjon i Europa. Den europeiske landbruks- og matsektoren har mange sterke sider, spesielt knyttet til helse, sikkerhet, kvalitet, bærekraft og innovasjon. Kommisjonen vil bygge på de sterke sidene. En offensiv politikk er nødvendig for å sikre strategisk autonomi og matsikkerhet, samtidig som naturvern og krav til utslippsreduksjoner ivaretas. En styrket dialog på alle forvaltningsnivåer, både innen EU og med internasjonale partnere, er avgjørende.

Høsten 2025 vil Kommisjonen legge frem forslaget til ny landbrukspolitikk for perioden 2028 til 2034. Ukraina kan bli medlem i EU i neste periode, noe som må vektlegges. Ukraina har et jordbruksareal som tilsvarer over 20 pst. av EUs areal, og er meget konkurransedyktige sammenlignet med EU-jordbruket. Dette vil kunne påvirke EUs bruk av virkemidler i landbrukspolitikken

Landbrukspolitikken er ikke en del av EØS-avtalen, men utviklingen av EUs felles landbrukspolitikk har likevel betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Prisutviklingen og politikktutformingene i EU på jordbruksprodukter påvirker omfanget av import, grensehandel og konkurransekraft til næringsmiddelindustrien. En betydelig del av EUs regelverk på klima- og matområdet er helt eller delvis EØS-relevant og kan omfatte flere sektorer. Regelverksutviklingen i EU er et prioritert område for departementet. Det er opprettet et eget EØS – forum for landbruk og skogbruk for å styrke dialogen med landbruket og andre berørte organisasjoner i regelverksutformingene.

5.5 Forhandlinger om handelsavtaler

Utover EØS-avtalen og Norges bilaterale avtaler med Storbritannia, Færøyene og Grønland, har Norge gjennom EFTA inngått 36 frihandelsavtaler med til sammen 47 land.

I mars 2024 signerte EFTA-medlemmene – Norge, Sveits, Island og Liechtenstein – og India en handels- og økonomisk partnerskapsavtale (TEPA). Avtalen forventes å styrke handel og investeringer, skape arbeidsplasser og fremme økonomisk vekst. Som en del av avtalen har EFTA-landene forpliktet seg til å investere 100 mrd. amerikanske dollar og skape én million arbeidsplasser i India over de neste 15 årene.

Etter ti forhandlingsrunder kom Thailand og EFTA-statene til enighet om en avtale i november 2024. Avtalen, som ble signert under Verdens økonomiske forum i januar 2025, har som mål å styrke handelsforbindelsene mellom EFTA-statene og Thailand ved å fjerne eller redusere tollsatser, legge til rette for handel og fremme bærekraftig utvikling.

En ny frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Moldova trådte i kraft 1. november 2024. Moldova nyter nå forbedret eller tollfri markedsadgang for de fleste landbruksprodukter som eksporteres til Norge. Norge og de øvrige EFTA-landene signerte også en ny og omfattende frihandelsavtale med Kosovo i januar 2025. Avtalen omfatter handel med varer og tjenester, inkludert bærekraftig utvikling.

I desember 2024 fullførte EFTA-statene og Ukraina moderniseringen av sin frihandelsavtale, som har vært i kraft siden 2012. Den moderniserte avtalen vil inkludere et nytt kapittel om bærekraftig utvikling samt reviderte bestemmelser om varehandel. Partene gjennomgikk også markedsadgang for varer, noe som resulterte i liberalisering av handel innenfor visse produktkategorier som f.eks. råvarer til fiskefôr.

Utover handel har disse avtalene også stor utenrikspolitisk betydning, ettersom de støtter den europeiske integrasjonen av Moldova, Kosovo og, ikke minst, Ukraina. I juni 2024 signerte EFTA-statene og Chile en endringsprotokoll for å modernisere sin frihandelsavtale som har vært i kraft siden 2004. Den moderniserte avtalen vil gi tollfri adgang til 99 pst. av eksisterende landbrukseksport til Chile fra EFTA-statene, og dekke 95 pst. av

Chiles import til EFTA-statene. Avtalen inkluderer også nye kapitler om handel og bærekraftig utvikling og, for første gang, et kapittel om små og mellomstore bedrifter.

6 Hovedtrekk i tilbudet

6.1 Mål og rammer for oppgjøret

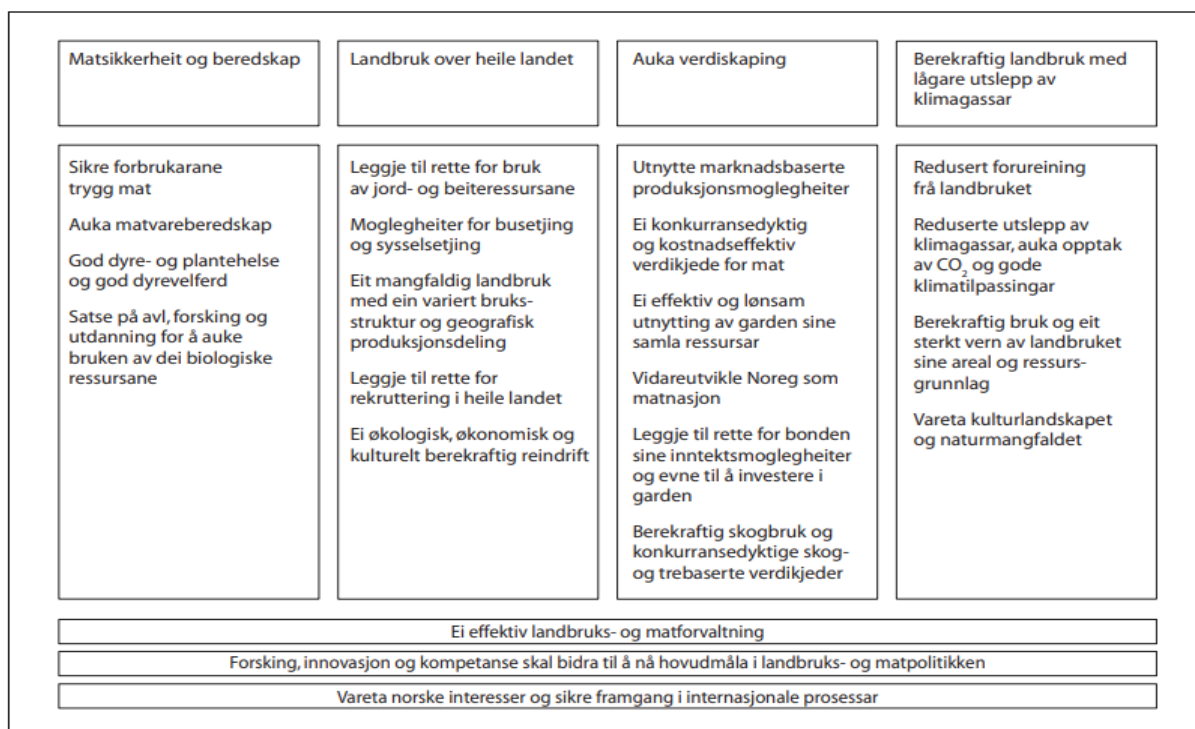
Kapittel 1–5 gjennomgår premissgrunnlaget for forhandlinger om ny jordbruksavtale. Stortinget behandlet den 18. april 2024 Meld. St. 11 (2023–2024) *Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmogleighetene i jordbruket*. Her er det nedfelt at jordbruket sitt samfunnsoppdrag er å sikre befolkningen nok og trygg mat produsert på norske naturressurser, og gjennom dette bidra til sysselsetting i hele landet, god ernæring og helse.

Den 8. april 2025 behandlet Stortinget Meld. St. 10 (2024–2025) *Prinsipper for tallgrunnlag m.m. i jordbrukspolitikken*. Med behandlingen av disse meldingene er det satt nye mål, og lagt viktige premisser for forhandlingene. Ved behandlingen av melding 10 vedtok Stortinget ytterligere reduksjon i timetallet per årsverk, et mål om at 10 pst. av jordbruksarealet skal være økologisk innen 2032 og en kraftig prioritering av Nord-Norge i oppgjøret i 2025. Videre var innføring av jordbrukskonto med virkning for skatteåret 2025 en del av enigheten. Et forslag blir lagt frem for Stortinget i Revidert nasjonalbudsjett 2025.

Hovedavtalen for jordbruket sier at jordbruksavtalens formål er å regulere tiltak som er egnet til å fremme fastlagte mål for jordbruket, og som ikke er uttømmende regulert ved lov, stortingsvedtak eller forskrift. Hovedavtalen sier også at jordbruksavtaler står tilbake for lover og stortingsvedtak, og kan heller ikke kreves gjennomført i strid med traktater som er bindende for staten.

6.1.1 Hovedmålene i jordbrukspolitikken

Gjeldende mål for landbrukspolitikken er gjengitt i Landbruks- og matdepartementets budsjettproposisjon for 2025, jf. figur 6.1. Jordbruksoppgjørets oppgave er å utvikle virkemidlene med sikte på en best mulig samlet måloppnåelse.

Figur 6.1 Målene for landbrukspolitikken

6.1.2 Et mer bærekraftig matsystem

FNs bærekraftsmål vedtatt i 2015 er verdens felles handlingsplan for bærekraftig utvikling frem mot 2030, og utgjør en overbygning for alle land og samfunnsområder. Samtidig med global vekst i matproduksjonen har også forekomsten av sult og feilernæring økt globalt, og kostnader knyttet til miljødeleggelse og ressursbruk er blitt mer tydelig. En viktig erkjennelse er derfor at mål for matproduksjon ikke kan ses isolert, men henger sammen med mål for verdiskaping og sosial likhet, helse, forbrukeradferd, miljø og bekjempelse av klimaendringer. Begrepet «bærekraftige matsystem» er ment å fange opp disse sammenhengene.

Landbruks- og matpolitikken skal i hovedsak bidra til å nå bærekraftsmål 2 som vektlegger matsikkerhet og bærekraftig landbruk. De fire hovedmålene for landbruks- og matpolitikken er i likhet med bærekraftsagendaen tuftet på en gjensidig avhengighet mellom sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft, og utgjør samlet sett målsettingene for bærekraft i det norske landbaserte matsystemet. Bærekraften i det landbaserte matsystemet avhenger av en rekke nasjonale forhold. Geografi, topografi og klima påvirker mulighetene for jordbruksdrift. Målbildet er videre tett koblet til distriktpolitiske mål, særlig gjennom delmålet om landbruk i hele landet. Bosetting, sysselsetting, bruk av jord og beiteressurser, ivaretagelse av kulturlandskap og redusert utslipp til luft og vann er viktige deler av norsk landbrukspolitik. I tillegg til matsikkerhet og beredskap bidrar landbruket med en rekke fellesgoder til samfunnet. Videre kommer ringvirkningene av landbruksproduksjonen, i form av arbeidsplasser i næringsmiddelindustri og leverandørindustri i hele landet.

FNs bærekraftsmål 17 «Samarbeid for å nå målene» handler blant annet om gode samarbeidsmekanismer og institusjoner. I Norge bidrar de årlige jordbruksforhandlingene mellom staten og næringsorganisasjonene i jordbruket til at de langsiktige rammevilkårene for jordbruket og norsk matproduksjon utformes i fellesskap. Avtaleinstituttet som samarbeidsmodell har bred politisk oppslutning i Stortinget. Jordbruksavtalen er i praksis et verktøy for å oppnå økt bærekraft i den landbaserte delen av matsystemet, med vekt på primærproduksjonen.

Økonomisk bærekraft

Fra et samfunnsøkonomisk perspektiv er økonomisk bærekraft knyttet til effektiv ressursbruk og måloppnåelse. Fra et bedriftsøkonomisk perspektiv dreier økonomisk bærekraft seg om lønnsomhet, dvs. balanse mellom inntekter, kostnader og produktivitet-utvikling. Forutsigbare rammevilkår og gode inntektsmuligheter er grunnleggende forutsetninger for at jordbruksproduksjonen skal oppnå tilstrekkelig økonomisk bærekraft og sikre god rekruttering til næringen.

Opptrappingen av inntektsmulighetene i jordbruket har vært prioritert siden denne regjeringen tiltrådte høsten 2021, blant annet gjennom jordbruksoppgjørene i 2022 til 2024. Opptrappingen er gjennomført i en periode med ekstraordinær kostnadsvekst og årets grunnlagsmateriale viser regjeringens gode resultater så langt av vektlegging av økonomisk bærekraft i næringen. Investeringsvirkemidlene er videre prioritert høyt for å kunne bidra til økonomisk bærekraftig utvikling og omstilling av små og mellomstore bruk i hele landet, og for å imøtekomme dyrevelferdshensyn. Videre er det innført strømstøtte og Bionova er etablert.

Miljømessig bærekraft

Statens tilbud har en tydelig klima-, natur- og miljøprofil, med styrking av de målrettede klima- og miljøordningene, samt virkemidler knyttet til utviklings- og omstillingstiltak. Staten ønsker med tilbudet å legge til rette for en rettferdig og bærekraftig omstilling av jordbruket til et lavutslippssamfunn, klimatilpasning av jordbruket til et klima i endring, reduserte utslipp til vann og styrking av naturmangfoldet. Tilbudet prioriterer målet om økt selvforsyning, som går ut på mer og konkurransedyktig planteproduksjon til mat og fôr. Økt omsetning og forbruk av norsk korn, proteinvekster, frukt og grønt bidrar også til økt verdiskaping basert på norske ressurser, mer mangfold for forbrukeren og god helse.

Sosial bærekraft

For den enkelte næringsutøver i jordbruket er sosial bærekraft sterkt knyttet til forutsigbare rammevilkår, gode velferdsordninger og inntektsmuligheter. For samfunnet for øvrig handler sosial bærekraft i jordbruket bl.a. om hvilke samfunns-goder jordbruksnæringen bidrar til totalt sett. Et sentralt mål for norsk landbrukspolitikk er målet om landbruk i hele landet. Det innebærer en tydelig kobling til distriktpolitikk og landbrukets bidrag til matproduksjon, sysselsetting, verdiskaping og lokalsamfunnsutvikling i hele Norge. I statens tilbud videreføres den særskilte satsingen på å styrke landbruket i Nord-Norge.

Grunnlagsmaterialet viser at bøndene, for første gang på svært lenge blir yngre. Gjennomsnittsalderen har falt med nesten 2 år på 2 år, og andelen bønder under 40 år har økt med over 4 prosentpoeng på 2 år.

Offentlig utredning om fremtidens matsystemer

Den 7. februar satte regjeringen ned et offentlig utvalg som skal utrede framtidens matsystemer. Ekspertutvalget skal identifisere muligheter, utfordringer og dilemma, og komme med anbefalinger til tiltak. Arbeidet skal legge grunnlag for en stortingsmelding om fremtidens matsystemer, der folkehelse, klima, natur og landbruks- og matpolitikken blir satt i sammenheng.

6.1.3 Selvforsyning

Regjeringen lanserte i Meld. St. 11 (2023–2024) sin strategi for å nå det ambisiøse målet om at selvforsyningsgraden, korrigert for import av fôr, skal økes til 50 pst. på energibasis. Regjeringens hovedstrategi fikk bred oppslutning ved Stortingets behandling. Den er å:

«forbedre og øke produksjonen av planteprodukter, både til mat og fôr, på en måte som styrker jordbrukets konkurransekraft mot import, slik at etterspørselen etter norske jordbruksvarer øker.»

Oppfølging av planen og tilhørende vedtak vil måtte skje på mange områder og med en rekke spesifikke virkemidler, rettet både mot ulike deler av landet og av verdikjeden. Også virkemidler over jordbruksavtalen vil være helt sentrale, og oppfølgingen av denne målsettingen er et viktig premiss for forhandlingene.

Årets avtale må ha som mål å bidra til å forbedre og øke produksjonen av planteprodukter, både til mat og til fôr, samt opprettholde den høye norskandelen av kjøtt, egg og melk. Å forbedre kvalitet er på flere områder en forutsetning for å kunne øke produksjonen. Det gjelder både for korn og grovfôr som bruker det aller meste av det norske jordbruksarealet. Mer og bedre grovfôr og mer norsk korn til både mat og fôr samt mer proteinvekster produsert i Norge, skal redusere behovet for import av korn og andre råvarer til kraftfôr. Skal selvforsyningsgraden korrigert for import av fôr øke, og uten at det gir ubalanse og deretter fallende inntekter, er det en forutsetning at norsk planteproduksjon styrkes slik at importen av korn kan reduseres.

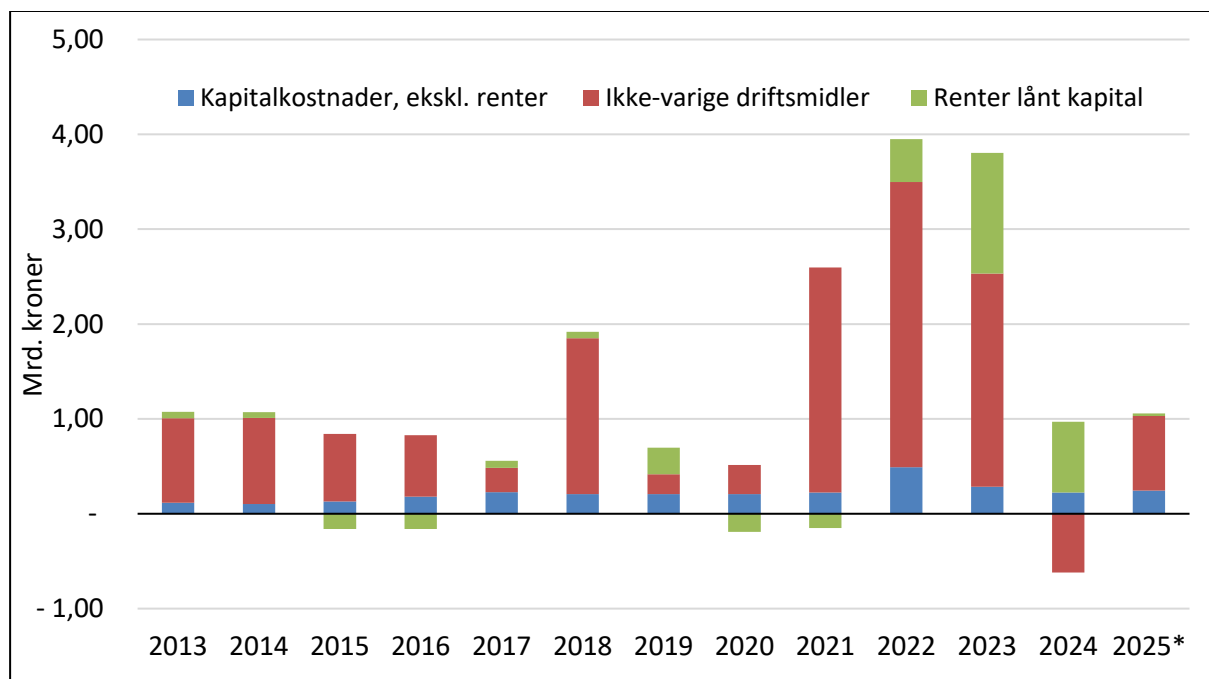
Et helhetlig samarbeid mellom alle leddene i verdikjeden for mat er avgjørende for å lykkes. Aktørene må blant annet gå sammen om forskning, agronomi og produktutvikling. Å styrke konkurransekraften mot import er avgjørende for å øke hjemmemarkedsandelene. Stor forbedring i inntektsmulighetene vil ikke bidra til å øke selvforsyningsgraden hvis ikke konkurransekraften forbedres. Da vil heller selvforsyningsgraden falle, og produksjonsapparatet i Norge vil bli dårligere utnyttet. Alle tiltak i jordbrukspolitikken må vurderes opp mot hvordan disse påvirker målet som er satt om økt selvforsyning korrigert for fôrimpport. Statens forhandlingsutvalgs har gjort slike vurderinger, og forslag til konkrete tiltak i tilbudet er gjengitt i kapittel 6.4.

6.1.4 Normalisering, men fortsatt usikkerhet i matvaremarkedene

Verdens matvaremarkeder har stått i en ekstraordinær situasjon de siste årene. FAOs råvareprisindeks for matvarer har falt med 22 pst. siden toppen i mars 2022, men har økt med 6,2 pst. de siste 12 mnd., og prisveksten har vært størst for melk.

De siste hhv. 12 og 24 mnd. har forbrukerprisene på mat økt nesten dobbelt så mye i Norge som i nabolandene, men sammenlignet med situasjonen før pandemien har prisene økt 2 prosentpoeng mindre enn i Danmark og 7,5 prosentpoeng mindre enn i Sverige. Norske matvarepriser har også steget mindre enn i EU-27 siden januar 2021.

Jordbruket har i perioden 2021–2023 opplevd en ekstraordinær kostnadsvekst for gjødsel, fôr, strøm, drivstoff, frakt, emballasje, bygningsmaterialer m.m., jf. figur 6.2. Dette bidro, sammen med regjeringens ambisjon om å løfte inntektsmulighetene i jordbruket, til at de tre foregående års jordbruksavtaler har hatt svært høye økonomiske rammer. Nå er kostnadsutviklingen mer normalisert og Budsjettmyndens materiale viser at målet for opptrapping av inntektsmulighetene kan bli nådd allerede i 2025. Dette innebærer at årets oppgjør kan gjennomføres med klart lavere «ramme» enn de foregående årene. I tillegg ble melk tatt ut av målprissystemet i fjorårets oppgjør, og rammen blir dermed vesentlig mindre. Tine vedtok at planlagt gjennomsnittlig engrospris økes med 33 øre fra 1. juli 2025. En slik økning i målprisen ville utgjort om lag 500 mill. kroner i rammen, men kommer nå som en prisøkning uten at det inngår i rammen.

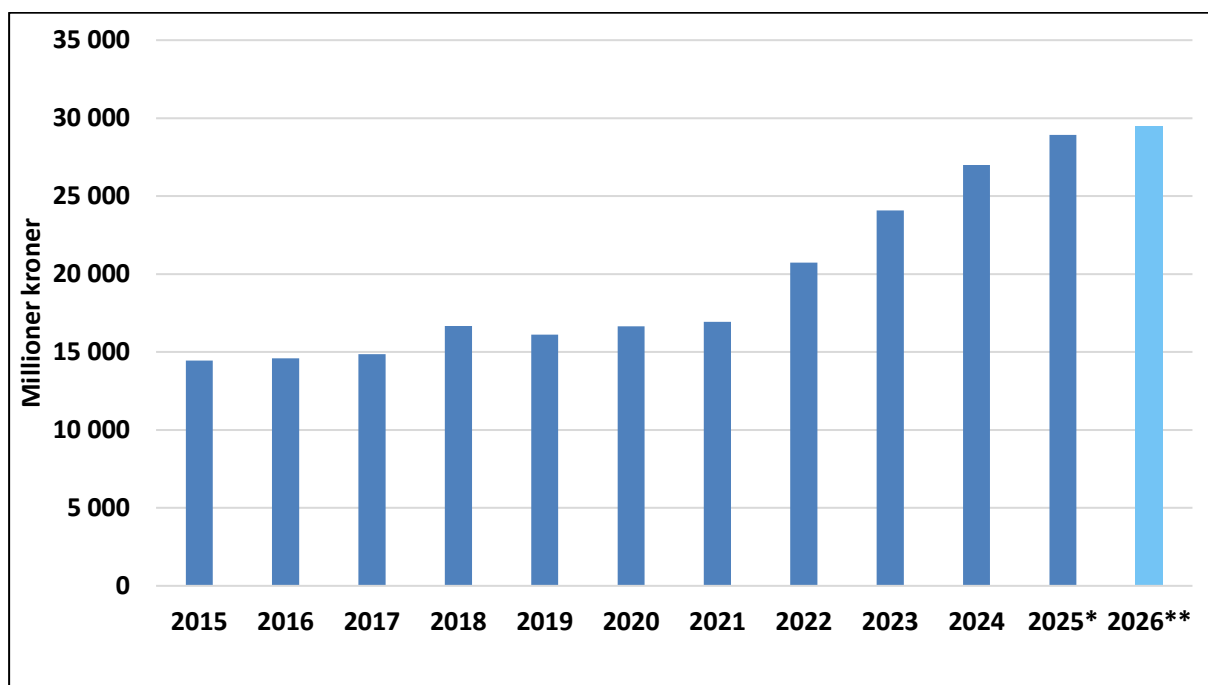
Figur 6.2 Årlig endring i kostnader i jordbruket (ekskl. leiepostene), iflg. Totalkalkylen, registrert regnskap. Milliarder løpende kroner.

6.1.5 Matpriser og budsjettstøtte

Regjeringen vil bidra til trygghet for norsk matproduksjon, selvforsyning og matberedskap i en usikker verdenssituasjon og med klimaendringer som truer stabiliteten i matproduk-

sjonen. Samtidig har Regjeringen oppmerksomhet på utviklingen i forbrukerprisene på mat, både av hensyn til lavinntektsgrupper og bidraget til inflasjon, selv om avtalen ikke lenger har målpriser på husdyrprodukter. Regjeringen legger også vekt på at utviklingen i råvareprisene påvirker konkurransekraft mot import og substitutter, og dermed også selvforsyningen med jordbruksvarer. Trygg økonomisk styring er viktig også for jordbruket, og moderat prisvekst på jordbruksråvarer bidrar til å få inflasjonen under kontroll.

Både for å følge opp opptrappingsplanen og for å bidra til å dempe presset på råvareprisene, er bevilgningen til gjennomføring av jordbruksavtalen økt betydelig de siste årene, jf. figur 6.3. Fra regjeringen Solbergs forslag til budsjett for 2022 til statens tilbud, vil budsjettstøtten over jordbruksavtalen øke med 12 mrd. kroner, fra 17,5 til 29,5 mrd. kroner (68,5 pst). I tillegg kommer strømstøtten til primærprodusenter i jordbruket, veksthusnæringen og vanningslag og verdien av jordbruksfradraget. Det er bare Forsvaret som har hatt en sterkere budsjettvekst.

Figur 6.3 Bevilgning til gjennomføring av jordbruksavtalen (kap. 1150). Mill. kroner, inkl. Statens tilbud for 2026.

6.1.6 Prioritere natur, miljø og klima

Den menneskeskapte klima- og naturkrisen er vår tids største utfordring. Jordbruksavtalen har over flere år blitt dreid i en mer klima- og miljøvennlig retning. I tråd med regjeringens prioriteringer skal denne vridningen fortsette i årets forhandlinger.

Årets forhandlinger skal legge til rette for en rettferdig og bærekraftig omstilling av jordbruket til et lavutslippssamfunn, klimatilpasning av jordbruket til et klima i endring, reduserte utslipp til luft og vann, og styrking av naturmangfoldet. Satsingen på Oslofjorden videreføres. En styrking av tilskuddsordningene RMP og SMIL er sentralt i

dette arbeidet. Kunnskapsgrunnlaget til oppfølging av klimaavtalen med jordbruket må videreutvikles, og ved vesentlige endringer i ordninger over jordbruksavtalen skal klimaeffekten beskrives. Eventuelle tiltak for å redusere klimagassutslipp i årets avtale skal så langt som mulig effektberegnes. I tillegg må det vurderes tiltak i forbindelse med nytt gjødselregelverk.

I statens tilbud økes bevilgningene til de målrettede klima- og miljøordningene. Tilbudet prioriterer også tiltak som skal styrke oppslutningen om klimatiltak, samt kunnskapsgrunnlaget som skal bidra til oppfølging av klimaavtalen mellom staten og jordbruket. Økt miljømessig bærekraft i sektoren kan bidra til oppfyllelse av de andre landbrukspolitiske målene, eksempelvis gjennom bedre ressursutnyttelse, klimatilpasning og omdømme. Statens forhandlingsutvalg foreslår å avsette 10,8 mrd. kroner til ordninger med natur-, miljø- eller klimaeffekt i 2026, dette er 258 mill. kroner mer enn det som ble avsatt for 2025.

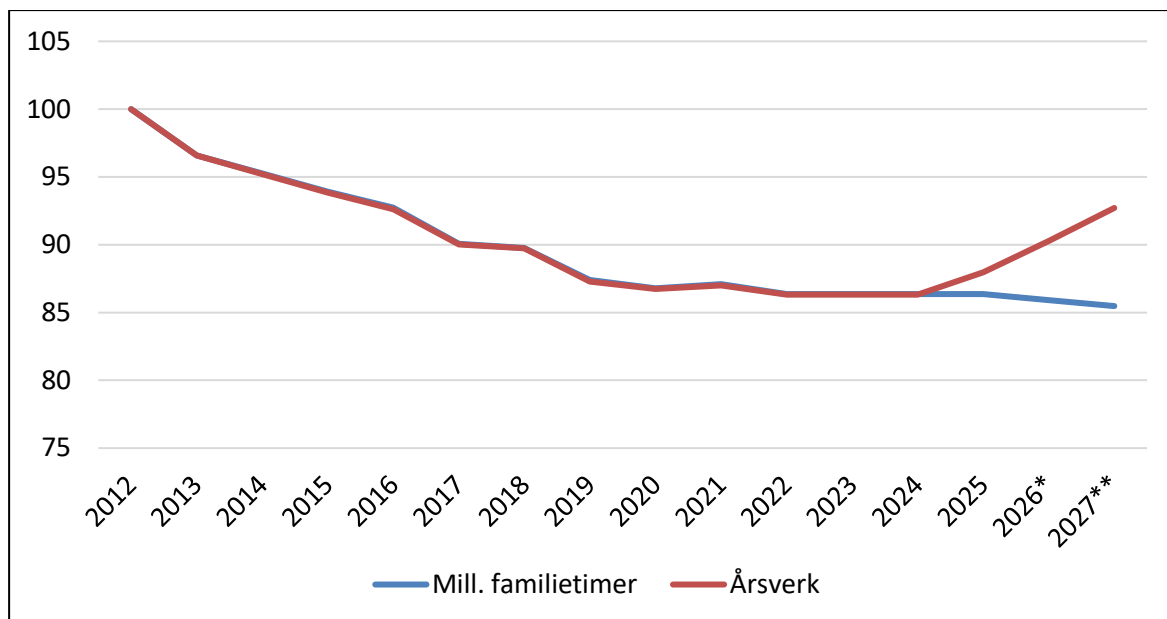
6.1.7 Opptapping av inntektsmulighetene

Gode inntektsmuligheter er et viktig virkemiddel for å nå målet om økt selvforsyning og de øvrige målene i jordbrukspolitikken. Statens forhandlingsutvalg registrerer at Budsjettnemndas omforente tall viser at målet om opptapping av gjennomsnittsinntekten, med grunnlag i de politisk fastsatte premissene for inntektssammenligning, kan bli nådd allerede i 2025, dersom regnskapet neste år er om lag i tråd med årets budsjett.

Ved behandlingen av Meld. St. 10 (2024–2025) vedtok Stortinget at:

«Stortinget ber regjeringa leggje til grunn normeringsfaktoren, avsetning til investeringar i avskrivbar egenkapital og samanlikningsgruppe ligg fast i talgrunnlaget slik det vart nytta ved jordbruksoppgjøret 2024, men at timetalet per årsverk i jordbruket vert redusert med 50 timar til 1 700 timar i to like trinn med verknad for kalenderåra 2026 og 2027.»

Den ytterlige reduksjonen i timetall per årsverk berører ikke Budsjettnemndas budsjett for 2025, men påvirker avtalepartenes anslag for 2026. Gjennom Stortingets vedtak vil timetallet per årsverk bli redusert fra 1845 til 1700 timer (7,9 pst.) på 3 år. Budsjettnemndas materiale viser at det faktisk utførte antall timer fortsatt er svakt fallende, iflg. SSBs undersøkelser, mens antall årsverk øker, per definisjon. Det innebærer at inntektsveksten per utførte time øker mer enn inntektsveksten per årsverk. Forskjellen på antall utførte timer, iflg. registreringene, og antall definerte årsverk går frem av figur 6.4. Reduksjonen i timetallet fra 1845 til 1700 timer gjør at inntektene må øke med i størrelsesorden 1,6 mrd. kroner, sammenlignet med et uendret timetall, for å oppnå samme inntektsnivå per familieårsverk som før endringen. I figuren er timetallet i 2027 framskrevet som fra 2025 til 2026.

Figur 6.4 Utviklingen i antall utførte familietimer og antall årsverk ved reduksjon i timetall per årsverk. Indekser, 2012=100.

Inntektsopptrapping og måloppnåelse

Opptapping av gjennomsnittlig sammenligningsinntekt i jordbruket har generert en betydelig økning i overføringene til jordbruket. Med det utgangspunktet har avtalepartene de siste årene fordelt bevilgningsøkningen med sikte på måloppnåelse i jordbrukspolitikken. I fordelingen må i mange tilfeller rent inntektspolitiske begrunnelser avvies mot måloppnåelse for samfunnet. Strategien for økt selvforsyning er en sentral føring for dette oppgjøret, dvs. å prioritere planteproduksjoner til mat og fôr. Videre har partene til dette oppgjøret en tydelig føring på å prioritere grøntsektoren, Nord-Norge og økologisk jordbruk. Jordbrukets inntektspolitiske begrunnede prioritering av sau og ammeku må vurderes opp mot dette.

6.1.8 Vilkår for opptrappingsplanen

I Meld. St. 11 (2023–2024) stilles det opp flere vilkår for opptrappingsplanen for inntektsmulighetene. Statens forhandlingsutvalg forutsetter at avtalepartene forholder seg til dem i forhandlingene. Hensynet til klima og miljø, konkurransekraft og budsjettet er omtalt over. Budsjettstøtten skal prioriteres innenfor det økonomiske handlingsrommet og at jordbruket fortsatt skal ha det økonomiske ansvaret for overproduksjon. Inntektssvikt som skyldes overproduksjon, kan ikke kreves kompensert. Etter en periode med markedsoverskudd for kjøtt ser vi nå en utvikling i retning bedre markedsbalanse og økte inntektsmuligheter, utviklingen i kjøttforbruket er en usikkerhetsfaktor.

Statens forhandlingsutvalg vil videre vise til vilkårene om god produktivitetsutvikling. Budsjettnemnda har beregnet en årlig gjennomsnittlig vekst i bruttoprodukt per timeverk på om lag 2 pst., og legger til grunn at utviklingen må fortsette.

I opptrappingsplanen sa regjeringen at andelen markedsinntekter av jordbrukets bruttoinntekter bør holdes oppe. Fra regnskapet i 2021 til 2024 reduseres andelen markedsinntekt av bruttoinntekt i Totalkalkylen fra 71,2 pst. til 63,4 pst. Det er en betydelig reduksjon og er ikke i tråd med vilkårene for opptrappingen. Statens forhandlingsutvalg ser positivt på at det ligger an til at andelen markedsinntekt kan øke igjen i avtaleperioden. Både fordelingen mellom budsjettstøtte og markedsinntekter og endringen i fordelingen i opptrappingsperioden fra 2021 varierer mellom produksjoner.

Tollvernet har betydning for utviklingen i markedsinntektene og skjermingsstøtten varierer mellom produksjoner. Begrensninger i mulighetene for prisøkninger av hensyn til konkurransekraften tilsier også at arbeidet med kostnadsreduksjoner og økt produktivitet, er viktig for at andelen markedsinntekt skal kunne opprettholdes.

6.1.9 Utforming av virkemidlene

Det er avtalepartenes oppgave å utforme virkemidlene best mulig for å nå målene Stortinget har fastsatt. Jordbruksavtalen har et meget høyt antall tilskuddsordninger, både brede ordninger som bidrar til å nå flere mål og spissede ordninger rettet inn mot særskilte delmål. Jordbrukspolitikken har flere målkonflikter og det er en krevende oppgave å utforme virkemiddelsystemet på en god måte i avveiningen mellom de kryssende hensynene.

Jordbrukets krav inneholder en rekke forslag om ytterligere nye tilskuddsordninger og ytterligere differensiering av eksisterende ordninger. Videre er kravet preget av en tenking om at særskilte kostnadsposter skal ha sine egne kompensasjonsordninger og de til enhver tid ønskede enkelthandlinger hos bøndene skal insentiveres med egne tilskuddsordninger, som for eksempel kalking og vekstskifte.

Statens forhandlingsutvalg mener denne tenkingen med at særskilte kostnadsposter skal ha sine egne kompensasjonsordninger er en vei partene ikke bør gå videre på. Det bør kunne legges til grunn at næringen tar ansvar for å gjøre fornuftige, nødvendige og lønnsomme tilpasninger uten at det er en særskilt tilskuddsordning knyttet til det. Veien jordbruket går, vil over tid gi et enda mer uoversiktlig virkemiddelsystem, usikker måloppnåelse og behov for økt forvaltning, mer byråkrati og mer administrasjon i jordbruksforetakene. Differensiering av de store løpende tilskuddene skal sette bonden i stand til å håndtere forskjeller i enkelte kostnadsposter. Det er et nødvendig perspektiv for å komme noen vei med forenkling av virkemiddelapparatet.

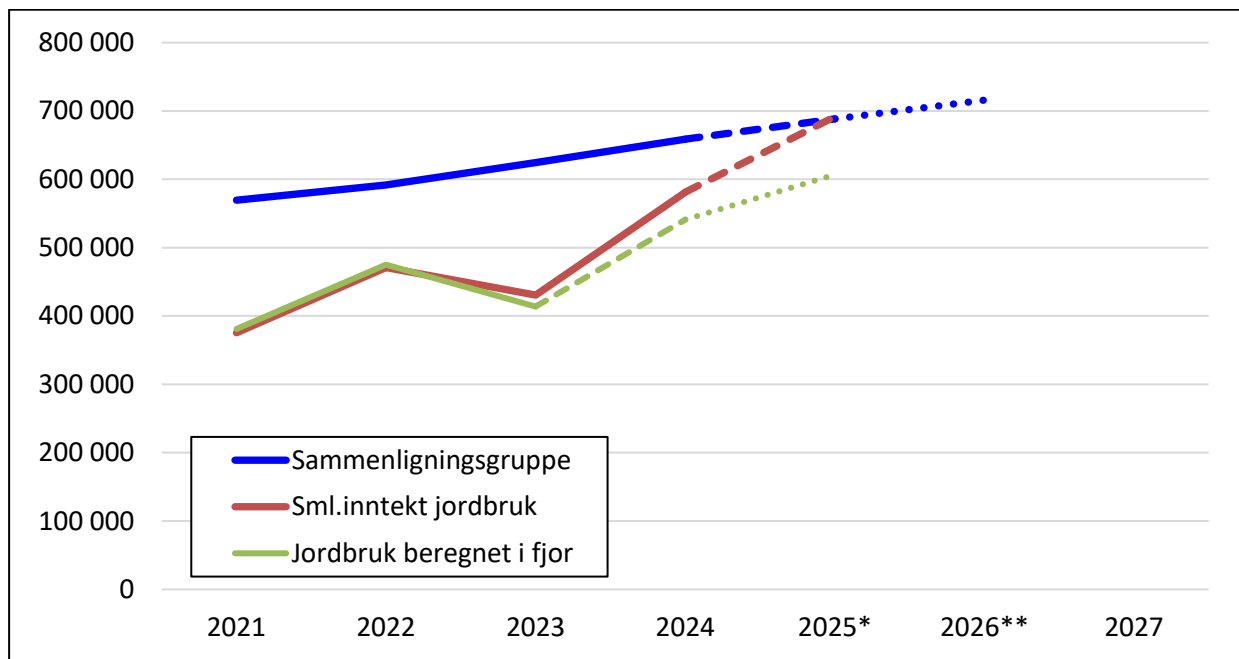
6.2 Inntektsutviklingen

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har levert et grunnlagsmateriale i tråd med Stortingets behandling av de to siste meldingene om tallgrunnlag mv. I Utredning 1b har nemnda beregnet jordbrukets sammenligningsinntekt under forutsetningene Stortinget har lagt for oppfølging av inntektsmålet. Grunnlagsmaterialet viser betydelig inntektsvariasjon både mellom bruk og bruksgrupper, og fra år til år. Variasjon i inntekter og

kostnader, og periodisering i Totalkalkylen, har betydning for utviklingen fra år til år, og inntektene bør vurderes over noe tid.

Fra et lavt nivå i 2023 prognoseses jordbrukets sammenligningsinntekt å øke med 50 prosent fra 2023 til 2025, til tross for en kostnadsvekst på 3,9 pst. (1,9 mrd. kroner) inkl. rentekostnader. For opptrappingsperioden fra 2021 ligger det gjennomsnittlige «inntektsgapet» i 2021 an til å bli redusert med 197 000 kroner.

Det innebærer at for 2025 prognoserer BFJ med en sammenligningsinntekt for jordbruket som er 3 200 kroner høyere enn inntekten for sammenligningsgruppen. Det er en vesentlig større inntektsvekst enn avtalepartene prognoserte med i fjor. Det skyldes særlig betydelig større vekst i inntektene fra melkeproduksjon, men også bedre markedsbalanse for kjøtt og økte inntekter i grøntsektoren.

Figur 6.5 Utvikling i sammenligningsinntekt jordbruk og sammenligningsgruppen, iflg. Budsjettnemnda for jordbruket, april 2025.

Etter at BFJ hadde avsluttet arbeidet, besluttet Tine å øke PGE for melk med 13 øre mer enn BFJs budsjett. Det tilsvarer om lag 100 mill. kroner i 2025 og vil i så fall løfte sammenligningsinntekten i 2025 med ytterligere 3700 kroner per familieårsverk.

6.3 Økte inntektsmuligheter

Statens tilbud tar utgangspunkt i regjeringens opptrappingsplan med målsetting om at gapet mellom jordbrukets sammenligningsinntekt og andre grupper skal tettes innen 2027. Samtidig skal vilkårene for målsettingen vurderes. I grunnlagsmaterialet fra Budsjett-nemnda for jordbruket budsjetteres det med at inntektsgapet kan tettes allerede i 2025.

Statens forhandlingsutvalg vil peke på at det er flere forhold som gjør at den økonomiske rammen vil være klart lavere enn de foregående årene:

- En mer normal kostnadsutvikling enn de foregående årene, jf. figur 6.2

- Målsettingen for opptrappingen av inntektsmulighetene ligger an til å bli nådd i 2025, og elementet i rammen som skulle bidra til å tette gap utgår.
- Melk er tatt ut av målprissystemet, hvilket reduserer rammens størrelse, per definisjon.

Staten tilbyr en ramme for oppgjøret på 805 mill. kroner, jf. tekniske forutsetninger i tabell 6.1. Tilbudet legger til rette for full kostnadskompensasjon og en økning i jordbrukets sammenligningsinntekt på 2,3 pst. fra 2025, før oppgjør, til 2026. For opptrappingsperioden fra 2021 ligger det an til en inntektsvekst på vel 88 pst. per familieårsverk. Det har skjedd i en periode med sterk kostnadsvekst og til tross for at timetallet per årsverk er redusert de siste to årene. Budsjettnemndas tall viser at et inntektsgap på 194 000 kroner per familieårsverk i 2021 ligger an til å bli tettet to år før planen. I tilbudet prognoseres en differanse til sammenligningsgruppa på 8 700 kroner per familieårsverk i 2026.

Det er budsjettet en inntekt i 2025 som ligger 3 200 kroner over sammenligningsgruppa. Etter at Budsjettnemnda hadde avsluttet arbeidet, vedtok Tine en økning i planlagt gjennomsnittlig engrospris for melk fra 1. juli som vil øke inntekten i 2025 ytterligere. Bedre markedsbalanse for kjøtt gjør det også sannsynlig at kjøttprisene kan øke mer enn Budsjettnemndas budsjett for 2025.

Tabell 6.1 Økonomisk ramme for statens tilbud. Mill. kroner.

	Mill. kroner
Endring i målpriser	191
Endret bevilgning på kap. 1150	545
Overførte midler	64
Endret verdi av jordbruksfradraget	5
Sum, mill. kroner	805

Tilbudet innebærer økning i målpriser, som med fullt årsutslag utgjør 191 mill. kroner, for de planteproduktene som fortsatt har målpriser. Fordelingen på produkter framgår av tabell 6.2. Regjeringen legger stor vekt på hensynet til utviklingen i forbrukerprisene og til jordbrukets konkurransekraft både mot import og substitutter. Målprisøkningene foreslås økt med litt mer enn anslaget for generell prisvekst på 2,7 pst. Samtidig foreslås økt tilskudd til matkorn, som bidrar til at matkornets konkurransekraft styrkes. Målprisøkningene fra 1. juli vil gi inntektseffekt allerede i 2025.

Videre tilbyr staten en økning i bevilgningen til jordbruksavtalen på 545 mill. kroner. I tillegg finansieres tilbudet med 64 mill. kroner i ledige midler som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet og et anslag på økt verdi av jordbruksfradraget på 5 mill. kroner. Anslaget på verdi av jordbruksfradraget er usikkert, fordi det ikke finnes tallgrunnlag for å vurdere hvordan enkeltbruk vil plassere seg i forhold til regelverket for fradragsrett.

Statens forhandlingsutvalg vil peke på at nettoinntekten i jordbruksforetakene ikke kan vedtas, fordi den avhenger av en rekke andre forhold, herunder bøndenes egne valg. Inntektsveksten vil kunne gi større kostnadsvekst, og dermed i seg selv bidra til at forutsetningene om inntektsutvikling ikke oppfylles.

Tabell 6.2 viser tilbudets forslag til endringer i målpriser fra 1. juli 2025.

Tabell 6.2 Målprisendringer fra 1. juli 2025.

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Poteter	84,2	7,11	0,25	21
Grønnsaker og frukt	4 896,9		2,7 %	132
Norsk matkorn	141,1	4,95	0,27	38
Sum målprisendringer				191

Tekniske forutsetninger

Statens forhandlingsutvalg har lagt til grunn de tekniske forutsetningene for utviklingen fra 2025 til 2026 som går frem av tabell 6.3. Det er fortsatt betydelig usikkerhet, både om markedsutviklingen og kostnadsutviklingen, og det vil oppstå avvik fra gjennomsnittet for postene. Statens forhandlingsutvalg mener det er svakt grunnlag for, og ikke hensiktsmessig, å vurdere alle enkeltposter i detalj, og legger til grunn prognoser som anses som forventningsrette på aggregert nivå.

For varer uten målpris er det lagt til grunn en prisvekst fra kalenderåret 2025 til 2026 lik Norges banks prognose for generell prisvekst på 2,7 pst. Det er en lavere økning enn jordbruksråvarer har hatt de siste årene. Statens forhandlingsutvalg vil også peke på at markedsbalansen for kjøtt er i bedring, og at det i tillegg til økte markedspriser kan være grunnlag for lavere omsetningsavgift i 2026.

Det prognoseres en prisvekst for ikke-varige driftsmidler på 3,5 pst. i 2025, som er 0,8 prosentpoeng mer enn det generelle anslaget for prisvekst. Det er lagt til grunn en utvikling i bruttoprodukt per timeverk som er om lag på linje med Budsjettnemndas beregnede gjennomsnitt for de siste ti årene, jf. også vilkårene for opptrappingsplanen.

For kapitalpostene, avsetning til investeringer og renter på lånt kapital har Statens forhandlingsutvalg benyttet beregningene fra Budsjettnemndas sekretariat, som jordbruket. For verdien av jordbruksfradraget er det lagt til grunn at endringen i verdien vil utgjøre 1,3 pst. av endringen i driftsoverskuddet, slik det var fra 2024 til 2025 i Budsjettnemndas beregning i Utredning 1B.

Statens forhandlingsutvalg vil likevel peke på at prognosene er usikre, at variasjon i tilpasningene i jordbrukshusholdningene som følge av en slik vekst i inntektsmulighetene vil påvirke resultatoppnåelsen og at avtalepartene bare kan gi inntektsmuligheter og derfor aldri kan bestemme hva jordbruksbedriftene skal sitte igjen med som resultat.

Tabell 6.3 Tekniske forutsetninger og økonomisk ramme for tilbudet.

	2025 Mill. kr	Volum	Pris	Endring Mill. kr	2026 Mill. kr
1. Produksjonsinntekter	47 699	0,4 %		191	
1b Varer uten målpris	33 166		2,7 %	895	
2. Sum Produksjonsinntekter	47 699			1 086	48 785
3. Direkte tilskudd	21 461				21 461
4. Sum inntekter	69 160			1 086	70 246
5. Sum ikke-varige produksjonsmidler	32 118	-0,2 %	3,5 %	1 058	33 176
6. Leie av jord og kvoter	909	1,0 %	2,7 %	34	
7. Innleid arbeid	4 744	-0,5 %	4,0 %	165	
8. Kapitalslit og leasing	7 784			241	
9. Rentekostnad	4 216			-253	
10. Sum kostnader	49 771			1 245	51 016
11. Årsresultat (4 -10)	19 389			-158	19 231
12. Avsetning til investeringer	2 498			-273	2 225
13. Jordbruksfradrag	1 637			-4	1 633
14. Justert årsresultat (11-12+13)	18 528			111	18 639
Familieårsverk¹	32 150				33 000

	2025, kr/fam.årsv.	Endring i pst.	2026, kr/ famårsv.	2026, mill. kr
Normerte tall, normeringsfaktor 20%				
A. Sammenligningsinntekt per familieårsverk	691 558		677 770	
B. Årslønn andre grupper	688 400	4,0 %	715 900	
C. Differanse før oppgjør, kr/familieårsverk	3 158		-38 130	
D. Kostnadskomp. og økte inntektsmuligheter			29 430	
E. Sammenligningsinntekt etter oppgjør			707 200	
F. Sum "ramme", mill. kroner				805
Endring fra 2025 (BFJ), før oppgjør		2,3 %	15 642	
Endring fra 2021		88,3 %	331 700	

1. Familieårsverk à 1 810 timer i 2025 og 1 755 timer i 2026.

Omdisponering innenfor budsjettet for 2025

Innenfor bevilgningen for 2025 (summen av udisponerte overførte midler fra 2024 og innsparinger innenfor budsjettet for 2025) er 234,5 mill. kroner disponibelt. Statens forhandlingsutvalgs forslag til disponering av ledige midler i 2025 framgår av tabell 6.4. Det må tilbakeføres 22,7 mill. kroner til *Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv.* etter disponeringer ved utbetaling av produksjonstilskudd i februar. Videre foreslås å tilføre LUF 106,2 mill. kroner for å styrke fondet og for at IN skal kunne innfri resterende rentestøtteforpliktelser for en ordning som ble avvirket i 2015.

Tabell 6.4 Disponering av ledige midler i 2025.

	Mill. kr
Fondsavsetninger LUF ¹	106,2
Tilbakeføring midler avløsertilskudd sykdom	22,7
Tilskudd til matkorn	14,3
Prisnedskrivningstilskudd økologisk korn, proteinvekster, erter og oljefrø	10,1
MetanHUB	4,0
Drenering	67,0
Økoutredning	0,5
Helsetjenesten for geit	1,0
Klimaselskapet	12,0
Justeringer post 21 - spesielle driftsutgifter	-3,3
Sum omfordeling 2025	234,5

1. Inkl. innfrielse av rentestøtteforpliktelse for IN

6.3.2 Utslag på referansebrukene

Budsjettnemndas sekretariat har beregnet det kvantumsfaste isolerte utslaget av pris- og tilskuddsendringer i tilbudet, inkludert forutsetninger om pris- og kostnadsendringer og utnytting av jordbruksfradraget.

Tabell 6.5 viser fullt utslag for kalenderåret 2026 sammenlignet med 2025, før oppgjøret. Statens forhandlingsutvalg har valgt en presentasjon omtrent som i Jordbrukets krav, og med tekniske forutsetninger som vist i tabell 6.3. Det innebærer at det er regnet 2,7 pst. prisvekst fra 2025 til 2026 for alle varer uten målpris, med unntak for geitemelk, hvor prisen er regnet uendret. Videre er det regnet 3,5 pst. økning i prisen på ikke-varige driftsmidler, og generell prisvekst på jord- og kvoteleie. For kraftfôr er det benyttet 3,5 pst. prisøkning pluss 2,7 øre som følge av fordelingen. Leid arbeid er regnet frem med lønnsvekstanslaget på 4 pst., og avskrivningene er regnet frem med 2,7 pst.

Det er, som i jordbrukets krav, også regnet kvantumsfast på arbeidsforbruket, ved at det er regnet inntektsutslag per årsverk à 1 755 timer både i 2024, 2025 og 2026. Utviklingen fra 2025 til 2026 bør ses i sammenheng med utviklingen fra 2024. For bruk med storfe og svin ligger det økte inntektsmuligheter ved bedre markedsbalanse og redusert omsetningsavgift.

Tabell 6.5 Beregnet kvantumsfast helårsvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, inkl. anslåtte kostnadsendringer til 2025, inkl. endret verdi av jordbruksfradraget. Kroner per familieårsverk á 1 755 timer¹

REF.	2024	2025	2026	2026-2025	2026-2024
BRUK	årsv.korr.	årsv.korr.	Inkl. skatt*		
	BB	CC	D	D-CC	D-BB
1 Melk. 33 årskyr	575 000	720 200	726 100	5 900	151 100
2 Korn. 509 daa	829 500	861 200	868 900	7 700	39 400
3 Sau. 159 vinterfôra	323 100	425 600	436 400	10 800	113 300
4 Melkegeit. 162 årsgeiter	637 000	745 300	749 400	4 100	112 400
5 Svin og korn. 53 avlssvin	675 000	742 100	741 900	-200	66 900
6 Egg og planteprodukter. 6048 høner	950 900	1 079 100	1 093 600	14 500	142 700
7 Poteter 125 daa + korn 295 daa	910 800	953 400	975 100	21 700	64 300
8 29 ammekyr	271 200	336 800	351 700	14 900	80 500
9 46 dekar frukt og bær	828 100	922 100	940 600	18 500	112 500
10 144 dekar grønnsaker + korn	723 300	768 400	787 900	19 500	64 600
11 Fjørflakst og planteprodukter	1 258 400	1 371 300	1 388 300	17 000	129 900
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	756 200	918 500	937 600	19 100	181 400
13 Melk. 16 årskyr, landet	533 100	639 700	642 000	2 300	108 900
14 Melk. 53 årskyr, landet	660 800	849 300	858 000	8 700	197 200
15 Melk. 70 årskyr, landet	786 000	1 008 500	1 016 500	8 000	230 500
16 Melk. 41 årskyr, Østlandet (1 og 3)	846 500	1 025 900	1 032 400	6 500	185 900
17 Melk. 31 årskyr, Østlandet (5a)	572 100	715 200	716 300	1 100	144 200
18 Melk. 31 årskyr, Jæren (2)	673 700	826 100	839 000	12 900	165 300
19 Melk. 31 årskyr, Vestlandet (5b)	515 800	654 000	657 500	3 500	141 700
20 Melk. 45 årskyr, Trøndelag (4)	549 700	697 500	703 000	5 500	153 300
21 Melk. 31 årskyr, Nord-Norge (6,7)	617 000	763 000	772 800	9 800	155 800
22 Korn. 334 daa, Østlandet	936 800	1 041 400	1 053 200	11 800	116 400
23 Korn. 774 daa, Østlandet	1 100 600	1 158 100	1 180 000	21 900	79 400
24 Sau. 155 vinterfôra, Sør-N. (5a,5b)	305 800	409 300	419 600	10 300	113 800
25 Sau. 152 vinterfôra, Nord-N. (6,7)	377 000	473 900	484 500	10 600	107 500
26 Sau. 84 vinterfôra, landet	196 700	266 600	271 000	4 400	74 300
27 Sau. 269 vinterfôra, landet	477 000	604 900	623 100	18 200	146 100
28 Ammeku 28 kyr (5a, 5b, 6, 7)	262 700	320 400	331 300	10 900	68 600
29 Ammeku 31 kyr (1, 3, 4)	253 500	312 900	325 600	12 700	72 100
30 Ammeku 43 kyr, landet	221 400	287 800	306 900	19 100	85 500

¹ Parentesene angir hvilken arealtilskuddssone de ulike referansebrukene er plassert i. For bruk som produserer storfe- og svinekjøtt ligger det økte inntektsmuligheter i bedre markedsbalanse.

6.4 Hovedprioriteringer

Plan for styrking av den samlede norske plantebaserte produksjonen og økt selvforsyning av jordbruksvarer

Stortinget behandlet Meld. St. 11 (2023–2024) i Innst. 258 S (2023–2024), og gjorde følgende vedtak: «Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget våren 2025 med en plan for mer plantebasert mat, hvor målet er at den samlede norske plantebaserte produksjonen skal styrkes og sammenhengen mellom de ulike leddene i verdikjeden skal økes». Regjeringen følger opp dette gjennom statens tilbud.

Arbeidet med å øke selvforsyningsgraden må foregå på mange områder og vil strekke seg over tid. Statens forhandlingsutvalg legger opp til å styrke korn- og grøntproduksjonen gjennom bl.a. økt konkurransekraft og bedre produsentøkonomi. I statens tilbud er følgende ordninger og satsinger rettet mot å styrke planteproduksjon og øke selvforsyningen av jordbruksvarer:

- Økt bøndernes inntektsmuligheter vesentlig og samtidig prioritert norsk matproduksjons konkurransekraft mot import.
- Kraftig satsing på matkorn gjennom økte tilskuddssatser og målpriser i jordbruksoppgjørene fra 2022 og frem til i dag.
- Bedret kornøkonomien generelt og økte målpriser på mathvete. Over flere oppgjør er forventet dekningsbidrag dreid i favør hvete, relativt til bygg. Økt hveteproduksjon er avgjørende for økt selvforsyning.
- Særskilte økninger i satser i arealtilskuddet for hvete, oljefrø og proteinvekster for å stimulere produksjon av hvete og proteinvekster.
- Økt arealtilskudd til korn i marginale kornområder, og prioritering av investeringer til tørke og lager i de samme områdene.
- Dreid balansen i arealtilskudd grovfôr vs. korn i favør av korn i sone 1–4.
- Økt bevilgning til beredskapslager såkorn for å sikre tilstrekkelig tilgang på såkorn.
- Styrke norsk produksjons konkurransekraft gjennom økning i matkorntilskuddet og utvidet vareomfanget i RÅK-ordningen med potetprodukter.
- Inkludere settepotet i distriktstilskudd for potet og grønt i Nord-Norge.
- Satsing på frukt, grønt, bær og potet gjennom økte tilskuddssatser og målpriser i jordbruksoppgjørene fra 2022 og frem til i dag.
- Videreføring av bevilgning til det treårige prosjektet «Det store norske grøntløftet» og prosjektet bærekraft som konkurransefortrinn i grøntnæringen.
- Økt distriktdifferensieringen i tilskudd til grasbasert husdyrhold som styrker kanaliseringen.
- Betydelig økning i avsetningen til drenering som øker avlingspotensialet.
- Støtter opp om prosjekter som kan bidra til økt norsk selvforsyning gjennom bedre grovfôrproduksjon og effektiv fôring.
- Støtte opp om likeverdig og faglig kompetent rådgivingsapparat over hele landet gjennom å øke bevilgningen til Norsk Landbruksrådgiving.
- Økt bidraget til finansiering av avlsarbeid og sortsutvikling.
- Stiftelsen Norsk Mat har fått i oppdrag å komme med forslag til en nasjonal merkeordning til bruk i serveringsbransjen. Forslaget skal være klart 16. juni 2025.

Et betydelig løft for miljø- og klimaarbeidet

Statens forhandlingsutvalg vektlegger i årets jordbruksforhandlinger følgende på miljø- og klimaområdet i statens tilbud:

- Oppfølging av klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket med styrking av kunnskapsgrunnlaget om klimatiltak, tiltak som bidrar til reduserte utslipp av metan og lystgass, og bedre klimatilpasning, herunder støtte til utvikling og innfasing av metanreduserende fôrvarer, drenering, hydrotekniske anlegg, biogass og andre gjødseltiltak.
- Oppfølging av gjødselbruksforskriften for å minimere konsekvensene for bonden.
- Økt satsing på klimarådgiving gjennom innføring av krav og etablering av egen ordning for å stimulere til økt oppslutning og gjennomføring av klimatiltak på gårdsnivå.
- Oppfølging av Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden med tilskuddsmidler som skal stimulere til gjennomføring av avrenningsreduserende tiltak.

Styrking av landbruket i Nord-Norge

Landbruk og landbruksbasert virksomhet har stor betydning for verdiskaping og sysselsetting i mange kommuner i Nord-Norge. I Stortingets behandling av Meld. St. 10 (2024–2025) ble det vedtatt en kraftig prioritering av Nord-Norge i årets jordbruksoppgjør. Å sikre matproduksjon, industri og bosetting i Nord-Norge er viktig for totalberedskapen i landet.

I årets tilbud foreslår Statens forhandlingsutvalg en satsing på Nord-Norge:

- Avsette 4 mill. liter kumelk til rekrutteringskvoter i Troms og Finnmark
- Styrking av tilskudd som direkte bidrar til å bedre produsentøkonomi i landsdelen.
- Heve tilskuddsandelen for investeringer i omlegging til løsdrift i Finnmark og Troms for storfe og svin til 65 pst.
- Videreføre satsingen på bærekraftig matproduksjon i nord på 20 mill. kroner.
- Videreføre prøveordningen med 5 mill. kroner til teigbaserte tilskudd i Troms og Finnmark.
- Inkludere settepotet i distriktstilskudd for potet og grønt i Nord-Norge.
- Styrke produsentøkonomien på svin i Nord-Norge for å bidra til råvaretilgang til industrien.

Seter- og utmarkssatsing

Statens tilbud skal bidra til å ivareta Norges forpliktelser i forbindelse med at seterkulturen står på UNESCOs liste over immateriell kulturarv. Kombinasjonen av investeringstilskudd for gårdene og setrene skal bidra til at denne unike delen av bærekraftig norsk matkultur, som er særlig verdifull i verdenssammenheng, kan leve videre. I Hurdalsplattformen er det nedfelt at regjeringen vil sørge for bedre bærekraft i landbruket, blant annet gjennom økt bruk av utmarksbeite og setring. Prioriteringen av aktiv seterdrift er også med på å bygge opp under satsingen på verdiskaping innen både lokalmat og reiseliv.

I årets tilbud foreslår Statens forhandlingsutvalg en satsing på seter og utmark:

- Ny nasjonal tilskuddsordning til setre med melkeproduksjon. Ordningen forvaltes av Landbruksdirektoratet
- 41,1 mill. kroner i økte satser til utmarksbeite
- Økte minstesatser til setring over RMP tilsvarende jordbrukets krav
- Økt bevilgning til SMIL, som bla kan gå til investeringer i seterdrift
- 10 mill. kroner i økt bevilgning til tiltak i beiteområder, til digital teknologi
- 2 mill. kroner i økning til Fjellandbruket, med føring om prioritering av seter

Økologisk jordbruk

Statens forhandlingsutvalg foreslår å styrke satsingen på økologisk jordbruk for å jobbe for å nå målet om at 10 pst. av det totale jordbruksarealet skal være økologisk innen 2032, samtidig som det stimuleres til økt omsetning og etterspørsel i markedet, jf. Meld. St. 10 (2024–2025) og Innst. 197 S (2024–2025). Dette følger også opp den oppdaterte strategien for økologisk jordbruk, *Fra økologisk jord til middagsbord*, som ble lagt frem i april 2025 og gjelder for perioden 2025–2032.

- Øke de ekstra arealtilskuddene til økologisk produksjon
- Øke pristilskudd for økologisk melk med 0,10 kr/liter til 0,60 kr/liter for 2026
- Øke prisnedskrivningstilskuddet for økologisk korn med 50 øre/ kg til 2,98 kroner/kg
- Sette av 2 mill. kroner til Landbrukets Økoløft over LUF i 2026
- Videreføre bevilgningen til ordningen Utviklingstiltak innen økologisk landbruk med 15 mill. kroner for 2026.
- Gi kompetansenettverkene for lokalmat større ansvar innenfor økologisk lokalmatproduksjon
- Prioritere økologiske utviklingsprosjekter over ordningene Nasjonale tilretteleggingsmidler og Klima- og miljøprogrammet
- Evaluere Stiftelsen Norsk Mats arbeid med forbrukerrettet informasjon om økologisk mat og økologiske produkter.

Landbrukets utviklingsfond

Landbrukets utviklingsfond omfatter virkemidler innen næringsutvikling, kunnskapsutvikling og klima- og miljøtiltak. Statens forhandlingsutvalg prioriterer å øke investeringsvirkemidlene for å imøtekomme løsdriftskravet for små og mellomstore melkebruk. Investeringsvirkemidlene økes med 40 mill. kroner til 1 312,5 mill. kroner. I tillegg er virkemidler for å øke seteraktiviteten prioritert. Tiltak rettet mot Nord-Norge og ordninger med klima- og miljønnetning har fortsatt prioritet. For 2026 foreslås det at bevilgningen til fondet økes med 110 mill. kroner. Utbetalingene fra fondet økes med 85 mill. kroner og fondet styrkes dermed med 25 mill. kroner.

7 Nærmere om viktige politikkområder

7.1 Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Landbrukets utviklingsfond (LUF) omfatter virkemidler innenfor bl.a. næringsutvikling, kompetanse og klima- og miljøtiltak. Midlene gis i hovedsak som tilskudd, bl.a. til investeringer og til utviklings- og forskningsprosjekter.

7.1.1 Økonomisk oversikt over fondet

Regnskap og prognoser for utviklingen av fondet er basert på Landbruksdirektoratets årsrapport for fondet av 20. mars 2025. Per 31. desember 2024 var fondets egenkapital 1 163 mill. kroner. Tabell 7.1 viser kapital situasjonen i LUF.

Fondet har ansvar for innvilgede, men ikke utbetalte tilskudd. Ansvar per 31. desember 2024 er beregnet til 3 258 mill. kroner. I tillegg kommer ansvar for rentestøtteordningen som per 31. desember 2024 er beregnet til 61,9 mill. kroner.

Fondsregnskapet for 2024 viser et positivt resultat på 158 mill. kroner. De siste årene har resultatet vært positivt, etter en periode hvor fondskapitalen ble redusert som følge av at tilskuddsrammen¹⁵ fra fondet i flere år var vesentlig høyere enn bevilgningen inn til fondet. Det er gjort flere tiltak for å styrke fondets egenkapital. I fjorårets jordbruksoppgjør ble bevilgningen til fondet for 2025 økt med 217 mill. kroner, 30 mill. kroner mer enn det som ble satt som samlet tilskuddsramme ut fra fondet. Fondet ble også styrket med engangsmidler i 2024 på 58 mill. kroner. Avtalepartene ble i jordbruksoppjøret 2023 enige om et prinsipp for inndragning av ubenyttede rammer ved årsskifte, der avtalepartene møtes hvert år innen 15. februar for å vurdere inndragning av midler som ikke er benyttet. I 2025 er det inndratt 121 mill. kroner som ved årsskifte 2024/2025 ikke var benyttet. Inndragning av ubenyttede rammer gir lavere tilskuddsrammer i påfølgende år, noe som igjen vil gjøre at mindre blir tildelt og dermed reduseres ansvaret i fondet.

Det er utfordrende å fastsette gode utbetalingsprognoser for et fond som har nærmere 30 ulike tilskuddsordninger under seg og som utbetales over flere år. Prognosene for 2025–2029 er usikre, men utbetalingene forventes å øke framover på grunn av økte tilskuddsrammer. Prognosene fram mot 2029 viser at fondskapitalen de neste fem årene vil være positiv. Landbruksdirektoratet anbefaler i sin årsrapport at man fortsatt følger kapital situasjonen i fondet nøye, og at fondskapitalen og likviditeten holdes under oppsyn.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at fondet tilføres 177,7 mill. kroner i engangsmidler for 2025 hvorav 71,5 til styrking av ordninger, jf. tabell 7.2. Resterende tilførsel til fondet i 2025, skal blant annet benyttes til å innfri gjestående rentestøtteforpliktelser.

Rentestøtteforpliktelsene skriver seg fra tilskudd gitt frem til 2015 over IBU-midlene, til nedskrivning av renter på investeringslån til landbruksformål. Rentestøtteordningen ble

¹⁵ Tilskuddsrammen er den årlige rammen som settes til bevilgning av tilskudd fra fondets ulike tilskuddsordninger.

avviklet i 2015. Tilsagn om rentestøtte ble gitt for en periode på 15 år slik at rentestøtteforpliktelsene løper frem til 2030. Størrelsen på gjenstående ansvar og framtidige utbetalinger er avhengig av renteutvikling og kan derfor ikke beregnes eksakt. Per 31.12.2024 ble gjenstående rentestøtteforpliktelser beregnet til 61,9 mill. kroner. Prognosen for utbetaling i 2025 er 33,9 mill. kroner. Forvaltningen av gjenværende rentestøtteforpliktelser innebærer mye administrasjon og har derfor betydelige transaksjonskostnader.

For 2026 foreslår Statens forhandlingsutvalg at bevilgningen til fondet økes med 110 mill. kroner og settes til 2 658,6 mill. kroner. Bevilgningen til fondet øker da med 25 mill. kroner mer enn tilskuddsrammen ut av fondet. På grunn av stor usikkerhet i utbetalingsprognoser fra fondet, må kapital situasjonen til fondet fortsatt følges nøye. Derfor foreslår Statens forhandlingsutvalg at prinsippene for inndragning av ubenyttede rammer.

Tabell 7.1 Framføring av kapital situasjonen for LUF for 2024–2029. Mill. kroner.

	Regnskap 2024	Prognose 2025	Prognose 2026	Prognose 2027	Prognose 2028	Prognose 2029
Bevilgning kap. 1150	2 331,6	2 548,6	2 658,6	2 658,6	2 658,6	2 658,6
Engangsmidler	58,0	177,7				
Renteinntekter	65,3	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0
Andre inntekter ¹	19,8	19,8	19,8	19,8	19,8	19,8
Bevilgning kap. 1149	42,7	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0
SUM INNTEKTER	2 517,3	2 836,1	2 768,4	2 768,4	2 768,4	2 768,4
Utbetalinger av tilskudd fra fondet jf. årsrapport 2024	2 316,2	2 439,9	2 503,1	2 511,5	2 558,9	2 564,5
Utbetalinger kap. 1149	42,7	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0
Endring i tilskuddsramme ²		71,5	85,0			
SUM UTBETALINGER	2 358,9	2 539,4	2 618,1	2 541,5	2 588,9	2 594,5
RESULTAT	158,4	294,7	150,3	226,8	179,4	173,9
<i>Utvikling i egenkapital</i>	1 162,7	1 457,4	1 607,6	1 834,5	2 013,9	2 187,8
Innestående i Norges Bank, inkl. a konto IN	1 208,2	1 347,9	1 473,6	1 590,7	1 660,2	1 723,7
Utestående investeringslån	1,9	3,3	2,8	2,6	2,5	2,9
Tapsfond risikolån BU	-47,3					
Kortsiktig gjeld	-0,05					

1. Omfatter overføringer fra to statsforvaltere til ordningen Verdensarv, samt overføring fra Reindriftens utviklingsfond til ordningen konfliktforebyggende tiltak og overføring fra Miljødirektoratet til ordningen Utvalgte kulturlandskap.
2. Endring i tilskuddsrammen for 2025 og 2026 (ut over prognose satt i årsrapport for LUF 2024) kommer trolig ikke til utbetaling i sin helhet i 2025 og 2026.

7.1.2 Tilskuddsramme for LUF

Tabell 7.2 viser tilskuddsramme for LUF i 2025, samt endring i tilskuddsramme fra 2025 til 2026. Tilskuddsrammen for fondet for 2026 foreslås økt med 85 mill. kroner og settes

til totalt 2 811 mill. kroner. Avsetning til Landbruksdirektoratets administrasjon av fondet på 4,2 mill. kroner fremgår ikke av tilskuddsrammen.

En vesentlig del av tilskuddsrammen for LUF er i 2026 avsatt til ordninger som skal stimulere til næringsutvikling, investering og bedriftsutvikling i landbruket, rekruttering og kompetanseheving. Skogbruk, og ordninger knyttet til klima- og miljøtiltak, utgjør en annen sentral del av tilskuddsrammen til fondet. Statens forhandlingsutvalg prioriterer investeringstilskudd for å imøtekomme dyrevelferdskrav, tilskudd og investeringer i setring, ordninger med klima- og miljønnetning og Nord-Norge.

Tabell 7.2 Tilskuddsramme for LUF. Mill. kroner.

	2025	Ekstra 2025	2026	Endring 2025–2026
Bedriftsrettede midler til investering og utvikling	1 272,5		1 312,5	40,0
Tilskudd til seterdrift med melkeproduksjon			10,0	10,0
Nasjonale tilretteleggingsmidler	16,0		13,0	-3,0
Det store norske Grøntløftet	5,0		5,0	0,0
Regionale tilretteleggingsmidler	61,0		61,0	0,0
Områderettet innsats				
Bærekraftig matproduksjon i nord	25,0		25,0	0,0
Fjellandbruket	3,0		5,0	2,0
Rekruttering og kompetanse i landbruket			0,0	0,0
Pilotprosjekt videreutvikling av landbruksutdanning	2		3,0	1,0
Nasjonal modell for voksenagronom	17		18,0	1,0
Regionale kompetansenettverk for lokalmat	15		22,5	7,5
Forskning og utvikling ¹	91,5		98,0	6,5
PRESIS- Presisjonsjordbruk i praksis	4,0		0,0	-4,0
Stiftelsen Norsk mat	78,0	0,5	78,0	0,0
Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping	77,0		67,0	-10,0
Bondens marked og Norsk Gardsost	3,0		3,0	0,0
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	237,0		227,0	-10,0
Skogbruk	275,0		285,0	10,0
Oppfølging av handlingsplan mot villsvin	1,5		2,5	0,0
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	1,5		3,0	1,5
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	220,0		230,0	10,0
Drenering	148,0	67,0	151,0	3,0
MetanHUB	10,0	4,0	15,5	5,5
Klimasmart landbruk	12,0		12,0	0,0
Tilskudd til tiltak i beiteområder	32,0		42,0	10,0
Handlingsplan for plantevernmidler	15,0		16,0	1,0
Klima- og miljøprogram	40,0		34,0	-6,0
Biogass	23,0		30,0	7,0
Verdensarvområdene og Utvalgte kulturlandskap	25,0		27,0	2,0
Landbrukets økoløft			2,0	2,0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	15,0		13,0	-2,0
SUM tilskuddsramme	2 726,0	71,5	2 811,0	85,0

1. Midler til norsk- svensk hesteforskning på 2,5 mill. kroner forvaltes av Landbruksdirektoratet, og tildeles Stiftelsen Hästforskning.

7.2 Rekruttering, næringsutvikling og verdiskaping i landbruket

Flere av virkemidlene som ligger under Landbrukets utviklingsfond er viktige for å følge opp regjeringens ambisjoner knyttet til utvikling og investering innen landbruksnæringen, økt produksjon og omsetning av lokalmat og -drikke og økologisk mat, samt utdanning,

kompetanseheving og landbruksforskning. Virkemidlene bygger også opp under målene og tiltakene som er satt i Meld. St. 11 (2023–2024) om økt selvforsyning og opptrapping av inntektsmuligheter i jordbruket.

Sentrale mål for virkemidlene er å legge til rette for flere gründere, flere vekstkraftige bedrifter og innovative næringsmiljøer i landbruket. Risikoavlastende virkemidler er et viktig bidrag til en mer konkurransedyktig og framtidsrettet landbruksproduksjon over hele landet. Flere av virkemidlene har videre som mål å lette oppstartutfordringer og bidra til kompetanseutvikling i næringen. Ordningene har også betydning for rekrutteringen til landbruket.

7.2.1 Midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket

Midlene til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midlene) har et todelt formål; å bidra til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommene, med mål om økt sysselsetting, og å bidra til utvikling og modernisering av det tradisjonelle landbruket. Gjennom investeringer i og moderniseringer av driftsapparatet og bruk av ny teknologi, oppnås effektivisering og økt konkurransekraft i landbruket. En annen helt sentral begrunnelse for modernisering og fornying av driftsapparatet er hensynet til dyrevelferd.

Modernisering av driftsapparatet gir også mulighet for en mer miljøvennlig produksjon og mindre utslipp av klimagasser, eksempelvis energieffektivisering og bedre utnyttning av avfall, restråstoff og biologiske ressurser.

IBU-midlene har en tydelig distriktsprofil siden den fylkesvise fordelingen av midlene tar hensyn til sentralitet i tillegg til omfanget av jordbruksproduksjonen i fylket. Midlene har også en tydelig strukturprofil ved at små og mellomstore melkebruk skal prioriteres. I Hurdalsplattformen ble det signalisert tydelige ambisjoner om å styrke investeringsvirkemidlene i landbruket. Regjeringen har i sin regjeringsperiode økt bevilgningene til IBU-ordningen med nærmere 90 pst.

Omlegging til løsdrift tilpasset gårdens ressurser

Det er et særskilt behov for å støtte investeringer på små og mellomstore melkebruk for å imøtekomme kravet om løsdrift for storfe, som trer i kraft i 2034. Tall fra Tine og Kukontrollen viser at 76,4 pst. av melka ble produsert i løsdriftsfjøs i 2024. 43,3 pst. av besetningene er imidlertid fortsatt i båsfjøs (2 493 båsfjøs per mars 2025).

En betydelig andel av de gjenværende båsfjøsene er på små og mellomstore bruk blant annet på Vestlandet og i deler av Innlandet, der ressursgrunnet tilsier at det er krevende å øke produksjonen vesentlig for å oppnå tilfredsstillende økonomi i driften. I jordbruksoppgjøret 2023 ble maksimal tilskuddssats for investeringer innen storfeproduksjon hevet til 50 pst. og øvre grense for tilskudd til 5 mill. kroner per prosjekt. For Nordland, Troms og Finnmark gjelder ikke den øvre grensen for tilskudd på 5 mill. kroner per prosjekt. I tillegg til de fylkesvise rammene ble det avsatt en egen pott

til løsdriftsinvesteringer for storfe på 100 mill. kroner. For investeringer innen melkeproduksjon prioriteres bruk med inntil 30 kyr.

Geografien og de spredte naturressursene i Norge er slik at det er krevende eller uhensiktsmessig å øke produksjonsvolumet på flere av de aktuelle gårdene, uten at det medfører økonomiske stordriftsulemper og/eller økt avhengighet av kraftfôr.

Et stort antall av gårdene som skal legges om til løsdrift de neste årene, har allerede et produksjonsvolum og dyretall som er godt tilpasset til gårdens størrelse og egne ressurser.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å prioritere investeringstilskudd til bruk som vil legges om til løsdrift, men som ikke har naturressurser på gården til å kunne øke størrelse på besetningen eller volumet i melkeproduksjon. Målet er å bidra til å omstille så mange som mulig av båsfjøsene og gi folk som ønsker det, muligheten til videre aktiv drift med tilsvarende eller om lag samme volum og besetningsstørrelse etter omleggingen til løsdrift. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor å øke maks støtteandel til omlegging til løsdrift på bruk som skal ha drift med inntil 30 kyr til 55 pst.

Ivaretagelse av kulturarven med aktiv setring

Det er blant de mindre og mellomstore brukene det er flest gårder med aktiv setring. Statens tilbud skal bidra til å ivareta Norges seterforpliktelser på UNESCOs liste over immateriell kulturarv. Å øke støtteandelen til bruk for omlegging til løsdrift på bruk som skal ha drift med inntil 30 kyr til 55 pst. vil forsterke innsatsen i områder som har seterdrift. I tillegg skal investeringer i seter prioriteres i områder der det er relevant.

Investeringer i setrene skal bidra til at denne unike delen av bærekraftig norsk matkultur, som er særlig verdifull i verdensammenheng, kan leve videre.

Ressurskartlegging og rådgiving

På bakgrunn av de særskilte utfordringene med å oppfylle løsdriftskravet for storfe, har man de siste jordbruksoppgjørene gjort flere tiltak for å sikre opprettholdelse av melkeproduksjon og produksjonsmiljø i hele landet. I tillegg til å øke potten til løsdriftsinvesteringer og øke tilskuddene per prosjekt, har det også blitt innført et tilskudd til ressurskartlegging i forkant av selve investeringsprosjektene. Ressurskartleggingen skal bidra til at planleggingen av investeringene blir bedre, og at bonden skal ha større kontroll over investeringsbeslutningen og konsekvensene av denne for den framtidige økonomien og drifta på gården. Dette er særlig aktuelt for små og mellomstore bruk, der det er utfordringer med å få til økonomisk bærekraftige prosjekter. Innovasjon Norge har også etablert et digitalt kurstilbud særlig rettet mot små og mellomstore bruk som skal i gang med investering. Virkemiddelapparat og rådgivingstjenester må fremdeles jobbe for å få ned investeringskostnadene i prosjektene gjennom god planlegging. Tett kontakt med rådgiverapparatet rundt bonden er viktig for å sørge for økonomisk bærekraftige prosjekter. Innovasjon Norge må fortsatt vektlegge sin koordinerende rolle i arbeidet med å tilpasse investeringsomfanget til ressursgrunlaget på den enkelte gård.

Dyrevelferd og krav i EUs økologiregelverk

Regjeringen har lagt frem en ny dyrevelferdsmelding, Meld. St. 8 (2024–2025) *Dyrevelferd*. I meldingen pekes det på at fremtidens driftssystemer må tilby dyrene tilstrekkelig plass og skape mer varierte og stimulerende miljøer som bedre ivaretar naturlige atferdsbehov. I en del tilfeller vil det være krevende å videreutvikle dette i eksisterende driftsbygninger på grunn av store investeringsbehov. Det er nødvendig med investeringsvirkemidler for å unngå negative konsekvenser, blant annet for produksjonsomfang og økonomi. Meldingen ble behandlet i Stortinget 8. april 2025. Stortinget fattet blant annet vedtak om å be regjeringen snarest gjennomgå og endre forskrift om hold av svin for å øke dyrevelferden i svinenæringen, med formål om å innføre økt krav til areal og krav til mykt underlag og bedre miljøberikelse og stille strengere krav til dyrevelferd ved oppgraderinger av driftsbygninger eller ved nybygg. Videre ble det fattet vedtak om å endre totalareal i fødebinger for svin slik at det fastsettes til minst 7,5 m² for nybygg, og avslutte bruken av fiksering av purker senest innen utgangen av 2027, jf. Innst. 200 S (2024–2025). Fornying og utvikling av driftssystemene for svin er særlig kapitalkrevende.

Videre medfører krav i EUs økologiregelverk investeringer, blant annet krav knyttet til økologisk veksthusproduksjon og krav til bygninger til økologisk fjørfe. Krav til størrelse på utgangsåpninger i fjørfebygninger med økologisk produksjon, medfører behov for endringer hos mange fjørfeprodusenter.

Investeringsbehov med bakgrunn i dyrevelferdshensyn, herunder også oppfølging av EUs økologiregelverk må derfor prioriteres høyt. Det understrekes at støtte til slike investeringer omfatter alle typer produksjoner, også de kraftfôrkrevende produksjonene. Det legges til grunn at dette også følges opp i de regionale partnerskapene i deres prioriteringer av virkemiddelbruken.

Investeringer i Nord-Norge for totalberedskap

Matproduksjon og bosetting i hele landet er viktig for totalberedskapen. Deler av Nord-Norge har særskilte utfordringer med å opprettholde en kritisk masse av produsenter og produsentmiljø. Satsingen på bærekraftig matproduksjon i nord, jf. kap. 7.2.4, som skal legge til rette for økt innsats med utgangspunkt i både utfordringer og muligheter er viktig i denne sammenhengen.

I rapport fra NIBIO fra 2023¹⁶ vises det til at noen fylker, blant annet i Nord-Norge, har høyere byggekostnader ved investeringer i landbruksbygg enn andre deler av landet. Som en følge av bl.a. høyere byggekostnader i landsdelen, er det ikke et øvre maksimalt kronetak for tilskudd til investeringer i Nordland, Troms og Finnmark. I Troms er det videre særskilte utfordringer knyttet til svineproduksjon og opprettholdelse av en kritisk masse av produsenter for å kunne opprettholde slakteristrukturen i regionen. Som følge av

¹⁶ Bogstad m.fl. 2023: Utredning av byggekostnader og kapital for investering i driftsbygninger i landbruket. NIBIO rapport Vol. 9. nr. 142.

bl.a. utfordringer med slakteristrukturen i Troms, ble det i jordbruksoppgjøret 2024 åpnet for at det kan gis støtte til nyetablering av svineproduksjon i områder det er viktig for opprettholdelse av produsentmiljø og annen infrastruktur som f.eks. slakteri.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke den maksimale støtteandel til 65 pst. for investeringer i svineproduksjon og løsdrift for storfe i Troms og Finnmark.

Tiltak for økt rekruttering og generasjonsskifter

IBU-ordningen er også et virkemiddel for å fremme rekruttering til næringen, både fordi yngre gårdbrukere investerer i større grad enn eldre, og delvis fordi mange eldre som investerer gjør dette for å legge til rette for neste generasjon. I 2024 gikk 25 pst. av investeringstilskuddene til personer under 35 år. Det gis i overkant 70 mill. kroner i tilskudd til generasjonsskifte innen tradisjonelt jordbruk. Generasjonsskiftetilskuddet er ment som et investeringstilskudd til bønder under 35 år til mindre investeringer på gården i forbindelse med et generasjonsskifte. Tilskuddet kan også innvilges til første del av en etappevis utbygging, f.eks. knyttet til løsdriftsfjøs, men der det ikke er avklart om man vil eller kan foreta hele investeringen. Innovasjon Norge gir i dag inntil 1,4 mill. kroner i generasjonsskiftetilskudd med en maksimal støtteutmåling på 70 pst. av godkjente kostnader. Tilskuddet til ressurskartlegging, innført fra 2023, er også et tilskudd som er godt tilpasset unge bønder som har overtatt gård og har behov for å kartlegge muligheter og alternativer før en ev. større investering.

Prioritering av frukt og grønt

Det er en ambisjon å øke produksjon og forbruk av norsk frukt og grønt, iht. innsatsområdene i rapporten «Grøntsektoren mot 2035», jf. kap. 7.6. Statens forhandlingsutvalg foreslår at støtte til frukt-, grønt- og veksthusnæringen fremdeles skal være et prioritert område, herunder også støtte til investeringer innen småskala grøntproduksjon.

Modernisering av mindre og mellomstore kornbruk i randsonene og økologisk kornproduksjon

For å modernisere mindre og mellomstore kornbruk i randsonene foreslår Statens forhandlingsutvalg å prioritere investeringstilskudd til tørke og lager. Videre foreslår Statens forhandlingsutvalg at infrastruktur på gårder med økologisk kornproduksjon prioriteres.

Risikolån – toppfinansiering i områder med lavt pantegrunnlag

Ordningen med risikolån landbruk over IBU-ordningen er et supplerende verktøy som kan benyttes til å redusere risikoen i investeringsprosjekt, særskilt i områder med lavt pantegrunnlag. Innlån skjer gjennom Innovasjon Norges generelle innlånsvirksomhet, mens tapsavsetningen skjer fra IBU-ordningen og er balanseført i regnskapet til Landbrukets utviklingsfond. I tillegg til muligheter for risikolån over IBU-ordningen, har landbruket gjennom Innovasjon Norge også tilgang på lavrisikolån bevilget over Nærings- og fiskeridepartementets budsjetter. Historisk sett har det blitt gitt mye lavrisikolån i

områder der lokalbankene har lite tilbud (f.eks. Nord-Norge og nord i Trøndelag). Ordningen med risikolån videreføres i sin nåværende form. Innovasjon Norge oppfordres til å gjøre virkemiddelet mer kjent.

Evaluering av ordningen

IBU-ordningen ble sist evaluert i 2009, i regi av daværende Norsk senter for bygdeforskning og Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF). Det er gjort flere endringer av ordningen siden den gang, i tillegg til at bevilgningene over ordningen har økt vesentlig. Statens forhandlingsutvalg mener derfor at det nå er behov for å gjennomføre en ny evaluering. I evalueringen bør måloppnåelse, effekter av innsatsen og innretning av ordningen vurderes. Evalueringen bør omfatte en vurdering av hvordan IBU-ordningen framover i større grad kan støtte opp under bærekraftige investeringer og omstilling av jordbruket. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det skal gjennomføres en ekstern evaluering bestilt av IN.

Evalueringen skal ferdigstilles i god tid før jordbruksoppgjøret 2026. Kostnader forbundet med evalueringsarbeidet finansieres med midler fra ordningen. Mandat for arbeidet utarbeides av avtalepartene i etterkant av årets jordbruksoppgjør.

Andre føringer

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber i sitt krav om nye føringer eller tillegg til føringer på en del områder der det allerede er føringer i dag. Dette gjelder bl.a. kostnader til arrondering og grøfting som del av tilskudd til nyplanting av frukt og bær, tilskudd til bygging av lager innen grøntproduksjon, tilskudd til oppgradering av gjødsellager, støtte til nyetablering av svineproduksjon i Nord-Norge, og støtte til seterdrift.

Samlede føringer for 2026

Statens forhandlingsutvalg foreslår at rammen for IBU-ordningen økes med 40 mill. kroner til 1 312,5 mill. kroner. Økningen må særskilt ses i lys av behovet for omstilling på grunn av krav til dyrevelferd. Det er behov for oppgradering av driftsapparatet innenfor alle produksjoner for å imøtekomme krav til dyrevelferd. Behovet er størst når det gjelder omstilling til løsdriftsfjøs for storfe, særskilt for små og mellomstore melkebruk.

Statens forhandlingsutvalg foreslår som Jordbrukets forhandlingsutvalg, at den nasjonale potten til løsdriftsinvesteringer for storfe på 100 mill. kroner videreføres, og at Innovasjon Norges kriterier for bruken av denne potten legges til grunn. Tiltaket skal gjennomgås til jordbruksoppgjøret 2026. Som del av gjennomgangen foreslår Statens forhandlingsutvalg at Innovasjon Norge skal vurdere om løsdriftspotten er et målrettet tiltak for omlegging til løsdrift, særlig i de delene av landet som har flest gjenstående båsfjøs og/eller svake produksjonsmiljø, og eventuelt komme med forslag til justeringer eller alternative løsninger.

Ut over gjeldende forskrift for forvaltning av midlene foreslår Statens forhandlingsutvalg følgende nasjonale føringer for forvaltningen av IBU-midler i 2026 (nye føringer i kursiv):

- Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte. Innen melkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornying av fjøs med inntil 30 kyr *uten at det medfører krav til økt produksjonsvolum eller besetningsstørrelse.*
- *Investeringsstilskudd til seterfjøs og tilhørende infrastruktur til seterdrift skal prioriteres.*
- Hensyn til dyrevelferd skal prioriteres høyt. Dette gjelder for alle typer produksjoner og produksjonsformer.
- *Modernisering av mindre og mellomstore kornbruk med investeringsstilskudd til tørke og lager i randsonene skal prioriteres.*
- *Infrastruktur på gårder med økologisk kornproduksjon prioriteres.*
- Investeringer som følge av EUs økologiregelverk prioriteres.
- Støtte til investeringer innen korn, frukt-, grønt- og veksthusnæringen skal prioriteres.
- Det kan gis investeringsstilskudd til bygging og oppgradering av gjødsellager med tekniske løsninger som reduserer utslipp til luft og vann, samt tilsvarende lager til biorest og øvrig organisk gjødsel. Felleslager for biorest kan støttes.
- Prosjekt med energi- og klimaeffektive løsninger skal prioriteres.
- I vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene må det tas hensyn til det samlede næringsgrunnlaget og økonomien på bruket.
- Støtte til investeringsprosjekt som gir økt matproduksjon skal prioriteres til produksjoner med markedspotensial.
- Det kan gis inntil 100 mill. kroner i risikolån der tapsavsetningen skjer innenfor rammen av IBU-midlene.
- Strategiske føringer fra det regionale partnerskapet er avgrenset til prioritering mellom ulike produksjoner og mellom ulike områder i den enkelte regionen/fylket. Faglagene skal inngå i de regionale partnerskapene.
- Nasjonal pott til løsdriftsinvesteringer for store videreføres.

Det legges videre til grunn at ubenyttede midler ved årsskiftet skal inndras og fordeles ut igjen til samtlige fylker.

7.2.2 Nasjonale tilretteleggingsmidler (NT-midler)

Formålet med midlene er å bidra til å styrke verdiskapingen i landbruket gjennom tilretteleggende tiltak. Tiltakene skal bidra til fellesskapsløsninger innenfor områdene næringsutvikling og kompetanseheving og ha nasjonal nytteverdi. Målgruppe for ordningen er bl.a. organisasjoner, forsknings- og utviklingsinstitusjoner, samt fylkeskommuner og kommuner. Ordningen forvaltes av Landbruksdirektoratet, og forskrift om tilskudd til nasjonale tilretteleggingstiltak til næringsutvikling og kompetanseheving i landbruket ligger til grunn for forvaltningen av midlene.

Midlene må ses i sammenheng med bedriftsrettede virkemidler innen næringsutvikling forvaltet av Innovasjon Norge, samt regionale tilretteleggingsmidler forvaltet av fylkeskommunen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at samlet avsetning til nasjonale tilretteleggingsmidler reduseres med 3 mill. kroner til 13 mill. kroner i 2026.

Følgende prosjekter foreslås prioritert for 2026:

- Prosjekter som følger opp mål og tiltak knyttet til Meld. St 11 (2023–2024) om strategi for økt selvforsyning av jordbruksvarer og innsatsområdene i rapporten «Grøntsektoren mot 2035».
- Prosjekter som fremmer rekruttering til landbruket og til utdanninger innen landbruk og matproduksjon.
- Prosjekter som kan bidra til en positiv utvikling innen produksjon og omsetning av økologiske varer og til oppfølging av ny nasjonal strategi for økologisk jordbruk, jf. omtale i kap. 7.4.
- Prosjekter som bidrar til utvikling av salgskanaler eller markedsmuligheter for lokalmat og -drikke, jf. «Oppskrift for mer lokalmat og lokal drikke».

7.2.3 Regionale tilretteleggingsmidler i landbruket

De regionale tilretteleggingsmidlene skal støtte tiltak som legger til rette for regional næringsutvikling, rekruttering og kompetanseheving med mål om å styrke verdiskapingen i landbruket. Midlene kan gis til bl.a. kommuner, organisasjoner og forsknings- og utviklingsinstitusjoner. Ordningen forvaltes av fylkeskommunene, der forskrift om regionale tilretteleggingsmidler i landbruket ligger til grunn for forvaltningen. Det er i 2025 gjort endringer av forskriften, blant annet formålet, som følge av at avtalepartene i fjorårets jordbruksoppgjør ble enige om at midlene over ordningene til rekruttering og kompetanseheving og tilrettelegging skulle slås sammen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til regionale tilretteleggingsmidler i landbruket videreføres på 61 mill. kroner i 2026. Det forutsettes at den strategiske innretningen på bruken av tilretteleggingsmidlene er godt samordnet med den strategiske innretningen for de bedriftsrettede virkemidlene regionalt, og at arbeidet er godt forankret i de regionale partnerskapene.

7.2.4 Områderettet innsats – bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord og fjellandbruket

For å legge til rette for målrettet innsats i områder som har særskilte utfordringer, øremerkes midler til områderettede tiltak. I jordbruksoppgjøret for 2025 ble satsingen på bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord økt fra 17 mill. kroner til 20 mill. kroner. I tillegg ble satsingen på fjellandbruket videreført med 3 mill. kroner. Disse to områderettede satsingene er fortsatt sentrale politiske virkemidler for å legge til rette for økt regional innsats, med utgangspunkt i potensial og utfordringer for disse områdene.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at satsingen på *bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord* videreføres med 20 mill. kroner i 2026. Satsingen skal bidra til å styrke sårbare produsentmiljøer i Finnmark, Troms og Nordland, motvirke bruksnedgang, øke arealbruken, heve kompetansen til landbruksnæringen og verdikjeden for mat, samt å utnytte regionale fortrinn og muligheter innen arktisk landbruk. Svineproduksjon i Troms

og Finnmark er viktig for å sikre aktivitet ved slakteri og bearbeidingsanlegg. Statens forhandlingsutvalg mener derfor det bør jobbes videre med å opprettholde svineproduksjon i nord. Minimum 5 mill. kroner av satsingen øremerkes forskning og øvrig kunnskapsutvikling i regi av NIBIO.

Troms fylkeskommune forvalter ordningen, og koordinerer satsingen i samarbeid med bl.a. fylkeskommunene i Finnmark og Nordland, organisasjonene i landbruket, statsforvaltere, Sametinget, NIBIO og øvrige forsknings- og kunnskapsmiljøer. Fylkeskommunene oppfordres fortsatt til å supplere med egne midler for å styrke satsingen ytterligere. Satsingen vil bli evaluert frem mot jordbruksoppgjøret i 2027, og evalueringen vil bli finansiert innenfor rammen for ordningen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å styrke *satsingen på fjellandbruket* med 2 mill. kroner i 2026 for å prioritere prosjekter som støtter opp om seterbruk. Samlet ramme for 2026 er dermed 5 mill. kroner. Satsingen ble i jordbruksoppgjøret i 2024 forlenget til 2027. Trøndelag fylkeskommune forvalter ordningen, og koordinerer satsingen i samarbeid med partnerskapet i berørte fylker (Innlandet, Telemark og Buskerud), og øvrige aktuelle regionale aktører. Det er fortsatt viktig med god dialog med Senter for fjellandbruk i arbeidet. Fylkeskommunene oppfordres til å supplere med egne midler for å styrke satsingen ytterligere.

7.2.5 Rekruttering og kompetanseheving i landbruket

Agronomisk kompetanse og kunnskapsbasert driftsledelse er viktig for et bærekraftig landbruk, og for å nå målet om økt matproduksjon. Et godt opplærings- og utdannings-system bidrar til å gi utøverne i landbruket rett kompetanse. I tillegg til det formelle utdanningssystemet, er ulike rådgivingstjenester, nettverk, kurs og mentorordninger m.m. viktige kilder til kompetanseheving for næringsutøverne i landbruket. Kompetansebehovet i næringen varierer avhengig av blant annet type produksjon, men felles er behovet for stadig å få oppdatert kunnskap. En rekke av ordningene over jordbruksavtalen bidrar til å styrke kompetansen i næringen, spesielt ordninger under Landbrukets utviklingsfond.

Rekruttering til utdanningsprogrammet naturbruk i videregående skole, har økt de siste årene, men den relativt svake rekrutteringen til landbruks- og gartnerutdanningen i videregående skole kan få konsekvenser for kompetansen i landbruket.

7.2.5.1 Pilotprosjekt for å styrke landbruksutdanningen

Med relativt få søkere til landbruksfagene i videregående skole, opplever mange fylkeskommuner at det er krevende å sette i gang et opplæringsløp med få elever på hver skole. Dagens skolestruktur er i endring i mange fylkeskommuner, og etter høsten 2024 ble det enda tydeligere at samarbeid på tvers er nødvendig. Partene i ble jordbruksoppgjøret i 2024 enige om å sette av 2 mill. kroner hvert år til et tre-årig pilotprosjekt, der en eller to fylkeskommuner påtar seg en utviklings- og koordineringsrolle på regionalt eller nasjonalt nivå for landbruks- og skogfagene i videregående skole. Trøndelag fylkeskommune har blitt tildelt prosjektansvaret, og i prosjektet er det inngått samarbeidsavtaler med flere andre fylkeskommuner. Statens forhandlingsutvalg ser imidlertid at prosjektet har ytterligere potensial for involvering av andre fylkeskommuner,

og for å styrke den delen av prosjektet som skal se på tiltak knyttet til lærlingeløpet. Statens forhandlingsutvalg foreslår en økning på 1 mill. kroner prosjektet, for de to gjenværende årene i prosjektet.

7.2.5.2 Nasjonal modell for voksenagronomen

Landbruket er en kompetansekrevede næring, og mange av de som etablerer seg i næringen i dag har en annen yrkesbakgrunn og utdanning enn fra landbruket. I tillegg til de ordinære utdanningsløpene er det derfor nødvendig med fleksible løsninger for kompetanseheving. Ordningen ble evaluert etter fem år, og den viste at den nasjonale modellen for voksenagronomen treffer målgruppen, og at ordningen har fungert etter hensikten (Sintef rapport 2024-003). Evalueringen viste imidlertid at flere av skolene opplevde å ha knappe ressurser, noe som stemmer med de årlige rapporteringene fra fylkeskommunene.

For 2026 foreslår Statens forhandlingsutvalg å øke midlene med 1 mill. kroner til 18,0 mill. kroner til den nasjonale modellen for voksenagronomopplæring. Av dette skal 0,3 mill. kroner gå til drift av felles pedagogiske og digitale løsninger for hele landet, basert på prosjektet som ble igangsatt i forbindelse med etableringen av voksenagronomordningen.

7.2.5.3 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

Forvaltningsansvaret for regionale kompetansenettverk for lokalmat ligger hos fem av fylkeskommunene, og ansvaret for driften av nettverkene er fordelt på ulike regionale aktører, jf. tabell 7.3. De ansvarlige fylkeskommunene skal bidra til god koordinering mellom kompetansenettverkene, mellom fylkene innenfor nettverkets virkeområde, og opp mot andre kompetansetilbud i regionen. Målgruppen for ordningen er små matbedrifter med inntil 10 ansatte. Dette kan være primærprodusenter eller næringsmiddelbedrifter med mål om å utvikle, foredle og selge kvalitetsprodukter basert på lokale råvarer eller reiselivsbedrifter som har utviklingsprosjekter i samarbeid med lokalmatprodusenter.

Kompetansenettverkene vil være sentrale bidragsytere til å oppnå regjeringens mål om er at omsetningen av lokalmat skal øke til 25 mrd. kroner innen 2035. Oxford Research kartla i 2024 det offentlige kompetansetilbudet til lokalmatprodusenter. Kartleggingen viste bl.a. at det var behov for et bedre organisert, sammensatt og helhetlig kompetansetilbud, og at det var behov for å videreutvikle det merkantile tilbudet.

Statens forhandlingsutvalg mener at det er en tett kobling mellom det matfaglige tilbudet og behovet for merkantil kompetanse, og det er behov for å se disse to fagområdene i sammenheng. Norsk Mat har frem til nå hatt ansvaret for det merkantile kompetansetilbudet. Statens forhandlingsutvalg foreslår, i tråd med jordbrukets krav, at ansvaret for det merkantile kompetansetilbudet blir flyttet til kompetansenettverkene. Nettverkernes regionale struktur vil også bidra til at flere produsenter får tilgang til et mer samlet kompetansetilbudet. Fylkeskommunene har en sentral rolle i å sørge for at tilbudet av markedstjenester og merkantil kompetanse ses i sammenheng med det øvrige regionale kompetansetilbudet.

Norsk Mat og kompetansenettverkene må i 2025 samarbeide om å sikre erfaringsoverføring og en god overgang til ny organisering. De ansvarlige fylkeskommunene må sammen med kompetansenettverkene også ha tett dialog med Innovasjon Norge som fortsatt skal ha ansvaret for kompetansetilbudet innen strategi og forretningsutvikling.

Stortinget har fastsatt et mål om at 10 pst. av det totale jordbruksarealet skal være økologisk innen 2032, samtidig som det skal stimuleres til økt omsetning og etterspørsel i markedet. Produktutvikling og innovasjon er nødvendig for å få til dette. Over ordningen «Utviklingstiltak innen økologisk landbruk» har det vært utlyst et anbud om produktutvikling av økologisk mat og drikke fra norsk jordbruk, der 2025 er siste året. Nofima har hatt oppdraget, som har bestått av tre deler: Produktutvikling, besøksordning og kurs. Mange av lokalmatprodusentene driver økologisk, og de to sistnevnte delene av Nofimas tilbud er relativt like tilbud som det Kompetansenettverkene tilbyr allerede i dag til økologiske lokalmatprodusenter. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at Kompetansenettverkene overtar oppgavene med besøksordning og kurs for å utvikle økologiske lokalmatprodukter. Den siste delen av oppdraget, produktutvikling, lyses fortsatt ut på anbud over ordningen Utviklingstiltak innen økologisk landbruk.

Statens forhandlingsutvalg forventer at disse endringene samlet vil bidra til økt aktivitet, mer effektiv ressursbruk og et bedre kompetansetilbud, og at det vil legges bedre til rette for utveksling, samarbeid og samordning mellom økologiske og konvensjonelle lokalmatprodusenter, lokalmatnettverk og kompetansetilbudene på regionalt nivå. Kompetansenettverkene må vurdere om økologiske produsenter har særskilte behov som må ivaretas innenfor ordningen. De ansvarlige fylkeskommunene og kompetansenettverkene skal innen 1. november 2025 levere en plan for arbeidet med å innlemme det merkantile kompetansetilbudet inn i det eksisterende tilbudet. I rapportering for 2026 må det synliggjøres hvordan de nye oppgavene både innenfor kompetanse og økologisk produksjon er integrert i nettverkens eksisterende arbeid, og hvordan det samlede tilbudet fra kompetansenettverkene ses i sammenheng med øvrig næringsutviklingsarbeid i fylkeskommunene.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til drift av de fem kompetansenettverkene for lokalmat økes med 7,5 mill. kroner til en samlet bevilgning på 22,5 mill. kroner i 2026. Bevilgningen inkluderer 1,1 mill. kroner til administrasjons- og gjennomføringskostnader. Økningen til kompetansenettverkene skal bidra til å styrke det matfaglige og merkantile tilbudet fra kompetansenettverkene til både konvensjonelle og økologiske lokalmatprodusenter. Fordeling av tilskudd mellom nettverkene framgår av tabell 7.3.

Tabell 7.3 Regionale kompetansenettverk og ansvarlige fylkeskommuner

Ansvarlig fylkeskommune	Kompetansenettverk for lokalmat	Dekker følgende fylker	Forslag 2026 mill. kr ¹	Endring fra 2025
Akershus fylkeskommune	Kompetansenettverket i Øst-Norge	Vestfold, Telemark, Oslo, Akershus, Østfold og Innlandet	5,66	1,89
Rogaland fylkeskommune	Kompetansenettverket i Sør-Norge	Agder og Rogaland	3,84	1,28
Vestland fylkeskommune	Kompetansenettverket i Vest-Norge	Vestland	3,92	1,31
Trøndelag fylkeskommune	Kompetansenettverket i Trøndelag.	Trøndelag og Møre og Romsdal	4,65	1,55
Troms fylkeskommune	Kompetansenettverket i Nord-Norge.	Nordland, Troms og Finnmark	4,43	1,48
Total			22,50	7,5

1. I tillegg kommer 1,13 mill. kroner i administrasjons- og gjennomføringskostnader, jf. total.

7.2.6 Forskning og utvikling

Midler til forskning og utvikling over jordbruksavtalen har som formål å støtte utvikling av ny kunnskap og teknologi i landbruks- og matsektoren. Forskning av høy kvalitet og med relevans for næringen skal bidra til økt matproduksjon, trygg mat, god dyrevelferd og til økt bærekraft og konkurransevne i sektoren. I Meld. St. 11 (2023–2024) omtales tiltak for å styrke konkurransekraften i jordbruket og det gjensidige forholdet mellom jordbruket og den jordbruksbruksbaserte næringsmiddelindustrien. En konkurransekraftig næringsmiddelindustri, som avtager av råvarer fra jordbruket, vil være sentralt for å nå et mål om en førkorrigert selvforsyningsgrad for jordbruksvarer på 50 pst. Meldingen viser også til at det skal legges til rette for økt FoU-aktivitet og innovasjon i sektoren gjennom prioritering av FoU-midler over Landbrukets utviklingsfond.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at FoU for økt nasjonal matproduksjon fortsatt prioriteres høyt, ikke minst av hensyn til totalberedskap og gjeldende geopolitiske situasjon. Videre bør kunnskapsutvikling innen klimatilpasning av planteproduksjonen støttes. I tillegg foreslår Statens forhandlingsutvalg at det prioriteres FoU-midler til teknologiutvikling som kan bidra til økt konkurransekraft i næringsmiddelindustrien, som en konkret oppfølging av Meld. St. 11 (2023–2024). Støtten til det norsk-svenske samarbeidet innen hesteforskning videreføres på samme nivå som tidligere.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til FoU økes med 6,5 mill. kroner til 98,0 mill. kroner for 2026.

Det foreslås å sette av inntil 5 mill. kroner av bevilgningen til gjennomføring av utredninger, der følgende tema prioriteres:

- Muligheter og potensial for robotisering og automatisering i norsk kjøttindustri
- Driverne bak bondens nydyrking. Kunnskap som grunnlag for å målrette virkemiddelbruken i landbruket og andre sektorer, og bidra til å redusere behovet for nydyrking

- Selvforsyning og sammenlignbare tall. Gjennomgang av internasjonale beregninger, og en oppstilling av data, sammenlignet med Norge, hvor beregningsmåten er sammenlignbar.

7.2.7 Stiftelsen Norsk Mat

Stiftelsen Norsk Mat er et felles strategisk verktøy for landbruket, og har som formål å styrke konkurranseevnen til norsk matproduksjon og å skape preferanse for norskprodusert mat. Det skjer gjennom arbeid med kvalitetssikring, kompetanse og synliggjøring av norske konkurransefortrinn og opprinnelse overfor matprodusenter, handel og forbrukere. Stiftelsen har i oppgave å administrere og videreutvikle Kvalitetssystem i landbruket (KSL), godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet, merkeordningene Nyt Norge, Beskyttede Betegnelser og Spesialitet, generisk informasjon om økologisk mat, samt drift og utvikling av databasen lokalmat.no.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen til Stiftelsen Norsk Mat på 78 mill. kroner for 2026. Stiftelsen skal for 2026 arbeide videre med utvikling av KSL og Beskyttede betegnelser. Det settes av 0,5 mill. kroner til evaluering av stiftelsens arbeid med forbrukerrettet informasjon om økologisk mat. Evalueringen skal gjøres av en ekstern evaluator. Landbruksdirektoratet får ansvar for gjennomføringen.

Videre utvikling av KSL

Stiftelsen har de siste årene systematisk arbeidet med å forenkle og utvikle KSL-verktøyet. Det er fortsatt behov for videre utvikling av KSL for å møte forventninger og behov i næringen og i markedet. Stiftelsen vil i 2026 prioritere å innføre gradering og dokumentert lukking av avvik, opplæring av revisorer og å innføre bærekraftsrapportering i grøntnæringen gjennom en tilleggssjekkliste for Farm Sustainability Assessment (FSA).

Statens forhandlingsutvalg understreker at drift og utvikling av KSL er stiftelsens hovedoppgave, og legger til grunn at stiftelsen prioriterer videre utvikling av KSL og innføring av FSA gull for grøntnæringen.

Utvikling av ordningen Beskyttede betegnelser (BB)

BB er en offentlig merkeordning som bidrar til å utvikle og løfte frem det ypperste Norge har innen mat og drikke både med tanke på kvalitet, mathåndverk, og historie om mat- og drikkekultur. Statens forhandlingsutvalg mener stiftelsen må prioritere det langsiktige prosjektet, BB2023, som er startet for å mobilisere flere produsenter til ordningen, og fortsette arbeidet med å gjøre ordningen kjent.

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at merkeordningen Nyt Norge samfinansieres mellom Omsetningsrådet, merkebrukerne og dagligvarehandelen, i tråd med planen styret i Norsk Mat har lagt opp til.

Økologisk mat og landbruk

Stiftelsen Norsk mat skal drive generisk informasjon om økologisk mat rettet mot forbruker. Statens forhandlingsutvalg er enig med jordbrukets forhandlingsutvalg om å sette av 0,5 mill. kroner over ledige midler i 2025 til å evaluere oppdraget.

Stiftelsen skal i 2026 prioritere informasjonsarbeid knyttet til økologisk frukt og grønt. Muligheten for en kobling mot «Det store norske grøntløftet» skal vurderes.

Kompetansetilbudet

Norsk Mat har ansvaret for det offentlige kompetansetilbudet til lokalmatprodusenter innenfor merkantile kurs og kompetansetilbud. Oxford Researchs kartlegging av kompetansetilbudet til lokalmatprodusenter viste at det er et stort behov for å videreutvikle det merkantile tilbudet. Statens forhandlingsutvalg mener at det er en tett kobling mellom det matfaglige tilbudet og behovet for merkantil kompetanse, og det er behov for å se disse to fagområdene i sammenheng. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at kompetansetilbudet som Norsk Mat har ansvaret for legges til Kompetansenettverkene for lokalmat. Norsk Mat og kompetansenettverkene må i 2025 samarbeide om å sikre erfaringsoverføring og en god overgang til ny organisering.

Stiftelsens arbeid innenfor lokalmatområdet vil etter dette være knyttet til merkeordningene Beskyttede betegnelser og Spesialitet, samt Lokalmat.no

7.2.8 Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping

Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping (Utviklingsprogrammet) skal bidra til vekst og verdiskaping innen lokal mat og drikke, reiseliv, jakt- og fisketurisme, reindriftsnæringen, Inn på tunet, innlandsfiske og andre næringer basert på landbrukets og reindriftens ressurser. Innovasjon Norge forvalter programmet, som er et sentralt virkemiddel for å oppnå målsettingene i landbrukspolitikken, og da spesielt for å bidra til vekst, verdiskaping og sysselsetting i distriktene.

Programmet tilbyr finansiering til bedrifter som ønsker å vokse, støtte til etablering av forpliktende bedriftsnettverk, samt støtte til tilpassede kompetansetiltak til bedriftene innenfor forretningsutvikling. Utviklingsprogrammet kan også støtte kompetanse- og produktutvikling for aktører som ønsker å selge jaktopplevelser, og for de som ønsker å videreforedle og selge viltkjøtt. I tillegg skal nasjonale og internasjonale omdømmetiltak i programmet bidra til å øke kunnskap om de næringene programmet dekker, både hos forbrukere, i markedet og i samfunnet generelt, og til å øke kompetanse og bygge nettverk og stolthet i næringen.

Utviklingsprogrammet er et viktig virkemiddel for at målet om en omsetning av lokalmat og -drikke på 25 mrd. kroner innen 2035 skal kunne nås.

Finansieringsvirkemidler

Etterspørselen etter finansiering har falt noe de siste årene. Innovasjon Norge (IN) mener at det er behov for å justere vekstsatsingen, bedriftsnettverkordningen og kompetansesvirkemidlene for å treffe flere virksomheter. Vekstfasen er krevende, spesielt har markedsadgang og økte kostnader vært en utfordring. I 2024 gjennomførte Innovasjon Norge en pilot på skaleringsprogram for åtte mat- og drikkebedrifter. Med utgangspunkt i

erfaringene fra piloten vil skaleringsprogrammet videreføres som en varig ordning under utviklingsprogrammet for å tilføre bedrifter i vekstfasen mer kompetanse.

Det er bekymringsverdig at etterspørselen etter virkemidler som skal bidra til vekst og utvikling, særlig innenfor lokalmat og -drikke der det nå er satt ambisiøse mål, har gått ned. IN må derfor arbeide med å mobilisere til ordningene under Utviklingsprogrammet. Videre må IN vurdere justeringer i virkemidlene for å treffe behovet hos virksomhetene innenfor andre landbruksbaserte næringer. Arbeid med skalering av lokalmat- og drikkebedrifter er viktig for å møte ambisjonene om flere og større vekstbedrifter innenfor programmets målgrupper.

Det skal arbeides videre med å øke antallet reiselivsprosjekter innenfor programmet. En viktig del av dette arbeidet er å styrke koblingen mellom mat- og drikkeprodusenter og reiselivsaktører, bl.a. knyttet til mat langs veien, gjennom ulike aktiviteter og gjennom markedsarbeidet i samarbeid med Visit Norway. Reiselivsprosjekter skal også vurderes inn i arbeidet med å følge opp handlingsplanen for næringsutvikling basert på høstbare viltressurser.

IN skal fortsette å jobbe med andre landbruksbaserte næringer og leveranser til det offentlige, herunder Inn på tunet-tjenester. For mat- og drikkeprodusenter må dette arbeidet ses i sammenheng med det allerede iverksatte pilotprosjektet i Innlandet, hvor produsentnettverk spiller en sentral rolle, samt erfaringer fra arbeidet med Matgledekorpsset og arbeidet til Matvalget.

IN må fortsette arbeidet med å se innsatsen rettet mot landbruk og reindrift i sammenheng.

Omdømmeporteføljen

Omdømmeporteføljen består av tre elementer: (1) Sentrale omdømmetiltak som er støtte til nasjonale og internasjonale arrangement som bidrar til bygging av omdømme og kunnskap om råvarer, produkter og tjenester fra norsk landbruk, (2) Støtte til å styrke mat- og reiselivsregionene, (3) Markedsføring av landbruks- og reindrifbasert reiseliv.

De siste årene har omdømmeporteføljen hatt en dreining mot at fylkeskommunene selv i større grad har fått ansvaret for utviklingen av omdømmetiltak, herunder støtte til regionale og lokale matfestivaler. Innovasjon Norges omdømmeportefølje skal bidra til utvikling og omdømmebygging nasjonalt og internasjonalt.

Oxford Research leverte i 2025 en evaluering av Norges deltagelse på Internationale Grüne Woche (IGW). IGW har vært et viktig tiltak for å bidra til regional og nasjonal utvikling innenfor lokalmat og reiseliv, men det er nå behov for å justere innsatsen. Det anbefales å avslutte deltakelsen på IGW og vurderingen er at alternativ bruk av midlene antagelig vil gi større nytte for Norge som mat- og reiselivsdestinasjon, også fordi næringene er mer modne. I tråd med evalueringsoppdraget lå å det også inne forslag til justering av deltagelsen på IGW dersom deltakelsen opprettholdes. Det er i rapporten foreslått å legge vekt på «Landslaget for norsk lokalmat og reiseliv».

Statens forhandlingsutvalg mener at Norge fortsatt bør være til stede på IGW, men med en justert og nedskalert innsats, og at det behov for å se på hvordan den videre innsatsen skal

innrettes for å videreutvikle lokalmatnæringen og landbruksbasert reiseliv. IGW har betydning for å synliggjøre norsk landbruk og mat i Tyskland, og er også en sentral arena for Norges forhold til Tyskland. I 2026 går den norske deltakelsen på IGW som normalt, ettersom dette er en del av jordbruksavtalen for 2025 og at arbeidet med deltakelse i 2026 må starte på vårparten året før.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det i 2025 og 2026 skal arbeides med alternative innretninger for en norsk deltakelse på IGW fra og med 2027, med forutsetning om at finansieringen over jordbruksavtalen reduseres. Parallelt med dette må innretningen av den øvrige delen av omdømmeporteføljen vurderes for å videreutvikle næringen og øke omdømmet og konkurransekraften til næringen. Arbeidet må skje i dialog med relevante aktører, herunder jordbrukets organisasjoner.

Kompetansetilbud til lokalmatprodusenter

Oxford Research gjennomførte i 2024 en kompetansekartlegging av kompetansetilbudet til lokalmatprodusenter. IN skal fortsatt tilby kompetanse innen strategi og forretningsutvikling, og IN, de ansvarlige fylkeskommunene og kompetansenettverkene må ha tett dialog for å sikre at produsentene får et helhetlig kompetansetilbud.

Samlede føringer for 2026

Innsatsen over Utviklingsprogrammet må ses i sammenheng med andre tiltak som skal bidra til utviklingen av lokalmat og -drikke og andre landbruksbaserte næringer, som en styrking av kompetansenettverkene for lokalmat og støtte til Bondens Marked og Norsk Gardsost. Satsingen på seter i årets tilbud vil også støtte opp under utviklingen av lokalmat og landbruksbasert reiseliv.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at Utviklingsprogrammet reduseres med 10 mill. kroner og at bevilgningen til Utviklingsprogrammet for 2025 settes til 67 mill. kroner. Reduksjonen må ses i sammenheng med at det har vært ubenyttede rammer de to siste årene, samt en reduksjon av kostnadene til IGW.

For 2026 skal IN arbeide med å mobilisere til ordningene under Utviklingsprogrammet og vurdere justeringer i virkemidlene for å bedre treffe behovet hos virksomhetene innenfor andre landbruksbaserte næringer. Det skal arbeides videre med å øke antallet reiselivsprosjekter, og IN skal jobbe med andre landbruksbaserte næringer muligheter for leveranser til det offentlige.

I 2025 og 2026 skal innretningen på omdømmeporteføljen vurderes i forbindelse med arbeidet med å justere innretningen på den norske deltakelse på IGW fra og med 2027, med forutsetning om at finansieringen av IGW over jordbruksavtalen reduseres. Arbeidet må skje i dialog med relevante aktører, herunder jordbrukets organisasjoner.

Som en oppfølging av *Oppskrift for mer lokalmat og -drikke* foreslår Statens forhandlingsutvalg at det gjøres et arbeid for å se på mulighetene for å støtte opp om fellesskapsløsninger knyttet til logistikk- og distribusjon for lokalmat og -drikkeprodusenter, f.eks. det å koble seg på eksisterende distribusjonsløsninger.

7.2.9 Støtte til Bondens marked og Norsk Gardsost

Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til Norsk Gardsost og Bondens Marked Norge i 2026 videreføres med 1 mill. kroner og 2 mill. kroner. Tilskuddet skal benyttes til aktivitet innenfor organisasjonens virke. Støtten skal bidra til å opprettholde aktivitet og fremme kunnskap om og forståelse for norsk landbruksproduksjon og bygge opp under Norge som matnasjon. Organisasjonenes arbeid er et bidrag til å nå regjeringens mål om å øke omsetningen av lokalmat til 25 mrd. kroner innen 2035, bl.a. gjennom å fremme alternative salgskanaler, bygge nettverk, drive kompetansedeling.

7.2.10 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket

Verdiskapningsprogrammet er lagt til Bionova, og har som mål å bidra til produksjon og bruk av fornybar energi internt i landbruket og salg av biovarme til andre samfunnssektorer. Programmet skal også støtte uttesting av ny produksjonsteknologi, som kan redusere klimagassutslippene og øke konkurransekraften for landbruket. Dette vil gi økt verdiskaping basert på landbrukets egne ressurser og bidra til å nå regjeringens mål i klima- og energipolitikken. Jordbruket har selv satt et mål om å utfase bruk av fossil energi til oppvarming innen 2030.

Gårdsvarmeanlegg og varmesalg-sanlegg utgjør fortsatt den største andelen av sakene. Programmets målområde omfatter også anlegg som kombinerer biovarmeproduksjon med strømproduksjon fra solceller. Støtten til rene solcelleanlegg er avvirket. Det er imidlertid åpning for å søke støtte til nye konsepter hvor solceller, batterier, styringssystemer og evt. andre fornybare energikilder benyttes i kombinasjon. Det stilles da samme krav til lønnsomhet som for rene bioenergianlegg. Slike løsninger gir gårdsbruk muligheter for å bli selvforsynt med energi, og muligheter for salg av elektrisitet. Et annet utviklingsområde er produksjon av biokull som sideprodukt til bioenergi. Dette er særlig interessant som et klimatiltak, gjennom binding og lagring av karbon i jord.

Gårdsbaserte biogassanlegg er også et prioritert område innenfor programmet. Det er relativt store gjødselvolum som skal til for å forsvare investeringer i biogass. Investeringer i infrastruktur/utstyr gir økt klimanytte, men dette er kostbart og øker behovet for tilskudd hvis anleggene skal realiseres. Innblanding av andre råstoffkomponenter som f.eks. fiskeslam, gir økt energiutbytte. Framover forventes økt investeringsbehov i biorestlager og gårdsanlegg.

Verdiskapningsprogrammet bidrar også til å introdusere ny klima- og miljøvennlig teknologi i landbruket. Dette gjelder utviklings- og utprøvningsprosjekter for uttesting av ny produksjonsteknologi og nye løsninger på gårdsnivå. Det er en naturlig kobling mot Bioøkonomiordningen under Bionova og innsatsen er rettet mot agritech-bedrifter, også for utvikling av hjemmemarkedet.

Med bakgrunn i rapporten «Tilskudd til teknologi/mobile enheter i jord- og hagebruk» ble det etablert et nytt målområde for programmet gjennom tilskudd til innføring av ny teknologi som skal understøtte omlegging til en mer klima- og miljøvennlig produksjon. Målområdet har dermed en bredere tilnærming til teknologi enn bare «mobile enheter».

Med ny teknologi menes både ny teknologi spesifikt for jord- og hagebruk, f.eks. knyttet til presisjonsjordbruk, samt teknologi som er kjent fra andre områder, men som ikke, eller i beskjeden grad, er tatt i bruk i jord- og hagebruk. Det legges til grunn at det må være markedssvikt som gjør at ønsket teknologi ikke tas i bruk hurtig nok, og at støtten skal gis i en tidsavgrenset introduksjonsfase. Tilskudd skal supplere og ikke overlapse med andre ordninger (f.eks. tilskudd gitt over IBU-ordningen).

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket, som en del av Bionova, med dette kan ta et mer helhetlig ansvar for gode løsninger når det gjelder klima, miljø og utfasing av fossil energi for landbruket og bidra til at målene i klimaavtalen med jordbruket nås.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å redusere bevilgningen til programmet med 10 mill. kroner slik at rammen blir på 227 mill. kroner for 2026. Det vil være rom for både å ivareta behovet for bevilgning til varmeanlegg og ivareta en forventet økning til teknologiprojekter innenfor denne rammen.

7.2.11 Skogbruk

Skogressursene er viktige for sysselsetting og verdiskaping i Norge. En ansvarlig og langsiktig forvaltning av skogressursene er en forutsetning for å produsere skog med kvalitetstømmer og slik bidra til framtidig verdiskaping og karbonbinding. Skogen er også viktig for friluftsliv, naturmangfold og kulturminner, samt for å redusere risiko for flom, skred og ras. Gode avveininger mellom aktivitet og miljøhensyn i skogbruket står sentralt i regjeringens skogpolitikk.

Skog i vekst tar opp CO₂, og aktiv skogskjøtsel med planting, gjødsling og ungskogpleie gir økt CO₂-opptak. Norsk skog hadde et nettoopptak på 17,8 millioner tonn CO₂ ved siste kartlegging (NIR2022). Korrigert for andre arealbrukskategorier i skog- og arealbrukssektoren (LULUCF) ble nettoopptaket i sektoren 13,7 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Regjeringen vil bruke skogen aktivt som en del av klimapolitikken.

Med bakgrunn i at hogsten har økt de siste årene, øker også behovet for planting og ungskogpleie. Skogkultur er viktig for fremtidig virkestilgang, verdiskaping og CO₂-opptak i norske skoger. Klimaplan 2021–2030 peker på at økt skogkulturinnsats kan gi betydelige klimabidrag framover. Regjeringen vil øke tilskuddene til skogplanting, ungskogpleie og andre skogkulturtiltak for å øke CO₂-opptaket som ledd i å sikre ressursgrunnet for industrien.

Et velfungerende skogsvegnett er avgjørende for en lønnsom verdikjede og for tilgang til fornybart råstoff til det grønne skiftet. Prognoser for klimaendringer underbygger et stort investeringsbehov for å gjøre skogsvegnettet mer robust mot klimarelaterte skader framover.

Skogbruksplanlegging med miljøregistreringer sikrer oversikt over skogressurser og miljøverdier, og er et godt beslutningsgrunnlag for skogtiltak og verdiskaping. Skogbruksplanleggingen er også helt sentral for å samle kunnskap om hvor de viktige miljøverdiene er slik at de kan tas hensyn til, og for å kunne dokumentere skogbrukets

miljøinnsats. Miljøregistreringsmetodikken er i samsvar med inndelings- og beskrivelsessystemet til Natur i Norge (Artsdatabanken). Statens forhandlingsutvalg mener det må legges til rette for å dekke etterspørselen etter prosjektmidler til skogbruksplanlegging.

Tilskudd til miljøtiltak i skogbruket kan blant annet gå til langsiktig bevaring og skjøtsel av nøkkelbiotoper, kompensasjon for økte driftsutgifter og fjerning av utenlandske treslag av hensyn til miljøverdier, samt skjøtselstiltak for å ivareta landskap, friluftsliv og kulturminner. Tiltakene skal gjennomføres i tråd med forskrift om nærings- og miljøtiltak i skogbruket.

Kompetansehevende tiltak er sentralt for gjennomføringen av skogpolitikken. Skogkurs er en viktig aktør i denne sammenheng, og har et bredt kurstilbud som omfatter alt fra driftsteknikk til miljøregistreringer og kunnskap om lukkede hogster. Tilbudene retter seg mot både offentlig og privat veiledningsapparat, skogeiere, skogsarbeidere og entreprenører over hele landet. Løpende kompetanseheving er en forutsetning for skogeiernes muligheter til selv å kunne legge til rette for økt verdiskaping med basis i eiendommens ressurser. Som en del av dette har Skogkurs også kurs om jakt, vilt, viltkjøtt og utmarksnæring.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke avsetningen til skogbrukstiltak med 10 mill. kroner, til 285 mill. kroner for 2026, hvorav 3 mill. kroner øremerkes til tilskudd til miljøtiltak i skogbruket. Fordelingen mellom de ulike virkemidlene vil gjøres etter drøftinger mellom avtalepartene. Skogbrukets næringsorganisasjoner inviteres til å delta.

7.2.12 Bekjempelse av villsvin

Med bakgrunn i regjeringens mål om å utrydde villsvin i Norge og Handlingsplan mot villsvin 2020–2024 med tillegg fra Mattilsynet og Miljødirektoratet i desember 2023, foreslår Statens forhandlingsutvalg at det settes av 2,5 mill. kroner til bekjempelse av villsvin i 2026. Det foreslås å videreføre «Villsvinprosjektet» for effektiv jakt og innsats for overvåking av utviklingen i bestandsstørrelse, spredning og arealbruk hos villsvin.

7.2.13 Tilskudd til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

Formålet med tilskudd til konfliktforebyggende tiltak er å redusere konflikter mellom reindrift og jordbruk, i tillegg til konflikter mellom reindrift og andre berørte parter. Tilskuddsordningen er regulert i forskrift til reindriftsavtalen, og forvaltes av Statsforvalteren i Trøndelag. Reindriftsavtalen 2025/2026 er det satt av 3,0 mill. kroner til ordningen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 3,0 mill. kroner til ordningen over jordbruksavtalen, en avsetning på samme nivå som over reindriftsavtalen. 0,1 mill. kroner av totalrammen settes av til administrasjon, fordelt likt på reindriftsavtalen og jordbruksavtalen.

7.3 Natur, miljø og klima

Natur-, miljø- og klimasatsingen over jordbruksavtalen skal bidra til å opprettholde kulturlandskapet og til å redusere miljøbelastningen fra jordbruket, herunder utslipp til luft og vann. Flere av miljøordningene bidrar også til bedre agronomi. Det er viktig for regjeringen å innrette virkemidlene i jordbrukspolitikken slik at de støtter opp under rettferdig og bærekraftig omstilling av jordbruket til et lavutslippssamfunn, samtidig som øvrige mål for jordbruket tas hensyn til. Dette gjelder både arbeid med natur- og miljørettede tiltak og reduksjon av klimagasser, herunder oppfølging av intensjonsavtalen om klima med jordbruket. Jordbruksavtalen er over tid vridd i en mer klima- og miljøvennlig retning, og vridningen skal fortsette. Statens forhandlingsutvalg vektlegger i årets jordbruksforhandlinger følgende på natur-, miljø- og klimaområdet i statens tilbud:

- Oppfølging av klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket, med styrking av kunnskapsgrunnet om klimatilpasning, tiltak som bidrar til reduserte utslipp av metan og lystgass og bedre klimatilpasning
- Kraftfull satsing på drift og tilrettelegging for seterdrift
- Oppfølging av nylig fastsatt gjødselregelverk
- Oppfølging av Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden med tilskuddsmidler som skal stimulere til gjennomføring av avrenningsreduserende tiltak.

Regjeringen har også etablert og styrket Bionova, som er et viktig verktøy både for oppfølging av intensjonsavtalen om klima og for å utvikle den biobaserte sirkulærøkonomien. Konkretisering av Statens forhandlingsutvalg sine prioriteringer blir omtalt under de ulike ordningene.

7.3.1 Samlet oversikt over natur, miljø- og klimasatsing i jordbruksavtalen for 2025

Statens forhandlingsutvalg foreslår å avsette 10 805 mill. kroner til ordninger med klima- og/eller miljøformål i 2026, dette er 258 mill. kroner mer enn det som ble avsatt for 2025. I tillegg avsettes 83 mill. kroner fra ledige midler i 2025. Tabell 7.4 gir en oversikt over den samlede satsingen på natur, miljø- og klimaområdet i statens tilbud.

Tabell 7.4 Oversikt over ordninger på jordbruksavtalen med natur-, miljø- og/eller klimaeffekt, mill. kroner i 2026

Kap. 1150		2025	2026	Endring
Post 50	Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	220	230	10
Post 50	Drenering av jordbruksjord ¹⁾	148	151	3
Post 50	Tiltak i beiteområder	32	42	10
Post 50	Nasjonalt tilskudd til seterdrift med melkeproduksjon	0	10	10
Post 50	PRESIS	4	0	-4
Post 50	Klima- og miljøprogram	40	34	-6
Post 50	Klimasmart Landbruk ²⁾	12	12	0
Post 50	Utvalgte kulturlandskap og verdensarvområdene	25	27	2
Post 50	Biogass	23	30	7
Post 50	Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	237	227	-10
Post 50	MetanHUB ³⁾	10	15,5	5,5
Post 50	Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler	15	16	1
Post 50	Utviklingsmidler økologisk landbruk	15	13	-2
Post 50	Landbrukets økoløft	0	2	2
Post 73.13	Pristilskudd økologisk melk	22,2	26,7	4,5
Post 73.19	Prisnedskrivning økologisk korn mm.	58,3	65,6	7,3
Post 74.16	Beitetilskudd	2334,9	2413,2	78,3
Post 74.17	Areal- og kulturlandskapstilskuddet	6072,1	6136,3	64,2
Post 74.19	Regionale miljøprogram (RMP)	1106,1	1136,1	30,0
Post 74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	169,2	171,4	2,2
Post 77.11	Støtte til avlsorg., klimakammer	2	2	0
Post 77.13	Energirådgiving i veksthussektoren	1	2	1
Post 77.13	Tilskudd til klimarådgiving	0	30	30
Post 21	Klimasmart landbruk – ny digital plattform	0	12	12
Sum virkemidler natur, miljø og klima		10 546,7	10 804,9	258,1

1. 67 mill. kroner fra ledige midler i 2025

2. + 12 mill. kroner fra ledige midler i 2025 og 12 mill. kroner på post 21 i 2026

3. 4 mill. kroner fra ledige midler i 2025

7.3.2 Overordnede rammebetingelser og prioriteringer på klima-, natur og miljøområdet

7.3.2.1 Rammebetingelser på klimaområdet

Av Parisavtalen går det frem at vi må bedre evnen til å møte negative klimaendringer og kutte klimagassutslipp på en måte som ikke truer matproduksjonen. Av regjeringens politiske plattform fremgår det at regjeringen ikke vil innføre avgift på klimagassutslipp som følger av biologiske prosesser. Videre vil regjeringen oppfylle staten og landbrukets avtale om kutt av klimagassutslipp i jordbruket ved hjelp av nye verktøy. Det viktigste

nye verktøyet er Bionova, en finansieringsmekanisme som blant annet skal støtte klimatiltak i landbruket.

Klimaloven forplikter regjeringen til årlig å rapportere til Stortinget på klimamål-oppnåelse. Regjeringens klimastatus og -plan (også kalt Grønn bok) legges frem sammen med statsbudsjettet hvert år og er regjeringens svar på denne forpliktelsen. Klimastatus og -plan viser hvordan regjeringen ligger an til å nå klimaforpliktelser og -mål, samt oppsummerer regjeringens klimapolitikk for å nå de lovfestede klimamålene. Regjeringens klimastatus- og plan for 2026 vil bygge videre på hovedgrepene i klimamelding 2035.

Klimautvalget 2050 la i november 2023 frem NOU 2023: 25 *Omstilling til lavutslipp – Veivalg for klimapolitikken mot 2050*. Utvalget pekte på at klimapolitikken må favne bredere og legge mer vekt på langsiktige hensyn. Utvalgets rapport har vært et viktig underlag for Meld. St. 25 (2024–2025) *Klimamelding 2035 – på vei mot lavutslippssamfunnet* som regjeringen la frem i april. Klimamelding 2035 staker ut kursen for klimapolitikken frem til 2035 frem mot nytt Parismål i 2035, og videre mot lavutslippssamfunnet i 2050. Innen 2050 skal Norge være et lavutslippssamfunn med lave eller ingen utslipp i alle sektorer. Meldingen legger vekt på hvordan klimapolitikken kan støtte opp under effektiv bruk av ressurser og rettferdig omstilling. Den omtaler blant annet framtidens matsystem på vei mot lavutslippssamfunnet. Stortinget behandler klimameldingen i juni 2025.

I Klimamelding 2035 slås det fast at intensjonsavtalen om klima mellom regjeringen og jordbruket fra 2019 ligger til grunn for regjeringens klimaarbeid i sektoren fremover, og at regjeringen vil vurdere å invitere jordbrukets organisasjoner til reforhandlinger av intensjonsavtalen om klima for perioden 2031 til 2035. Videre fremgår det av hovedoppgaven for jordbruket i klimasammenheng er å redusere utslippene i tillegg til å øke opptaket av CO₂, uten at klimaomstillingen fører til karbonlekkasje. Det legges derfor vekt på å redusere utslippene per produserte enhet. Utviklingen av virkemidler skal følges opp i de årlige jordbruksoppgjørene. Regjeringen vil innrette virkemidlene i jordbrukspolitikken slik at de støtter opp under rettferdig og bærekraftig omstilling av jordbruket til et lavutslippssamfunn, samtidig som øvrige mål for jordbruket tas hensyn til. Jordbruket har selv levert en klimaplan som synliggjør hvordan jordbruket følger opp intensjonsavtalen om klima.

Å bedre kunnskapen og praksisen for opptaket av karbon i jord, jordhelse og bærekraftig bruk av jordbruksarealene, blir et viktig arbeid framover. I 2020 sluttet Norge seg til «Fire promille-initiativet» om karbonlagring i jord, som ble lansert under klimatoppmøtet i Paris i 2015. I Klimamelding 2035 fremgår det at regjeringen vil utrede næringsrettede virkemidler for å fremme økt karbonlagring som også styrker naturens andre økosystemtjenester, på land og til havs.

Klimaendringer kan gi nye muligheter for produksjon som bøndene vil utnytte, men endringene vil også medføre stor usikkerhet. Utvikling av tilpasset teknologi og forskningsbasert og praktisk agronomisk kunnskap, er en forutsetning for å lykkes under mer krevende værforhold. Det fremgår av regjeringsplattformen at regjeringen vil styrke klimaberedskapen. Varmere klima fører med seg et uforutsigbart værmønster der flom og

skred, skogbranner, jorderosjon, steinsprang og tørke vil forekomme oftere. Samfunns-sikkerheten utfordres og tilgangen på livsviktige naturressurser trues. Behovet for klimatilpasning er stort og økende. Regjeringen la frem Meld. St. 26 (2022–2023) *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn* i juni 2023. Meldingen inneholder regjeringens plan for det nasjonale arbeidet med klimatilpasning for perioden 2024–2028. Regjeringen har satt ned et ekspertutvalg som skal fremskaffe mer kunnskap om samfunnsøkonomiske konsekvenser av klimaendringene. Utvalget skal levere sin rapport innen 1. juli 2026. Som en oppfølging av klimatilpasningsmeldingen skal det settes ned en bredt sammensatt arbeidsgruppe som skal gjennomgå klimatilpasning i landbruket. I jordbruket er det viktig med innsats som bidrar til å binde jordsmonnet, lagrer karbon, beskytter mot erosjon og som er viktig for overvannshåndtering og flomdemping. Dette er nærmere omtalt i Meld. St. 27 (2023–2024), *Tryggare framtid - førebudd på flaum og skred*.

Riksrevisjonen arbeider for tiden med en undersøkelse om hvordan Landbruks- og matdepartementet legger til rette for reduksjon i utslipp av klimagasser fra jordbruket, rapporten blir offentlig i juni 2025.

7.3.2.2 Rammebetingelser for arbeidet med å redusere avrenningen til vann

I tråd med vannforskriften, som implementerer EUs vanndirektiv i norsk rett, fastsetter de regionale vannforvaltningsplanene miljømål for alt vann, både elver, innsjøer, kystvann og grunnvann. Gjeldende vannforvaltningsplaner, med tilhørende tiltaksprogrammer, gjelder for årene 2022–2027. Planarbeidet viser at jordbruk fremdeles er en av hovedpåvirkene på vannet i Norge, og en av hovedårsakene til at miljømålene ikke er nådd for mange av vannforekomstene. Regjeringen fastsatte i april 2025 nye nasjonale føringer for vannforvaltningsarbeidet. Av de nasjonale føringene fremgår at det er behov for en forsterket innsats for å redusere avrenningen og oppnå målet om god tilstand i alle jordbrukspåvirkede vannforekomster. Statsforvalterne har hjemmel etter jordlova til å fastsette regionale krav for å sikre miljøforsvarlig drift av jordbruksareal. Så langt har Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus, Statsforvalteren i Vestfold og Telemark og Statsforvalteren i Innlandet vedtatt forskrift om regionale miljøkrav, med krav om bl.a. redusert høstpløying. Ny gjødselbruksforskrift gir også statsforvalteren hjemmel til å stille strengere krav til lagring og bruk av gjødsel i særlig utsatte områder der de nasjonale kravene ikke vil være tilstrekkelige for å nå miljømålene.

7.3.2.3 Rammebetingelser for arbeidet med å ivareta verdier knyttet til naturmangfold og kulturmiljø i jordbrukslandskapet

Det er et viktig landbrukspolitisk mål å sikre bærekraftig ressursforvaltning med et sterkt vern av jordsmonnet, og bedre ivaretagelse av naturmangfoldet og kulturlandskapet.

Stortinget vedtok ny jordvernstrategi 16. juni 2023, i forbindelse med behandlingen av jordbruksoppgjøret. I den nye jordvernstrategien er målet for omdisponering av dyrket mark skjerpet fra maksimalt 3000 dekar (målet fra 2021) til maksimalt 2 000 dekar per år. Målet skal nås innen 2030. Landbruket har et ansvar for å følge opp disse målene gjennom god forvaltning og drift av sine arealer.

Høsten 2024 la regjeringen frem Meld. St. 35 (2023–2024) *Bærekraftig bruk og bevaring av natur – Norsk handlingsplan for naturmangfold*. Med stortingsmeldingen følges de globale målene for naturmangfold opp. Meldingen gjennomgår status og gir retning for Norges arbeid med naturmangfold i årene framover. I meldingen vises det til at jordbruk har lange tradisjoner for bærekraftig forvaltning som tar hensyn til miljø, kulturlandskap og naturmangfold. Arealbruksendringer, i form av nedbygging og intensivering på en side og opphør i landbruksdrift på en annen, gir utfordringer for natur- og kulturlandskapsverdiene. Tilstanden til arts mangfoldet i kulturlandskap og åpent lavland er identifisert å være middels god, og med negativ utvikling. Utstrakt bruk av beite i innmark og utmark er framhevet som den driftsformen som i større utstrekning er i stand til å videreføre naturverdier som er opparbeidet i tidligere tider.

Som del av meldingen la regjeringen frem meny av tiltak for å bedre tilstanden i skog, og som oppfølging vil regjeringen legge frem tilsvarende menyer av tiltak for fjell og for kulturlandskap og åpent lavland. Meldingen vektlegger bærekraftig bruk og forvaltning av jordbruksarealene gjennom variert bruk av inn- og utmark og gjennom å styrke den miljømessige bærekraften innenfor mer ensidige og intensive driftssystem. Styrket arealforvaltning, effektive restaureringstiltak, og tiltak mot forurensning er andre elementer i handlingsplanen som berører jordbruket.

Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø er en oppfølging av Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*, og skal bidra til at et mangfold av kulturmiljø blir bevart og tatt i bruk som ressurs i en bærekraftig samfunnsutvikling. I desember 2024 ble den norske seterulturen skrevet inn på UNESCO-listen over immateriell kulturarv.

Landbruksarealene er viktige områder for utøvelse av friluftsliv, og det er derfor viktig å gi allmennheten mulighet for ferdsel i landskapet.

Regjeringen følger opp tiltaksplanen for bekjempelse av fremmede skadelige arter (2020–2025) og tiltaksplanen for pollinerende insekter (2021–2028). Det er også et tverrsektorielt samarbeid om tiltak for truet natur. Sektorvise tiltak for naturmangfold skal bidra til å nå det nasjonale målet om at ingen arter og naturtyper skal utryddes, og at utviklingen til truet natur, nær truet natur og naturtyper skal bedres.

7.3.3 Intensjonsavtalen om klima mellom staten og organisasjonene i jordbruket

I juni 2019 inngikk staten og organisasjonene i jordbruket en intensjonsavtale med mål om å redusere klimagassutslippene og øke opptak av karbon tilsvarende 5 mill. tonn CO₂-ekv. samlet for årene 2021–2030. Avtalen omfatter klimatiltak som kan tilskrives all jordbruksaktivitet innen sektorene jordbruk, transport, oppvarming og arealbrukssektoren (unntatt skog) i det offisielle utslippsregnskapet. Det er etablert en regnskapsgruppe, bestående av avtalepartene, som skal gjøre opp status for progresjon og utvikling i arbeidet med å følge opp avtalen. Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet utgjør sekretariatet for regnskapsgruppa. Det vises til kap. 3.5.1. for rapportering fra regnskapsgruppa.

Regnskapsgruppa skal også bidra til å utvikle kunnskapsgrunnlaget om klimagassutslipp og opptak fra jordbruket og effekt av tiltak, ved å initiere utviklingsprosjekter og følge med på relevant forskning som kan ligge til grunn for videreutvikling av nasjonal utslippsmetodikk.

Statens forhandlingsutvalg mener det blir viktig å finne egnet løsning for bokføring som godskriver effekten av bl.a. redusert nydyrkingstakt for neste hovedrapport i 2026 fra regnskapsgruppa.

Statens forhandlingsutvalg slutter seg til innspillet fra regnskapsgruppa om at prioriterte utviklingsprosjekter i 2025 er å følge opp arbeid med kvalitetssikring og identifisering av mulige forbedringer i aktivitetsdata som brukes i jordbrukssektoren i det nasjonale utslippsregnskapet og undersøke hva som skal til for å bokføre effekter av fangvekster og biokull. Fremover skal regnskapsgruppa vurdere bruk av data og metoder fra Landbrukets klimakalkulator i rapportering etter avtalen, og eventuelt på sikt i nasjonale beregninger, undersøke muligheter for forbedret datagrunnlag for beregninger av utslipp fra gjødsellager og husdyrrom og vurdere ev. andre relevante utviklingsprosjekter.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 2,5 mill. kroner over Klima- og miljøprogrammet i 2026 til prosjekter prioritert av regnskapsgruppa. Inntil 0,5 mill. kroner kan brukes til bistand fra SSB og NIBIO i arbeidet med rapportering og utviklingsprosjekter.

7.3.4 Oppfølging av arbeidsgruppe klimagassutslipp og husdyrtilskuddet

Utslipp av metan fra husdyrproduksjonen utgjør om lag halvparten av klimagassutslippene som bokføres sektoren jordbruk i utslippsregnskapet. Det er viktig at det arbeides for å redusere utslipp fra jordbruket, både som et bidrag for å nå Norges klimamål og for å oppfylle forpliktelsene i intensjonsavtalen om klima mellom staten og organisasjonene i jordbruket. Å redusere utslippene gjennom redusert dyretall og produksjon, vil kunne føre til økt import dersom ikke endringen i produksjonen følges av redusert innenlands forbruk. Samtidig skal andre landbrukspolitiske mål ivaretas. I jordbruksoppgjøret 2023 ble partene enige om å nedsette en arbeidsgruppe med formål å foreta en vurdering av hvordan en kan utvikle husdyrtilskuddene til storfe og småfe fra å være et rent husdyrtilskudd til også å være et tilskudd som også bidrar til reduserte klimagassutslipp fra husdyrproduksjonen. Med bakgrunn i regjeringens strategi for økt selvforsyning og mandatet for arbeidsgruppa om at målene for landbrukspolitikken skulle ligge til grunn for arbeidet, vurderte gruppen tiltak og insentiver som bidrar til reduserte klimagassutslipp fra husdyrproduksjonen per produserte enhet. Arbeidsgruppa leverte sin rapport 31.10.2024¹⁷. Rapporten skulle danne grunnlag for videre oppfølging i jordbruksoppgjøret 2025.

I rapporten ble det gjort overordnede vurderinger av tiltak som vil redusere klimabelastningen fra det grovfôrbaserte husdyrholdet, og insentiver for å gjennomføre disse tiltakene. Arbeidsgruppa oppsummerte områder der det er behov for å gjøre nærmere

¹⁷ [rapport-fra-partssammensatt-arbeidsgruppe_klimagassutslipp-og-husdyrtilskudd.pdf](#)

vurderinger som; regelverksutforming, kombinasjon av virkemidler, innfasingstid, krav til dokumentasjon, utforming av virkemiddel, kostnader m.m. Arbeidsgruppa vurderte tre ulike tiltak for å redusere klimabelastningen fra husdyrproduksjonen, som i utgangspunktet kan tenkes å være egnet å koble til husdyrtilskuddet; klimarådgivning, metanreduserende fôrvarer og bedre kvalitet på grovfôret.

I 2021 ble det innført tilskudd til klimarådgivning over Regionalt miljøprogram (RMP). Jf. kap. 7.3.9. ble det bestemt i jordbruksoppgjøret 2024 at tilskuddet skal etableres som egen tilskuddsordning. Bakgrunnen for beslutningen var et ønske om økt oppslutning om klimarådgivning. Klimarådgivning er rådgivning som tar for seg en helhetlig gjennomgang av utslipp og opptak av klimagasser på gården, med sikte på å gjennomføre klimatiltak i jordbruksproduksjonen hos enkeltforetak. Som en del av rådgivningen settes det opp en tiltaksplan. Tiltaksplanen skal gi bonden kunnskapsgrunnlag og motivasjon for å gjennomføre tiltak og driftsforbedringer for å redusere utslipp og tilpasninger til et endret klima.

Innfasing av metanreduserende fôrvarer vil være et viktig bidrag for å nå de målene for klimagassreduksjoner innen 2030 som Norge har forpliktet seg til og for å nå målet i klimaavtalen. I regjeringens Klimastatus og -plan for 2025 har som mål at metanreduserende fôrvarer kan tas i bruk fra og med 2027¹⁸. Det legges til grunn at metanhemmere vil kunne gi 20 pst. reduksjon i enterisk metan fra melkekyr, kviger, okser og ammekyr innen 2030. Prosjektet MetanHUB er i god rute, jf. kap. 7.3.11.4, med uttesting av ulike typer metanreduserende fôrvarer og starter nå også med uttesting på andre dyr enn melkeku, som ammeku, geit og sau. Statens forhandlingsutvalg mener fremdrift og faglighet er viktig for å lykkes i dette arbeidet, både med tanke på rekruttering av foretak for uttesting, utviklingsarbeidet som skjer i regi av MetanHUB og for utviklingen av markedet for metanreduserende fôrvarer.

Statens forhandlingsutvalg mener det er viktig for å nå målet som er satt i intensjonsavtalen om klima mellom staten og organisasjonene i jordbruket, at utslippene reduseres per produserte enhet i husdyrproduksjonen. Viktige faktorer for å oppnå reduserte utslipp per produserte enhet er god dyrehelse, god agronomisk praksis, avlsutvikling og implementering av metanreduserende fôrvarer. Økt oppslutning om klimarådgivning på gårdsnivå er også viktig for økt kunnskap og oppslutning om klimatiltak.

Det er allerede knyttet krav til flere typer tilskudd på jordbruksavtalen. For eksempel framgår det av § 4 i forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket at tilskuddet avkortes dersom det avdekkes inngrep som forringer kulturlandskapet eller vedbrudd på kravet om to meters vegetasjonssone mellom jordbruksareal og vassdrag.

I kravet fra jordbruket foreslås det at grovfôrprøver kan stilles som krav/vilkår for husdyrtilskuddet. Statens forhandlingsutvalg mener det i stedet bør innføres krav knyttet til gjennomføring av klimarådgivning med en tilhørende tiltaksplan. Statens forhandlingsutvalg foreslår følgende:

¹⁸ [Regjeringens klimastatus og -plan](#)

- Fra 2027 stilles det krav om klimarådgiving med tilhørende tiltaksplan. Kravet hjemles i Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket og gjelder alle søkere av produksjonstilskudd fra søknadsåret 2027. Det foreslås at rådgiving med oppdatering av tiltaksplanen må gjennomføres hvert 5. år.

Det er viktig med god oppslutning om bruk av metanreducerende fôrvarer, jf. målet regjeringen har satt seg i Klimastatus og -Plan for 2025. Det gjenstår også fortsatt en del spørsmål som må besvares for å sørge for tilfredsstillende implementering. Det er også behov for å gjøre vurderinger knyttet til håndtering av tid på beite og andre relevante agronomiske forhold, markedsmuligheter for tilgang til fôrvarer og kostnader knyttet til kjøp og tildeling, og ev. investering i utstyr. Det må også gjøres en vurdering av avgrensning for eventuell virkemiddelbruk. Så langt det lar seg gjøre må det gjøres rede for verifisert klimaeffekt under norske forhold ved bruk av ulike fôrvarer slik at effekten kan godskrives i klimagassregnskapet. Det bør gjøres vurderinger knyttet til omdømmemessige utfordringer i dialog med bransjen. Statens forhandlingsutvalg vil diskutere aktuelle løsninger med jordbruket for hvordan målet som er satt i regjeringens Klimastatus og -plan kan nås.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at Landbruksdirektoratet får i oppdrag frem til jordbruksforhandlingene 2026 å vurdere og komme med forslag til hvordan krav om klimarådgiving kan utformes, og behov for opptrapping og gradvis implementering jf. rapporten fra arbeidsgruppen.

7.3.5 Oppfølging av Helhetlig plan for Oslofjorden

«Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv» ble lagt frem i mars 2021. Jordbruket og kommunale avløp tilfører en vesentlig andel nitrogen til Oslofjorden. Tilførselene fra jordbruket kommer fra arealer i nedbørsfeltene som drenerer til fjorden, og omfatter nesten hele Østlandet. Det er vært en omfattende satsing på redusert avrenning til spesielt kornområdene i dette området siden miljøprogramsatsingen startet i 2005. De siste jordbruksoppkjørene har det vært enighet om en ytterligere satsing på vannmiljøtiltak i områder som drenerer til Oslofjorden, «Oslofjordfylkene» (Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus, Innlandet og Vestfold og Telemark). I tillegg er det nå innført forskrifter om regionale miljøkrav for jordbruket i store deler nedbørsfeltet til Oslofjorden. Miljøkravene legger begrensninger på driften av store deler av jordbruksarealene som gir rett på RMP-tilskudd. Den nylig fastsatte gjødselbruksforskriften vil også bidra til redusert avrenning av nitrogen og fosfor til vassdragene. De siste fem årene er om lag 1 mrd. kroner innvilget til vannmiljøtiltak i Oslofjordområdet gjennom de Regionale miljøprogrammene, i tillegg er også SMIL-ordningen styrket betydelig.

Statens forhandlingsutvalg vil også vise til arbeidet med *Helhetlig plan for bærekraftig bruk av nitrogen* som vil være ferdigstilt til jordbruksforhandlingene 2026, med forslag til innsatsområder, tiltak og virkemiddelbruk.

I årets jordbruksforhandlinger foreslår Statens forhandlingsutvalg å videreføre den kraftfulle satsingen på Oslofjorden gjennom fortsatt øremerking av 170 mill. kroner til

vannmiljøtiltak over RMP og prioritering av området gjennom styrking av SMIL-ordningen med 10 mill. kroner og en generell styrking av RMP med 30 mill. kroner.

7.3.6 Oppfølging av revidert gjødselbruksforskrift

Ny gjødselbruksforskrift ble fastsatt 31.1.2025. Forskriften gir behov for relativt store omstillinger i jordbruket, men det er funnet løsninger som ivaretar matproduksjonen, samtidig som avrenningen til vassdrag reduseres og ressursene utnyttes på en god måte. De kravene som innebærer de største endringer fra tidligere tar først til å gjelde fra 2027. Denne overgangstiden gjelder blant annet nye spredefrister og strammere fosforgrenser som skal gjelde felles for alle gjødselslag. Statens forhandlingsutvalg mener det er behov for å avlaste foretakene for konsekvensene av strammere krav, og vil fremheve følgende elementer i tilbudet som de mest sentrale:

- Forslag om økt ramme over IBU-ordningen. Det kan gis investeringstilskudd til bygging og oppgradering av gjødsellager med tekniske løsninger som reduserer utslipp til luft og vann, samt tilsvarende lager til biorest og øvrig organisk gjødsel. Felleslager for biorest kan støttes.
- Forslag om økt ramme over RMP, som følger opp satsing på miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. Miljøvennlige spredemetoder kan gi mer fleksibilitet i valg av spredetidspunkt gjennom vår og sommer, og kan bidra positivt i møte med strammere krav om når det er tillatt å spre, og i hvilke mengder.
- Forslag om styrking av tilskudd for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg.
- Det stimuleres til bygging av gårdsbaserte biogassanlegg og anlegg for biorest over Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket
- Det arbeides med ny digital løsning og forvaltningsverktøy for implementering av gjødselbruksforskriften.

7.3.7 Arbeid med å redusere matsvinn

Mindre matsvinn vil bidra til å redusere klimagassutslipp ved at behovet for produksjon av alle typer matvarer reduseres. Norge har forpliktet seg til å følge opp FNs bærekraftsmål, herunder mål om at matsvinnet globalt skal halveres innen 2030. I 2017 ble det undertegnet en avtale om reduksjon av matsvinn mellom fem ministre, inkl. landbruks- og matministeren, og en samlet matbransje med mål om å halvere matsvinn innen 2030. I april 2025 la regjeringen frem forslag til ny lov om forebygging og reduksjon av matsvinn (matsvinnloven). Formålet med lovforslaget er å bedre ressursutnyttelsen ved å hindre at næringsmidler går ut av verdikjeden.

Landbruksdirektoratet har ansvar for å kartlegge matsvinnet fra jordbrukssektoren. Tall for 2023 viser at matsvinnet for alle jordbruksproduksjoner i 2023 samlet er lavt og totalt utgjør 52 681 tonn, som er et svinn på 2,3 pst. for alle produksjoner¹⁹. Det var en reduksjon i matsvinnet på 15 pst. for 2023 sammenliknet med året før. Det kan være

¹⁹ [Matsvinn i jordbrukssektoren - Landbruksdirektoratet](#)

relativt store endringer mellom år i både produksjon og matsvinn for planteproduksjonene, avhengig av vekstsesonger og værforhold.

Landbruksdirektoratet peker i rapporten *Matsvinn i grøntsektorens primærledd. Årsaker og tiltak* fra 2023 på arbeid med å øke kvalitetene på avlingen som sentralt i arbeidet med å redusere matsvinn i grøntsektoren. Ved å etablere eller styrke virkemidler som bidrar til at produsentene oppnår bedre kvalitet og bevaring av kvalitet, vil matsvinnet kunne reduseres både i primærleddet og senere i verdikjeden. For å få full effekt av å sortere ut mindre i primærleddet, kreves det også tiltak rettet mot å endre de markedsmessige forutsetningene. Det gis allerede støtte til en rekke tiltak over jordbruksavtalen som bidrar til god kvalitet og til redusert matsvinn i primærleddet.

7.3.8 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram (NMP) skal bidra til å nå nasjonale klima- og miljømåle, herunder mål om et bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser og ivareta internasjonale forpliktelser gjennom å målrette miljøarbeidet i jordbruket. NMP for perioden 2023–2026 gir enn samlet fremstilling av hvordan myndighetene legger til rette for jordbrukets oppnåelse av mål for miljø og klima. Tiltakene i programmet bidrar til et åpent og variert jordbrukslandskap, til at et bredt utvalg av landskapstyper og særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjøttes, samt til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensing og tap av næringsstoffer til luft og vann. Ordningene som ligger i NMP forvaltes på ulike nivåer. Ordningene som forvaltes nasjonalt har generelle krav knyttet til seg, og skal bidra til å gi generelle miljøgoder som eksempelvis åpent kulturlandskap. Miljøkravene er innlemmet i Kvalitetssystemer i landbruket (KSL). Ordningene som forvaltes regionalt og lokalt skal ivareta utfordringer som krever større grad av målretting enn det som er mulig i de nasjonale tilskuddene. Nasjonalt miljøprogram er inndelt i ni miljøfaglige tema der jordbruket har et sektoransvar.

7.3.8.1 Nytt nasjonalt tilskudd til seterdrift med melkeproduksjon

Seterkulturen har en lang og rik tradisjon i Norge. I desember 2024 ble den norske seterkulturen skrevet inn på UNESCO-listen over immateriell kulturarv. Ressursutnyttelse og matproduksjon er grunnlaget og årsaken til at seterdriften eksisterer. På de setrene som er igjen blir det drevet bærekraftig utnyttelse av utmarksressursene. De fylkene som har flest setre i drift er Innlandet og Trøndelag.

I jordbruksforhandlingene 2023 ble det fastsatt et nytt mål om setring: *Seterdrift med melkeproduksjon, med tilhørende miljøverdier og mattradisjoner, er fortsatt et viktig bidrag i norsk bærekraftig jordbruk*. Dette var en oppfølging av seterutredningen som ble ferdigstilt samme år. Den langvarige og varierte bruken av naturressursene i seterområdene har til sammen skapt store estetiske, kulturhistoriske og biologiske kvaliteter som også opplevelsese- og reiselivsnæringene drar stor nytte av.

For å sikre fortsatt seterdrift er det et behov for investeringer. Dette kan være behov for å endre eller utvide bygninger fordi seteranleggene er for små eller ikke tilfredsstillende dagens krav, eller behov for vedlikehold og oppgradering av infrastruktur som veier og energiforsyning. For å ytterligere legge til rette for at melkebonden kan foreta nødvendige

oppgraderinger på setra med formål om langsiktig drift, innføres et nytt tilskudd som gjelder investeringer i seterdrift med melkeproduksjon. Tilskuddet er et supplement til øvrige ordninger som støtter opp om seterdrift, jf. kap 6.4.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en avsetning på 10 mill. kroner til ordningen for 2026. Ordningen forvaltes av Landbruksdirektoratet, basert på følgende kriterier:

- Det innvilges 500 000 kr per seter som et engangstilskudd i henhold til godkjent kostnadsoverslag.
- Tilskuddet gjelder kun setre med melkeproduksjon. Produksjonsperioden skal være minst fire uker per sesong. Melken som blir produsert skal leveres til meieri eller foredles på setra. Produksjonen skal tilsvare minimum 45 liter kumelk, 25 liter geitemelk eller 15 liter sauemelk i døgnet per seter. For kumelk og geitemelk tilsvare det Tines leverandørvilkår.
- Søker forplikter seg til å drive setra med disse vilkår, samt de vilkår Landbruksdirektoratet setter, i 10 år etter at tilskuddet er innvilget.
- Type investeringer det gis tilskudd til er investering i bygningsmasse, infrastrukturiltak mv. som er nødvendige oppgraderinger.

Innenfor denne rammen får Landbruksdirektoratet i oppdrag å ramme inn og utforme tilskuddsordningen med nødvendige vilkår, og lage et tilpasset forvaltningssystem. Det må gjøres nødvendige avgrensninger opp mot andre midler til setring, særlig IBU-midlene og SMIL. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at Landbruksdirektoratet, Innovasjon Norge og Riksantikvaren på egnert måte ivaretar en samordnet satsing på seter.

7.3.8.2 Nasjonal tilskuddsordning for bevaringsverdige husdyrraser

Norge har gjennom Konvensjonen for biologisk mangfold forpliktet seg til en bærekraftig forvaltning, som inkluderer husdyr genetiske ressurser. Å sikre de bevaringsverdige husdyrrasene bidrar til å økt beredskap ved å beholde valgmuligheter og livsgrunnlag for framtidens landbruk, og samtidig gjøre det mulig å benytte rasenes spesielle egenskaper i kommersiell sammenheng.

I Norge er 18 av de nasjonale småfe-, storfe- og hesterasene i landbruket regnet som bevaringsverdige, og definert som truet eller kritisk truet etter standarder fra FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO). Det genetiske materialet hos disse husdyrrasene vil kunne gå tapt dersom de ikke lenger benyttes i landbruksproduksjonen og inngår i videre avl.

Tilskuddsordningen er rettet mot besetninger som holder de husdyrrasene som regnes som truet eller kritisk truet. Siden i fjor vurderes ikke lenger noen raser som kritisk truet og det er en generell økning i antall av de aller fleste rasene. Tilskuddet til bevaringsverdige husdyrraser vurderes derfor å ha en god effekt.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at satsene videreføres på samme nivå i 2026. Se tabell 7.5 for satser per dyr. Det vises også til tilskuddet til hestesentrene, tilskudd til genressurstiltak og midler til NIBIOs forvaltningsstøtte over statsbudsjettet.

Tabell 7.5 Tilskudd til bevaringsverdige raser, kroner per dyr. Post 74.14.

Dyreslag	Sats, kr. per dyr
Storfe (minst 7/8 av en av rasene dølafe, sidet trønder- og nordlandsfe, telemarkfe, vestlandsk fjordfe, vestlandsk raudkolle og østlandsk rødkolle)	4 010
Sau (blåset, dala, fuglestadbrogete, grå trønder, rygja og steigar)	310
Geit (kystgeit)	610
Hest (unghest under 3 år av nordlandshest/lyngshest, fjordhest, dølahest)	1 200

7.3.8.3 Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler

Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler (2021–2025) redegjør for status på området og fastsetter mål og tiltak for å redusere avhengighet av plantevernmidler, og for å redusere risiko for helse og miljø ved bruk av slike midler. Planperioden utløper 31.12.2025, og handlingsplanen vil revideres.

Det er flere utfordringer på plantevernmiddelområdet. Internasjonalt er det økt oppmerksomhet om behovet for å redusere bruk av kjemiske plantevernmidler og for å redusere risikoen for negative helse- og miljøeffekter ved bruk av plantevernmidler. Det er også en trend at kjemiske plantevernmidler enten ikke blir godkjent eller godkjent på nytt på grunn av helse- og /eller miljørisiko. Det er et mål om økt produksjon og selvforsyningsgrad av jordbruksvarer i Norge. Samtidig er det en utvikling i en retning av varmere og våtere klima, som kan gi utfordringer knyttet til plantevern. Referansegruppen for handlingsplanen viser til at det er behov for flere gode alternativer til kjemiske plantevernmidler. Dette vil også bidra til bedre forutsigbarhet for produsentene.

Referansegruppen viser til at utviklingen i omsetning og bruk av plantevernmidler og kunnskapsstatusen på prioriterte temaer i handlingsplanen, viser at det fortsatt er udekte behov på flere viktige områder som det bør arbeides videre med i 2026. Dette gjelder blant annet kunnskap om plantevernmidler under norske forhold og hensyn til jord, integrert plantevern og metoder for alternativer til kjemiske plantevernmidler, kartlegging av faktisk eksponering og helseeffekter for brukere og andre som eksponeres under spredning av plantevernmidler, og informasjons- og holdningsskapende arbeid blant de som bruker plantevernmidler.

Referansegruppen foreslår prioriteringer for utlysningen det enkelte år. Referansegruppen viser til økt nasjonal og internasjonal oppmerksomhet om bærekraftig bruk av plantevernmidler og tilråder i sitt innspill til avtalepartene at det settes av 16 mill. kroner til oppfølging av Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler for 2026. Midlene skal i hovedsak prioriteres til jordbruksformål.

Det er behov for å styrke innsatsen for å redusere avhengigheten av kjemiske plantevernmidler og redusere risiko for negative helse- og miljøeffekter ved bruk av plantevernmidler. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor å øke avsetningen med 1 mill. kroner til 16 mill. kroner for 2026 til oppfølging av handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler. Statens forhandlingsutvalg er enig med Jordbrukets forhandlingsutvalg om at det bør gjøres en gjennomgang av kunnskapsstatus og kunnskapsbehov for å ivareta god plantehelse og effektivt plantevern.

7.3.8.4 Nasjonalt program for jordhelse

Jordas fysiske, kjemiske og biologiske egenskaper er forutsetningen for produksjon av mat og biomasse. God jordhelse og økt innhold av karbon i jord har positive effekter for blant annet matproduksjon, klimagassutslipp, biologisk mangfold og vannmiljø. I Meld. St. 26 (2022–2023) varslet regjeringen styrket oppmerksomhet om natur- og landbruksområder som binder jordsmonnet, lagrer karbon, verner mot erosjon og er viktig for overvannshåndtering og flomdemping. Jordprogrammet (Nasjonalt program for jordhelse) ble etablert i 2020, og mange av punktene her er nå igangsatt.

Landbruksdirektoratet har igangsatt arbeidet med en ny utgave av jordprogrammet. Norge deltar i det europeiske samfunnsoppdraget om jord og jordhelse i Horisont Europa, med mål om å utvikle kunnskap, praksis og insentiver til hjelp for jordfunksjoner og jordhelse. Utlysningen i 2025 prioriterer nordlige områder, og det ligger derfor særlig til rette for deltakelse fra norske miljøer. I april 2025 ble det oppnådd enighet i EU om nytt direktiv om jordervervåking og jordhelse. Med det blir alle EU-land pliktig til å overvåke tilstand og utvikling i jordsmonnet. Norge har system for å overvåke jordsmonn i skogsjord og beite gjennom landsskogstakseringen. Vi har ikke tilsvarende system for å overvåke jordbruksjord, men NIBIO har startet arbeidet med å se nærmere på et slikt overvåkingsprogram. Det er viktig for Norge å følge opp de felleseuropeiske initiativene.

7.3.9 Tilskudd til klimarådgiving

Tilskuddet skal bidra til at gårdbrukere får økt kunnskap om klimagassutslipp, karbonopptak og klimatilpasning, med sikte på å gjennomføre klimatiltak. Menon Economics, i samarbeid med Ruralis og NIBIO, evaluerte i 2024 ordningen. Evalueringen viste at tilskuddsordningen i varierende grad har bidratt til økt kunnskap om klimagassutslipp, karbonopptak og klimatilpasning, samt at den i begrenset grad bidrar til gjennomføring av tiltak som reduserer klimagassutslipp, øker karbonopptak i jorda og bedrer klimatilpasning.

Med bakgrunn i ønske om økt oppslutning om klimarådgiving og økt gjennomføring av klimatiltak i jordbruket ble det i jordbruksoppgjøret 2024 bestemt at tilskudd til klimarådgiving skal flyttes ut av RMP og etableres som en egen ordning for rådgiving som gis fra oktober 2025.

Landbruksdirektoratet har gjennomført en utredning og kommet med anbefalinger om hvordan en ny tilskuddsordning og forskrift kan innrettes²⁰. Landbruksdirektoratet anbefaler at jordbruksforetakene er tilskuddsmottaker også i den nye tilskuddsordningen, og at rådgivingen skal resultere i en klimatiltaksplan. Ordningen skal forvaltes av Landbruksdirektoratet, men direktoratet anbefaler at saksbehandlingen på sikt overføres til statsforvalteren. Direktoratet anbefaler videre at alle tilbydere av rådgiving fortsatt må få godkjent klimarådgivingsopplegget av Landbruksdirektoratet, og at godkjenningen skjer

²⁰ [Tilskudd til klimarådgiving som tilskuddsordning utenfor RMP Rapport 2025 10.pdf](#)

for tre år av gangen. Rådgivningstilbudet må være tilgjengelig også for bønder som har produksjoner som ennå ikke er inkludert i klimakalkulatoren.

Det er imidlertid noen problemstillinger som må avklares før tilskudd for klimarådgiving kan implementeres som egen ordning og forslag til forskrift må høres. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at implementering av eget tilskudd til klimarådgiving trer i kraft 1.1.2026. For rådgiving som gis mellom 15.10.2025 som er søknadsfrist for RMP, til 31.12.2025, søkes det tilskudd i den nye ordningen fra januar 2026.

Statens forhandlingsutvalg mener det er bonden som skal være tilskuddsmottaker og at det er mest hensiktsmessig at det er statsforvalteren som er førsteinstans for søknadsbehandling. Landbruksdirektoratet får i oppdrag å gjøre nødvendige forberedelser slik at ordningen kan tre i kraft fra 1.1.2026.

Klimarådgiving er viktig for oppslutning om klimatiltak og oppfylning av klimaavtalen med staten og jordbruket. Samlet i perioden 2021–2023 mottok 1 506 jordbruksforetak tilskudd for klimarådgiving. I 2024 mottok 1 235 jordbruksforetak tilskudd til klimarådgiving. Klimakalkulatoren er sentral i rådgivingen.

Det er en forventning fra statens forhandlingsutvalg at klimarådgiving skal føre til økt gjennomføring av klimatiltak på gårdsnivå. Statens forhandlingsutvalg er derfor enig med jordbrukets forhandlingsutvalg om at det er behov for å justere satsene for klimarådgiving for å stimulere til økt oppslutning. Forhandlingsutvalget mener at satsene skal gjelde fra inneværende år, se også kap. 7.3.10 om Regionalt miljøprogram. Tabellen under viser forslag til satsendringer for klimarådgiving. Det foreslås at satsene endres fra inneværende søknadsomgang, dvs. for klimarådgiving som søkes om gjennom RMP i 2025. Det foreslås en avsetning på 30 mill. kroner for tilskudd til klimarådgiving i 2026. Det er satt av midler til utvikling av nytt saksbehandlingssystem post 21 i 2025.

Tabell 7.6 Forslag til satsendringer for klimarådgiving

Rådgivingskategori	Gammel sats (kr)	Ny sats ¹⁾ (kr)
En-til-en-rådgiving	6 000	7 500
To-til-en-rådgiving	8 000	9 500
Grupperådgiving	4 000	5 500

1) Gjøres gjeldende fra inneværende år.

7.3.10 Regionale miljøprogram (RMP)

Nasjonalt miljøprogram legger rammene for utforming av de regionale miljøprogrammene. De regionale miljøprogrammene skal gi en målretting av miljøinnsatsen i jordbruket ut over det som er mulig gjennom generelle nasjonale ordninger. Hvert fylke har egne 4-årige miljøprogram som prioriterer innsatsen rettet mot miljøutfordringene i fylket. Inneværende programperiode er forlenget med ett år og gjelder for årene 2023 til 2027. De regionale miljøprogrammene har tiltak med tilhørende tilskudd til foretak innenfor følgende områder: Redusere forurensning til vann og luft, ivareta kulturlandskap og kulturminner, legge til rette for friluftsliv og tilgjengelighet, ivareta biologisk mangfold, redusere utslipp til luft, bedre jordhelsen og redusere bruk av plantevernmidler. I de

regionale miljøprogrammene skal miljøutfordringer i fylket beskrives. Med utgangspunkt i disse, skal det gjøres prioriteringer av tiltak for oppfølging av tiltak. Programmet skal også gi føringer for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategiene for bruk av SMIL-midler.

I jordbruksoppgjøret 2024 ble avtalepartene enige om at tilskudd til klimarådgiving skal etableres som en egen ordning utenfor RMP, jf. kap. 7.3.9. Partene var også enige om at det skal gjennomføres en ekstern evaluering av RMP. NIBIO er tildelt oppdraget. På bakgrunn av evalueringsrapporten skal Landbruksdirektoratet, i samråd med Miljødirektoratet og Riksantikvaren, legge frem forslag til eventuelle endringer i organisering og faglige rammer for RMP for avtalepartene til jordbruksoppgjøret 2026.

Satsing på seter i RMP

Setertilskuddet har blitt en stadig viktigere ordning i RMP. Siden 2022 har antallet setre vært stabilt. Samtidig har støtten til drift av seter over RMP økt, fra 46 mill. kroner utbetalt i 2019 til nesten 90 mill. kroner i 2024. I jordbruksoppgjøret 2022 ble avtalepartene enige om å gi Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren i oppdrag å gjennomføre en utredning som så nærmere på bl.a. hvilke sider ved seterdriften som er viktig og realistisk å ta vare på for fremtiden og foreslå innretting av virkemidler rettet mot seterdrift. Som en oppfølging av utredningen²¹, ble minstesatsene for setring økt i jordbruksoppgjøret 2023, slik at minstesatsene ble 80 000 kr/seter for setring i 4-6 uker og 100 000 kr/seter for setring i mer enn 6 uker. I jordbruksoppgjøret 2024 ble avtalepartene enige om å justere fordelingsnøkkelen for RMP slik at den i større grad hensyntar antall setre i fylkene. Statsforvalternes endelige satser for søknadsomgangen 2024 for setring viser at de fleste fylkene med setertilskudd allerede gir høyere sats enn minstesats. Tre fylker differensierer tilskuddssatsen avhengig av om melka leveres til meieri eller det drives egen foredling.

For å stimulere til setring og mer bruk av utmarka foreslår Statens forhandlingsutvalg nye minstesatser for setring over RMP. Det foreslås 120 000 kr/seter for setring i 4-6 uker og 140 000 kr/seter for setring mer enn 6 uker. Satsendringene gjelder fra setersesongen 2025. Det anslås en kostnad på om lag 8,5 mill. kroner for denne økningen.

Bevilgning til regionale miljøprogram

Statens forhandlingsutvalg mener det er behov for å øke miljøinnsatsen i jordbruket ytterligere, og foreslår at rammen for RMP økes med 30 mill. kroner for 2026, jf. tabell 7.6. For å følge opp *Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden* videreføres den totale øremerkingen til Oslofjordfylkene på 170 mill. kroner. Oslofjordfylkene kan i tillegg bruke midler til dette formålet over den øvrige potten. Den totale økningen skal legge til rette for at fylkene i enda større grad kan målrette sin miljøinnsats innenfor det som er utfordringer i sitt område, og det er tatt høyde for økt oppslutning om miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel som følge av ny gjødselbruksforskrift, i tillegg til økte

²¹ [Forslag til satsing for fortsatt seterdrift - Utredning til jordbruksoppgjøret 2023 Rapport 16 2023 V2.pdf](#)

minstesatser for setring og økte minstesatser for klimarådgiving som gjelder fra søknadsomgangen 2025.

Det er statsforvalterne sitt ansvar å gjøre en forsvarlig og best mulig prognosering som tar høyde for økt oppslutning som følge av økt ramme eller innføring av krav.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at den totale avsetningen til regionale miljøprogram blir 1 136,1 mill. kroner for 2026.

Tabell 7.7 Fordeling av midler til regionale miljøprogram for søknadsomgangen 2025 med utbetaling 2026¹⁾. Mill. kroner.

Fylker ¹⁾	Mill. kroner 2025	Mill. kroner 2026 ²⁾
Oslo og Viken	313,9	320,8
Innlandet	250,3	256,9
Vestfold og Telemark	93,4	95,5
Agder	23,0	23,7
Rogaland	83,8	86,4
Vestland	97,3	100,5
Møre og Romsdal	38,3	40,1
Trøndelag	139,4	143,9
Nordland	37,4	38,6
Troms og Finnmark	28,8	29,7
Sum	1 106,1	1136,1

1) Bevilgningen tildeles statsforvalterembetene som fordeler midler i tråd med sitt regionale miljøprogram.

2) I fordelingen øremerket Oslofjorden er det tatt hensyn til at kun Vestfolddelen av Vestfold og Telemark har avrenning til Oslofjorden

7.3.11 Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)

7.3.11.1 Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Formålet med SMIL-ordningen er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket. Midlene kan ses i sammenheng med tiltak i RMP og midler fra miljøforvaltningen til istandsetting av naturtyper og kulturmiljø, herunder investeringer i seterdrift, Kulturminnefondet, tiltak for pollinerende insekter og fjerning av fremmede skadelige arter. Tiltakene som bidrar til å redusere forurensning under SMIL-ordningen kan også bidra til bedre agronomisk driftspraksis og tilpasning til klimaendringer. SMIL-ordningen forvaltes av kommunene og tilskudd gis som engangsstøtte til investeringer og utbedringer.

Ordningen støtter også viktige klimatilpasningstiltak for å sikre god håndtering av overflatevann og riktig dimensjonering av hydrotekniske anlegg, inkludert fangdammer.

Det er svært stor etterspørsel etter midler og kommunene må gjøre strenge prioriteringer mellom gode tiltak. Ordningen har god måloppnåelse når det gjelder å ta vare på miljø- og naturverdier. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor å øke avsetningen til SMIL-ordningen med 10 mill. kroner, slik at den totale avsetningen blir 230 mill. kroner i 2026. Statens forhandlingsutvalg foreslår at kommunene med arealer som drenerer til vassdrag

som renner ut i Oslofjorden får en større del av økningen, slik at kommunen kan prioritere tilskudd til vannmiljøtiltak, bl.a. utbedring av hydrotekniske tiltak, etablering av vegetasjonssoner kantsoner med stedegne løvtrær og busker langs vassdrag, og fangdammer. Det er samtidig viktig at fordelingen til kommunene i tilstrekkelig grad hensyntar de ulike formålene med SMIL. Det vises også til at det er muligheter til å gi investeringsstøtte til seterdrift over ordningen og at kommunene i sine retningslinjer kan øke prosentsatsen for investeringsstøtte til seterdrift.

7.3.11.2 Tilskudd til drenering av jordbruksjord

Godt drenert jord er avgjørende for å kunne øke matproduksjonen i årene som kommer, og viktig for å tilpasse jordbruket til et endret klima med mer nedbør. Drenering bidrar også til å gjøre arealene bedre rustet til perioder med ekstremvær. God dreneringstilstand i jorda motvirker jordpakking, gir i all hovedsak lavere risiko for utslipp av lystgass og høyere avlingsnivå. Godt drenert jord kan også ha en positiv effekt både for målet om økt selvforsyning og for å redusere matsvinnet. I rapporten *Matsikkerhet og beredskap på landbruksområdet* (Dokument 3:4 (2023–2024)) konkluderer Riksrevisjonen med at det er kritikkverdig at dreneringsaktiviteten er lavere enn behovet. Om lag 570 000 dekar jordbruksareal er drenert siden ordningen ble innført i 2013. Det er kun arealer som er tidligere drenert som er berettiget tilskudd over ordningen. For planerte arealer kan det gis tilskudd til arealer som ikke tidligere er drenert.

Økte tilskuddssatser fra 1. juli 2023 førte til en betydelig økt aktivitet fra midten av 2023. For å sikre tilstrekkelig forutsigbarhet for søknadsomgangen i 2025 foreslår Statens forhandlingsutvalg at det settes av 67 mill. kroner fra ledige midler for til drenering i 2025. Videre foreslår Statens forhandlingsutvalg at bevilgningen for 2026 økes med 3 mill. kroner til 151 mill. kroner. Statens forhandlingsutvalg foreslår at eventuelle ubrukte midler på ordningen i 2025 kan overføres til rammen for 2026. Etter Landbruksdirektoratets vurdering er dette i tråd med prognosert behov for midler i 2025 og 2026. Av hensyn til blant annet vannmiljøutfordringer, skal arealer med korn, grønnsaker og poteter fortsatt prioriteres ved fordeling av midler. Statens forhandlingsutvalg understreker at tilskuddet er ment å være et insitament for å igangsette drenering.

7.3.11.3 Klimasmart Landbruk

Landbrukets Klimaselskap ble etablert av næringen i 2016. I 2017 ble selskapet etablert som et samvirke bestående av faglagene i jordbruket, og varemottakere og avlsorganisasjoner. I 2022 meldte Norsk Bonde- og Småbrukarlag seg ut av Landbrukets Klimaselskap. I dag er det 16 eiere av Landbrukets Klimaselskap, og det er Landbrukets Klimaselskap SA som er prosjekteier og som drifter klimakalkulatoren. Det er i perioden 2017 til 2025 stilt 84,4 mill. kroner på kapittel 1150 og kapittel 1142 til disposisjon for Landbrukets Klimaselskap til utvikling av klimakalkulator for ulike jordbruksproduksjoner. Fra og med 2021 er det etablert tilskudd til klimarådgiving på gårdsnivå over Regionale miljøprogram. I jordbruksoppgjøret 2022 ble det satt en rekke vilkår for tildelingen av midler til Klimasmart Landbruk, blant annet fikk Landbruks- og matdepartementet en observatørrolle i styret. Avtalepartene er enige om at midler avsatt over jordbruksavtalen kun dekker investering og utvikling av klimakalkulatorene, mens

drift av selve Klimaselskapet ikke dekkes av midler på jordbruksavtalen. I jordbruksforhandlingene 2024 ble det også gitt tilslutning til at midlene også kan gå til brukertesting og mobilisering.

Per mars 2025 var det over 10 000 klimaberegninger av norske gårder i kalkulatoren. I desember 2022 begynte Tine å mobilisere sine kumelkprodusenter til å ta i bruk klimakalkulatoren, slik at de kunne få bærekraftstillegget for klimadokumentasjon og dyrevelferdsdokumentasjon.

For 2025 og 2026 er målet å utvikle operative kalkulatorer på flere produksjoner innen grønt, frukt, bær, grønnsaker, også i veksthus, såfrøproduksjon, proteinvekster, geit og rugeegg. Det er også et mål å få synliggjort flere tiltak i kalkulatoren, som biokull og fangvekster.

Statens forhandlingsutvalg mener at klimakalkulatoren har to viktige funksjoner: 1) Bonden selv får kunnskap om hva som bør gjøres for å redusere utslippene på egen gård og med det bidra til reduserte utslipp fra sektoren og 2) Kalkulatoren skal gi datafangst som kan bidra til et bedre nasjonalt klimagasregnskap. Det er derfor viktig at det er bred oppslutning om arbeidet med klimakalkulatorene i næringen.

Landbrukets Klimaselskap har det siste året vært gjennom en strategiprosess og har også hatt en ekstern gjennomgang av den teknologiske plattformen. Den tekniske plattformen klimakalkulatoren er bygget på er i ferd med å bli utdatert, og det er avdekket behov for å investere i ny teknisk plattform.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en avsetning 12 mill. kroner til å utvikle kalkulatorer for gjenstående produksjoner og styrke satsingen på mobilisering. Videre foreslår statens forhandlingsutvalg at det avsettes 12 mill. kroner av ledige midler i 2025 og 12 mill. kroner på post 21 i 2026 til arbeidet med ny teknisk plattform. Midlene tildeles etter søknad til Landbruksdirektoratet. Statens forhandlingsutvalg mener at det er avgjørende at det konkluderes med ny strategisk plan for perioden 2025–2028 og at eierne finansierer driften av selskapet.

7.3.11.4 MetanHUB

Formålet med prosjektet MetanHUB er å bruke metanhemmere i fôr til drøvtyggere som bidrag til å oppfylle intensjonsavtalen om klima mellom staten og organisasjonene i jordbruket. Det skal gjøres gjennom kunnskapsbygging, uttesting og en trinnvis implementering av metanhemmere for drøvtyggere under norske forhold. Avtalepartene ble i jordbruksforhandlingene 2023 enige om å støtte prosjektet MetanHUB med 10 mill. kroner for 2024. Tilsvarende sum ble avsatt for 2025. Det tas sikte på å støtte prosjektet i henhold til prosjektbeskrivelsen til og med 2027, men bevilgninger er avhengig av prioriteringer i de enkelte jordbruksoppgjør i perioden.

TINE er prosjekteier for prosjektet. Det har også blitt etablert en forsknings-HUB med en prosjektgruppe bestående av NMBU, NIBIO, Nortura, Tyr, NSG, Geno og en referansegruppe som er bredt sammensatt av næringsaktører i landbruket. Det er etablert en styringsgruppe for prosjektet bestående av Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, LMD, KLD og Tine SA.

Ambisjonen for prosjektet er at alle drøvtyggere skal ha metanhemmere i fôret innen 2027. I det første prosjektåret, 2024, var melkekuer prioritert og prosjektet er i rute. I 2024, er det i tillegg til testing av 3-NOP (Bovaer) på melkeku, også gjort tester på bruk av kalsiumnitrat (SilvAir) til melkegeiter på beite og innefôring og kalsiumperoksid til sauer, som nye metanreducerende fôrvarer. Det er også undersøkt om genetikk hos melkekyr er av betydning for effekten av metanhemmer. Det er opprettet en nettside (www.metanhub.no) for fortløpende formidling av resultater.

MetanHUB viser til resultater fra uttesting hos pilotprodusent (melkeku) som ga Bovaer som tilskuddsfôr 6 ganger i døgnet og målte metan på besetningsnivå med ny metansensor. Der ble det sett større reduksjon av metanutslipp enn i de tidligere norske forsøkene. Resultatene fra foreløpige analyser viser en reduksjonseffekt på 20-25 pst. Et tidligere langtidsforsøk på melkeku under norske forhold viste 15 pst. reduksjon, og et forsøk på okser på Mære landbruksskole viste i snitt 15 pst. reduksjon ved tildeling av Bovaer. Den høyere reduksjonseffekten hos pilotprodusenten kan skyldes en hyppigere tildeling av Bovaer.

Statens forhandlingsutvalg forutsetter at MetanHUB har en bred tilnærming for å finne bruksmåter som bygger opp under det norske husdyrholdet og ressursgrunnlaget basert på grovfôr og beite. Bruken må være forenlig med god dyrevelferd, mattrygghet og forbrukeraksept. Statens forhandlingsutvalg viser videre til regjeringens Klimastatus og -plan for 2025 og at regjeringen har som mål at metanhemmende tilsetningsstoffer er i bruk i de grovfôrbaserte husdyrproduksjonene fra 2027. Det har gjennom vinteren 2024/25 vært en offentlig debatt knyttet til bruk av metanreducerende fôrvarer. Statens forhandlingsutvalg mener det er viktig med en faglig og samordnet kommunikasjon rundt dette arbeidet.

I 2025 skal uttesting av bruk av Bovaer på melkeku rulles ut til 100 nye produsenter. For å sikre nødvendig fremdrift i arbeidet foreslår statens forhandlingsutvalg å avsette 4 mill. kroner av ledige midler til MetanHUB i 2025. Midlene skal benyttes til gjennomføring av metabolismeforsøk og rekruttering og utprøving på andre dyregrupper enn melkeku.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen økes med 5,5 mill. kroner i 2026, slik at avsetningen blir 15,5 mill. kroner. Midlene tildeles etter søknad til Landbruksdirektoratet. Prosjektet skal årlig rapportere på fremdrift, resultater og økonomistatus til avtalepartene. Prosjektet skal ha tett kontakt med Mattilsynet når det gjelder forsøk og sikker råstoffkvalitet og i tråd med regelverk, trygg mat og dyrevelferd. Det vises også til statens forhandlingsutvalg sin omtale av metanreducerende fôrvarer i kap. 7.3.4. MetanHUB sitt arbeid blir svært viktig for å lykkes med innfasing av bruk av metanreducerende fôrvarer, så prosjektet må også ha tett dialog med Landbruksdirektoratet.

7.3.11.5 Tilskudd til tiltak i beiteområder (organisert beitebruk)

Ordningen stimulerer til effektivt samarbeid mellom dyreeiere og til realisering av nødvendig infrastruktur for næringsutvikling i husdyrproduksjoner basert på utmarksbeite-ressursene. Utviklingen med færre sauebruk og utfordringer knyttet til rovvilt er viktige hensyn som denne ordningen skal ivareta. Det kan gis tilskudd til investeringer i fysiske

anlegg i beiteområder, teknologi/elektronisk overvåkingsutstyr og til planleggings- og tilretteleggingsprosjekter.

Til bekjempelse av skrantesjuka (CWD) ble det øremerket 6,5 mill. kroner for 2024. Statsforvalteren i Oslo og Viken forvalter midlene i samarbeid med statsforvalterne i Vestfold og Telemark og i Vestland.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til ordningen økes med 10 mill. kroner til 42 mill. kroner i 2026. Økningen må sees i sammenheng med satsingen på seterdrift og på satsingen på Nord-Norge i tilbudet. Av de avsatte midlene foreslås det at 6,5 mill. kroner øremerkes til CWD-tiltak i Nordfjella og på Hardangervidda. Forhandlingsutvalget foreslår videre at øremerking av 1 mill. kroner av avsetningen videreføres til Norsk Sau og Geit sitt arbeid med rådgivning av beitelag.

7.3.11.6 Klima- og miljøprogrammet - bærekraftig jordbruk gjennom god agronomi

Klima- og miljøprogrammet skal gjennom utredninger og informasjonstiltak bidra til å oppnå landbrukspolitikkenes målsettinger på klima- og miljøområdet. Økt kunnskap om utfordringer og tiltak, effektive virkemidler for næringsutøverne, god kunnskapsoverføring fra forskning til praktisk jordbruk og oppdatert rådgivning overfor næringsutøverne innen temaene klimagassutslipp, klimatilpasning, jord, vannmiljø, naturmangfold og kulturlandskap, er sentrale elementer. Ny kunnskap som kommer frem gjennom prosjektene, skal raskt implementeres i praktisk jordbruk.

For 2026 foreslås det å fortsatt prioritere prosjekter som bidrar til å styrke kunnskapsgrunnlaget knyttet til jordbrukets klimautfordringer. Det er også viktig med bedre kunnskapsgrunnlag knyttet til oppfølging av vannforskriften, bl.a. for å bedre målretting av tiltaksgjennomføringen. Klimaeffekten av økologisk jordbruk er lite dokumentert og det foreslås at prosjekter som bidrar til mer kunnskap om dette skal prioriteres. Videre foreslås det at prosjekter som skal undersøke og tydeliggjøre økologisk jordbruk sin spydspissfunksjon prioriteres, i tråd med oppdatert strategi for økologisk jordbruk.

Det er krevende å redusere lystgassutslippene fra jordbruket. NMBU er i front når det gjelder forskning på bruk av bakterier for reduksjon av lystgassutslipp fra jordbruksjord. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det avsettes 750 000 kroner til NMBU til forprosjekt og feltforsøk. Midlene tildeles etter søknad til Landbruksdirektoratet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en avsetning på 2,5 mill. kroner til arbeid i regnskapsgruppen som skal følge opp klimaavtalen mellom staten og organisasjonene i jordbruket. Herunder 2 mill. kroner til utredningsarbeid og 0,5 mill. kroner til bistand fra SSB og NIBIO i arbeidet med rapportering og utviklingsprosjekter. Den 3-årige satsingen på bærekraft i grøntsektoren har sitt siste år i 2025, men Statens forhandlingsutvalg foreslår at prosjektet får 1 mill. kroner i 2026 for å sikre en god avslutning av arbeidet.

Videre foreslår Statens forhandlingsutvalg at følgende utredninger og forprosjekt skal gjennomføres:

- Kartlegge innhold av uønskede stoffer i organiske gjødselvarer

- Gjennomgang av kunnskapsstatus og -behov for å ivareta god plantehelse og effektivt plantevern
- Fremskaffe kunnskap om klimavirkninger av dyr på beite, som ledd i å utvikle god beitepraksis og god forvaltning av beiteressursene

Statens forhandlingsutvalg foreslår at Landbruksdirektoratet kan vurdere hvor mye som må avsettes til kjøp av tjenester for å gjennomføre utredningene.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å redusere bevilgningen til Klima- og miljøprogrammet med 6 mill. kroner i 2026, bl.a. som en følge av at satsingen på bærekraft i grøntsektoren fases ut. Statens forhandlingsutvalg foreslår en avsetning på 34 mill. kroner i 2026. Avtalepartene blir enige om fordelingen mellom nasjonale og regionale tiltak i eget møte i juni 2025.

7.3.11.7 Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og Verdensarvområdene Vegaøyan, Vestnorsk fjordlandskap og Røros bergstad og Circumferensen.

Tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyan, Vestnorsk fjordlandskap og Røros bergstad og Circumferensen er sektorovergripende satsinger som skal ivareta verdifulle jordbrukslandskap i Norge hvor aktiv landbruksdrift er nødvendig for å ivareta kulturlandskapsverdiene i disse områdene. Satsingen er også viktig for å ivareta seterdriften i Norge.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å opprettholde bevilgningen til tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket med 15,5 mill. kroner samt å øke bevilgningen til verdensarvområdet Røros bergstad og Circumferensen med 2,0 mill. kroner. Samlet foreslås tilskudd til tiltak i utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområder økt til 27,0 mill. kroner i 2026.

7.3.11.8 Biogass

Husdyrgjødsel er en ressurs som også kan brukes til produksjon av biogass. Gjødselen kan leveres til kommersielle biogassanlegg eller behandles i småskala biogassanlegg på egen gård. Enova gir støtte til utvikling av industrielle anlegg og innovative teknologier med spredningspotensial. Gårdsanlegg kan motta støtte fra Bionova gjennom *Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket*.

Biogassproduksjonen i Norge har økt betydelig de siste årene, men kun 2 pst. av husdyrgjødsel ble levert til biogassanlegg i 2024. I løpet av 2024 ga Enova totalt 550 mill. kr. i støtte til biogassprosjekter. Alle prosjektene som er støttet av Enova de senere årene baserer seg på en vesentlig mengde husdyrgjødsel. Dersom man oppnår at andelen øker til 25 pst. vil det utløse om lag 0,3 mill. tonn CO₂-ekv. i reduserte utslipp fra jordbruket. Biogassproduksjon på gårdsanlegg utgjør foreløpig en svært liten andel av den totale biogassproduksjonen. Biogass fra gårdsanlegg blir i dag hovedsakelig brukt til å produsere strøm/varme til eget forbruk og bioresten blir utnyttet som gjødsel.

Statens forhandlingsutvalg er kjent med at en rekke biogassanlegg som skal ta imot husdyrgjødsel er under etablering. Forbedret teknologi, økte energipriser og ny

gjødselbruksforskrift har ført til at markedssituasjonen for biogass er styrket. Dette innebærer også økt etterspørsel etter husdyrgjødsel som substrat til biogassproduksjonen. Det er de siste årene utviklet også andre teknologier som benytter seg av husdyrgjødsel med formål om reduserte utslipp. Statens forhandlingsutvalg er derfor enig med jordbrukets forhandlingsutvalg om at det er behov for å se nærmere på hvordan tilskuddsordningen kan videreutvikles til å bli en teknologinøytral ordning. Det foreslås at Landbruksdirektoratet utreder dette til jordbruksforhandlingene 2026.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til ordningen økes med 7 mill. kroner til 30 mill. kroner for 2026. Dette er i tråd med prognosert behov. Statens forhandlingsutvalg vil understreke at ordningen er å betrakte som en permanent ordning.

7.4 Økologisk jordbruk

Regjeringen la frem en oppdatert nasjonal strategi for økologisk jordbruk i april 2025, *Fra økologisk jord til middagsbord*. Den oppdaterte strategien gjelder for perioden 2025–2032 og erstatter eksisterende strategi. Utgangspunkt for strategien er målet om at 10 pst. av det totale jordbruksarealet skal være økologisk innen 2032, samtidig som det stimuleres til økt omsetning og etterspørsel i markedet, jf. Meld. St. 10 (2024–2025) og Innst. 197 S (2024–2025).

I strategien la regjeringen frem ti punkter om hvordan man skal jobbe for å nå målet. Tiltakene går ut på å synliggjøre overføringsverdien fra økologisk jordbruk til konvensjonelt jordbruk (spydspissfunksjonen), styrke ansvaret til Nasjonal ressursgruppe for økologisk jordbruk, utvikle tiltaksplaner for viktige produksjoner (økologisk melk, korn, frukt og grønt), øke bevisstheten om økologisk mat blant forbrukere, forsterke koblingen mellom lokalmat og økologisk mat, rekruttere nye økologiske produsenter og forbedre statistikken. Den nye strategien plasserer satsingen på økologisk jordbruk i endrede samfunnsforhold, der det legges større vekt på bærekraft, naturmangfold, miljø og klima.

For å nå målet om økologisk jordbruk er det nødvendig med innsats i hele verdikjeden. Viktige virkemidler for å bidra til utvikling av økologisk jordbruk ligger innenfor jordbruksavtalen. Statens forhandlingsutvalg vektlegger i sitt tilbud tiltak som kan bidra til å nå målet i 2032, og som er positive for både produksjons- og markedsutvikling.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vektlegger i sitt krav betydningen av å ha økologisk landbruksproduksjon i hele landet, og at dette er nødvendig for at økologisk jordbruk skal kunne ha en spydspissfunksjon. Statens forhandlingsutvalg vil vise til at både den geografiske produksjonsfordelingen og markedsstrukturen bidrar til at det skapes produksjonsklynger innenfor økologisk jordbruk. Produksjonsklynger gir samtidig også muligheter for økt samarbeid og erfaringsutveksling mellom økologiske produsenter, noe som kan bidra til mer effektiv økologisk produksjon og til å utvikle spydspissfunksjonen. Det er naturlig å komme tilbake dette spørsmålet til når det skal utarbeides tiltaksplaner for ulike produksjoner, slik.

7.4.1 Stimulere til økologisk produksjon

For å følge opp målet om at 10 pst. av arealet skal være økologisk innen 2032, foreslår Statens forhandlingsutvalg å øke arealtilskuddene til økologisk produksjon av frukt, bær og grønnsaker, jf. vedlegg 1.

Økologisk melk

Norsk melkeråvare (NMR) mottar all økologisk melk, og deres prognoser for 2025 viser en forventet tilførsel på 44 mill. liter økologisk melk i 2025. Dette er på nivå med året før. NMR har opplevd en vesentlig høyere etterspørsel etter økologisk melk i år enn tidligere prognosert, og anvendelsesgraden i første kvartal i år er 78 pst., en økning fra 69 pst. i samme kvartal i fjor. For melk som vurderes tilgjengelig til å kunne benyttes, er anvendelsesgraden 93 pst.

NMR opplever større avgang enn tilgang av produsenter med økologisk melkeproduksjon og de oppfordrer til nyrekruttering i områder hvor det er etterspørsel etter økomeik, samtidig som de har sagt opp leveringsavtaler med produsenter hvor det ikke er noen mulighet for anvendelse. NMR har varslet økt merpris for økologisk melk til produsenter med leveringsavtale. Dette er det viktigste tiltaket for å beholde eksisterende og rekruttere nye produsenter. Dette vil påvirke merpris til NMRs kjøpere av økologisk melk.

I 2024 ble det innført pristilskudd til økologisk melk. Tilskuddet skal gi grunnlag for lønnsomhet i produksjonen av økologisk melk og bidra til en mer effektiv verdikjede. Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke pristilskudd for økologisk melk med 0,10 kr/liter til 0,60 kr/liter for 2026. Statens forhandlingsutvalg forutsetter at økningen i tilskuddet gir økt utbetalingspris for økologisk melk. Dette vil stimulere til økt produksjon av økologisk melk. Økt økologisk melkeproduksjon krever større grovfôrareal, slik at dette også er et bidrag for å nå målet om 10 % økologisk areal innen 2032.

Økologisk korn

Det er behov for å øke den norske produksjonen av økologisk korn både til mat og fôr. På førsiden er dette viktig både for å øke norskandelen i økologisk kraftfôr (i dag på om lag 30 pst.), og fordi innskjerpingen i EØS-regelverket for økologisk produksjon, som også gjelder i Norge, innebærer at man i økologisk husdyrproduksjon må bruke en bestemt andel²² egenprodusert fôr. Det er også etterspørsel etter norsk økologisk korn av matkvalitet. Det er krevende å utvikle en effektiv verdikjede for økologisk korn, blant annet på grunn av mange, mindre produsenter og store transportavstander. Som omtalt i kap. 7.5.1 har en partssammensatt arbeidsgruppe gått gjennom virkemidlene innenfor kornsektoren, inkludert økologisk kornproduksjon. Arbeidsgruppa leverte sin rapport i mars 2025, der flaskehalser og mulige tiltak i verdikjeden for økologisk korn beskrives.

²² Svin og fjørfe skal ha minst 30 pst. egenprodusert fôr, mens drøvtyggere skal ha minst 70 pst. egenprodusert korn. Egenprodusert fôr defineres i denne sammenheng som fôr fra egen gård eller fra regionen, dvs. Norge eller våre nærmeste naboland.

For å stimulere til økt økologisk kornproduksjon foreslår Statens forhandlingsutvalg å øke prisnedskrivningstilskuddet for økologisk korn med 50 øre/ kg til 2,98 kroner/kg. Tørking og lagring av økologisk korn på egen gård er med på å bidra til en mer effektiv verdikjede ettersom det økologiske kornet da kan leveres utenom sesong. Over IBU-ordningen blir det gitt støtte til korntørker og kornlagre, se kap. 7.2.1.

Økologisk frukt, bær og grønnsaker

En sentral utfordring for produksjonen av økologisk frukt, bær og grønnsaker er knyttet til markedet. Prosjektet «Grøntløftet», se egen omtale kap. 7.6.1., har som mål å legge til rette for å øke etterspørselen etter norsk frukt og grønt, slik at totalforbruket øker med 75 pst. og at norskandelen øker med 50 pst. frem mot 2035. Satsingen inkluderer også økologiske produkter.

Det er behov for å øke innsatsen med forbrukerrettet informasjon om økologisk frukt, bær og grønnsaker. Statens forhandlingsutvalg foreslår at Stiftelsen Norsk Mat i 2026 vektlegger norske, økologiske grøntprodukter i sitt arbeide med forbrukerrettet informasjon. Mulighetene for å koble innsatsen opp mot «Grøntløftet» skal vurderes.

Rekruttering og mobilisering

Økt antall produsenter som driver økologisk er sentralt for å nå målet om å øke det økologiske arealet til 10 pst. Dette kan skje både ved å rekruttere nye produsenter og ved at man motiverer eksisterende produsenter som driver økologisk til å fortsette å drive og utvide sin økologiske produksjon. Landbrukets Økoløft er et viktig rekrutterings- og mobiliseringstiltak der hele næringa jobber sammen. Arbeid innen forbruk er også vektlagt. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 2 mill. kroner til Landbrukets Økoløft over LUF i 2026. Landbruksdirektoratet får i oppgave å følge opp tilskuddet. Norsk Landbruksrådgiving er også en viktig aktør for rekruttering og mobilisering gjennom rådgivning før, under og etter omlegging til økologisk jordbruk.

7.4.2 Markedsutvikling innen økologisk mat og drikke

Det nye målet for økologisk jordbruk forutsetter at man må stimulere til økt produksjon, omsetning og etterspørsel samtidig. Verken produsent eller forbruker er tjent med en situasjon der det produseres økologiske produkter som ikke blir omsatt som økologiske i markedet. Det er derfor nødvendig at hensyn til både produksjon og omsetning er inkludert i politikktutviklingen. Statens forhandlingsutvalg vektlegger dette i sitt tilbud.

Produktutvikling og innovasjon av økologisk mat og drikke

Produktutvikling og innovasjon er nødvendig for å utvikle et matmangfold av økologiske produkter, at forbrukerne skal få tak i de økologiske produktene de ønsker, og at markedet dekkes av norske økologiske produkter så langt det er mulig. Dette er et viktig bidrag i å nå målet om økologisk jordbruk. De tre siste årene har det vært en anbudsrunde med tema «Produktutvikling av økologisk mat og drikke fra norsk jordbruk», finansiert over ordningen «Utviklingstiltak til økologisk landbruk». 2025 er det siste året i anbudet.

Nofima har hatt oppdraget, og det har bestått av tre deler: produktutvikling, besøksordning og kurs. Statens forhandlingsutvalg foreslår at den delen av oppdraget som gjelder produktutvikling blir satt ut på anbud. Anbudet skal omfatte produktutvikling av økologisk mat og drikke rettet mot dagligvare- og storhusholdningsmarkedet og veiledning om produktutvikling til større virksomheter. Landbruksdirektoratet får ansvaret for anbudet. Den delen av oppdraget som gjelder besøksordning og kurs er relativt like tilbud som det Kompetansenettverkene tilbyr. Derfor foreslår Statens forhandlingsutvalg at Kompetansenettverkene overtar oppgavene med besøksordning og kurs for å utvikle økologiske produkter. Dette er også i tråd med føringer i oppdatert strategi for økologisk jordbruk om å jobbe for en tydeligere kobling mellom økologisk mat og lokalmat og -drikke.

Storhusholdningsmarkedet

Storhusholdninger, både offentlige og private, representerer et stort marked og utgjør et potensial for å øke omsetningen av økologiske produkter. Det krever en omstilling for storhusholdninger som i større grad ønsker å bruke økologisk mat i sine mat- og måltidstjenester. Informasjons- og veiledningstiltak er viktige for å gjøre storhusholdninger i stand til å velge økologiske alternativer der dette er ønskelig. De tre siste årene har det vært en anbudsrunde med tema «Veiledningstilbud for økologisk mat og bærekraftige måltider i storhusholdning», der Matvalget (Debio Marked) fikk oppdraget. Anbudet har vært finansiert over ordningen «Utviklingstiltak til økologisk landbruk». 2025 er det siste året i denne anbudsrunderen. Statens forhandlingsutvalg foreslår å lyse ut en ny anbudsrunde med dette temaet. Oppdraget skal utvides til også å omfatte lokalmat og -drikke, i tråd med føringer i oppdatert strategi for økologisk jordbruk.

Informasjonstiltak rettet mot forbrukere

Informasjonstiltak spiller en viktig rolle for å øke bevisstheten om økologisk mat og drikke blant forbrukere og for å øke omsetningen av økologisk mat. Stiftelsen Norsk Mat har ansvaret for å arbeide med forbrukerrettet informasjon om økologisk mat, og de er gitt et koordinerende ansvar for å systematisere og tilgjengeliggjøre fakta og dokumentasjon om økologisk mat. Stiftelsen Norsk Mat har etablert et redaksjonsråd for informasjonsarbeidet, og det legges til grunn at dette bidrar til god dialog mellom relevante aktører på området. Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre avsetningen til Stiftelsen Norsk Mat sitt arbeid med forbrukerrettet informasjon om økologisk mat for 2026. Forbrukerrettet informasjon om norske, økologiske grøntprodukter vektlegges. Omsetningsrådet oppfordres til fortsatt å delta i spleiselaget med avtalepartene om den forbrukerrettede informasjonsvirksomheten. Statens forhandlingsutvalg foreslår videre at Stiftelsen Norsk Mats arbeid med forbrukerrettet informasjon evalueres.

Utviklingstiltak innen økologisk jordbruk

Det er mulig å søke om støtte til utviklingsprosjekter innenfor økologisk jordbruk over tre ordninger; Utviklingstiltak innen økologisk landbruk, Nasjonale tilretteleggingsmidler

(NT-midler) og Klima- og miljøprogrammet. Føringer for NT-midlene er omtalt i kap. 7.2.2. I Klima- og miljøprogrammet er det foreslått at man innenfor temaet økologisk jordbruk særlig prioriterer prosjekter som skal undersøke og tydeliggjøre spydspissfunksjonen i tråd med den oppdaterte strategien.

Ordningen Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk skal gå til prosjekter rettet mot å løse utfordringer i verdikjeden for økologisk produksjon og forbruk. Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen på 15 mill. kroner for 2025. Det settes av 7 mill. kroner til to anbudsrunder om produktutvikling og veilednings- og informasjonstiltak til storhusholdning. Utover dette skal prosjekter som kan bidra til å løse flaskehalsen i verdikjeden for økologisk produksjon og forbruk, særskilt innen økologisk frukt og grønt, og prosjekter som kan bidra til økt forbruk, prioriteres.

Regelverksutvalget for økologisk produksjon (RVU), som driftes av Mattilsynet, har årlig søkt om midler fra ordningen «Utviklingstiltak innen økologisk landbruk» til drift og mindre utredninger – som regel knyttet til hvordan økologiske produsenter kan tilpasse seg regelverket for økologisk produksjon. Dette er lite effektiv ressursbruk. For å forenkle gjennomføringen av oppgaven foreslår Statens forhandlingsutvalg at oppgaven overføres til Mattilsynet og blir en del av deres samlede oppdrag, og at 0,3 mill. kroner rammeoverføres fra LUF, kap. 1150 post 50 til Mattilsynet.

7.5 Korn, kraftfôr og mel

Det er satt ambisiøse politiske mål som har betydning for kornproduksjonen.

Selvforsyningsgraden skal økes til 50 prosent korrigert for fôrimport, 70 prosent norske råvarer i kraftfôret og 90 prosent norsk matmel. Dette krever økt produksjon og forbruk av norsk korn. Lønnsomhet i kornproduksjonen er viktig for å opprettholde arbeidsdelingen i jordbruket og gjennom det utnytte det totale produksjonspotensialet best mulig.

Selvforsyningsgraden og selvforsyneevnen vil over tid være påvirket av kornarealet. Å sikre et stort nok kornareal er viktig i landbrukspolitikken. Arealet har ligget relativt stabilt de siste fem årene, mens det for femten år siden var noe høyere på rundt 3 millioner daa. I opptrappingsperioden fra midten av 1970-tallet var det en ambisjon både å øke kornarealet, avlingene og hveteproduksjonen. Tilbudet legger til rette for å øke kornarealene i mer marginale kornområder, og dermed bidra til et tilstrekkelig kornareal for å nå de overordnede målene.

Det er også viktig å stimulere til produksjon av kvaliteter som etterspørres i markedet. Ambisjonen om å styrke lønnsomheten og stimulere til etterspurt kvalitet i kornproduksjonen gjenspeiles i statens tilbud. Tiltakene må sees opp imot den satsingen som har vært på korn i de siste årenes jordbruksoppgjør, og særlig den betydelige økningen i målprisene for korn i jordbruksoppgjøret 2022.

Kornproduksjonen preges av at avlingsmengde og kvalitet varierer betydelig mellom år, avhengig av vær og vekstforhold. Både i 2018 og 2023 ble produksjonen sterkt rammet av tørke, og for 2023 også mye nedbør og flom på høsten. Sesongene imellom var relativt gode. Siste prognose fra markedsregulator Felleskjøpet Agri anslår en produksjon på 1 215 500 tonn korn, erter og oljefrø for sesongen 2024–2025. Det er en prosent over

gjennomsnittet for de fem foregående sesongene. 2024-avlingen av matkorn hadde betydelige kvalitetsutfordringer, som medførte til et stort importbehov.

Felleskjøpet Agri har pekt på at det er marked for mer hvete til fôr og mat. Dersom hveten ikke holder matkvalitet og må klassifiseres som fôrhvete, er det gode anvendelsesmuligheter for fôrhvete som råvare i kraftfôret. Tilsvarende er det svært gode avsetningsmuligheter for proteinvekster som oljefrø, erter og åkerbønner. Det er uttrykt bekymring for at det over tid kan bli overskudd av bygg.

Norsk matkorn er sterkt konkurranseutsatt gjennom import av industrielt bearbejdede bakevarer som halvfabrikata, kjeks, ferdige deiger med videre. Økt norsk selvforsyning forutsetter at norsk matkorn har konkurransekraft for å møte denne konkurransen. Markedet for havre til mat har økt over tid. Norskandelen for havre har falt fra et nivå over 90 pst fram til 2018, til å variere sterkt de siste årene med enkelt år under 40 pst. For rug til mat har markedet vært fallende, og norskandelen har variert fra under 20 pst til nær 90 pst det siste tiåret.

7.5.1 Gjennomgang av korn og kraftfôrpolitikken

I jordbruksforhandlingene i 2024 ble det enighet om å sette ned en partssammensatt arbeidsgruppe for å gå gjennom virkemidlene i korn- og kraftfôrpolitikken. Arbeidsgruppa pekte på at målene om 90 pst. norskandel i melet og 70 pst. norsk andel i kraftfôret skal oppnås må produksjonen samsvare bedre med etterspørselen. Det må produseres betydelig mer hvete enn i dag, både til mat og fôr og fordelingen mellom de ulike kvalitetene må være bedre tilpasset industriens behov. Arbeidsgruppa så positivt på at det arbeides med nytt klassifiseringssystem for mathvete, at målet måtte være at systemet skal være operativt fra kornsesongen 2026–2027.

Arbeidsgruppa pekte videre på at det er stort etterslep på investeringer i mottaks-, tørke- og lagerkapasitet i sektoren og at det vil være behov for investeringer i infrastruktur for å håndtere økte kornvolumer framover. Hvilke faktorer som skaper flaskehalsene, er sammensatt og varierer fra mottak til mottak. Hvordan kapasiteten mest effektivt kan økes løses ikke med tilskudd over jordbruksavtalen. Arbeidsgruppa vurderte alternative tilnærminger for å skape marginrom for investeringer, uten at konkrete virkemidler ble anbefalt ut over en gjennomgang av håndteringskostandene i tollkalkylen. Gruppa pekte videre på at gårdslagring har en viktig funksjon i logistikken med kornlagring. De pekte også på at regelverket for investeringsstøtte fra Innovasjon Norge må gjennomgås med tanke på om det bør stimuleres til produsenteide anlegg for tørking og lagring.

Arbeidsgruppa gikk ikke detaljert inn i en vurdering av forholdet mellom kornpris og prisnedskrivningstilskuddet, men slo fast at tilskuddet fastsettes samtidig med kornprisen under hensyn til lønnsomhet i kornproduksjonen og konkurransekraft og lønnsomhet i husdyrholdet. Kornpris og prisnedskrivning kan ikke vurderes uavhengig av hverandre, men er sentrale i kanaliseringspolitikken og for husdyrholdets konkurransekraft.

For å oppnå målene om økt selvforsyning må kornproduksjonen i randsonene opprettholdes og økes. Hvete må produseres der det er mulighet for det, slik at bygg og andre

kornarter kan dyrkes der hvor det ikke er egnet for hvete. Arbeidsgruppa mener dette best sikres gjennom å bedre produsentøkonomien for hvete relativt til bygg og vurdere økte arealtilskudd i randsonene. Arbeidsgruppa foreslår også at en ny innfraktordning for korn utredes. Arbeidsgruppa vurderte også tiltak for mer forutsigbar tilgang på såkorn og veivalg for økt økologisk kornproduksjon.

7.5.2 Målpriser og prisnedskrivings- og matkorntilskudd

Det er markedsmessig rom for å dyrke mer hvete, både til mat og fôr, samt proteinvekster, erter og oljevekster. Statens forhandlingsutvalg mener det er riktig å fortsette retningen som er gitt i de siste års oppgjør ved å stimulere til økt produksjon av hvete til mat gjennom økte priser, og foreslår å øke målprisen for mathvete med 29 øre per kg. Med statens tilbud inkl. økt arealtilskudd for hvete, er forventet dekningsbidrag for hvete til mat relativt til bygg er økt med 350 - 400 kroner per dekar relativt til bygg de siste tre årene.

De siste årene er det blitt innvilget nedsatt tollavgiftsats for havre til mat på grunn av lav norsk tilgang og økende etterspørsel. Statens forhandlingsutvalg mener at en i Norge har alle forutsetninger til stede for å være selvforsynt med havre til mat. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at aktørene i verdikjeden for mat gjør tiltak for å sikre dette. Statens forhandlingsutvalg mener produksjon av havre bør stimuleres i forhold til bygg og foreslår at målpris for havre økes med 10 øre per kg, mens målpris for bygg økes med 3 øre per kg.

Produksjon av rug gir normalt gode avlinger og er populær å dyrke. Samtidig er etterspørselen fallende og utgjør nå mindre enn 5 pst. av total mengde matkorn. Rug er lite attraktivt som råvare i kraftfôr. Statens forhandlingsutvalg mener det vil være riktig å gi bransjen ansvar for å fastsette priser og leveringsvilkår for rug på en slik måte at markedsmulighetene blir dekket og varestrømmen rasjonell, og foreslår derfor å avvikle målpris på rug. Endringen kan tidligst gjennomføres fra kornsesongen 2026-2027, men varsles allerede i årets jordbruksoppgjør for å få tid til omstilling. Det foreslås uendret målpris for rug til mat kommende kornår.

Tabell 7.7 viser effekt på råvarepris for kraftfôr ved de endringene som er foreslått for fôrkorn. Med økte frakttilskudd for korn/kraftfôr gir det en begrenset forventet økning i råvarekostnaden for kraftfôr.

Prisnedskrivningstilskuddet er avgjørende for å kunne ta ut et relativt høyt prisnivå for korn, erter og oljefrø. Statens forhandlingsutvalg mener det er viktig å stimulere til økt dyrking av erter, oljefrø og proteinvekster og foreslår at prisnedskrivningen for disse varene økes med 30 øre per kg.

Det særskilte prisnedskrivningstilskuddet for økologisk korn gir rom for at økologisk korn har høyere pris enn konvensjonelt korn. For å stimulere til økt produksjon av økologisk korn foreslår statens forhandlingsutvalg at satsen økes med 50 øre per kg.

Tabell 7.8 Effekt på råvarepris kraftfôr

	1000 tonn	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Endret råvarekostnad norsk kraftfôr pga. økt kornpris	1 059,9	0,052	55,0
Økt bevilgning frakt korn/kraftfôr			-11,0
Sum endret råvarekostnad kraftfôr	1 656,09	0,027	44,0

I Norge ligger prisene for mathvete relativt sett betydelig høyere enn prisene på fôrkorn, sammenlignet med hva som er tilfelle på det internasjonale markedet. Dette er nødvendig for at produsentene skal ta nødvendige kostnader og risiko for å satse på å oppnå mathvetekvalitet i et land med kortere og mer uforutsigbar vekstsesong enn lenger sør. Prisen på fôrhvete settes av kornkjøpere og vil være satt ut ifra fôrverdien til hvete sammenlignet med andre kornråvarer og konkurransen om kornet. Signalene fra bransjen om at det er behov for mer fôrhvete bør tilsi at fôrhveteprisene kan økes noe. Statens forhandlingsutvalg mener at det er riktig å øke matkorntilskuddet for å opprettholde konkurransekraften og sikre avsetningen av norsk matkorn. Tabell 7.8 viser effekten av at matkornprisen i snitt økes med 27,1 øre per kg, og at matkorntilskuddet økes med 27 øre til 74 øre per kg. I sum gir dette en svært marginal prisøkning for norsk matkorn på til videreføring på 0,7 øre per kg.

Tabell 7.9 Effekt på råvarekostnad matkorn

	Kroner per kg
Prisøkning matkorn	0,271
Økt matkorntilskudd	-0,270
Redusert råvarekostnad matkorn	-0,001

Norsk produksjon av erter, oljefrø og proteinvekster som bønner til modning benyttes i liten grad direkte til humant konsum. Muligheten for å bruke et virkemiddel tilsvarende matkorntilskuddet for å øke matindustriens forbruk av norskprodusert modne oljefrø, erter og belgvekster bør utredes med tanke på innføring fra kornåret 2026–2027.

7.5.3 Arealtilskudd korn

Arealtilskuddene er viktig for lønnsomheten i kornproduksjon og bidrar til å jevne ut lønnsomhet mellom ulike deler av området der kornproduksjon er mulig. I fjorårets oppgjør ble partene enige om å innføre særskilt arealtilskudd som skal stimulere til økt produksjon av hvete og proteinvekster. Statens forhandlingsutvalg ønsker å videreføre og styrke dette virkemidlet. I tillegg foreslås det å øke arealtilskuddene i de sonene der det er mindre aktuelt å dyrke hvete og proteinvekster. Totaliteten blir en stimulan for høyere og mer markedsrettet kornproduksjon.

7.5.4 Frakttilskuddsordningene til korn og kraftfôr

Frakttilskuddsordningene til korn og kraftfôr bidrar til å utjevne regionale prisforskjeller på kraftfôr. Tilskuddene bidrar dermed til målsettingen om landbruk i hele landet.

Statens forhandlingsutvalg er enig med jordbruket i at frakttilskuddsordningene må styrkes. Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningene til fraktordningen for korn med 9 mill. kroner og fraktordningen for kraftfôr med 2 mill. kroner. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det til neste års jordbruksforhandlinger utredes en fraktordning som kan styrke kornproduksjonen i randsonene.

7.5.5 Tilskudd til beredskapslager såkorn

Styrking av den nasjonale beredskapen, inkludert matberedskapen, er en hovedprioritet for regjeringen. Beredskapslager for matkorn er nå etablert og Statens forhandlingsutvalg foreslår økt støtte til lagring av såkorn. For å sikre tilstrekkelig tilgang på såkorn, kan det gis tilskudd til beredskapslagring av såkorn. Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke nivået på bevilgningen i tråd med jordbrukets forslag på 3 mill. kroner.

7.6 Frukt, bær, grønnsaker og poteter

Frukt- og grøntsektoren står for en betydelig verdiskaping. Sektoren har hatt en positiv utvikling de siste årene, blant annet som følge av høy innovasjonstakt og nye produkter. Mange forbrukere blir stadig mer bevisste på kostrådene om at produkter fra grøntsektoren bør være en del av alle måltider. Det er ønskelig å dekke den økte etterspørselen med norske produkter. Norske grøntprodukter er bærekraftige og trygge, med lav bruk av plantevernmidler sammenlignet med andre land. Sektoren satser også i økende grad på bærekraftige produksjonsmetoder for å styrke sin posisjon i markedet, gjennom blant annet prosjektet Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grønt.

Gjennom blant annet Meld. St. 11 (2023–2024) har regjeringen satt mål om økt produksjon og verdiskaping i grøntsektoren. Sektoren produserer varer som kan inngå i en rekke bearbeidingsprosesser til et bredt spekter av produkter, og er sentral i å bidra med råvarer for å møte den økte etterspørselen etter produkter av denne typen.

Store deler av grøntnæringen er, som resten av jordbruket, sårbar for klimaendringer og ekstremvær, som kan påvirke avlinger og produksjonsforhold negativt. Dette krever tilpasning og innovasjon i landbruket for å sikre bærekraftig produksjon i fremtiden. Myndighetene bidrar med risikoreduserende tiltak i form av blant annet produksjonssviktordningen, støtte til å ta i bruk ny teknologi, midler til kunnskapsutvikling og klimatilpasning. Det skjer blant annet i form av støtte til utvikling av nye sorter som er bedre tilpasset lokale dyrkingsforhold og endringer i klimaet.

Økt planteproduksjon er avgjørende for å øke selvforsyningsgraden. Fordi selvforsyningsgraden måles i energi, vil ikke økt produksjon av frukt, bær og grønnsaker gi store utslag på selvforsyningsgraden. Det er likevel et mål å øke norskandelen av disse produktene.

Innføringen av strømstøtte for jordbruksforetak, veksthus og vanningslag gjorde at næringen fikk stabile prisbetingelser på en viktig innsatsfaktor i produksjonen. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at 200 veksthusforetak og 15 vanningslag fikk strømstøtte i 2024. Det finnes ikke tall for hvilken produksjon jordbruksforetakene som fikk strømstøtte hadde, men totalt 14 728 jordbruksforetak fikk utbetalt strømstøtte i 2024. Det er rimelig å anta at flere av disse var grøntprodusenter.

Samlet sett legger statens forhandlingsutvalg til rette for en styrking av grøntproduksjonen i årets jordbruksoppgjør. Målprisene for frukt og grønt økes med 2,7 pst., og potet med 25 øre per kg. Statens forhandlingsutvalg foreslår også at prosjekter som følger opp mål og tiltak knyttet til Meld. St. 11 (2023–2024) er prioritert på NT-midlene, jf. kap. 7.2.2. I tillegg foreslår Statens forhandlingsutvalg utvidelser på RÅK-ordningen som også omfatter grøntprodukter, jf. kap. 7.10.7. Økningen på de ulike tilskuddsordningene fremgår av vedlegg 1.

7.6.1 Opplysningskontoret for frukt og grønt

Opplysningskontorene har en viktig funksjon i markedet ved å stimulere til økt forbruk gjennom holdningsskapende arbeid, kunnskapsformidling og kampanjer som har som formål å påvirke markedet, og har derfor en viktig rolle i arbeidet med å øke andelen frukt, grønt, bær og potet i kostholdet. Opplysningskontoret for frukt og grønt (OFG) har som formål å stimulere til økt forbruk av frukt, bær, grønnsaker og potet, og finansieres i hovedsak av midler over jordbruksavtalen, i tillegg til støtte fra Helsedirektoratet til skolefruktprosjektet. OFG skal være en aktiv part i at nasjonale målsettinger for grøntsektoren og for helsesektoren nås. Norskpreferanse er førende for OFGs arbeid gjennom hele året ved å fremheve norske sesong- og lagringsprodukter.

Med bakgrunn i OFGs viktige rolle i arbeidet med å fremme forbruk av norsk frukt, grønt, bær og potet, foreslår Statens forhandlingsutvalg at bevilgningen til OFG videreføres i 2026.

7.6.2 «Det store norske Grøntløftet»

Som en oppfølging av rapporten «Grøntsektoren mot 2035» ble partene i jordbruksoppgjøret 2024 enige om å avsette 5 mill. kroner per år i tre år til prosjektet Det store norske Grøntløftet. Bevilgningen ble lagt til Landbrukets utviklingsfond, og tildelt OFG, som driver prosjektet sammen med Stiftelsen Norsk Mat. Partene la til grunn at prosjektet skulle ha en betydelig medfinansiering av prosjektet fra aktører i verdikjeden.

Prosjektet skal jobbe med både samfunns- og forbrukerkommunikasjon, og inngå forpliktende avtaler med aktørene i verdikjeden om egne «grøntløfter», med årlig rapportering av måloppnåelse, og gjennomføre felleskampanjer mot forbruker for å inspirere og motivere forbrukere til å velge norsk grønt og frukt. Første resultatrapportering fra prosjektet vil være klart ila. første kvartal 2026.

Statens forhandlingsutvalg følger opp enigheten fra jordbruksoppgjøret i 2024 og foreslår at det settes av 5 mill. kroner til prosjektet i 2026.

7.6.3 Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grønt

Prosjektet «Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grønt» har fått 8 mill. kroner i årlig støtte i tre år over jordbruksavtalen. Prosjektet startet opp våren 2023 og er planlagt avsluttet sommeren 2026. Det skal leveres en sluttrapport til Landbruksdirektoratet. Siden prosjektet ble startet opp, har det skjedd mye på bærekraftsområdet, blant annet skjerping av krav og retningslinjer i EU. Prosjektet har samtidig avdekket at arbeidet med rapportering og dokumentasjon var mer krevende enn det som ble lagt til grunn da prosjektet startet opp. Styringsgruppen i prosjektet har formidlet at det er behov for 2 mill. kroner til et oppfølgingsprosjekt for å sette i gang blant annet datahåndtering og rapportering. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det avsettes 1 mill. kroner over Klima- og miljøprogrammet til prosjektet Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grønt.

7.6.4 Energi- og klimarådgivning i veksthus

Norges Gartnerforbund (NGF) har siden 2012 fått støtte til energi- og klimarådgivning i veksthus. I 2024 har det blitt arbeidet med, og omsøkt midler til, over 50 prosjekter knyttet til reduksjon av fossil energibruk og energieffektivisering i veksthus i regi av NGF.

Landbrukets klimaplan setter som mål at oppvarmingen i landbruket skal være fossilfri innen 2030. Energi- og klimarådgivning i veksthus er viktig for at veksthusnæringen skal nå målene om økt produksjon, minsket energiforbruk og redusert CO₂-utslipp per produsert enhet. Gartnerforbundet fremhever at arbeidet har ført til store besparelser av energi, men at det fortsatt er et stort potensial for ytterligere besparelser. Det er stor etterspørsel etter rådgivningen fra næringen. Det kreves mer kompetanse og direkte rådgivning for å oppnå målene, og NGF har utvidet sitt energi- og klimarådgivningsteam for å møte det økende behovet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til energi- og klimarådgivning i veksthus i regi av NGF økes med 1 mill. kroner, til 2 mill. kroner i 2026.

7.6.5 Utredning av støtte til produsenteide pakkerier i grøntsektoren

I jordbruksoppgjøret 2024 fikk Landbruksdirektoratet i oppdrag å utrede et tilskudd til produsenteide lagre, pakkerier og terminaler for grøntsektoren, herunder også bær, tilsvarende tilskuddet som i dag gis til fellesanlegg frukt. Direktoratet opprettet en referansegruppe med avtalepartene og representanter fra produsentene. Utredningen ble lagt frem 12. mars 2025 i Landbruksdirektoratets rapport nr. 25/3-7. Direktoratet anbefaler ikke innføring av tilskudd til produsenteide pakkerier i grøntsektoren, blant annet på grunn av at ellers like pakkerier vil få ulike rammevilkår fra det offentlige basert på eierskap samt at et krav om produsenteid vil være svært ressurskrevende å kontrollere. Utredningen viser imidlertid at pakkeriene i grøntsektoren har store investeringsbehov knyttet til innføring av ny teknologi, bedre lagerfasiliteter og nye miljøkrav. I føringene til IBU-midlene på LUF ligger det i dag en prioritering av at støtte til investeringer innen korn, frukt-, grønt- og veksthusnæringen. Innovasjon Norge bekrefter at flere lager/pakkerier i grøntsektoren har fått støtte over ordningen.

7.6.6 Gjeninnføring av øvre prisgrense for grøntprodukter

Øvre prisgrense for grøntprodukter har vært midlertidig økt fra 12 pst. til 20 pst. siden 01.07.22. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en videreføring av den øvre grensen for perioden 01.07.25–30.06.26. Statens forhandlingsutvalg foreslår å gjeninnføre ordinær øvre prisgrense, og ser dette i sammenheng med den foreslåtte økningen i målprisene for frukt og grønt.

7.6.7 Potet

7.6.7.1 Utredning av potetmarkedet

I jordbruksoppgjøret 2024 fikk Landbruksdirektoratet i oppdrag å gjøre en samlet gjennomgang av potetmarkedene og ordningene for konsumpoteter, industripoteter og poteter til avrens. Det skulle opprettes en referansegruppe med avtalepartene og sentrale aktører i verdikjeden. Utredningen ble lagt frem 11. mars 2025 i Landbruksdirektoratets rapport 11/2025. I rapporten ble det foretatt en gjennomgang av varestrømmene i potetmarkedet, hvilke virkemidler og rammebetingelser næringen har samt produsentøkonomien. Direktoratet kom med forslag til endringer for å øke interessen for å bruke avrensindustrien som avsetningskanal for utsorterte poteter og utforming av målpriskurven i etterkant av jordbruksoppgjørene.

7.6.7.2 Avrensordningen

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke satsen for potetstivelse med 0,50 kroner per kg, tilsvarende 15 mill. kroner i økt bevilgning på avrensordningen. Statens forhandlingsutvalg er enig i at satsen på avrens kan økes og foreslår en økning på 5 mill. kroner til potetstivelse på avrensordningen.

7.6.7.3 Tilskudd til industripotet

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det etableres et pristilskudd til industripotet etter modell av alternativ 1 i Landbruksdirektoratets rapport nr. 23/2024.

I Landbruksdirektoratets utredning av potetmarkedet i rapport 11/2025 vises det til at lønnsomheten i produksjon av industripoteter kan være lavere enn ved produksjon av konsumpoteter. Til tross for dette har norsk produksjon av industripoteter vært økende over flere år, og de fleste industriaktører baserer sin produksjon kun på norske industripoteter.

For å styrke tollvernet, ble tollen for blant annet potet og potetprodukter lagt om fra kronetoll til prosenttoll fra 1. januar 2024. Det ble besluttet en overgangsperiode fram til 1. september 2024. Statens forhandlingsutvalg foreslår å ikke gjøre større endringer i potetmarkedet før man har sett resultatet av styrkingen i tollvernet.

7.6.7.4 Settepotet inn i distriktstilskudd for potet og grøntproduksjon i Nord-Norge
Staten er enig med jordbruket om at sertifisert settepotet kan inkluderes i distriktstilskudd for potet- og grøntproduksjon i Nord-Norge.

7.7 Melk

Melkeproduksjon er en bærebjelke i det norske landbruket. Produksjonen foregår i hele landet, i alle landets fylker og de fleste kommuner, og står for en stor del av landbrukets samlede sysselsetting og verdiskaping. For å bidra til produksjon, inntektsutjevning og landbruk over hele landet, er flere av tilskuddsordningene differensiert geografisk, etter bruksstørrelse, eller begge deler. Differensieringen skal utjevne forskjeller i produksjonsbetingelser, og dermed også i inntektsmuligheter.

Økonomien i melkeproduksjonen var krevende noen år, blant annet som følge av lavere produksjon og høye renter. Mot slutten av 2023 økte imidlertid etterspørselen etter meieriprodukter, og i 2024 kunne melkeprodusentene produsere melk uavhengig av kvote. Etterspørselen har holdt seg inn i 2025, og melkeprodusentene kan levere 20 pst. over egen kvote ut året. Norsk melkeråvare har imidlertid varslet at det må forventes en klar innstramning av forholdstallet i 2026. Sammen med den kraftige satsingen som har vært på melk i jordbruksoppkjørene i 2023 og 2024, og utviklingen i melkepris til produsent, er økonomien i melkeproduksjonen nå betydelig bedret.

I oppkjøret i 2024 ble det enighet om å ta melk ut av målprissystemet. Melkeprisen fastsettes nå av Tine ved bruk av en modell som hensyntar variable kostnader på gården (25 pst.), konsumprisindeksen (50 pst.), prisutviklingen på matvarer og alkoholfrie drikkevarer (10 pst.) og utvalgte internasjonale priser på rå melk levert fra bonde (15 pst.).

Per 31. mars 2025 er 56,7 pst. av driftsbygningene lagt om til løsdrift, mens 43,3 pst. fortsatt produserer i bås fjøs, jf. tall fra Kukontrollen. Andelen bås fjøs er høyest i Agder, Troms og Vestland. Tallene viser at det i stor grad er de mindre besetningene som ikke har lagt om fra bås fjøs til løsdrift. Under denne regjeringen har IBU-midlene blitt økt fra 679,5 mill. kroner i 2021, jf. Prop. 1 S (2021–2022), til 1 273 mill. kroner, sammen med en føring om at fjøs med inntil 30 kyr skal prioriteres. Statens forhandlingsutvalg mener det fortsatt er behov for å prioritere midler til omlegging til løsdriftsfjøs i melkenæringen, jf. de foreslåtte økningene i IBU-ordningen i kap. 7.2.1.

Statens forhandlingsutvalg har lagt opp til en styrking av økonomien i næringen gjennom en styrking av eksisterende tilskuddsordninger. Alle endringer fremgår av vedlegg 1.

7.7.1 Kvoteordningen for melk

Formålet med kvoteordningen for melk er å tilpasse melkeproduksjonen til avsetningsmulighetene i markedet innenfor de målsetninger Stortinget har fastsatt, herunder distriktsprofil og variert bruksstruktur.

Det har blitt gjort vesentlige endringer i kvoteordningen for melk de siste to jordbruksoppkjørene. Kvote taket er senket fra 900 000 liter til 750 000 liter for kumelk og 350 000 liter for geitemelk, det er lagt en begrensning på kjøp over kvote taket, det har vært mulig å selge hele kvoten privat i omsetningsrundene i 2023 og 2024 og gevinstbeskatningen ved realisasjon av melkekvote er endret. Formålet var blant annet å øke andelen eid kvote. Statens forhandlingsutvalg er enig med Jordbrukets forhandlingsutvalg i at regelverket for kvoteordningen bør ligge fast og at det ikke gjøres større endringer i kvoteordningen i år.

Statens forhandlingsutvalg foreslår imidlertid en rekrutteringskvote i Troms og Finnmark, se neste avsnitt.

7.7.1.1 Innføring av rekrutteringskvote for kumelk i Troms og Finnmark

Som en oppfølging av Stortingets behandling av Meld. St. 10 (2024–2025), foreslår statens forhandlingsutvalg at det innføres rekrutteringskvoter for kumelk i Troms og Finnmark. Per i dag er det 304 eiendommer med grunnkvote kumelk og 227 kumelkprodusenter i fylkene. Det var ingen nyetablering i 2023, 2024 eller hittil i 2025. Det er ønskelig å opprettholde og styrke produksjonsmiljøet i de to nordligste fylkene. Statens forhandlingsutvalg legger opp til at det i 2026 avsettes 4 mill. liter kumelkkvote som kan tilbys eiere av landbrukseiendom i Troms og Finnmark, til 1 krone per liter.

Rekrutteringskvotene tilbys av kvoter som staten tilegner seg fra omsatte kvoter i landet. Kvoten vil ikke kunne bortdisponeres eller videreselges i 10 år. Unge bønder under 35 år skal prioriteres i ordningen, men det vil ikke være noen aldersgrense for å søke om kvote. Landbruksdirektoratet vil forvalte ordningen, og ytterlige detaljer fastsettes i utformingen av regelverket for ordningen.

7.7.1.2 Inndragning av geitemelkkvote solgt til staten

Statens forhandlingsutvalg er enig med jordbrukets forhandlingsutvalg i at geitemelkkvote solgt gjennom den statlige ordningen i 2025, ikke skal videreselges. Som fastsatt i jordbruksavtalen, finansieres inndragningen over omsetningsavgiften for melk.

7.8 Kjøtt og egg

Prognosene for markedsbalansen for kjøtt og egg i 2025 viser bedret markedsbalanse for kjøtt sammenlignet med situasjonen i 2024. Av storfe var det om lag 5 000 tonn kjøtt på reguleringslager ved utgangen av foregående år, men markedsregulator legger til grunn at hoveddelen av dette lageret vil være realisert i 2025. Også for gris legges det i år til grunn bedre balanse mellom produksjon og etterspørsel, og at svinekjøtt på reguleringslageret fra 2024 vil bli realisert i inneværende år. Engrossalget av storfekjøtt i år vil være på nivå med situasjonen i 2024, men langtidsutsiktene mot 2029 er redusert salg av storfe, svin og småfe.

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at den bedrede markedsbalansen for kjøtt av storfe og gris sammenlignet med foregående år, kan bidra til uttak av høyere PGE og redusert omsetningsavgift, noe som kan øke inntektsgrunnlaget for sektoren.

For sau/lam viser markedsregulators prognoser en begrenset underdekning av lammekjøtt, men økt volum av kjøtt av sau på reguleringslager. Det vises til at det er fallende etterspørsel etter rødt kjøtt, og at man derfor må vektlegge utviklingen i markedsbalansen for småfe, og at andelen lam i forhold til sau bør økes.

Forbruket av egg har økt, og det har vært underdekning av norske egg. Det prognoseres med markedsdekning med norsk vare i siste tertial i år med grunnlag i et stort antall nye eggprodusenter.

For å bidra til landbruk over hele landet med en differensiert bruksstruktur og variasjon i klima og geografi, foreslår Statens forhandlingsutvalg flere satsøkninger i tilskuddsordninger rettet mot norsk husdyrhold. I tillegg til virkemidlene som omtales nedenfor, vil Statens forhandlingsutvalg vise til at økningene som foreslås for avløsertilskuddet og frakttilskuddene for hhv. egg og slaktedyr er viktige for jordbruksforetak med kjøtt- og eggproduksjon.

7.8.1 Ammeku – storfekjøtt

Markedsbalansen for storfekjøtt er avhengig av utviklingen i både melkeproduksjonen og driftsomfanget i jordbruksforetakene med ammekuproduksjon. Om lag 70 pst. av storfekjøttet dekkes gjennom storfeholdet i melkeproduksjon. Utviklingen i forbruket av melk vil derfor kunne virke inn på markedsbalansen for storfekjøtt gjennom nivået på leveransen av dyr av NRF-rase til slakt.

Statens forhandlingsutvalg legger vekt på å sikre balanse mellom behovet for styrking av inntektsgrunnlaget i storfekjøttproduksjonen og markedsbalansen for sektoren. Stor økning i tilskuddstildelingen til produksjonen, kan medføre etablering av nye besetninger som på sikt kan gi overproduksjon med lavere priser og økt omsetningsavgift som resultat.

Det legges særlig vekt på å styrke det økonomiske grunnlaget for produksjon med storfe i Nord-Norge, og tilskuddssatsene heves derfor mer for denne regionen sammenliknet med landet for øvrig.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en heving av satser distriktstilskudd storfe (sone 4 og 5), driftstilskudd til spesialisert kjøttfeproduksjon, tilskudd husdyr og beitetilskuddene, jf. vedlegg 1.

I jordbrukets krav foreslås det å innføre en egen sats i det generelle beitetilskuddet for kastrater. I Rapport 10/2021 *Bruk av norske fôrressurser* fra Landbruksdirektoratet er det vist til at kastratproduksjon vil gi vesentlig større metangassutslipp per kg kjøtt enn ordinær framføring av okser. Det pekes her også på at produksjon med kastrater gir lavere kvalitet og slaktekvantum jamført med produksjon med okser. En egen sats for kastrater kan også øke kontrollproblemene som forvaltningen har knyttet til beitetilskuddet. Statens forhandlingsutvalg mener derfor det ikke bør innføres beitetilskudd for kastrater.

7.8.2 Produksjon av sau/lam

Tilskudd for produksjon av sau/lam

Statens forhandlingsutvalg legger vekt på styrking av økonomien i produksjonen av sau/lam, og foreslår en heving av satsene for kvalitetstilskudd lammeslakt, distriktstilskudd kjøtt (sone 4 og 5) og begge beitetilskuddene. Endringene i satsene framgår av vedlegg 1.

Prognosene fra markedsregulator for kjøtt viser for 2025 et tilbudsoverskudd av sauekjøtt, men underdekning av kjøtt av lam. Utviklingen med reduksjon i antall kg lammeslakt per søye har bl.a. grunnlag i økt andel av besetninger med mer ekstensive raser. Dette har

medført færre lam per søye og lavere gjennomsnittlig slaktevekt på lam. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor å prioritere å øke satsene for kvalitetstilskuddet for lammeslakt for å bidra til økt produksjon av lammeslakt som markedet etterspør.

Ved jordbruksforhandlingene i 2024 var avtalepartene enige om å be Landbruksdirektoratet vurdere endring av kvalitetstilskuddet ved at lam med slaktevekt lavere enn 13 kg ikke lenger gir grunnlag for tilskuddet. Det ble lagt til grunn at endringen ikke skal gjennomføres før klassifisering med lengdemåling er implementert. Klassifisering med lengdemåling var obligatorisk fra 1. juli 2024 for alle anlegg som slaktet mer enn 2 000 småfe. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at lam med slaktevekt under 13 kg ikke lenger skal omfattes av tilskuddsordningen.

Grunntilskuddet ytes ikke for lammeslakt under 13 kg, og partene fastsetter for hvert år en satsdifferensiering for grunntilskuddet basert på ulike satser for lam 13–25 kg (høy sats) og lam over 25 kg (lavere sats).

I jordbrukets krav foreslås det at lammeslakttilskuddet skal differensieres etter både kvalitetsklasse og vekt. Statens forhandlingsutvalg er i utgangspunktet enig i omlegging til en slik differensiering, men er ikke enig i vektgrensene i forslaget. Det kan være utfordrende for produsentene å forholde seg til ulike vektgrenser for de to tilskuddsordningene rettet mot samme produksjon. Ifølge informasjon fra Landbruksdirektoratet vil det videre være krevende å implementere ulike vektgrenser for ordningene i datasystemene hos både slakteriene og direktoratet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at de samme vektintervallene som gjelder for grunntilskuddet, også brukes som differensiering av kvalitetstilskuddet for lammeslakt.

Med innføring av differensiering av lammeslakttilskuddet også etter vekt, må tilskuddssatsen som gjelder for mindre slakterier uten egen klassifisør justeres. Statens forhandlingsutvalg har økt nivået på denne satsen med grunnlag i satsøkningen for lam levert til slakterianlegg med klassifisør.

7.8.3 Kraftfôrbasert husdyrhold

Kostnadene til kraftfôr er den viktigste innsatsfaktoren i svine- og fjørfeholdet, og endringer i prisen på kraftfôr påvirker derfor de økonomiske rammevilkårene for disse produksjonene sterkt. Markedsinntektene utgjør hoveddelen av inntektsgrunnlaget for det kraftfôrbaserte husdyrholdet. Det er derfor av stor betydning å ivareta balansen mellom produksjon og etterspørsel.

Det er viktig å opprettholde produksjonen av svinekjøtt i Nord-Norge for å bidra til driftsgrunnlaget ved slakteriene i regionen. Slakting av spesielt sau/lam, men også storfe er sesongbetont, mens slakting av gris gir grunnlag for en mer kontinuerlig drift gjennom året. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor heving av satsene for distriktstilskudd gris i sone 4 og 5, jf. vedlegg 1.

For de kraftfôrbaserte husdyrproduksjonene viser Statens forhandlingsutvalg også til forslagene i tilbudet om frakttilskudd for kjøtt og egg samt økning av husdyrtilskuddet for

avlsgriser med størst økning for Nord-Norge, jf. vedlegg 1. Når det gjelder investeringsmidler til nye grisehus, vises det til kap. 3.3.3 og 7.2.1.

For kylling utgjør produksjon og salg av mer saktevoksende raser en økende andel av totalvolumet. Det er derfor behov for å justere prisgrunnlaget for kylling i jordbruksavtalens bestemmelser om referansepris kylling. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor å endre gjeldende vektgrunnlag for representantvaren fra 1 050–1 850 gram til 1 050–2 450 gram.

7.8.4 Frakttilskudd for egg og slaktedyr

Frakttilskuddene for hhv. egg og slaktedyr bidrar til spredt og variert husdyrproduksjon i hele landet. Statens forhandlingsutvalg foreslår økte bevilgninger til frakttilskudd slaktedyr med 10 mill. kroner og 1 mill. kroner til frakttilskudd egg.

Det er behov for å justere utmålingsbestemmelsene for frakttilskudd for slaktedyr. Slakteriforetak som har anlegg som regnes som lite, dvs. mindre årlig slaktekvantum enn 1 500 tonn, kan øke sin slakting slik at de passerer denne vektgrensen og bli et stort slakteri. Etter gjeldende avtalebestemmelser kan imidlertid foretaket da velge om de fortsatt skal motta frakttilskudd som et lite anlegg, eller søke om å få utmålt tilskudd som et stort slakteri. En slik valgfrihet i forhold til tilskuddsutmålingen er vanskelig å forvalte. Det er også behov for å tydeliggjøre regelverket for å gi økt forutsigbarhet for tilskuddsutmålingen til nye slakterianlegg. Endringene av regelverket vil kun medføre en begrenset provenyeffekt. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at partene gjennomgår forslag til justering av avtalebestemmelsene for tilskuddsordningen når nytt avtaledokument for 2025-2026 skal utarbeides.

7.8.5 Fastsetting av øvre prisgrense for kjøtt og egg

Formålet med øvre prisgrense er primært å beskytte forbrukerne og øvrig industri mot store prisvariasjoner. I prisbestemmelsene i jordbruksavtalen reguleres kjøtt og egg av regelverket for volummodell og planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE). Øvre prisgrense fastsettes av avtalepartene og er satt til PGE + 10 pst. Dersom prisen på representantvaren overstiger øvre prisgrense to uker på rad, iverksettes tollavgiftsnedsettelse.

Øvre prisgrense er et grunnlag for administrering av tollvernet, som er en statlig oppgave. Statens forhandlingsutvalg legger derfor til grunn at bestemmelsene om øvre prisgrense for kjøtt og egg endres tilsvarende de nye bestemmelsene om øvre prisgrense for melk. Dvs. at øvre prisgrense for egg og kjøtt av svin, storfe og sau/lam skal fastsettes av departementet i forskrift om administrative nedsettelse av tollavgiftssatser for landbruksvarer.

7.8.6 Birøkt

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen på 1,5 mill. kroner over underpost 70.11 til Norges Birøkterlag for å finansiere opplysningsordningen for honning og andre bieprodukter. Satsen per bifolk i tilskudd husdyr foreslås økt med 20 kroner.

7.8.7 Produksjonsregulerende virkemidler

Ved Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023–2024) om strategi for økt selvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmulighetene i jordbruket, ble det gitt en flertallsmerknad om at det skal gjennomføres en utredning av nye virkemidler for produksjonsregulering. I jordbruksoppgjøret 2024 ble dette stadfestet av partene. I etterkant av dette fastsatte Landbruks- og matdepartementet mandat og oppnevnte medlemmer for en arbeidsgruppe bestående av staten, jordbruket, KLF, Nortura og konkurransemyndighetene. Mandatet innebar å gjøre rede for dagens produksjonsregulerende virkemidler i de ulike jordbruksproduksjonene, og hvordan de fungerer i ulike markedssituasjoner, og å gjøre rede for alternativer til dagens virkemidler for produksjonsregulering for produksjonene av kjøtt og egg som ikke har kvoter eller kontraktproduksjon. Gruppen leverte sin rapport 11. mars 2025.

Rapporten gir en oversikt over rammebetingelser, markedsførhold og produksjonsregulerende virkemidler som påvirker produksjon og markedsbalanse. Det utredes forslag til fire ulike produksjonsregulerende virkemidler: Todelt omsetningsavgift på egg, vektdifferensiert omsetningsavgift for svin og/eller storfe, kvote på sau (med en kort diskusjon av kvote på storfekjøtt) og ulike former for balanseringsråd.

Produksjonsregulering og markedsregulering er best egnet til å håndtere kortsiktige ubalanser. På lengre sikt må de samlede økonomiske virkemidlene innrettes slik at produksjon og produksjonskapasitet tilpasses markedsmulighetene. I Norge er markedsmulighetene for kjøtt og egg i stor grad avgrenset til innenlands forbruk. Både pris, tilskudd, kostnader og forventningene til disse påvirker tilbudet av jordbruksvarer både på kort og lengre sikt.

7.8.7.1 Todelt omsetningsavgift på egg

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber i kravet regjeringen om å legge frem forslag til endring i omsetningsloven for å legge til rette for en todelt omsetningsavgift på egg. Tiltaket innebærer at nye produsenter får en høyere, prohibitiv omsetningsavgift, for å unngå nyetableringer ved overskudd av egg.

Statens forhandlingsutvalg viser til at tiltaket er lite egnet til å regulere markedet på kort og mellomlang sikt, siden det går flere år fra en investeringsbeslutning tas til man leverer egg. Det vil også ta lang tid fra man øker omsetningsavgiften for nye produsenter til dette medfører noen særlig reduksjon i produksjonen. Det kan tenkes å bli enda vanskeligere å regulere markedet på kort sikt hvis tiltaket innføres. Videre kan man risikere at en begrensning i adgang til nye produsenter kan resultere i underskudd på lengre sikt, dersom etterspørselen øker mer enn forutsatt. Dette har man også erfart ved utkjøp av eggprodusenter.

Hvis det er et problem at mange produsenter ønsker å etablere seg i overskuddssituasjoner, kan det tyde på at prismekanismen bør brukes til å regulere markedet i større grad enn i dag. Det vil være uheldig med tiltak som har som formål eller resultat at næringa kan styre både volum og pris for å holde de etablerte inne og resten ute.

Markedsordningen for egg med mottaksplikt og markedsregulering bidrar til at det produseres egg i store deler av landet. Samfunnets tillit til systemet er avhengig av at det fungerer. Statens forhandlingsutvalg mener at todelt omsetningsavgift potensielt kan utfordre dette.

7.9 Velferdsordninger

Gode velferdsordninger har stor betydning for å bidra til rekruttering av unge utøvere til norsk landbruk. Regjeringen har ambisiøse mål for norsk landbruk, og utvikling av bedre velferdsordninger for norske bønder er en viktig del i dette.

Som en oppfølging av regjeringens mål om å utvikle velferdsordningene, er det også i årets tilbud lagt vekt på en videre forbedring av dem. Heving av satser og maksimalbeløp for avløsertilskuddene bidrar til økonomisk sikkerhet ved sykdom og skade, og gir bedre mulighet for å ta ut ferie og fritid gjennom året.

7.9.1 Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv.

Tilskudd til avløsning ved sykdom, fødsel mv. skal bidra til å dekke kostnader til avløsning ved egen eller barns sykdom, svangerskap, fødsel eller andre liknende fravær fra den daglige driften. Tilskuddet kommer i tillegg til ytelsene som næringsdrivende har gjennom Nav. Jordbrukere kan få sykepenger og andre ytelser fra Nav som andre selvstendig næringsdrivende.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en heving av satsen for tilskuddsordningen. Høyeste maksimale dagsats foreslås økt fra 2 600 til 2 700 kroner. Det utgjør en økning på 3,8 pst. De andre maksimale dagsatsene foreslås økt relativt like mye.

Etter jordbruksavtalen blir det utmålt tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv. etter det laveste av to alternativer. Etter alternativ én blir tilskuddet beregnet ut fra dagsatsen gitt av produksjonsomfanget hos jordbruksforetaket. Etter alternativ to blir tilskuddet beregnet ut fra høyeste maksimale dagsats for sykdomsavløsningstilskuddet (2 600 kroner i 2025), fratrukket ytelser fra Nav og lønn mv. (såkalt samordning). Hvis man har høyt inntektsgrunnlag, blir ytelsene fra Nav og ev. arbeidsgiver høye, og avløsertilskuddet lavt, og omvendt.

En arbeidsgruppe med medlemmer fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Arbeids- og velferdsdirektoratet og Landbruks- og matdepartementet avga i mars i år en rapport om forholdet mellom sykepenger og tilskudd til avløsning ved sykdom. Arbeidsgruppen konkluderte med at sykepenger for *lønnsinntekt* ikke påvirkes av hvordan sykdomsavløsningstilskuddet utmåles. Sykepenger for *næringsinntekt* kan påvirkes av utmålingen av sykdomsavløsningstilskuddet. Det avgjørende er om og i hvor stor grad det foreligger et tap av pensjonsgivende inntekt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår endringer i regelverket for samordning i forbindelse med svangerskap og fødsel, for å imøtekomme behovet for avlastning for bønder som får barn. Forslaget går ut på at tilskuddet avkortes for den del av lønn og ytelser for lønn fra Nav som overstiger 3 G.²³ Det foreslås å avgrense tiltaket til at personen som avløses må minimum ha 1/3 andel av næringsinntekten fra foretaket, og minimum 0,5 G.

Statens forhandlingsutvalg mener det er uklart hvordan forslaget i jordbrukets krav skal forstås og at forslaget vil gi noen utfordringer av både forvaltningsmessig og prinsipiell karakter. Høyere avløsertilskudd for en del bønder som får barn ser ut til å være formålet med dette forslaget. Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke satsene i ordningen, som vil bidra til det samme. Statens forhandlingsutvalg er likevel åpen for å drøfte de problemstillinger som reises i kravet i forhandlingene.

7.9.2 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid bidrar til finansiering av leid arbeidshjelp og bidrar på den måten til at husdyrprodusenter kan ta ferie og få ordnet fritid.

Som jordbruket prioriterer staten en forbedring av velferdsordningene, og foreslår for avløsertilskuddet en heving av maksimalbeløp per foretak og år fra 134 175 til 139 542 kroner (tilsvarende 4 pst.) og en tilsvarende økning av satsene på 4 pst., jf. vedlegg 1.

I jordbrukets krav foreslås det at en partssammensatt arbeidsgruppe skal gjennomgå satsene for avløsertilskuddet sett opp mot arbeidsforbruket per husdyrproduksjon. I tillegg skal det vurderes hvilke husdyrslag, inkl. differensiering per driftsform av svin og fjørfe, som skal omfattes av tilskuddsordningen.

Statens forhandlingsutvalg vil vise til at satsene for ordningen ikke bare er fastsatt ut fra arbeidsforbruk, fordi de over tid også er blitt dimensjonert ut fra hva som kan gi ønsket utvikling i inntektsgrunnlaget per husdyrproduksjon. Dette innebærer at dersom satsfastsettingen nå skal endres til kun å være basert på arbeidsforbruk, vil dette innebære en omfordeling av tilskuddsmidler mellom produksjonene. Det finnes heller ikke tilfredsstillende datagrunnlag for arbeidsforbruk.

Statens forhandlingsutvalg vil også peke på at en eventuell differensiering av tilskuddssatsene etter driftsform ikke kun kan gjelde svin og kylling. Også innen mange av de andre husdyrproduksjonene er det ulike driftsformer med stor forskjell i arbeidsforbruk. Statens forhandlingsutvalg går derfor imot forslaget om utredning av satsfastsettingen for tilskuddsordningen.

7.9.3 Tidligpensjonsordningen for jordbrukere

Formålet for tilskuddsordningen er å bidra til enklere generasjonsskifter for dem som har hatt hoveddelen av inntekten sin fra jordbruk/gartneri og skogbruk. Statens

²³ Folketrygdens grunnbeløp var 124 028 kr fra 1. mai 2024 til 1. mai 2025.

forhandlingsutvalg foreslår å videreføre satsene på hhv. 105 200 kroner for enbrukerpensjon, og 168 320 kroner for tobrukerpensjon for 2026.

7.9.4 Tilskudd til landbruksvikarordningen

Formålet med ordningen er å sikre at primærprodusentene over hele landet har tilgang på arbeidshjelp, når de trenger det ved akutt sykdom eller i andre krisesituasjoner. Det er et mål at ordningen samlet skal ha et omfang på 240 årsverk for å bidra til at alle produsenter skal kunne dekkes gjennom beredskapsordningen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre tilskuddssatsen per årsverk landbruksvikarvirksomhet med 325 000 kroner, jf. vedlegg 1.

Nær alle avløserlag deltar i landbruksvikarordningen, og avtalepartene har lagt til grunn at avløserlagene kan benytte deler av tilskuddsmidlene til landbruksvikarordningen til å dekke kostnader til kompetanseutvikling. For å bidra til god informasjonstilgang for nye avløsere foreslår Statens forhandlingsutvalg å videreføre bevilgningen på 1 mill. kroner til gjennomføring av avløserkurs.

7.9.5 Tilskudd til sykepengeordningen

Sykepengeordningen er en kollektiv innbetaling over jordbruksavtalen til Nav for å finansiere det høyere nivået på sykepenger for bønder jamført med andre selvstendig næringsdrivende på hhv. 100 og 80 pst. av sykepengegrunnlaget. Statens forhandlingsutvalg foreslår å sette av 42,8 mill. kroner til ordningen i 2026, i tråd med forbruksprognosen fra Landbruksdirektoratet.

7.9.6 Organisering av avløsertjenesten

I jordbrukets krav er det foreslått å sette av inntil 2 mill. kroner til Norske Landbrukstenester (NLT) for å legge til rette for en organisasjonsprosess, med sikte på å etablere en enhetlig og felles landsdekkende organisasjon for avløsertjenester i landbruket.

Statens forhandlingsutvalg vil peke på at NLT siden 1991 har utviklet seg til en stadig mer profesjonell paraplyorganisasjon for norske avløserlag uten tilskuddsbidrag. Det må kunne legges til grunn at en videre utvikling fortsatt kan skje uten økonomiske bidrag over jordbruksavtalen til NLT. I den grad et avløserlag ikke ønsker å være medlem i NLT, må dette dessuten fortsatt kunne være et alternativ.

Det er i forslaget pekt på at bestemmelsene i arbeidsmiljøloven om innleieforbud er et forhold som aktualiserer en slik prosess. Statens forhandlingsutvalg vil i denne sammenheng peke på at det gis unntak fra forbudet når det gjelder avløsning i jordbruket. Det er i forslaget også vist til at den nye opplæringsmodellen for agronomutdanning på videregående nivå medfører nye behov, som rekruttering av lærebedrifter som tar inn lærlinger og samarbeid med regionale opplæringskontor. De private bransjestyrte opplæringskontorenes virksomhet og rekrutteringen av lærebedrifter skjer på regionalt nivå, og krever derfor ikke oppbygging av en nasjonal avløserinstans.

Statens forhandlingsutvalg mener at en videreutvikling av organisasjonen bør kunne finansieres med bidrag fra avløserlagene og landbruketstjenestene som er medlemmer i organisasjonen.

7.10 Andre politikkområder

7.10.1 Tilskudd ved produksjonssvikt

Etter sesongene 2018 og 2023, med omfattende skader på avlinger som følge av tørke og flom, ble det foretatt store utbetalinger over ordningen tilskudd ved produksjonssvikt. Ordningen har vært gjennomgått flere ganger de senere årene, og det har blitt foretatt noen justeringer. Partene har vært enige om at dette ikke er en erstatningsordning, men at det skal være en enkel, effektiv ordning både for myndigheter og produsent, som raskt kan bidra til å redusere økonomiske tap og gi grunnlag for videre produksjon og ha lave forvaltningskostnader.

Som en oppfølging av tørke- og flomsommeren 2023, ble satsene som skulle innføres fra 2024 innført fra og med vekstsesongen 2023, og taket på tilskudd per vekstgruppe ble midlertidig økt for grovfôr og korn og annet frø til modning for skadeåret 2023.

I jordbruksoppgjøret 2024 ble partene enige om å endre reglene for beregning av gjennomsnittlig avling slik at søkeren kan stryke de to dårligste og det beste året av de siste sju årene i gjennomsnittsberegningen, mens man tidligere kunne stryke det dårligste av de foregående seks årene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever i år, som i fjor, at satsene for beregning av tilskudd oppdateres årlig, i stedet for med gjeldende ordning der satsene vanligvis oppdateres hvert tredje år. Statens forhandlingsutvalg fastholder, som partene har vært enige om tidligere, at det ikke er hensiktsmessig med årlige satsjusteringer.

7.10.2 Tilskudd til dyreavl med mer

7.10.2.1 Tilskudd til avlsorganisasjoner

Tilskudd til dyreavl skal medvirke til avlsmessig framgang og populasjoner av friske, sunne husdyr tilpasset vårt miljø og klima. Ordningen skal også sikre genetisk variasjon i populasjonene og bygge på bærekraftige prinsipper basert på en tilstrekkelig stor effektiv avlspopulasjon og inkludering av funksjonelle egenskaper i avlsmålet.

Følgende organisasjoner kan søke om støtte; Norsk Sau og Geit, Norges Birøkerlag, Norsk kjøttfeavlslag TYR, Norsk Fjølfeag, Landslaget for Telemarksfe og Avlslaget for sidet trønderfe og nordlandsfe. Støtte til Norges Birøkerlag forutsetter at de også bidrar til driften av reinavlsområdet for den brune bia. Norsk Fjølfeag kan søke om støtte til påvirkning av avlsarbeid i regi av internasjonale avlsselskaper. Norsk Sau og Geit kan søke om tilskudd til drift av mobilt klimakammer for måling av metan.

Landbruksdirektoratet fordeler midlene etter søknad fra de nevnte organisasjonene. Det innhentes uttalelse fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Statens

forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til ordningen videreføres med vel 16,8 mill. kroner.

7.10.2.2 Tilskudd til semin

Det er store fylkesvise forskjeller i kostnadene til semintjenester. For å styrke utjevningen av kostnadene til semin foreslår Statens forhandlingsutvalg at bevilgningen til ordningen videreføres med 39,6 mill. kroner. Tilskuddet fordeles av Landbruksdirektoratet med grunnlag i forskriften som regulerer tilskuddsordningen.

7.10.2.3 Tilskudd til veterinærreiser

Det gis tilskudd til veterinærreiser for å bidra til å utjevne forskjeller i husdyrproducentenes veterinærkostnader. Ordningen reguleres i forskrift om tilskudd til veterinærreiser.

Ved jordbruksoppgjøret i 2024 la statens frem forslag om å heve satsene for reiser utført under vakt med 50 pst., men satsene ble imidlertid bare økt med 25 pst. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor nå en ytterligere økning av satsene med 20 pst. for 2026 for reiser utført under vakt med 7,4 mill. kroner i proveny.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å:

- Reise og ventetid på vakt økes fra 920 til 1 104 kroner per time.
- Økt ordinær sats på vakt økes fra 24,69 kroner per km til 29,63 kroner per km med egen bil.
- Økt sats for bruk av privat skyssbåt på vakt fra 132 til 158,40 kroner per kilometer på vakt.

7.10.2.4 Helsetjeneste for geit

I Meld. St. 8 (2024–2025) ble det vist til at det bør etableres en helsetjeneste også for geiter. Det er allerede etablert helsetjeneste for svin, fjørfe, sau og storfe. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at det etableres en slik tjeneste også for geit, fordi helse er en sentral del av god dyrevelferd. Den nye tjenesten skal dekke dyr fra både melke- og ammegeitbesetninger.

Finansieringen av de allerede etablerte helsetjenestene skjer gjennom bruk av omsetningsavgift. Det kreves inn omsetningsavgift for melk fra geit, men ikke for kjøtt av geit. Det er prognosert med en årlig kostnad på 2,75 mill. kroner.

Helsetjenesten skal dekke både melke- og ammegeiter. Datagrunnlag fra Landbruksdirektoratet viser at populasjonen av melkegeiter er om lag tre ganger større enn antall ammegeiter. Imidlertid er antall besetninger med ammegeiter nær fire ganger større enn tallet på melkegeitbesetninger. Ut fra en totalvurdering legger statens forhandlingsutvalg til grunn at kostnadene til etablering og drift med tjenesten, bør fordeles likt mellom de to driftsformene med geit.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at kostnadene knyttet til melkegeit dekkes med omsetningsavgift på geitemelk, mens kostnadene vedrørende ammegeit finansieres over jordbruksavtalen.

Statens forhandlingsutvalg viser til at helsetjenesten skal etableres i 2025 og foreslår en finansiering på 1,0 mill. kroner over ledige midler for inneværende år, mens det bevilges 1,4 mill. kroner for 2026 over tilskudd til dyreavl mm.

7.10.2.5 Tilskudd til ringormvaksinerings av storfe

Ved jordbruksoppgjøret 2024 ble partene enige om å innføre en tilskuddsordning for å delfinansiere et vaksinasjonsprogram mot ringorm. Det ble satt av 2 mill. kroner til tiltaket i 2025 over underpost 77.11 Tilskudd til dyreavl. Statens forhandlingsutvalg foreslår en bevilgning til tiltaket på 2,1 mill. kroner for 2026.

Det vises til kap. 7.10.2.6 når det gjelder vurdering av varighet og grad av kostnadskompensasjon for tiltak som vaksinasjonsprogrammer.

7.10.2.6 Tilskudd til vaksinasjonsprogram og prøvetaking mot blåtunge

I jordbrukets krav er det fremmet forslag om å sette av 17,5 mill. kroner til vaksinerings mot blåtunge i 2025 finansiert med ledige midler og 17,5 mill. kroner i 2026 over underpost Tilskudd til dyreavl. I tillegg foreslås det å sette av 0,75 mill. kroner over ledige midler inneværende år samt 1,0 mill. kroner i 2026 over Tilskudd til dyreavl til prøvetaking. Dette betyr delfinansiering på 50 pst.

Statens forhandlingsutvalg registrerer at forslaget om tilskudd til tiltak mot blåtunge er nok et eksempel på at nye kostnader for jordbruksforetakene søkes fulgt opp gjennom egne kompensasjonsordninger. Det kan bli behov for tiltak i mange år framover mot både blåtunge og ringorm, og det vil kunne komme andre lignende tilfeller der man får en tilsvarende diskusjon om finansiering. Ut fra dette kan det stilles spørsmål ved i hvilken grad denne type kostnader skal dekkes med egne ordninger over jordbruksavtalen. Og om det skal innføres refusjonsordninger, må det vurderes om det skal settes en form for tidsavgrensning for slike ordninger.

Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor ikke i tilbudet at det etableres en egen ny tilskuddsordning for tiltak mot blåtunge, men at de prinsipielle sidene ved denne type ordninger gjennomgås under forhandlingene.

7.10.3 Tilskudd til frøavl m.m.

Formålet med tilskudd til frøavl er å fremme dyrking og frøforsyning av klimatilpassa sorter av gras, belgvekster, rotvekster og grønnsaker samt naturfrø av regionalt tilpassede pollinatorvennlige blomsterarter. Bevilgningen til tilskudd til frøavl m.m. dekker også tilskudd til beredskapslagring av såkorn. Det vises til kapittel 7.5.4 for omtale av dette. Total ramme for denne posten foreslås til 42,06 mill. kroner.

7.10.4 Tilskudd til utvikling av plantemateriale

Formålet med tilskudd til utvikling av plantemateriale er å bidra til å sikre at norsk jord- og hagebruk får tilgang til klimatilpasset, variert og sykdomsfritt materiale, og gjøre materialet mer konkurransedyktig på hjemmemarkedet og eksportmarkedet.

Tilskuddet tildeles i tråd med gjeldende *Retningslinjer for tilskudd til utvikling av plantemateriale ved Graminor AS, Sagaplant AS og Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU)*, som ble fastsatt av Landbruks- og matdepartementet i 2016.

Graminor

Graminor AS har ansvar for utvikling av plantesorter til jord- og hagebruksnæringen i Norge. Selskapets samfunnsoppdrag er å levere nye plantesorter tilpasset norske vekstforhold til matprodusentene. Graminor utvikler nye sorter av artene korn, engvekster, potet, frukt og bær. Graminors arbeid er av stor beredskapsmessig betydning for å sikre norsk matproduksjon tilpasset et endret klima, både gjennom pågående programmer og videre satsinger i foredlingsprogrammene, for å møte utfordringer knyttet til endrede markedsforhold og kompetansemangel. Dette gjelder spesielt innen foredlingsprogrammene som ikke har tilfredsstillende markedsmessig basis i Norge.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en økning av tilskudd til utvikling av plantemateriale på 4,6 mill. kroner. Økningen skal dekke etablering av nasjonal klonbank for bær og frukt ved Njøs. Samlet avsetning til formålet og fordeling på de ulike tiltakene følger av vedlegg 1.

7.10.5 Rådgivning og kunnskapsformidling i hele landet

7.10.5.1 *Energirådgivning i veksthus*

Norsk Gartnerforbund (NGF) har over mange år arbeidet med energi- og klimarådgivningsarbeid rettet mot gartner næringen. Hovedformålet med NGFs rådgivningsarbeid er å redusere fossil energibruk i veksthusnæringen og konvertere energibruken til fornybare kilder i tråd med NGFs energistrategi og jordbrukets klimaavtale med staten. Jordbruket har satt seg som mål å fase ut fossilfri oppvarming av bygninger innen 2030. Klima- og energirådgivningen har i bidratt til at veksthusnæringen har redusert sin bruk av fossil energi vesentlig. I følge NGF var 67 pst. av energibruken i veksthusnæringen fra fornybare kilder i 2022. Barrierer for omlegging til fossilfri oppvarming av veksthus er bl.a. kapasitet på strømmettet og at overgang til strøm først er lønnsomt om man legger opp til helårs produksjon. For eksempel tomater er avsetning av varer mer utfordrende om vinteren pga. importkonkurranse. Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling gir støtte til produksjon av fornybar energi både til veksthus og husdyrbygg.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen øker med 1 mill. kroner i 2026, slik at den totale avsetningen blir 2 mill. kroner til klima- og energirådgivning i veksthus i regi av NGF.

7.10.5.2 *Norsk Landbruksrådgiving*

En sterk rådgivingstjeneste i landbruket er viktig for å bidra til god agronomi, at ny kunnskap og forskning raskt blir tatt i bruk i produksjonen, og at målet om økt selvforsyning, og klima- og miljømålene nås.

Formålet med støtten til Norsk Landbruksrådgiving (NLR) er å bidra til et likeverdig rådgivningstilbud til alle bønder i hele landet. Med dette forstås at alle bønder skal ha tilgang til faglig kompetent rådgiving innenfor de områdene som støttes over jordbruksavtalen, uavhengig av geografisk tilhørighet og medlemskap. Støtten skal bidra til å redusere bondens kostnader ved kjøp av disse tjenestene uavhengig av medlemskap.

Klima, topografi og ressursmessige forhold på gården avgjør hva som kan dyrkes hvor. Regional og lokal forsøksvirksomhet er sentralt for å få til lokalt tilpasset kunnskap og formidling. Dette er en viktig del av NLRs virksomhet.

Deler av tilskuddet som gis, skal gå til å fullfinansiere tjenester for bonden. Dette gjelder tjenestene «NLR Økologisk Førsteråd» og «NLR Krisebistand». Norsk matproduksjon er avhengig av bønder med god helse, og at krav til sikkerhet og miljø på gården følges opp på en god måte. Dette bidrar også til god dyrevelferd og trygg matproduksjon. Innen HMS-området tilbyr NLR krisebistand til bønder som en gratis tjeneste til både medlemmer og ikke-medlemmer.

NLR gir rådgiving innen økologisk jordbruk. Rådgivningstilbudet omfatter rådgiving før, under og etter omlegging til økologisk drift. Dette arbeidet er en del av arbeidet med rekruttering og mobilisering innen økologisk jordbruk, se omtale i kap. 7.4. NLR har også en sentral rolle i å utvikle og styrke økologisk jordbruk sin spyspissfunksjon, blant annet gjennom å utvikle og koordinere faglige nettverk innen økologisk produksjon. Å vektlegge spyspissfunksjonen er et tiltak i den oppdaterte strategien for økologisk jordbruk, se omtale i kap.7.4.

NLR har videre en mentorordning der man gjennom personlig veiledning i en oppstarts-ellers utviklingsfase bidrar til å hjelpe unge produsenter under 35 år, eller nye produsenter, med å heve sin kompetanse.

NLR har videre ansvar for søknader om Minor-use (tillatelse til at allerede godkjente plantevernmidler brukes i andre «mindre» kulturer).

Statens forhandlingsutvalg viser til at avtalepartene jordbruksoppgjøret i 2024 ble enige om at støtte til byggteknisk rådgivning fases ut, og at NLR etter 1. januar 2027 ikke kan benytte tilskuddet fra jordbruksavtalen til denne tjenesten. Bondens støtte til kjøp av byggteknisk rådgivningstjeneste finansieres gjennom investeringsvirkemidlene, der bonden selv velger hvor tjenesten skal kjøpes.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til NLR for 2026 økes med 5 mill. kroner til 122 mill. kroner. Økningen skal bidra til at aktiviteten innen områdene økologisk jordbruk, presisjonsjordbruk, klimarådgiving og grøntsektoren kan holdes på dagens nivå. Det legges videre til grunn at NLR sin omorganiseringsprosess over tid bidrar til reduserte kostnader til administrasjon, og at større deler av tilskuddet kan benyttes til tjenester rettet mot bonden.

Statens forhandlingsutvalg forventer at kompetansen i organisasjonen etter omorganiseringen kan utnyttes bedre på tvers av organisasjonen, slik at rådgivningstjenesten kan styrkes totalt sett til det beste for den enkelte bonde. Regional og lokal tilstedeværelse er som tidligere en forutsetning for at det skal kunne tilbys relevante

rådgivingstjenester i hele landet av høy kvalitet. Landbruksdirektoratet forvalter tilskuddet, herunder arbeidet med å utforme gode rapporteringsrutiner.

7.10.6 Finansiering av utredninger, evalueringer og elektroniske fagsystem

Over jordbruksavtalens post 21 finansieres utredninger, evalueringer og utvikling av IKT-fagsystemer til forvaltning av ordninger. Enkle, robuste og brukervennlige elektroniske forvaltningssystemer bidrar til god og effektiv forvaltning, både for næringsutøvere og forvaltning.

Når det gjelder midler som er overført fra 2024 til 2025 på post 21, foreslår Statens forhandlingsutvalg å bruke dem på avtalte prosjekter som har blitt utsatt (modernisering og risikoreduserende tiltak i eStil-PT, løsningskonsept for kornavregninger og løsning for å effektivisere forvaltningen av tilskudd til gjødselleveranser til biogassproduksjon og forvaltningssystem for gjødselbruksforskriften). Statens forhandlingsutvalg foreslår også å bruke overførte midler til risikoreduserende tiltak i eStil-RMP og eStil-PT, samt digitalisering som følge av nye og endrede ordningen etter jordbruksavtalen 2024. Det er satt av 10 mill. kroner til avvikling av telledato for utmåling av produksjons- og avløsertilskudd for storfe i 2025. Av dette vil det være behov for at Landbruksdirektoratet bruker 1,2 mill. kroner og Mattilsynet bruker 4 mill. kroner. Statens forhandlingsutvalg foreslår også å bruke 12 mill. kroner i 2025 på Landbrukets Klimaselskap, jf. kap. 7.3.11.3.

For 2026 foreslår Statens forhandlingsutvalg å avsette 11 mill. kroner til utvikling av nytt landbruksregister, 2 mill. kroner til ny digital løsning for skogfond, 1,2 mill. kroner til nytt forvaltningssystem for gjødselbruksforskriften, 15 mill. kroner til Landbruksdirektoratet og Mattilsynet for avvikling av telledato, 6 mill. kroner til modernisering av fellesløsning for utbetaling av tilskudd, 12 mill. kroner til Landbrukets Klimaselskap og 2 mill. kroner til utvikling og forbedring av Agros. Det settes av 2 mill. kroner til utredninger og evalueringer. Statens forhandlingsutvalg foreslår også å sette av 2 mill. kroner til nødvendig digitalisering som følge av eventuelle endringer i ordninger i jordbruksoppgjøret som må diskuteres under forhandlingene.

7.10.7 Tilskudd til råvareprisordningen

RÅK-ordningen skal utjevne forskjellene i råvarekostnader ved handel med bearbejdede jordbruksvarer innenfor EØS-området. Det gis kompensasjon for norskproduserte ferdigvarer som blir omsatt i Norge (PNS). «RÅK-industrien» er en betydelig avtaker av råvarer fra jordbruket, og det er viktig at bevilgningene over ordningen blir tilpasset engrosprisene på norskproduserte jordbruksvarer. Bevilgningsbehovet til ordningen vil også være påvirket av verdensmarkedspriser, som er ustabile, og valutakurser som i sum gjør det utfordrende å prognosere behovet.

Statens tilbud er tilpasset prognosert bevilgningsbehov og de endringer i målprisene som følger av tilbudet. Statens forhandlingsutvalg foreslår å utvide vareomfanget i ordningen med pizzaboller/-snurrer (0,25 mill. kroner) og potetmos (8,18 mill. kroner) fra 1. januar 2026. Budsjettert beløp for 2025 er på 315,1 mill. kroner. Prognosert bevilgningsbehov

for 2026 er på 215,6 mill. kroner inkludert utvidet vareomfang. Utslag av endrede målpriser framgår av vedlegg 1.

7.11 Utvikling av tilskuddssystemet

Det er rask utvikling på teknologiområdet, med store datamengder som samles inn, muligheter for å legge opplysninger inn i kart, nye analyseverktøy og kunstig intelligens. Dette gir muligheter for utvikling av tilskuddssystemet, men også utfordringer knyttet til vurdering av behov for endring/utvikling av tilskudd, parallell regelverksutvikling og å lage gode systemer hvor forvaltning og kontroll er håndtert. Det er kostbart å lage nye datasystemer, og denne kostnaden må vurderes nøye opp mot hva man oppnår ved å endre og utvikle systemene. Behovet for kapasitet og kompetanse i forvaltningen er stort, og en må gjøre strenge prioriteringer i arbeidet. Hvilke endringer man velger å gjøre i direktetilskuddene vil avhenge av en total prioritering av tilgjengelig teknologi, kapasitet i forvaltningen, behovet for endringer og hvilke effekter som kan oppnås, jf. diskusjonen av de ulike tiltakene nedenfor.

7.11.1 Telledato for storfe

En arbeidsgruppe la 15. november i fjor frem en rapport om «Bruk av registerdata for utmåling av tilskudd for storfe». Rapporten var en oppfølging av en bestilling fra avtalepartene ved jordbruksoppgjøret 2024.

Gruppen var enige om at utmålingsgrunnlaget for produksjons- og avløsertilskuddene for produksjon med storfe, kan endres fra de nåværende søknadsdata fra jordbruksforetakene til data fra det nye Husdyrregisteret. Dette skal utvikles som en del av det nye datasystemet hos Mattilsynet. Det er ikke aktuelt å basere utmålingsgrunnlaget på data direkte fra Ku- og Storfekjøttkontrollen. Tidligste år med utmåling av tilskuddene basert på nytt datagrunnlag vil være 2028.

Ny ordning baseres på følgende punkter:

- Tilskuddene utmåles med grunnlag i antall «kudøgn» registrert per dag, noe som gir grunnlag for videreføring av struktur differensieringen av tilskuddene.
- Både kjøper og selger må registrere hendelsen ved omsetning av storfe, dvs. «komplett status».
- Utmålingsperioden skal fortsatt baseres på kalenderåret.
- Hendelsesdato (dato for fødsel eller overføring) legges til grunn som start på perioden med tilskudd om registreringen skjer innen gjeldende frist i Husdyrregisteret, men registreringsdato dersom registreringen skjer etter fristen.

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at Landbruksdirektoratet og Mattilsynet etter årets jordbruksoppgjør igangsetter videre arbeid med justering av regelverk og videreutvikling av Husdyrregisteret og fagsystem for ordningen mv., og at avtalepartene blir involvert i dette arbeidet på en hensiktsmessig måte.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det settes av hhv. 4 og 6 mill. kroner til Mattilsynet for IKT-utvikling av Husdyrregisteret for 2025 og 2026 og hhv. 1,2 og 9 mill. kroner i

2025 og 2026 til Landbruksdirektoratet til arbeidet med omleggingen. Beløpene foreslås bevilget over post 21 spesielle driftsutgifter.

7.11.2 Teigbasert tilskudd

Partene ble i fjorårets jordbruksoppgjør enige om at det, innenfor ordningen Bærekraftig landbruk i nord, settes i gang en prøveordning i utvalgte kommuner i Nord-Norge med stor andel areal som det ikke søkes tilskudd til. Formålet med prøveprosjektet er å forhindre gjengroing av areal, og målet med prosjektet er å lage gode systemer og prøve ut ordninger som kan forvaltes på en god måte. Prosjektet og tilskuddsutbetalinger finansieres innenfor den økte rammen på prosjektet på 5 mill. kroner.

Landbruksdirektoratet har kommet frem til følgende forslag til utforming av prøveordningen som nå er på høring:

- Tilskudd for drift av små teiger i kommunene Fauske, Sørfold, Lavangen, Senja, Karlsøy og Karasjøk
- Tilskudd for drift av arealer som det ikke ble søkt tilskudd for i 2024 i kommunene Saltdal, Gratangen, Dyrøy, Rødøy, Porsanger og Andøy

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre prøveordningen på samme nivå i 2026. Landbruksdirektoratet har ansvaret for prosjektet og diskuterer eventuell videre utvikling av ordningene med referansegruppen.

7.11.3 Gjennomgang av grunnvilkårene for produksjonstilskudd og praktiseringen av regelverket

I jordbruksoppgjøret 2024 ble avtalepartene enige om å gi Landbruksdirektoratet i oppdrag å gå gjennom grunnvilkårene for produksjons- og avløsertilskudd. Bakgrunnen for oppdraget var at grunnvilkårene ble praktisert i varierende grad i tilskuddsforvaltningen. Utredningen skulle kartlegge hvordan grunnvilkårene praktiseres og kontrolleres, og ev. forslag til endringer i: selve grunnvilkårene, regelverket, herunder om det var behov for å kodifisere dagens praksis, samt praktisering og oppfølging av regelverket. Direktoratet avga Rapport nr. 8/2025.

Grunnvilkårene følger av forskriftens § 2 første ledd:

- Foretak registrert i Enhetsregisteret
- Driver vanlig jordbruksproduksjon
 - Avgrense mot ekstensiv drift
 - Krav til avling og avdrått
 - Næringsmessig preg
 - Avgrensning mot «hobbyhold»
- På én eller flere landbrukseiendommer
 - Unntak for foretak som bare søker tilskudd for bifolk, jf. § 2 annet ledd

Som oppfølging av rapporten foreslår Landbruksdirektoratet å:

- videreføre krav om at foretaket er registrert i Enhetsregisteret
- opphøve vanlig jordbruksproduksjon som grunnvilkår
 - Innføre kravet opp mot den enkelte ordning. Det innebærer at det kan gis beitetilskudd til dyr som ikke oppfyller vilkårene for å motta husdyrtilskudd, f.eks. kraftgategeiter
 - Videreføre kravet til god agronomisk praksis og godt husdyrhold
 - Avgrense mot hobbyhold uten bruk av skjønn. F.eks. innføre krav om mva-registrering
- opphøve kravet om at produksjonen skjer på en landbrukseiendom. Praksis er at tilskudd gis for produksjon på utskilte tomter, f.eks. «samdriftsfjøs» og innen det kraftfökrevene husdyrholdet

Landbruksdirektoratet har også vurdert hvordan man håndterer nye vekster og dyreslag inn i jordbruksavtalen. Hvilke vekster og dyr som er berettiget tilskudd følger av jordbruksavtalen kap. 7. Fra tid til annen kommer spørsmålet om nye vekster og dyr er berettiget tilskudd. Landbruksdirektoratet har vurdert ulike alternativer ved nye vekster:

1. Det fremgår av avtalen hvilke vekster som ikke gir grunnlag for tilskudd
2. Alle vekstene som gir grunnlag for tilskudd fremgår av jordbruksavtalen
3. Det gjøres løpende vurderinger av om veksten gir grunnlag for tilskudd

Landbruksdirektoratet anbefaler alternativ 3. Selv om direktoratet ikke har vurdert det, bør samme prinsipp gjelde for dyr. Statens forhandlingsutvalg mener det er mange viktige aspekter som diskuteres i rapporten og som avtalepartene bør ta stilling til, og vil komme tilbake til dröfting av dette i forhandlingene.

7.12 Oversikt over utredninger og evalueringer

Oppsummering av ulike utredninger og evalueringer som Statens forhandlingsutvalg foreslår:

Utredninger i virkemiddelapparatet:

- Utvikling av biogassordningen til en teknologinøytral tilskuddsordning for håndtering av husdyrgjödse (Landbruksdirektoratet)

Prosjekter på klima- og miljøprogrammet:

- Sirkulering av uönskede stoffer fra organiske gjödsevarer
- Reduserte lystgassutslipp fra jordbruksarealer
- Fremskaffe mer dekkende kunnskap om klimavirkninger av å holde dyr på beite
- Kunnskapsstatus og –behov for å sikre god plantehelse og effektivt plantevern

Evalueringer:

- Ekstern evaluering av IBU-ordningen
- Regionale miljøprogram (pågående)
- Stiftelsen Norsk Mat sitt arbeid med forbrukerrettet informasjon om ökologiske varer evalueres

Föringer for bruken av utredningsmidlene under FoU-midlene:

- Muligheter og potensial for robotisering av automatisering i norsk kjøttindustri
- Driverne bak bondens nydyrking
- Selvforsyning og sammenlignbare tall

8 Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150

8.1 Budsjettmessige forhold

8.1.1 Innledning

Jordbruksoppgjøret 2025 dreier seg i hovedsak om budsjettmessige endringer for budsjettåret 2026. Videre utarbeides det prognoser for forbruket i 2025 på de enkelte ordninger med utgangspunkt i gjeldende satser og regelverk. På bakgrunn av dette fremmes det nye bevilgningsforslag for Stortinget som innebærer endringer og omdisponeringer innenfor gjeldende budsjett i 2025 som tilpasser bevilgningene til det prognoserte behov. Det legges til grunn en omdisponering av de overførte bevilgninger fra året før, samt tilpasninger til de reviderte prognosene for behov ut fra gjeldende regelverk i inneværende år.

8.1.2 Overførte beløp fra 2024 og omdisponering av bevilgninger i 2025

Overførte beløp fra 2024 til 2025

På de overførbare postene er det overført 63,9 mill. kroner fra 2024 til 2025, jf. tabell 8.1.

Tabell 8.1 Overførte beløp fra 2024 til 2025. Mill. kroner.

Post	Ordning	Budsjett minus forbruk
21	Spesielle driftsutgifter (kan overføres)	1,901
70	Markedstiltak (kan overføres)	11,492
74	Direkte tilskudd (kan overføres)	16,19
77	Utviklingstiltak (kan overføres)	19,398
78	Velferdsordninger (kan overføres)	14,922
	Sum overførte bevilgninger	63,903

Prognoser for forbruk i 2025

Forbruksprognosen fra Landbruksdirektoratet for de overførbare postene på kap. 1150 med gjeldende budsjettvedtak og satser i 2025 viser et underforbruk på 170,6 mill. kroner sammenlignet med vedtatt budsjett for 2025, jf. tabell 8.2.

Tabell 8.2 Prognoser for forbruk i 2025. Mill. kroner.

Post	Ordning	Differanse budsjett - prognose
21	Spesielle driftsutgifter (kan overføres)*	-2,292
70	Markedstiltak (kan overføres)	110,900
74	Direkte tilskudd (kan overføres)	85,723
77	Utviklingstiltak (kan overføres)	0,031
78	Velferdsordninger (kan overføres)	-23,755
	Sum udisponert bevilgning 2024	170,607

* Justert prognose for 2025

Omdisponeringer i 2025

Summen av udisponerte, overførte midler fra 2024 og innsparinger innenfor budsjettet i 2024 blir etter dette 234,5 mill. kroner. Dette er midler som kan omdisponeres innenfor rammen av uendret budsjett i 2025.

I tilbudet foreslås det endringer i målprisene for korn fra 1. juli 2025. For matkorn er det foreslått en gjennomsnittlig økning på 27 øre per kg. For å opprettholde konkurranskraften til norsk matkorn, økes matkorntilskuddet med 27 øre per kg. Dette utgjør en økt kostnad på 14,3 mill. kroner i 2025. Videre økes prisnedskrivningen på proteinvekster, erter og oljefrø med 30 øre per kg og økologisk korn, proteinvekster, erter og oljefrø med 50 øre. I 2025 utgjør dette en kostnad på 10,0 mill. kroner. Den samlede effekt av dette innebærer at bevilgningsbehovet på post 73 økes med 24,3 mill. kroner i 2025.

Det vises videre til omtalen foran av LUF og forslag om at MetanHUB økes med 4 mill. kroner, drenering med 67 mill. kroner og at det settes av 0,5 mill. kroner av ledige midler i 2025 til evaluering av Stiftelsen Norsk Mat sitt arbeid med forbrukerrettet informasjon om økologisk mat og jordbruk. Videre tilbakeføres 22,7 mill. kroner til posten 78.12 tilskudd til avløsning med sykdom m.m., og det settes av 1,0 mill. kroner av ledige midler i 2025 til helsetjenesten for geit på post 77.11. Post 21 styrkes med 12,0 mill. kroner til Landbrukets klimaselskap, samtidig som posten justeres ned med 3,3 mill. kroner.

Resterende midler 106,21 mill. kroner tilføres LUF for styrking av fondskapitalen. Det forutsettes at deler av dette benyttes til innfrielse av rentestøtteforpliktelser av Innovasjon Norge.

Tabell 8.3 Bruk av ledige midler 2025

Ordning	Mill. kr
Fondsavsetninger LUF*	106,21
MetanHUB	4,00
Drenering	67,00
Økoevaluering	0,50
Tilbakeføring midler avløsertilskudd sykdom	22,70
Tilskudd til matkorn	14,30
Prisnedskrivningstilskudd økologisk korn og proteinvekster, erter og oljefrø	10,10
Helsetjenesten for geit	1,00
Klimaselskapet	12,00
Justeringer post 21 - spesielle driftsutgifter	-3,30
Sum omfordeling 2025	234,51

* Inkl. innfrielse av rentestøtteforpliktelse for Innovasjon Norge

Tabell 8.4 viser omdisponeringer og endringer i 2024. I tabellen tas det utgangspunkt i saldert budsjett for 2025. Videre vises tilgjengelige midler for omdisponering i 2025, som består av overførte midler fra overførbare poster i 2024 på 63,9 mill. kroner og ledige midler på 170,6 mill. kroner i 2024. Til sammen gir det 234,5 mill. i ledige midler i 2025. Tabellen viser disponeringen av ledige midler i 2025, samt hvordan overførte midler fra 2024 er disponert.

Tabell 8.4 Omdisponeringer og endringer i 2025. Mill. kroner.

Kapittel 1150		Tilgjengelig 2025				Disponert av
Post	Benevning	Budsjett 2025 ¹	Budsjett - prognose 2025	Overført fra 2024-2025	Justert budsjett 2025	ledige midler i 2025
21	Spesielle driftsutgifter (<i>kan overføres</i>)	29,500	2,292	-1,901	29,891	8,700
50	Fondsavsetninger LUF	2 548,553			2 548,553	177,710
70.11	Tilskudd markedstiltak grøntsektoren	47,400	-5,000		42,400	
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevningsordningen	315,100	-105,900		209,200	
70.13	Tilskudd til avrensordningen poteter	48,000	-		48,000	
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	410,500	-110,900	-11,492	288,108	
	Tilskudd ved produksjonssvikt					
71	(<i>overslagsbevilgning</i>)	104,400	-		104,400	
73.11	Pristilskudd ull	117,740	-		117,740	
73.13	Pristilskudd melk	1 532,928	-		1 532,928	
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 758,024	-		1 758,024	
73.16	Distriktstilskudd egg	5,400	-		5,400	
73.17	Pristilskudd grøntsektoren	361,052	-		361,052	
73.18	Frakttilskudd	547,000	-		547,000	
73.19	Pristilskudd korn	1 581,750			1 581,750	24,400
73	Pristilskudd (<i>overslagsbevilgning</i>)	5 903,894	-		5 903,894	24,400
74.11	Driftstilskudd melk og kjøtt	2 925,113	-22,113		2 903,000	
74.14	Tilskudd husdyr	4 958,073	-51,573		4 906,500	
74.16	Beitetilskudd	2 336,207	-1,207		2 335,000	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	6 072,052	-9,052		6 063,000	
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	1 106,100	-		1 106,100	
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	168,778	-1,778		167,000	
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	17 566,323	-85,723	-16,190	17 464,410	
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	147,496			147,496	1,000
77.12	Tilskudd til planteavl m.m.	35,560	-		35,560	
77.13	Tilskudd til rådgivning	118,000	-		118,000	
77.15	Tilskudd til kvalitetstiltak	69,635	-0,031		69,604	
77.17	Tilskudd til fellesanlegg frukt	26,700	-		26,700	
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	397,391	-0,031	-19,398	377,962	1,000
78.11	Tilskudd til avløsning	1 594,966	1,034		1 596,000	
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	186,049	22,700		208,749	
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	40,900	0,021		40,921	22,700
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	79,092	-		79,092	
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	64,000	-		64,000	
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 965,007	23,755	-14,922	1 973,840	22,700
SUM KAP. 1150 1)		28 925,568	-170,607	-63,903	28 691,058	234,510

1) Saldert budsjett

8.1.3 Budsjettmessige endringer fra 2025 til 2026

De budsjettmessige konsekvenser i 2026 av dette jordbruksoppgjøret vil bli fremmet for Stortinget i Prop. 1 S (2025–2026) fra Landbruks- og matdepartementet. I tabell 8.5 vises det justerte bevilgningsbehov som følge av endringene som foreslås i dette jordbruksopp-

gjøret. Endringer som skyldes konsekvensjusteringer eller justerte volumprognoser på
overslagsbevilgningene er ikke innarbeidet.

Tabell 8.5 Samlet utslag av oppgjøret og foreløpig budsjett 2026. Mill. kroner.

Post		Budsjett 2025 ¹⁾	Endring
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	29,500	23,700
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	2 548,553	110,000
70.11	Markedstiltak grønt	47,400	-5,000
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen	315,100	-99,550
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet	48,000	5,000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	410,500	-99,550
71	Tilskudd ved produksjonssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	104,400	0,000
73.11	Pristilskudd ull	117,740	0,000
73.13	Pristilskudd melk	1 532,928	26,510
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 758,024	57,685
73.16	Distriktstilskudd egg	5,400	1,099
73.17	Pristilskudd grønt	361,052	12,000
73.18	Frakttilskudd m.m.	547,000	22,000
73.19	Pristilskudd korn	1 581,750	42,953
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	5 903,894	162,247
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt	2 925,113	-26,292
74.14	Tilskudd husdyr	4 958,073	72,272
74.16	Beitetilskudd	2 336,207	78,330
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	6 072,052	64,248
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	1 106,100	30,000
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	168,778	2,181
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	17 566,323	220,739
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	147,496	10,274
77.12	Tilskudd til frøavl	35,560	6,500
77.13	Tilskudd til rådgivning	118,000	36,000
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	69,635	4,600
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt	26,700	0,000
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	397,391	57,374
78.11	Tilskudd til avløsning	1 594,966	39,834
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	186,049	30,731
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	40,900	1,900
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	79,092	0,000
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordningen	64,000	-1,000
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 965,007	71,465
Sum kapittel 1150		28 925,568	545,975
Sum kapittel 4150		0,050	1,000

1) Saldert budsjett

2) Budsjett før flyttinger, kvantums- og konsekvensjusteringer

9 Vedlegg 1: Fordeling av statens tilbud

Tabell 9.1 Fordeling på priser og tilskudd

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	546,0
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	1,0
= Nettoeffekt av tilskudd	545,0
+ Målpriser fra 1.7	191,1
= Sum målpriser og tilskudd	736,1
+ Omdisponering overførte midler fra 2024	63,9
= Sum til fordeling	800,0
+ Endret inntektsverdi jordbruksfradrag	5,0
= Sum	805,0

Tabell 9.2 Målpriser fra 01.07.25

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Poteter	84,2	7,11	0,25	21,0
Grønnsaker og frukt	4 896,9		2,7 %	131,8
Norsk matkorn	141,1	4,95	0,271	38,2
Sum målprisendringer				191,1

Tabell 9.3 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	131,8	5,00	0,29	38,2
Rug, matkorn	9,3	4,22	0,00	0,0
Bygg	622,5	4,03	0,03	18,7
Havre	283,9	3,90	0,10	28,4
Fôrhvete, fôrrug og rughvete	128,2		0,03	3,8
Erter til modning	8,7		0,03	0,3
Såkorn	62,8		0,08	5,2
Oljevekster	16,1	7,58	0,30	4,8
Sum korn og oljevekster	1 263,3		0,079	99,4

Tabell 9.4 Endring i råvarekostnader til kraftfôr og matkorn

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Norsk korn til kraftfôr	1059,4	64,0 %		0,052	55,0
Kli m.m.	65,1				0,0
Prisnedskrivning norsk korn til kraftfôr				0,000	0,0
Protein, soya m.m.	393,9	23,8 %	4,790	0,069	0,0
Fett	42,1	2,5 %			
Vitaminer og mineraler	95,6	5,8 %			
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-11,0
Sum råvarekostnad kraftfôr	1 656,09			0,027	44,0
Prisendring matkorn				0,271	
Endret prisnedskrivning				0,000	
Endret matkorntilskudd				-0,270	
Endret råvarekostnad matkorn				0,001	

Tabell 9.5 Kap. 1150 og kap. 4150 Jordbruksavtalen, mill. kroner

Post	Budsjett 2025 ¹⁾	Endring	Budsjett 2026 ²⁾
21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	29,500	23,700	53,200
50 Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	2 548,553	110,000	2 658,553
70.11 Markedstiltak grønt	47,400	-5,000	42,400
70.12 Tilskudd til råvareprisordningen	315,100	-99,550	215,550
70.13 Tilskudd til avrensordningen potet	48,000	5,000	53,000
70 Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	410,500	-99,550	310,950
71 Tilskudd ved produksjonssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	104,400	0,000	104,400
73.11 Pristilskudd ull	117,740	0,000	117,740
73.13 Pristilskudd melk	1 532,928	26,510	1 559,438
73.15 Pristilskudd kjøtt	1 758,024	57,685	1 815,709
73.16 Distriktstilskudd egg	5,400	1,099	6,499
73.17 Pristilskudd grønt	361,052	12,000	373,052
73.18 Frakttilskudd m.m.	547,000	22,000	569,000
73.19 Pristilskudd korn	1 581,750	42,953	1 624,703
73 Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	5 903,894	162,247	6 066,141
74.11 Driftstilskudd, melk og kjøtt	2 925,113	-26,292	2 898,821
74.14 Tilskudd husdyr	4 958,073	72,272	5 030,345
74.16 Beitetilskudd	2 336,207	78,330	2 414,537
74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd	6 072,052	64,248	6 136,300
74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram	1 106,100	30,000	1 136,100
74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk	168,778	2,181	170,959
74 Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	17 566,323	220,739	17 787,062
77.11 Tilskudd til dyreavl m.m.	147,496	10,274	157,770
77.12 Tilskudd til frøavl	35,560	6,500	42,060
77.13 Tilskudd til rådgivning	118,000	36,000	154,000
77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	69,635	4,600	74,235
77.17 Tilskudd til fellesanlegg for frukt	26,700	0,000	26,700
77 Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	397,391	57,374	454,765
78.11 Tilskudd til avløsning	1 594,966	39,834	1 634,800
78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	186,049	30,731	216,780
78.14 Tilskudd til sykepengeordningen	40,900	1,900	42,800
78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen	79,092	0,000	79,092
78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordningen	64,000	-1,000	63,000
78 Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 965,007	71,465	2 036,472
Sum kapittel 1150	28 925,568	545,975	29 471,543
Sum kapittel 4150	0,050	1,000	1,050

1) Saldert budsjett

2) Budsjett før flyttinger, kvantums- og konsekvensjusteringer

Tabell 9.6 Post 21 Spesielle driftsutgifter, mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring
Evalueringer, utredninger, arbeidsgrupper (LMD)	2,00	2,00	
IT-utvikling Landbruksdirektoratet	27,50	33,15	6,05
Klimaselskapet			12,0
Justert bevilgningsbehov			5,65
Sum	29,50	35,15	23,70

Tabell 9.7 Post 70.11 Markedstiltak i grøntsektoren, mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring
Kollektiv dekning av omsetningsavgift	47,4	42,4	0,0
Justert bevilgningsbehov			-5,0
Sum	47,4	42,4	-5,0

Tabell 9.8 Post 70.12 Tilskudd til råvareprisordningen, mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring
PNS, prognose	315,1	201,5	0,0
Endret målpris potet			3,5
Utvidede produkter, pizzasnurr og tørket potetmos			8,5
Behov knyttet til produkter uten målpris			2,1
Justert bevilgningsbehov			-113,6
Sum	315,1	201,5	-99,6

Tabell 9.9 Post 70.13 Tilskudd til avrensordningen potet, mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring
Potetsprit	23,5	23,5	0,0
Potetstivelse	24,5	24,5	5,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	48,0	48,0	5,0

Tabell 9.10 Post 71 Tilskudd ved produksjonssvikt, mill. kroner

	Budsjett 2025	Endring
Tilskudd ved produksjonssvikt i planteproduksjon	101,4	0,0
Tilskudd ved svikt i honningproduksjon	3,0	0,0
Sum	104,4	0,0
Herav inneværende år		0,0

Tabell 9.11 Post 73.11 Pristilskudd ull

	Mill. kg/stk.	Sats, kr/kg/skinn	Endring, kr/kg/skinn	Ny sats, kr/kg/skinn	Endring, mill. kr
Ull	2,500	44,96	0,00	44,96	0,0
Skinn	0,060	74,00	0,00	74,00	0,0
Sum					0,0

Tabell 9.12 Post 73.13 Pristilskudd melk

	Mill. liter.	Sats, kr/l	Endring, kr/l	Ny sats, kr/l	Endring, mill. kr
Grunntilskudd geitemelk	18,9	3,46	0,15	3,61	2,8
Grunntilskudd økomelk	44,7	0,50	0,10	0,60	4,5
Pristilskudd					
ku- og geitemelk					
Sone A	212,3	0,32	0	0,32	0,0
Sone B	325,4	0,60	0	0,60	0,0
Sone C	237,4	0,93	0	0,93	0,0
Sone D	512,7	1,20	0,03	1,23	15,4
Sone E	121,9	1,32	0	1,32	0,0
Sone F	48,5	1,46	0	1,46	0,0
Sone G	49,2	2,14	0,05	2,19	2,5
Sone H	2,5	2,70	0,05	2,75	0,1
Sone I	13,9	3,03	0,05	3,08	0,7
Sone J	10,9	3,12	0,05	3,17	0,5
Sum pristilskudd melk	1 534,7		0,01		19,2
Sum pristilskudd melk					26,5

Tabell 9.13 Post 73.15 Pristilskudd kjøtt

	Antall	Sats,	Endring,	Ny	Endring,
	12	kr/slakt	kr/slakt	sats,	mill. kr
Kvalitetstilskudd lammeslakt	mnd.			kr/slakt	
Kval. O+ og bedre	871 116	555	-555	0	-483,5
Under 13 kg slaktevekt	60 656		0	0	0,0
Fra 13 til 25,0 kg, kl. O+ og bedre	762 454		650	650	495,6
Over 25 kg kl. O+ og bedre	59 776		500	500	29,9
Ikke godkjent klassifisør	3 722	470	540	1010	2,0
Kjeslakt over 5,0 kg	15 410	500	100	600	1,5
Tillegg økologiske slakt (herav)	23 312	50	50	100	1,2
Sum	890 248				46,730

	Mill. kg	Sats,	Endring,	Ny	Endring,
Grunntilskudd, kjøtt		kr/kg	kr/kg	sats,	mill. kr
				kr/kg	
Sau og lam	20,3	5,31	0,00	5,31	0,0
Geit og kje	0,4	6,65	0,00	6,65	0,0
Sum	20,7				0,0

Kvalitetstilskudd storfekjøtt					
		Sats,	Endring,	Ny	Endring,
		kr/kg	kr/kg	sats,	mill. kr
				kr/kg	
Klasse O og O+		29,3	8,20	0,00	8,20
Klasse R- og bedre		19,2	12,00	0,00	12,00
Sum		48,5			0,0

Distriktstilskudd, kjøtt					
		Sats,	Endring,	Ny	Endring,
		kr/kg	kr/kg	sats,	mill. kr
				kr/kg	
Storfe, sau og geit	Sone 1	23,3	0,00	0,00	0,0
	Sone 2	56,8	5,25	0,00	5,25
	Sone 3	17,4	8,05	0,00	8,05
Storfe og Geit	Sone 4	6,7	16,05	1,00	17,05
Storfe og Geit	Sone 5	0,9	16,90	1,00	17,90
Sau	Sone 4	2,5	18,15	1,00	19,15
Sau	Sone 5	0,5	18,90	1,00	19,90
Gris	Sone 4	6,8	6,05	0,00	6,05
Gris	Sone 4 ²	0,7	7,45	0,50	7,95
Gris	Sone 5	0,01	7,45	0,50	7,95
Vestlandet og Agder ¹ Gris		8,9	1,10	0,00	1,10
Sum		124,5			11,0
Sum pristilskudd kjøtt					57,685

1) Agder, Vestland og Møre og Romsdal

2) Troms

Tabell 9.14 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Mill. kg	Sats,	Endring,	Ny sats,	Endring,
		kr/kg	kr/kg	kr/kg	mill. kr
Vestlandet	5,442	0,48	0,10	0,58	0,5
Nord-Norge	2,218	1,35	0,25	1,60	0,6
Sum distriktstilskudd egg					1,1

Tabell 9.15 Post 73.17 Pristilskudd grønt

		1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Epler, pærer og plommer, kirsebær	Sone 1	2,2	7,40	0,22	7,62	0,5
	Sone 2-4	3,5	8,93	0,27	9,20	0,9
	Sone 5	6,9	13,86	0,42	14,28	2,9
Moreller	Sone 1	0,0	9,65	0,29	9,94	0,0
	Sone 2-4	0,3	11,23	0,34	11,57	0,1
	Sone 5	0,5	16,42	0,49	16,91	0,2
Pressfrukt		10,9	5,82	0,17	5,99	1,9
Bær	Sone 1-3	5,2	7,65	0,23	7,88	1,2
	Sone 4-5	3,3	12,35	0,37	12,72	1,2
	Sone 6-7	0,1	13,52	0,41	13,93	0,0
Ekstra til industribær, alle soner		0,8	6,00	0,00	6,00	0,0
Sum distriktstilskudd frukt og bær		32,9				9,0
	Kvantumsgrense					
Tomat	103 400 kg					
Sone 1-3		1,3	5,62	0,06	5,68	0,1
Sone 4-7		2,6	7,06	0,07	7,13	0,2
Slangeagurk	151 800 kg					
Sone 1-3		3,2	4,12	0,04	4,16	0,1
Sone 4-7		1,7	4,95	0,05	5,00	0,1
Salat	220 000 stk.					
Sone 1-3		4,9	1,54	0,02	1,56	0,1
Sone 4-7		1,8	2,06	0,02	2,08	0,0
Sum tilskudd grønnsaker		15,5				0,6
Potet og grønt i Nord-Norge		4,8	3,74	0,50	4,24	2,4
SUM		53,2				12,0

Tabell 9.16 Post 73.18 Fraktilskudd m.m., mill. kroner

	Budsjett 2025	Endring, mill. kroner
Frakt korn	117,5	9,0
Frakt kraftfôr	198,2	2,0
Innfrakt slakt	230,0	10,0
Frakt egg	13,0	1,0
Sum	558,7	22,0

Tabell 9.17 Post 73.19 Pristilskudd korn

Prisnedskrivning	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Korn, norsk	1 272,8	1,371	0,000	1,371	0,0
Økologisk korn	14,2	2,481	0,500	2,981	7,1
Oljevekster, lupiner og bønner	16,7	3,368	0,300	3,668	5,0
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,3	4,478	0,500	4,978	0,2
Fôrerter	6,9	2,135	0,300	2,435	2,1
Økologiske fôrerter	0,1	2,785	0,300	3,085	0,0
Sum norsk	1 311,0		0,011		14,4
- Herav 70 pst inneværende år	917,7				10,05
Tilskudd matkorn	105,9	0,470	0,270	0,740	28,6
- Herav 50 pst inneværende år	53,0				14,30
Sum prisnedskrivning- og matkorntilskudd					43,0
- Sum inneværende år					24,3

Tabell 9.18 Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og kjøtt

		Antall	Sats kr per bruk/dyr	Endring, kr per dyr/bruk	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring, mill. kr
Kumelk AK-sone 2	Foretak	512	291 100	0	291 100	0,0
Kumelk AK-sone 1-3-4	Foretak	1 206	291 100	0	291 100	0,0
Kumelk AK-sone 5	Foretak	3 847	344 300	0	344 300	0,0
Kumelk AK-sone 6-7	Foretak	628	373 000	0	373 000	0,0
Geitemelk landet	Foretak	251	326 130	12 000	338 130	3,0
Ammekyr s. 1-4, 6-39 kyr	Dyr	28 646	6 632	300	6 932	8,6
40 og flere kyr	Foretak	355	265 280	12 000	277 280	4,3
Ammekyr s. 5-7, 6-39 kyr	Dyr	46 069	8 712	400	9 112	18,4
40 og flere kyr	Foretak	283	348 480	16 000	364 480	4,5
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-65,1
Sum driftstilskudd, melk og kjøtt						-26,3

Tabell 9.19 Post 74.14 Tilskudd husdyr

	Fra	Til	Antall dyr	Sats, kr/dyr	Endring, kr/dyr	Ny sats, kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	1	14	82 895	8 733	200	8 933	16,6
	15	30	62 324	7 111	100	7 211	6,2
	31	50	39 612	5 634	50	5 684	2,0
	51 +		19 617	4 857	0	4 857	0,0
Sum		204 448					24,8
Melkekyr på små og mellomstore bruk	6	23	95 230	3 390	100	3 490	3,9
	24	50	30 222	-2 784	-82	-2 866	3,1
Sum			125 452				7,0
Ammekyr	1	50	103 211	5 666	450	6 116	46,4
	51+		3 669	1 666	250	1 916	0,9
Sum			106 880				47,4
Andre storfe			564 336	1 587	50	1 637	28,2
Melkegeit og melkesau	1	125	25 300	1719	0	1 719	0,0
	126+		8 133	695	0	695	0,0
Sum			33 432				0,0
Sau	1	75	602 409	2105	0	2 105	0,0
	76	150	191 719	1 565	0	1 565	0,0
	151+		90 564	211	0	211	0,0
Sum			884 692				0,0
Ammegeit	1	60	10 357	2585	0	2 585	0,0
	61	120	402	1 938	0	1 938	0,0
	121+		69	267	0	267	0,0
Sum			10 828				0,0
Avlsgris Sør-Norge 2)	1	35	15 599	613	20	633	0,3
Avlsgris Jæren	1	35	3 525	464	0	464	0,0
Avlsgris Nord-Norge	1	35	1 117	894	100	994	0,1
Sum			20 241				0,4
Slaktegris 2)	1	1400	989 579	24	0	24	0,0
Slaktegris Jæren	1	1400	200 421	20	0	20	0,0
Sum			1 190 000				0,0
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	535 243	14	0	14	0,0
Verpehøner Nord-N.	1	1 000	21 453	28	0	28	0,0
Verpehøner, landet	1 001	7 500	2 762 531	14	0	14	0,0
Sum			3 319 226				0,0
Rugeegg Sør-Norge	1	167 000	11 827 098	0,07	0,00	0,07	0,0
Rugeegg Nord-Norge	1	167 000	0	0,15	0,00	0,15	0,0
Rugeegg, landet	167 001	833 000	39 053 392	0,07	0,00	0,07	0,0
Sum			50 880 489				0,0
Bifolk	1 +		50 502	1059	20	1 079	1,0
Hjort over 1 år			4 843	1124	0	1 124	0,0

Forts. Tabell 1.22 Post 74.14		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Genbev.	Storfe	6 305	4010	0	4 010	0,0
	Sau	17 118	310	0	310	0,0
	Geit	1 038	610	0	610	0,0
	Hest	837	1 200	0	1 200	0,0
	Sum	25 298				0,0
Bunnfradrag 35 pst. ¹⁾	35 %	37 054	6 000	0	6 000	0,0
					1 000	
Beløpsavgrensing			1 000 000	0	000	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-36,6
Sum produksjonstilskudd, husdyr						72,3

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd

2) Unntatt Jæren

Tabell 9.20 Post 74.16 Beitetilskudd

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	278 058	1713	50	1 763	13,9
	Sau, lam, geit, kje	1 815 038	546	15	561	27,2
Beitetilskudd:	Storfe m.m.	631 452	971	30	1 001	18,9
	Storfe unntatt kastrater	629 952		0	0	0,0
	Kastrater	1 500		0	0	0,0
	Småfe m.m.	2 092 935	121	5	126	10,5
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						7,8
Sum beitetilskudd		5 448 935				78,3

Tabell 9.21 Post 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

	Antall dekar	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 051 064	300	0	300	0,0
Bunnfradrag, 65 pst ¹⁾	37 054	6 000	0	6 000	0,0
Arealtilskudd, grovfôr	5 875 295				0,0
Innmarksbeitearealer	1 559 592				0,0
Arealtilskudd, korn	2 938 553				73,2
Arealtilskudd, potet	118 676				0,0
Arealtilskudd, grønnsaker	73 869				0,0
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	39 917				0,0
Kulturlandskapstilskudd økol. grønningsjødsling	4 754				0,1
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-9,1
Sum, AK-tilskudd	9 051 064				64,2

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd

Arealtilskudd,
grovfôr

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	377 674	50	0	50	0,0
Sone 2	307 451	50	0	50	0,0
Sone 3	596 421	160	0	160	0,0
Sone 4	478 339	180	0	180	0,0
Sone 5 A	1 807 463	390	0	390	0,0
Sone 5 B Vestlandet	1 507 687	445	0	445	0,0
Sone 6	688 847	460	0	460	0,0
Sone 7	111 413	506	0	506	0,0
Sum grovfôr alle soner	5 875 295				0,0

Arealtilskudd, korn

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	1 273 687	309	0	309	0,0
Sone 2 og 3	1 112 880	442	0	442	0,0
Sone 4	411 989	502	50	552	20,6
Sone 5 - 7	139 997	522	50	572	7,0
Arealtak 3000 daa	7 140	0	0	0	0,0
Tillegg for hvete	592 243	100	65	165	38,5
Tillegg for protein og belgvekster	109 016	200	65	265	7,1
Sum korn, alle soner	2 938 553				73,2

Arealtilskudd, øvrige vekster

		Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring mill. kr
Potet sone 1-5		114 347	733	0	733	0,0
Potet sone 6-7		4 329	1 520	0	1 520	0,0
Sum poteter, alle soner		118 676				0,0
Grønnsaker sone 1-5	1-300 daa	47 123	1 550	0	1 550	0,0
	301-	26 242	1 200	0	1 200	0,0
Grønnsaker sone 6-7	1-300 daa	504	2 590	0	2 590	0,0
	301-	0	2 250	0	2 250	0,0
Sum grønnsaker, alle soner		73 869				0,0
Frukt sone 1-4	1-75 daa	8 538	2 100	0	2 100	0,0
	75-	2 038	1 840	0	1 840	0,0
Frukt sone 5-7	1-75 daa	12 600	2 880	0	2 880	0,0
	75-	112	2 620	0	2 620	0,0
Sum frukt, alle soner		23 288				0,0
Bær sone 1-4	1-150 daa	9 508	2 200	0	2 200	0,0
	151-	1 877	1 940	0	1 940	0,0
Bær sone 5-7	1-150 daa	5 110	2 670	0	2 670	0,0
	151-	134	2 410	0	2 410	0,0
Sum bær, alle soner		16 629				0,0

Tabell 9.22 Post 74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram, mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring, mill. kr
Fordelt på regionene	1 106,1	1 106,1	30,0
Landet			30,0

Tabell 9.23 Post 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Frukt og bær m.m.	3 304	1 925	50	1 975	0,2
Grønnsaker	3 072	1 925	50	1 975	0,2
Potet	838	860	40	900	0,0
Korn	77 886	660	25	685	1,9
Grovfôr	285 064	50	5	55	1,4
Økologisk areal 1. års karens	14 421	300	10	310	0,1
Grønngjødsling	4 754	500	25	525	0,1
Økologisk brakka	1 149	25	-25	0	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	390 488				4,0
Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	6 988	4 350	0	4350	0,0
Ammekyr	4 765	3 250	0	3250	0,0
Andre storfe	16 775	730	0	730	0,0
Sau og melkesau	41 762	500	0	500	0,0
Melkegeit	812	353	0	353	0,0
Ammegeit	438	265	0	265	0,0
Avlsgris	272	517	0	517	0,0
Slaktegris	3 817	315	0	315	0,0
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon					0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-1,8
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					2,2

Tabell 9.24 Post 77.11 Tilskudd til dyreavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring
Tilskudd til veterinære reiser	89,051	90,451	7,4
Tilskudd til semin	39,600	39,600	0,0
Ringormvaksinerings	2,000	2,000	0,1
Helsetjeneste for geit			1,4
Tilskudd til avlsorganisasjoner	16,845	16,845	0,0
Justert bevilgningsbehov			1,40
Sum	147,496	148,896	10,27

Tabell 9.25 Post 77.12 Tilskudd til frøavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring
Tilskudd til frøavl	23,06	23,06	3,50
Tilskudd til lagring av såkorn	12,50	12,50	3,00
Justert bevilgningsbehov			0,00
Sum	35,56	35,56	6,50

Tabell 9.26 Post 77.13 Tilskudd til rådgivning. Mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring
Tilskudd til rådgiving	118,0	118,0	6,00
Tilskudd til klimarådgiving			30,00
Justert bevilgningsbehov	0,0	0,0	0,0
Sum	118,0	118,0	36,0

Tabell 9.27 Post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak. Mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring
Utvikling av plantemateriale, nordisk	2,400	2,600	0,0
Utvikling av plantemateriale, Sagaplant	11,375	11,375	0,0
Utvikling av plantemateriale, NMBU	1,500	1,500	0,0
Utvikling av plantemateriale, Graminor	35,760	35,760	4,4
Frukt- og bærprogrammet, Graminor	0,000	0,000	0,0
Kvalitetstiltak settepotetavl	18,600	18,600	0,0
Justert bevilgningsbehov			0,200
Sum	69,635	69,835	4,600

Tabell 9.28 Post 77.17 Tilskudd fellesanlegg frukt

	Volum siste 3 år, tonn	Sats 2024, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg ¹⁾	Endring, mill. kr
Sum	11 263,7	2,37	0,00	2,37	0,0

1) Satsen vil variere med gjennomsnittlig volum siste 3 år

Tabell 9.29 Post 78.11 Tilskudd til avløsning

	Antall bruk/dyr	Kr per bruk/dyr	Endring kr /bruk/dyr	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring mill. kr
Tilskudd per foretak	6 088	134 175	5 367	139 542	32,7
Melkekyr	204 402	5147	206	5 353	
Ammekyr	106 869	1421	57	1 478	
Andre storfe	537 993	858	34	892	
Melkegeit og melkesau	33 432	1186	47	1 233	
Sau	884 557	590	24	614	
Ammegeit	10 828	765	31	796	
Avlsgris	37 141	1697	68	1 765	
Slaktegris	1 462 333	58	2	60	
Verpehøner, -ender, -kalkuner, -gjess	4 082 714	14,90	0,60	15,5	
Rugeegg	95 467 668	0,09	0,00	0,09	
Hester	24 799	1697	68	1 765	
Avlskaniner	711	423	17	440	
Gjess, ender, kalkuner, livkylling	4 725 549	5,19	0,00	5,19	
Slaktekylling	73 109 489	0,63	0,00	0,63	
Tillegg for økologisk slaktekylling	223 953	1,84	0,00	1,84	
Hjort	6 874	577	23	600	
		Endring			
Utslag av satsendringer	Prognose mill. kr	satser pst.	Endring mill. kr	Utslag av tak mill. kr	Endring mill. kr
	1 595,0	4,00 %	63,80	-32,7	31,1
Justert bevilgningsbehov					-23,966
Sum endring tilskudd til avløsning for ferie og fritid					39,834

Tabell 9.30 Post 78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

	Antall dager	Sats, kr/dag	Endring, kr/dag	Endring, mill. kr
Antall avløsningsdager	190 522	2 600	100	
Gjennomsnittsberegning	190 522	1 096	42	8,0
Justert bevilgningsbehov				22,700
Sum				30,7

Tabell 9.31 Post 78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen

	Antall årsverk	Sats, kr/å.v.	Endring, kr/å.v.	Endring, mill. kr
Tilskudd per vikar	240	325 000	0	0,0
Utvidelse antall årsverk	10		0	0,0
Tilskudd til avløserkurs		1		0,0
Justert bevilgningsbehov				0,0
Sum				0,0

Tabell 9.32 Post 78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordningen

	Antall	Sats, kr/pers.	Endring kr/pers	Endring, mill. kr
Enbruker	475	105 200	0	0,000
Tobruker	87	168 320	0	0,000
Justert bevilgningsbehov				-1,000
Sum	592			-1,000

Tabell 9.33 Kap. 4150 Jordbruksavtalen, inntekter

Post 85, Prisutjevningsbeløp kraftfôrråvarer	1000 tonn	Ref. pris kr/kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Sildemel	0		0	0,00	0,0
Soyamel	102	4,79	0,00	0,07	0,0
Andre fôrstoffer	20		0,10	0,05	1,0
Post 85	122,3				1,0
Sum kap. 4150					1,0